

1-12 ARASINDA NUMARALANDIRILMIŞ YENİSEY YAZITLARI

Yüksek Lisans Tezi

Elif Nur KARAR

Eskişehir 2021

1-12 ARASINDA NUMARALANDIRILMIŞ YENİSEY YAZITLARI

Elif Nur KARAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Hülya YILDIZ

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Kasım 2021

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Elif Nur KARAR'ın "1 ile 12 Arasında Numaralandırılmış Yenisey Yazıtları" başlıklı tezi 05 Kasım 2021 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca toplanan Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda, yüksek lisans tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Üye (Tez Danışmanı) : **Dr.Öğr.Üy. Hülya YILDIZ**

Üye : **Prof. Dr. Erhan AYDIN**

Üye : **Dr.Öğr.Üy. Zemire GULCALI**

Prof. Dr. Savaş ÖNCE
Anadolu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖZET

1-12 ARASINDA NUMARALANDIRILMIŞ YENİSEY YAZITLARI

Elif Nur KARAR

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kasım 2021

Türk dili tarihi, Türklerin bilinen ilk yazılı belgeleri olan taşlara yazılmış runik işaretli metinler sayesinde aydınlatılmaya başlamıştır. Bu yüksek lisans çalışmasında, 1-12 arasında numaralandırılmış Yenisey yazıtları sırasıyla ele alınmıştır. İncelemede FA (1889), R1 (1892), R2 (1895), Orkun (1948), Malov (1952), Vasil'ev (1983), R-M (1993), Kormuşin (2017) ve Aydın (2019) yayın sırası gözetilerek bu araştırmacıların yaptıkları transliterasyonlara, transkripsiyonlara ve çevirilere yer verilmiş; bunlar arasındaki benzerlik ve farklılıkların ortaya koyulması amaçlanmıştır. Karşılaştırma sonucu elde ettiğimiz veriler transliterasyon, transkripsiyon ve çeviri başlıklarının hemen devamında bulunan “notlar” alt başlığında değerlendirilmiştir.

Tezin “dizin” bölümünde 1-12 arasında numaralandırılmış Yenisey yazıtlarının söz varlığı alfabe sırasına göre düzenlenmiş ve yazıtlardaki sözcüklerin anlamları listelenmiştir. Tezin son kısmında söz konusu yazıtların fotoğraf ve çizimlerine yer verilerek okuyucunun tezdeki veriler ile ilgili yazıtı kolaylıkla kıyaslamasına olanak sağlanmıştır.

Anahtar sözcükler: Runik yazıtlar, Yenisey yazıtları, Transliterasyon, Transkripsiyon, Çeviri

ABSTRACT

YENISEI INSCRIPTIONS NUMBERED BETWEEN 1-12

Elif Nur KARAR

Department of Turkish Language and Literature

Anadolu University - Graduate School of Social Sciences, Nov. 2021

The history of the Turkic language began to be enlightened by the runic texts inscribed on the stones, which are the first known written documents of the Turkic peoples. In this master's thesis, the Yenisei Inscriptions, which constitutes the largest group of the Old Turkic runic texts are dealt with and the study is restricted to the inscriptions numbered between 1-12. In the main body of the thesis, the publications of the Finnish Research Society (1889), Radloff (1892 and 1895), Orkun (1948), Malov (1952), Vasil'ev (1983), Recebov-Memmedov (1993), Kormuşin (2017) and Aydın (2019) are examined respectively. The transliterations, transcriptions and translations made by those researchers are included to the comparison to reveal the similarities and differences between them. The data we obtain as the result of the comparison is evaluated under the sub-title of "Notes", which comes immediately after the titles of transliteration, transcription and translation.

In the Index section, the vocabulary of the inscriptions in question is arranged in alphabetical order and the meanings of the words and the sample sentences with their translations are also included. In the Appendix, the photographs and drawings given by the previous researchers are added so that the reader can compare the data in the thesis with the inscription in question.

Key words: Runic inscriptions, Yenisei inscriptions, Transliteration, Transcription, Translation

TEŞEKKÜR

Bu yüksek lisans tezinin başlangıcından tamamlanmasına kadar geçen süreçte yardımlarını esirgemeyen, tez çalışmasının bütün safhalarında değerli fikirleriyle beni yönlendiren, ayrıca olumlu yaklaşımıyla bana destek olan danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Hülya Yıldız'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Lisans ve yüksek lisans öğrenimim boyunca bana her konuda yardımcı olan hocam Doç. Dr. Enver Kapağan'a, tez jüri üyelerim Prof. Dr. Erhan Aydın ve Dr. Öğr. Üyesi Zemire Gulcalı'ya değerli yorumlarından dolayı teşekkür ederim.

Son olarak eğitim-öğretim hayatım boyunca bana destek olan aileme özellikle de sevgili anneme ve babama teşekkürü borç bilirim.

05/11/2021

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programı”yla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

Elif Nur KARAR

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
TEŞEKKÜR	v
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLO DİZİNİ	x
KISALTMALAR VE İŞARETLER	xi
1. GİRİŞ	1
1.1. Yenisey Yazıtları Hakkında	1
1.2. Yenisey Yazıtlarıyla İlgili Çalışmalar	3
1.3. Yenisey Yazıtlarında Kullanılan Runik İşaretler	8
2. AMAÇ VE SINIRLILIKLAR	13
3. YÖNTEM	13
4. BULGULAR VE YORUM	17
4.1. Uyük-Tarlak (E-1)	17
1. satır:	17
2. satır:	21
4.2. Uyük-Arjan (E-2)	26
1. satır:	26
2. satır:	30
3. satır:	33
4. satır:	35
5. satır:	38
4.3. Uyük-Turan (E-3)	41
1. satır:	41
2. satır:	46
3. satır:	49
4. satır:	52
5. satır:	55
6. satır:	59
4.4. Ottuk-Daş I (E-4)	65

1.	satır:	65
4.5.	Barık I (E-5)	68
1.	satır:	68
2.	satır:	73
3.	satır.....	77
4.6.	Barık II (E-6).....	80
1.	satır:	80
2.	satır:	82
3.	satır:	85
4.	satır:	87
4.7.	Barık III (E-7)	90
1.	satır:	90
2.	satır:	94
3.	satır:	96
4.	satır:	98
4.8.	Barık IV (E-8)	102
1.	satır:	102
2.	satır:	105
3.	satır:	107
4.9.	Kara-Sug (E-9).....	110
1.	satır:	110
2.	satır:	112
3.	satır:	115
4.	satır:	117
5.	satır:	120
4.10.	Elegest I (E-10).....	122
1.	satır:	122
2.	satır:	125
3.	satır:	127
4.	satır:	130
5.	satır:	132
6.	satır:	135
7.	satır:	138

8. satır:	140
9. satır:	143
10. satır:	146
11. satır:	149
12. satır:	151
4.11. Begre (E-11)	154
1. satır:	154
2. satır:	156
3. satır:	159
4. satır:	162
5. satır:	165
6. satır:	167
7. satır:	169
8. satır:	171
9. satır:	174
10. satır:	177
4.12. Aldı-Bel I (E-12)	180
1. satır:	180
2. satır:	183
3. satır:	185
4. satır:	187
5. SONUÇ	190
KAYNAKÇA	205
ÖZGEÇMİŞ	254

TABLO DİZİNİ

Tablo 1.1. 1-12 arasında numaralandırılmış Yenisey yazıtlarında geçen

runik işaretler 10

Tablo 3.1. 1-12 arasında numaralandırılmış Yenisey yazıtlarının

envanter bilgileri 16

KISALTMALAR VE İŞARETLER

A	: Aydın, E. (2019)
bk.	: Bakınız
C.	: Cilt
çev.	: Çeviren
FA	: Fin Atlas
fig.	: Figür
hk.	: Hakkında
K	: Kormuşin İ. V. (2017)
M	: Malov S. E. (1952)
No.	: Numara
O	: Orkun H. N. (1940)
R-M	: Recebov E. - Memedov J. (1993)
R1	: Radloff W. (1892)
R2	: Radloff W. (1895)
s.	: Sayfa
TDK	: Türk Dil Kurumu
V	: Vasil'ev D. D. (1983)
yy.	: Yüzyıl

1. GİRİŞ

1.1. Yenisey Yazıtları Hakkında

Türk kültür tarihinin başlangıcı ve ilk kaynakları üzerine yapılan çalışmalar uzun yıllardan beri devam etmektedir. Türkler, tarih boyunca farklı milletlerle etkileşim içerisinde olmuşlar; bu etkileşimin doğal bir sonucu olarak bulundukları coğrafyalara Türk kültürünü taşımışlar ve farklı alfabelerle yazılmış kadim eserler bırakmışlardır. Türklerin bilinen ilk yazılı belgeleri taşlara yazılmış runik işaretli metinlerdir. Bunlar Moğolistan'da, Güney Sibiry'a'da, Tuva'da, Hakasya'da, Altay'da ve Kırgızistan'da keşfedilmiş çok sayıda kısa yazıt ile kaya yazıtından oluşmaktadır.

Yenisey yazıtları bugünkü Tuva ve Hakasya sınırları içinde bulunan, eski Türklere ait mezar üstü yazıtlardır. Bu yazıtların büyük bir bölümü, yukarı Yenisey vadisinde, doğuda Tuva'nın başkenti Kızıl'dan 60 km uzaklıkta bulunan Sargal-Aksı'dan başlayarak batıda Hemçik Irmağı yakınındaki Şançi bozkırlarına kadar 200 km'lik bir alanda toplanmaktadır (Kormuşin, 2001, s. 259). Adını Yenisey ırmağından alan ve Yenisey Irmağı boyunca bulunan bu yazıtların sayısı günümüzde 250'ye yaklaşmıştır (Aydın, 2011, s. 5-26).

Sayan-Altay bölgesinde yaşamış önemli şahsiyetler için dikilen Yenisey yazıtlarının Moğolistan'daki kağanlık yazıtlarından önce mi sonra mı dikilmiş olduğu tartışmalı bir konudur. Üzerinde tarih bulunmayan bu yazıtların hangi döneme ait olduğu hakkında farklı görüşler öne sürülmüştür. Yazıtlar üzerinde ilk inceleme yapan bilim insanları, yazıtların V-VII asırlar arasında yazıldığını belirtmektedir (Thomsen, 1993, s. 55; Malov, 1952, s. 7-8; Orkun, 1940, s. 18). Bazı bilim insanları ise Yenisey yazıtlarının tahmin edildiği gibi eski olmadığını ve en eskilerinin IX. asrın başlangıcında yazıldığını ileri sürmektedir (Şçerbak, 2001, s. 93). Bu konuda çok sayıda araştırma yapan ve incelemelerinde arkeolojik buluntuları da değerlendiren Kızlasov, yazıtların en eskisinin VII. asıra, en yenisinin de X. yüzyıla ait olduğunu ifade etmektedir (Kızlasov, 1960, s. 117-120). Yazıtların yazılışı ile ilgili ilk kesin tarih Klyaştorıny tarafından ileri sürülmüştür. Altın-Köl (E-28) yazıtının 703 yılında vefat eden Kırgız kağanı Bars Bek'e ait olduğunu tespit eden Klyaştorıny, bu yazıtın VIII. asrın ilk yarısında yazıldığını belirtmiştir (Useev, 2009, s. 5).

Yenisey yazıtları, Moğolistan'daki kağanlık yazıtlarından önce keşfedilmiş olsa da kağanlık yazıtlarının gölgesinde kalmıştır (Aydın, 2019, s. 17). Bunun sebeplerinden biri Yenisey yazıtlarındaki satır sayılarının kağanlık yazıtlarından az olmasıdır. Diğer sebep ise Yenisey yazıtlarının günümüzdeki mezar taşlarındaki özlü sözlere benzeyen bazı kalıplaşmış cümlelerden oluşmasıdır (Aydın, 2015, s. 13).

Yenisey yazıtlarının hangi Türk boylarına ait olduğu meselesi başka bir tartışma konusudur. Bu yazıt grubu üzerinde çalışan bilim insanlarının büyük çoğunluğu yazıtların Kırgızların atalarından kalmış olduğunu ileri sürmüştür (Malov, 1952, s. 4-7; Kormuşin, 1997, s. 13; Thomsen, 1993, s. 20, 55). Bazı bilim insanları ise bu görüşün Kırgızların o dönemde yazıtların bulunduğu coğrafyada yaşamış olmasından kaynaklandığını ifade etmektedir (Orkun, 1940: 17-18). Araştırmacıların bir kısmı da Yenisey yazıtlarının çoğunluğunun Kırgızlara; bazılarının ise Türgiş, Oguz gibi boylara ait olabileceğini düşünmektedir (Alyılmaz, 2007, s. 17; Ercilasun, 2004, s. 140).

Yenisey yazıtlarının adlandırılması ve numaralandırılması yayından yayına farklılık göstermektedir. Yenisey yazıtları üzerine ilk bilimsel çalışmayı yapan Radloff, yazıtları bulundukları yere göre adlandırırken yazıtları tarif eden çeşitli kısaltmalar kullanmıştır. Hüseyin Namık Orkun, Radloff'un numaralandırma ve kısaltma sistemini takip etmiştir. Malov, 1952'de yayımladığı yapıtında Uyuk-Tarlak'ı 1 sayısıyla başlatarak toplam 51 yazıtı numaralandırmıştır. Vasil'ev'in (1983) kullandığı E-x numaralandırma sistemi ise Yenisey yazıtları araştırmalarında genel kabul görmüştür. Vasil'ev'in çalışması E-1 ila E-145 arasında numaralandırılmış yazıtları içermektedir. Bu eserde sıra numarası dikkate alınmadan bölge ilkesine göre derlenmiş anıt gruplarının bir listesi ve runik işaretli Türk yazıtlarının bulunduğu bölgeyi gösteren bir haritada da bulunmaktadır (Vasil'ev, 1983, s. 9).¹

¹Bahsi geçen runik işaretli Türk yazıtlarının şematik haritası çalışmamızın “Ekler” kısmında yer almaktadır.

1.2. Yenisey Yazıtlarıyla İlgili Çalışmalar

Yenisey yazıtlarından ilk kez söz eden araştırmacı Romen seyyah ve büyükelçi Nikolay G. Spafarıy-Milescu'dur. 9 Temmuz 1675 tarihinde Yenisey bölgesine giden N. Milescu, Yenisey Nehri'nin yukarı kısmında bulunan bazı taş abidelere ait kayıtlar tutmuştur (Aydın, 2014, s. 27). Yenisey bölgesinde yapılan çalışmalar 1721 yılında D. G. Messerschmidt ile devam etmiştir. D. G. Messerschmidt ve P. J. von Strahlenberg yukarı Yenisey'de, Uybat Irmağı kıyısında Uybat III (E 32) ve 1722'de de Uybat I (E 30) yazıtlarını bulmuş ve bunların resimlerini çizmiştir. D. G. Messerschmidt ve P. J. von Strahlenberg'in bu notlarına henüz ulaşılammıştır (Orkun, 1940, s. 5). P. J. von Strahlenberg, D. G. Messerschmidt ile birlikte bulduğu yazıtları 1730 yılında *Das Nord- und Östliche Theil von Europa und Asia* adlı yapıtında kopyalarıyla birlikte yayımlamıştır. P. S. Pallas, 1793 yılında Uybat IV ve Uybat V yazıtlarını bulmuştur. G. I. Spasskiy 1818'de yayımladığı *Drevnosti Sibirii (s prilojeniyem al'boma)* adlı çalışmasında daha önce Strahlenberg ve Pallas tarafından bulunan yazıtların resimlerini yayımlamıştır (Aydın, 2019, s. 26). Bunlar 19. yy.'a kadar Yenisey yazıtları üzerine yapılan en eski çalışmalardır.

Yenisey yazıtlarıyla ilgili araştırmalar 19. yy.'ın ikinci yarısında M. A. Castrén ile devam etmiştir. Castrén, 1856 yılında yayımladığı *Nordische Reisen und Forschungen* adlı gezi kitabında Yenisey bölgesindeki yazıtlardan söz etmiştir.

Yenisey yazıtları araştırmalarında dönüm noktası Fin Arkeoloji Kurumunun yaptığı araştırma gezileridir. Bu kurum 1887 yılında Minusinsk Müzesindeki taşların kalıplarını almak üzere O. H. Appelgren-Kivalo'yu görevlendirmiştir. Aynı kurum J. R. Aspelin başkanlığındaki bir heyeti, araştırma yapmak için 1888 yılında bölgeye göndermiştir (Aydın, 2019, s. 22). J. R. Aspelin başkanlığında incelenen 32 yazıtın kopyası ilk kez *Inscriptions de l'énissei* (1889) adlı atlasta yayımlanmıştır. Runik alfabenin henüz çözülmediği bir dönemde incelenen bu yazıtların kopyalanışında birtakım hatalar vardır. Fakat çoğu durumda yazıtlar üzerindeki runik işaretleri net bir şekilde tanımlayan FATlas, günümüz araştırmaları açısından dahi önemini korumaktadır. Bu kaynakta 32 yazıtın runik işaretlerle dizilmiş kopyaları yer almaktadır. Aynı zamanda çalışmanın son kısmında bazı yazıtların estampajları da bulunmaktadır.

Runik alfabenin 1893 yılında V. Thomsen tarafından çözülmesinden sonra Yenisey yazıtları ilk olarak W. Radloff tarafından yayımlanmıştır. Radloff'un *Die alttürkischen Inschriften der Mongolei* (St.-Petersburg, 1895) adlı çalışmasında toplam 40 yazıt vardır (Yıldırım vd., 2013, s. 18). Bu eserde Yenisey yazıtları iki bölümde incelenmiştir: 1- Yenisey Yazıtları, 2- Güney Sibirya Yazıtları. Radloff, araştırmasında ilk olarak yazıtların runik işaretli dizgisini vermiştir. Bu dizgiyi transliterasyon ve transkripsiyon bölümü takip etmiştir. İncelemede yazıtların Almanca çevirileri de mevcuttur.

Yenisey yazıtları üzerinde çalışan bir başka araştırmacı H. N. Orkun'dur. Orkun'un 1936-1940 yılları arasında dört cilt olarak yayımladığı yapıtının adı *Eski Türk Yazıtları*'dır. Bu yapıt, Yenisey yazıtları ile ilgili Türkiye'de yapılan ilk çalışma olması sebebi ile ayrı bir öneme sahiptir. Orkun'un 1938'de yayımladığı *Eski Türk Yazıtları II* ve 1940'da yayımladığı *Eski Türk Yazıtları III*'te toplam 47 Yenisey yazıtı bulunmaktadır. Orkun, çalışmasında runik işaretli metin, transkripsiyon ve çeviri bölümlerine yer verirken yazıtların envanter bilgilerini de okuyucuya sunmuştur. Orkun, bu kısımlarda dikkatini çeken unsurları "Notlar" başlığı altında belirtmiş; ayrıca incelediği yazıtların sonuna yazıtların kopyasını da eklemiştir.

Orkun'dan sonra Eski Türk Yazıtları araştırmalarına katkıda bulunan bir başka bilim insanı Malov olmuştur. Malov'un 1952'de yayımladığı *Yeniseyskaya pis'mennost' Tyurkov, teksti i perevodı* adlı yapıtında 51 yazıtın transkripsiyonu ve çevirisi yapılmıştır. Orkun (1940) ve Malov'un (1952) yayınları, Radloff'un (1895) metin versiyonlarına çok yakındır. Ancak bu araştırmacılar bazı noktalarda Radloff'tan ayrılmış ve yer yer bazı düzeltmeler yapmışlardır. Üstelik çeviri kısımlarında yeni yorumlara rastlamak da mümkündür (Rentzsch, Yıldız, 2020, s. 3).

Yenisey yazıtları üzerine incelemelerde bulunan D. D. Vasil'ev, 1983 yılında *Korpus Tyurkskih runičeskih pamyatnikov basseyna Yeniseya* adlı yapıtıyla oldukça detaylı bir çalışma ortaya koymuştur. Vasil'ev'in bu yapıtı, 145 yazıt hakkında bilgi verirken yazıtların transliterasyon, çizim ve fotoğraflarını da içermektedir. Fakat kaynakta yazıtların okunuşu ve çevirisi bulunmamaktadır. Vasil'ev çalışmasında Yenisey yazıtlarını, "E-" anahtarının önündeki sayı ile numaralandırma sistemini getirmiş ve bu sistem genel kabul görmüştür (Rentzsch, Yıldız, 2020, s. 3).

E. Recebov ve J. Memedov'un ortak çalışması olan *Orhon-Yenisey Abideleri* Bakü'de 1993 yılında yayımlanmıştır. Azerî Türkçesiyle yazılan bu yapıt, Orhon ve Yenisey abideleri hakkında genel bir bilgi verdikten sonra üç bölüme ayrılmıştır: 1. Orhon Abideleri, 2. Yenisey Abideleri, 3. Talas Abideleri. Üzerinde inceleme yaptığımız Yenisey Abideleri kısmında yazıtların runik işaretli metinleri, transkripsiyonları ve çevirileri bulunmaktadır.

Kormuşin, 1997 yılında *Tyurkskie Yeniseyskie epitafii* adıyla yayımladığı yapıtında Yenisey yazıtlarıyla ilgili yeni bulgular ortaya koymuştur. Bu kaynak 20 yıllık gecikmeyle de olsa Rysbek Alimov tarafından Türkçeye kazandırılmıştır. *Yenisey Eski Türk Mezar Yazıtları - Metinler ve İncelemeler* (2017) adıyla çevrilen bu yapıtta incelenen her yazıt için ayrıntılı bilgiye yer verilmiştir. Çalışmada runik işaretli metin, transkripsiyon, transliterasyon bölümleri bulunmaktadır. Kormuşin, geçmişteki araştırmacıların tespitlerini kendi bulguları ile karşılaştırarak okuyucuya sunmuştur.

Yenisey Yazıtları üzerine incelemeler yapan bir diğer araştırmacı Napil Bazılhan'dır. Bazılhan'ın 2005 basımlı *Kazakistan Tarihi Turalı Türki Derektmeleri II, Köne Türük Bitiktastarı Men Eskertkişteri (Orhon, Yenisey, Talas)* adlı yapıtı kapsamlı bir içeriğe sahiptir. Bu kaynakta yazıtların çizimleri ve fotoğrafları da bulunmaktadır.

Nurdin Useev, Eski Türk Yazıtları üzerine incelemelerde bulunan araştırmacılardan biridir. Useev'in 2009 senesine ait doktora tezi *Yenisey Yazıtlarının Söz Dizimi* başlığını taşımaktadır. Tez, yazıtların yazılış tarihinden hangi Türk boyuna ait olduğuna kadar pek çok konuya değinmiş kapsamlı bir çalışma niteliğindedir. Useev'in 2011 yılında yayımladığı *Yenisey Cazma Estelikleri I - Leksikasi Cana Tekstter* adlı kitap, 2006'da tamamladığı *Kırgız ve Türkiye Türkçesi ile Karşılaştırmalı Olarak Yenisey Yazıtları Dilinin Söz Varlığının Tarihi Gelişimi* adlı yüksek lisans tezinin genişletilmiş hâlidir. Useev, yayımladığı bu kaynakta Yenisey yazıtlarının söz varlığını ve metinlerini incelemiş; ele aldığı yazıtların okunması ve anlamlandırılmasında birtakım önerilerde bulunmuştur. Yapıt, Orhun-Yenisey Yazıtları; Söz Varlığı; Yenisey Yazıtlarındaki Sözcüklerin Kırgız Türkçesindeki İzleri; Metin bölümlerinden oluşmaktadır. Birinci bölümde Yenisey yazıtları ile ilgili genel bilgilere yer verilmiştir. Kaynağın temelini oluşturan ikinci bölümde ise Yenisey yazıtlarının söz varlığı ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. Eserin üçüncü bölümünde Yenisey yazıtlarının söz varlığının günümüz Kırgız Türkçesindeki izleri değerlendirilmiştir. Eserin son bölümde ise "Metinler" bulunmaktadır. Metin kısmında Yenisey yazıtlarının önce

numarası ve adı verilmiştir. Devamında yazıt hakkında kısa bir bilgi ve metnin orijinali yer almaktadır.

2013 basımlı *Yenisey - Kırgızistan Yazıtları ve Irk Bitig* adlı yayın Rysbek Alimov, Erhan Aydın ve Fikret Yıldırım'ın ortak çalışmasıdır. Yenisey yazıtları bölümünü Erhan Aydın'ın hazırladığı bu yapıtta yazıtların envanter bilgileri yanında metinlerin runik işaretli dizgileri, transliterasyonları, transkripsiyonları ve günümüz Türkçesine çevirileri bulunmaktadır.

Aydın'ın 2015'te yayımladığı *Yenisey Yazıtları* adlı kitap, yukarıdaki eserde yer alan Yenisey yazıtlarının ayrı bir baskısıdır. Aydın bu yapıtında 175 yazıtı numaralı ve numarasız olarak iki bölümde incelerken yazıtların runik işaretli metin, transkripsiyon ve çevirilerini de çalışmasına dâhil etmiştir. Aydın'ın bu kitabı 2019'da *Sibirya'da Türk İzleri* adıyla yeniden basılmıştır. Aydın'ın yüksek lisans çalışmamızda esas alınan yapıtı, *Sibirya'da Türk İzleri* olmuştur. Bu çalışma da 154 tane numaralı, 21 tane numarasız olmak üzere toplam 175 yazıtı içermektedir. Her bir yazıt başlığı altında runik işaretli metin, transkripsiyon ve çeviri bölümleri bulunmaktadır. Bu yapıtta yazıtlarda geçen bazı sözcüklerin anlamları detaylı olarak ele alınmıştır. Aydın, 2021 yılında yayımladığı *Bozkırın Tanıkları* adlı kitabında yüksek lisans çalışmamıza dâhil ettiğimiz E-1, E-3, E-5, E-6, E-10, E-11 yazıtlarını da yeniden incelemiştir. Kitapta bu yazıtların runik işaretli metinleri, transkripsiyonları ve çevirileri de mevcuttur.

Yenisey yazıtları üzerine yapılan son kitap yayını Julian Rentzsch ve Hülya Yıldız'ın ortak çalışmasıdır. *The Uybat Inscriptions: A Group of Old Turkic Runic Texts from the Yenisei Area* adlı bu kaynak Hakasya'daki Uybat Nehri yakınında bulunan, yedisi taş üzerine biri gümüş bir kabın dibine yazılmış sekiz yazıtın ilk monografi çalışmasıdır. Kitap, Uybat yazıtlarıyla ilgili genel bilgilerin ve geçmişteki çalışmaların bir araya getirilmesiyle kapsamlı analizler içermektedir. Aynı zamanda belli bir yazıt grubu üzerinde daha ileri çalışmalar için bir örnek niteliğindedir. Yüksek lisans çalışmamızda takip ettiğimiz sistem Rentzsch, Yıldız'ın kullandığı inceleme sisteminin bir devamıdır. Bununla birlikte tezimizde bu yapıtta kullanılan transliterasyon sisteminden bazı noktalarda farklılıklar bulunmaktadır.

Türkiye'de Yenisey yazıtları üzerine yapılmış lisansüstü çalışmalar da bulunmaktadır. Bunlar Gülzat Nurdin Kızı, *Yenisey yazıtlarındaki hâller* (2006); Erhan Yoska, *Yenisey Kırgızları: Başlangıçtan orta zamanlara kadar* (2011); Selda Serin,

Kızıl, Tuva Müzesi Yenisey Yazıtları: Metin-dizin (2012); Serkan Şemen, *Yenisey yazıtları (Transliterasyon, transkripsiyon, çeviri, açıklama, metin ve dizin)* (2016); Abdullah Yıldırım, *Yenisey yazıtları grameri* (2019) adlı tezlerdir.

Yukarıdaki tezler arasında yer alan Serkan Şemen'in, *Yenisey yazıtları (Transliterasyon, transkripsiyon, çeviri, açıklama, metin ve dizin)* adlı doktora çalışmasında 154 yazıtın runik metni ile birlikte metinlerin transliterasyonu, transkripsiyonu, yorumu ve Türkçe çevirisine yer verilmiştir. İncelemenin devamında ise yazıtlarda geçen kelimelerin açıklamaları yapılmıştır.

Selda Serin'in yüksek lisans tezinde, çalışmamıza dâhil ettiğimiz E-3, E-5, E-6, E-7, E-8, E-9 yazıtları yer almaktadır. Serin'in incelemesinde bu altı yazıtın çizimleri, transliterasyonları ve çeviri önerileri mevcuttur. Litaratürde Yenisey yazıtları ile ilgili pek çok yayın bulunmasına rağmen Serin'in tezinde sadece Orkun'un transkripsiyon ve çevirisi, Vasil'ev'in transliterasyonu ve Kormuşin'in transkripsiyonu aktarılmıştır. Bazı araştırmacıların yorumlarına ise atıfta bulunulmuştur. Her bir yazıt için Orkun'un transkripsiyon ve çevirisini, Vasil'ev'in transliterasyonunu, Kormuşin'in transkripsiyonunu sırasıyla takip eden Serin, sadece E-3 (Uyuk Turan) yazıtını incelerken Talat Tekin'in transkripsiyonuna yer vermiştir. Serin, tezinde transliterasyon, transkripsiyon ve çevirilerini aktardığı çalışmaların karşılaştırmasını yapmamıştır.

Bizim araştırmamızın yukarıda söz edilen bu iki lisansüstü çalışmadan ayrıldığı nokta, yazıtların her biri için hemen hemen bütün araştırmacılar tarafından tespit edilen bulguların bir araya toplanarak karşılaştırılması olmuştur.

Literatürde, yukarıda adları geçen araştırmacılar dışında Sema Barutçu Özönder, M. Erdal, Talat Tekin, Zeynep Korkmaz, Zeki Kaymaz, A. S. Amanjолоv, Osman F. Sertkaya, Rysbek Alimov, Osman N. Tuna, Hatice Şirin User gibi daha birçok bilim insanının Yenisey yazıtları ile ilgili incelemelerine rastlamak mümkündür.

1.3. Yenisey Yazıtlarında Kullanılan Runik İşaretler

Orhun alfabesi ve Yenisey alfabesi temelde birbirine oldukça yakın olmakla birlikte aralarında bazı farklılıklar bulunmaktadır. Daha çok Orhon ve Yenisey bölgelerinde bulunan yazıtlarla temsil edilen runik alfabe, sesleri ya da ses öbeklerini birer işaret ya da işaret birleşmeleriyle karşılamaktadır. Klâsik Orhon alfabesinde 38 işaret vardır. Bölgesel ve kronolojik varyantları da dikkate aldığımızda Yenisey alfabesinde bu sayı 50'ye yükselmektedir (Kormuşin, 2017, s. 26).

Yenisey yazıtları, üzerinde bulundukları dikey taşların konumuna göre ekseriyetle dikey olarak hakkedilmişlerdir. Ancak satırdaki işaretler, yatay yazma ve okuma için geçerli olan konumlarını korumuştur (Kormuşin, 2017, s. 37). Bilindiği üzere, runik işaretli yazıtlardaki metinler sağdan sola doğru okunmaktadır. Bazı yazıtlarda farklı sebeplerden dolayı ortaya çıkan durumları, Kormuşin çalışmasında ayrıca açıklamıştır (bk. Kormuşin, 2017, s. 37-39).

Yenisey yazıtlarında bazı runik işaretlerin birden fazla varyasyonu bulunmaktadır. Ayrıca, incelediğimiz yapıtlar arasında araştırmacıların bazı satırlardaki runik işaretleri tespitinde de yayından yayına farklılıklar saptanmıştır. Bu durumun başlıca sebeplerinden biri, runik işaretlerin dikey düz çizgi etrafında farklı çıkıntılardan oluşmasıdır. Basit bir mantık ile oluşturulan runik işaretlerin varyantları da sınırlıdır. Bu sebeple runik işaretler birbirine benzemektedir. Bazı durumlarda işaretin üst veya alt kısmının yazıtın okunurluğuna bağlı olarak görünmemesi farklı tespitlere yol açmıştır.

Aşağıdaki tabloda 1-12 arasında numaralandırılmış Yenisey yazıtlarında geçen runik işaretlerin transliterasyon ve transkripsiyon gösterimlerine yer verilmiştir. İncelediğimiz yazıtlarda <W̃>, <è>, , , <d>, <G>, <g>, <K>, <k>, <m>, <n>, <η>, <R>, <n̄>, <WK> gibi işaretlerin araştırmacılar tarafından farklı varyantlarla tespit edildiği görülmektedir. Örneğin, Barık II yazıtının 1. satırında geçen <η> işareti R1'de <○>, R2 ve Malov'da <◇>, R-M, Orkun ve Kormuşin'de <⊙>, Aydın'da <◇> şeklinde yer alırken Vasil'ev'in çiziminde ise yarım daireye benzemektedir. Bu nedenle aşağıdaki tabloda, incelediğimiz tüm yayınlardaki varyantların hepsi bir arada yer almaktadır. Kormuşin'in /im/ ses değerinde bir ligatür olduğunu varsaydığı <Ω>

işareti, diğer çalışmalarda <m>'nin farklı bir versiyonu kabul edildiği için bizim çalışmamızda da <m> varyantı olarak kabul edilmiştir.

aşılmamızda incelediğimiz yayınlarda işaret grupları arasındaki boşluklar “•” işaretiyle gösterilmiştir. Bu işaretin sayısının satırlardaki boşluk sayısını yaklaşık olarak ifade ettiği dşnlmelidir.

Bazı yazıtlarda aynadan yansımalı pozisyonlarda verilen <n> işaretlerinin üzerine bir diyakritik eklemek teknik açıdan zor olduğu için bunlara sadece notlar kısmında değinilmiştir.

Tablo 1.1. 1-12 arasında numaralandırılmış Yenisey yazıtlarında geçen runik işaretler

Runik İşaret	Transliterasyon	Transkripsiyon
ᐱ, ᐱ	A, Á	ä
ᐢ	I	ĩ, i
ᐳ, ᐴ	W, W	o, u
ᐶ, ᐷ, ᐸ, ᐹ	W	ö, ü
ᐺ, ᐻ	é	e
ᐼ, ᐽ, ᐾ, ᐿ, ᑀ, ᑁ, ᑂ, ᑃ	B	b
ᐼ, ᐾ	b	b
ᐿ, ᐾ, ᐿ, ᐾ	č	č
ᐿ, ᐿ	D, D	d
ᐿ, +	d	d
ᐿ, ᐿ, ᐿ, ᐿ, ᐿ	G	γ
ᐿ, ᐿ, ᐿ, ᐿ, ᐿ	g	g
ᐿ, ᐿ, ᐿ, ᐿ, ᐿ, ᐿ	K	q
ᐿ, ᐿ, ᐿ, ᐿ, ᐿ	k	k
ᐿ, ᐿ	L, L	l

Ÿ	l	l
⌘, ⌘, ⌘, 𐀀, ⌘, ⌘, ⌘, ⌘, ⌘, ⌘, ⌘	m	m
), (	N, Ń	n
𐀀, 𐀀, 𐀀, 𐀀, 𐀀, 𐀀	n	n
↓, ↓ ↓	ŋ	ŋ
◊, ◊, ◊, ◊, ◊, ◊, ◊, ◊	ŋ	ŋ
1	p	p
𐀀, 𐀀, 𐀀, 𐀀	R	r
ſ, ſ	r	r
ſ	S	s
l	s	s
Ÿ, Ÿ, Ÿ, Ÿ	š	s, š
Λ	š	s, š
⌘, ⌘	T	t
h, h, h	t	t
D, d	Y, Ÿ	y

□, 9	y	y
⌢, 4, 8, 4, 8, 8, 8, 8, 8, 8	z	z
m	lt	lt
⌢	<u>LiK</u>	liq
Y, 1, □	<u>ič</u>	ič, či
3, 3, 4, 4, 3	<u>nč</u>	nč
▷, ◁	<u>īK, īK</u>	īq, qī
↓, ↑ ↕	<u>WK, WK</u>	oq, qo, uq, qu
ß	<u>Wk</u>	ük, kü, ök, kö
∴, •, ∴	Sözcük ayırma işareti	-

2. AMAÇ VE SINIRLILIKLAR

Bu çalışma, adını Yenisey ırmağından alan, bugünkü Tuva ve Hakasya sınırları içerisinde keşfedilen bazı Yenisey yazıtları üzerine yapılan araştırmaların transliterasyon, transkripsiyon ve çeviri başlıkları altında karşılaştırılmasını sağlamak, karşılaştırma sırasında ortaya çıkan farklılıkları saptamak amacıyla hazırlanmıştır. Bu yüksek lisans tezindeki veriler 1-12 arasında numaralandırılmış Yenisey yazıtlarıyla sınırlandırılmıştır.

3. YÖNTEM

Bu çalışmada 1-12 arasında numaralandırılmış Yenisey yazıtları sırasıyla ele alınmıştır. Yüksek lisans tezimize dâhil ettiğimiz incelemeler FA (1889), R1 (1892), R2 (1895), O (1948), M (1952), V (1983), R-M (1993), K (2017) ve A (2019) olmuştur.

Tezde ele alınan ilk yayın *Inscriptions de l'énisséi recueillies et publiées par la Société Finlandaise d'Archéologie*'dir. Runik alfabenin henüz çözülmediği bir dönemde, Fin Araştırma Heyetinin okuma amacı olmadan, yazıtları tarafsız bir gözle incelemesiyle ortaya çıkan bu yapıt, başka araştırmacılar tarafından farklı işaret tespitlerinin yapıldığı durumlarda daha net veriler sunmaya devam etmektedir.

Radloff'un *Atlas der alterthümer der Mongolei* adlı çalışması, Yenisey yazıtlarına ait en eski kayıtlardan biridir. Bu yayındaki rötuşlu ve rötuşsuz kopyalar da Fin Heyetinin kayıtlarıyla birlikte Yenisey yazıtlarının en eski işaret envanterlerinin tespit edilmesi bakımından oldukça önemlidir. Radloff'un ikinci incelemesi olan *Die alttürkischen Inschriften der Mongolei* (1895) adlı yapıt ise Yenisey yazıtlarıyla ilgili ilk okuma ve anlamlandırma çalışmasıdır. Bu sebeple eserin transkripsiyon ve çeviri kısımlarında bazı hatalar vardır. Çalışmamızda bunlara tek tek değinilmiştir.

Çalışmamızda R2'yi takiben, Orkun'un *Eski Türk Yazıtları II* (1938) ve *Eski Türk Yazıtları III* (1940) adlı yapıtları gelmektedir. Orkun, bu eserleri hazırlarken daha çok Radloff ve Thomsen'in çalışmasını kıyaslayarak kendi verilerini oluşturmuştur. Karşılaştırma sonucunda değinmesi gereken unsurları ise “Notlar” alt başlığında aktarmıştır. Orkun, ele aldığı yazıtları incelerken FA ve R1'den yararlandığını ifade etmiştir; ayrıca Radloff'un okumasını RAtlas'ın kopyaları ile mukayese ettiğini de

belirtmiştir (1940, s. 5-19). Bu sebeple bahsi geçen yapıt, kendisinden önceki çalışmaların karşılaştırmalı tespitlerini de içermektedir.

Malov'un *Yeniseyskaya pis'mennost' Tyurkov* (1952) adlı yapıtı çalışmamızda beşinci sırada ele alınmıştır. Radloff'un bulgularıyla büyük ölçüde benzerlikler taşıyan çalışmada yer yer Radloff'un okuyuş ve çevirilerinden uzaklaşılarak yeni okuyuş ve çeviriler ortaya konmuştur. Malov'un yorumları daha çok Orkun'un çalışmasındaki okuma ve çeviri kısımlarıyla benzerlik taşımaktadır.

Malov'dan sonra incelediğimiz kaynak, Vasil'ev'in *Korpus Tyurkskih runičeskih pamyatnikov basseyna Yeniseya* (1983) adlı çalışmasıdır. Vasil'ev bu kaynakta ele aldığı yazıtlar hakkında kısa bilgilere yer verirken kendisine özgü bir transliterasyon sistemi kullanmıştır. İncelemesinin son kısmında ise yazıtların çizimlerine ve fotoğraflarına yer vermiştir. Fakat Vasil'ev bu yapıtında okuma ve anlamlandırma çalışması yapmamıştır.

Recebov ve Memedov'un *Orhon-Yenisey Abideleri* (1993) adlı yapıtı, önceki yayınlardan büyük farklılıklar göstermese de okuma ve çeviri noktalarında kendisine has bir yol izlediği için başvurduğumuz bir diğer inceleme olmuştur. Çalışmamızda R-M'de yer alan yeni tespitlere "Notlar" alt başlığı altında yer verilmiştir.

Kormuşin'in (1997) *Yenisey Eski Türk Mezar Yazıtları-Metinler ve İncelemeler* (2017) adıyla çevrilen yapıtı, yüksek lisans tezimizi hazırlarken Yenisey yazıtlarıyla ilgili en detaylı bilgilere ulaştığımız kaynaktır. Kormuşin'den önceki araştırmacılar daha çok Radloff'un çalışmasından etkilenmiş ve bu doğrultuda yapıtlar vermişlerdir. Kormuşin'in incelemesi ise önceki çalışmalardan biraz daha ayrılarak yeni işaret tespitleri ve okuyuşlar sunmaktadır. Kormuşin, yapıtında geçmişteki araştırmacıların bulgularına değinmiş ve hatalı olduğunu düşündüğü verileri nedenleriyle açıklamıştır.

Bu yüksek lisans tezinde karşılaştırma amacıyla ele alınan son kaynak E. Aydın'ın *Sibirya'da Türk İzleri* (2019) adlı yapıtıdır. Bu çalışma, Aydın tarafından birçok inceleme ile karşılaştırılarak okuyucuya sunulmuştur. Ayrıca bazı sözcüklerin anlamlarına detaylı olarak değinen bu kaynak, Yenisey yazıtlarının envanter bilgilerini de içermektedir.

1-12 arasında numaralandırılmış Yenisey yazıtlarının her bir satırı çalışmamızda "Transliterasyon", "Transkripsiyon" ve "Çeviri" başlıkları altında incelenmiştir. Bu bölümlerin sonunda yer alan "Notlar" alt başlığı, ele aldığımız çalışmalardaki tespitlerin

karşılaştırmasını içermektedir. Bu kısımda araştırmacıların ortak veya farklı tespitleri ortaya konmuştur. Tezdeki “notlar” başlıkları altında; okuma ve anlamlandırma çalışmalarının nasıl olabileceği hakkında öneriler bulunmaktadır. Bu önerilerin hangi araştırmacının görüşünü içerdiği ayrıca belirtilmiştir.

Tezimizin son kısmında ise incelenen yazıtların fotoğraf ve çizimlerine sırasıyla yer verilmiştir. Böylelikle karşılaştırma yapmak isteyen okuyucuya kolaylık sağlanması amaçlanmıştır. Aynı zamanda tezin sonunda yer alan “Dizin” ile 1-12 arasında numaralandırılmış Yenisey yazıtlarının söz varlığı ortaya konmuştur. Bu bölüm hazırlanırken E. Aydın’ın *Sibirya’da Türk İzleri* (2019) adlı yapıtının dizin kısmından yararlanılmıştır. Sözcüklerin anlamları bu çalışmadan alındıktan sonra çalışmamıza dâhil ettiğimiz 1-12 arasındaki yazıtın numarası bunu takiben satır numarası örnek cümlelerle birlikte dizine eklenmiştir.

Bilindiği üzere, runik işaretli eski Türk yazıtları ile ilgili çalışmalarda farklı transliterasyon sistemleri kullanılabilmektedir. Yüksek lisans çalışmamızda takip ettiğimiz transliterasyon sistemi, Rentzsch-Yıldız tarafından kullanılan transliterasyon sistemine büyük ölçüde benzemektedir. Berta’nın (2004) kullandığı sistemi temel alan bu transliterasyon gösteriminde metinlerde geçen işaretler büyük ve küçük harflerle simgelenmiştir. Art işaretler büyük harflerle ifade edilirken ön ve nötr işaretler küçük harflerle verilmiştir. Tezimizde incelenen yayınlarda farklı transliterasyon sistemleri kullanılmış olsa da bu sistemlerin tümü çalışmamızda tek bir forma indirgenmiştir. Araştırmadan araştırmaya değişen runik işaretlerle ilgili gerekli düzeltmeler ve açıklamalar dipnot kısımlarında detaylı olarak belirtilmiştir.

Yazıtların bazı kısımları, birtakım etkenlerden dolayı zamanla okunmaz duruma gelmiştir. Bu durum yazıt üzerine çalışan bilim insanlarının zorlanmasına sebep olmuştur. Araştırmacılar, kuşku buldukları veya satırda olmasına ihtimal verdikleri işaretleri parantez içinde belirtmiştir. Bu kısımlar, çalışmamızın transliterasyon kısmında köşeli parantez [x] içinde aktarılmıştır. İncelememizin transkripsiyon ve çeviri kısımlarında araştırmacıların okumasında ve çevirmesinde zorluk çektikleri, satırı sentaks bakımından tamamlamak için yazıtta olmasına ihtimal verdikleri ek ve sözcükler, yay ayraç (x) içinde aktarılmıştır. Yazıt incelemelerinde tespit edilemeyen noktalar, transliterasyon bölümünde [...] ile gösterilirken transkripsiyon ve çeviri bölümünde (...) ile tanımlanmıştır.

Çalışmamızda ele alınan, 1-12 arasında numaralandırılmış Yenisey yazıtlarının envanter bilgileri aşağıdaki gibidir:

Tablo 3.1. 1-12 arasında numaralandırılmış Yenisey yazıtlarının envanter bilgileri

No.	Adı	Bulunma yılı	Satır sayısı	Yer aldığı müze
E-1	Uyuk Tarlak	1888	2	Minusinsk
E-2	Uyuk Arjan	1888	5	Minusinsk
E-3	Uyuk Turan	1888	6	Tuva
E-4	Ottuk Daş I	1888	1	Minusinsk
E-5	Barık I	1891	3	Tuva
E-6	Barık II	1891	4	Tuva
E-7	Barık III	1891	4	Tuva
E-8	Barık IV	1891	3	Tuva
E-9	Kara Sug	1888	5	Tuva
E-10	Elegest I	1888	12	Minusinsk
E-11	Begre	1892	10	Minusinsk
E-12	Aldın Bel I	1888	4	Tuva

4. BULGULAR VE YORUM

4.1. Uyük-Tarlak (E-1)

Uyük Tarlak yazıtı, 1888 yılında J. R. Aspelin başkanlığındaki Fin Arkeoloji Kurumu tarafından, Ulug-Hem (Yenisey) Irmağı'nın kolu olan Uyük-Tarlak Irmağı'nın kıyısında, Mihaylovo kasabasına 3 km, Tarlak Irmağı'na 2 km'lik uzaklıkta bulunmuştur (Aydın, 2019, s. 43). E-1 yazıtı 1916 yılında A. V. Adrianov tarafından Minusinsk Müzesine taşınarak burada yerini almıştır.

E-1 yazıtıyla ilgili çalışmalarda kısa bilgiler bulunmaktadır. Bu yazıt hakkında en detaylı bilgiyi Kormuşin (2017) vermektedir. Buna göre Uyük Tarlak yazıtı, yeşilimsi gri renkte olup yapısı ve sertliği bakımından kumlu şistten yapılmış; bir geyik taşının ön cephesine hakkedilmiştir. Taşın arka cephesinde eski dönemlere ait bir tasvir üzerine enlemesine bir damga çizilmiştir. Kavis içindeki iki dikey çizginin bulunması bu damganın ayırıcı özelliği olmuştur. E-1 yazıtı, adını üzerini kaplayan geyik tasvirlerinden almıştır. Geyik taşının boyu 183 cm, yazıtın bulunduğu ön cephenin genişliği 20 cm, yan cephenin genişliği ise 40 cm civarında olup yukarıya doğru daralmaktadır (Kormuşin, 2017, s. 181).

Yazıtta iki satır bulunmaktadır. Satır yönü sağdan sola doğrudur. Satırdaki son iki işaret, satırın devamına değil alt kısmına yazılmıştır. Bu durum son iki işaretin tespit edilmesini zorlaştırmıştır. Bilim insanları, yazıtın durumunun iyi olması sebebiyle oldukça net veriler sunmuştur (Kormuşin vd., 2016, s. 56-57).

1. satır:

Transliterasyon

(FA) sIz²:ëlmA:KWnç³WY:mA • WGLNmA:[B]⁴WD⁵NmA:sIz⁶:mA:LT:mş:

YşmDA

²Buradaki <z> versiyonu 45° sağa yatıktır.

³FA'da verilen bu işaret, sol araç işaretine benzemektedir: { (bk. 10. işaret).

⁴Bu noktada verilen işaretinin görünümü oldukça farklıdır: (bk. 21. işaret).

⁵FA'da <D> işareti, farklı bir versiyonda gösterilmiştir: <D> (bk. 23. işaret).

⁶Buradaki <z> versiyonu 45° sağa yatıktır (bk. 29. işaret).

(R1) sIz⁷:èlmA:KWnčWY:mA:WGLNmA:B⁸WDNmA:sIz⁹:mA:LTmš:η¹⁰šm:DA
 (R2) sIz:èlmA:KWnčWYmA:WGLNmA:BWDNmA:sIz:mA:LTmš:Yšm:DA
 (O) sIz:èlmA:KWnčWYmA:WGLNmA:BWDNmA:sIz:mA:LTmš:Yšm:DA
 (M) sIz:b¹¹lmA:KWnčWYmA:WGLNmA:BWDNmA:sIz:mA:LTmš:Yšm:DA
 (V) sIz:èlmA:KWnčWYmA:WGLNmA:BWDNmA:sIz:mA:LTmš:Yšm
 (R-M) sIz:èlmA:KWnčWYmA:WGLNmA:BWDNmA:sIz:mA:LTmš:Yšm:DA
 (K) sIz:èlmA:KWnčWY:mA:WGLNmA:BWDNmA:sIz:mA:LTmš:YšmDA
 (A) sIz:èlmA:KWnčWY:mA:WGLNmA:BWDNmA:sIz:mA:LTmš:YšmDA

Notlar

Ele alınan satırdaki 4. işaret, FA (1889, I, I) ve R1'deki kopyalarda açıkça <ŷ> olarak görünmektedir (1892, s. LXXV, fig. 3). Bu işaret R2'nin runik dizgisinde de <ŷ> şeklindedir (1895, s. 304). Fakat Radloff bu işareti transliterasyon kısmında ile göstermiştir. Bunun sebebi, <ŷ>'nin ses değerinin R2'nin yayımlandığı dönemde henüz anlaşılamamış olmasıdır.¹² Söz konusu işareti Orkun <ŷ> (1940, s. 31), Malov ise <ŷ> olarak tanımlamıştır (1952, s. 11). Radloff, satırın 10. işaretini işareti her iki kaynağında da şöyle göstermiştir: <ŷ>

Satırın 36. işareti R1'de <ŷ> iken diğer çalışmalarda <ŷ> şeklindedir. R1'in rötuşlu ve rötuşsuz kopyalarında <ŷ> görünen bu işaret R2'de <ŷ> ile tanımlanmıştır.

Satırdaki son iki işaret, kimi araştırmacılar tarafından görülmemiştir. Vasil'ev, ilk satırın, <Yšm> ile bittiğini düşünmüştür (1983, s. 14). Oysaki satır sonunda <Yšm> işaret grubunun altında tersten yazılmış <D> ve <A> bulunmaktadır.

Satırdaki ilk iki ayırma işaretinin yeri, bütün çalışmalarda ortak iken 3. ayırma işaretinin yerinde farklılıklar vardır. FA, R1, Kormuşin ve Aydın'daki 3. ayırma işareti <KWnčWY:mA> grubu arasında verilirken R2, Orkun, Malov, Vasil'ev ve R-M'de böyle bir ayırma işareti gösterilmemiştir. Satırın 13. ve 14. işaretleri olan <mA>'dan

⁷Radloff Atlas'ta satırın 3. işareti 45° sağa yatıktır.

⁸Buradaki işareti <ŷ> şeklindedir.

⁹Satırın 29. işareti olan <z> 45° sağa yatıktır.

¹⁰R1'de satırın 36. işareti rötuşlu ve rötuşsuz kopyalarda <ŷ> şeklinde gösterilmiştir.

¹¹Malov, runik işaretli dizgisinde satırın 4. işaretini diğer araştırmacılardan farklı olarak <ŷ> şeklinde tanımlamıştır.

¹²Thomsen, 1913 yılında *Une lettre méconnue des inscriptions de l'Énisme* adlı makalesinde <ŷ> işaretinin gerçek ses değerini ortaya koymuştur.

sonra bütün araştırmacılar ayırma işareti kullanmasına rağmen FA'da sadece bir boşluk bırakılmıştır.

Satır devamındaki ayırma işaretleri, bütün çalışmalarda <BWDNmA:sIz:mA:> grubundaki gibidir. Satırın sonuna doğru yer alan <LTmş:> işaret grubunda bir tane <:> varken FA'da iki tane <:> bulunmaktadır: <LT:mş:>. FA, Kormuşin ve Aydın'ın incelemesinde satırın son iki işaretinden önce ayırma işareti bulunmazken R1, R2, Orkun, Malov ve R-M'de <:> işareti görünmektedir. Vasil'ev, satır sonundaki iki işareti tespit edemediği için çalışmasında böyle bir ayırma işaretine yer vermemiştir. Satır, son çalışmalarla daha net bir biçim almıştır.

Transkripsiyon

(FA) -

(R1) -

(R2) siz belimä qunčuyuma oylanïma bodunuma sizimä altmış yaşimda (adiriltim)

(O) siz elimä qončuyïma oylanïma budunïma sizimä altmış yaşimda

(M) siz elimä qunčuyuma oylanïma budunuma sizimä altmış yaşimda (adiriltim).

(V) -

(R-M) siz elimä qunčuyuma oylanïma bodunïma sizimä altmış yaşimda (adirildim).

(K) äsiz elimä qunčuyim-a oylanim-a bodunim-a äsizim-ä altmış yaşimda

(A) äsiz elim ä qunčuyum a oylanim a bodunum a äsizim ä altmış yaşimda

Notlar

Satır başında yer alan <sIz> işaret grubu üzerine farklı okuyuşlar yapılmıştır. İlk araştırmacılar bu sözcüğü yanlış okumuştur. Sözcüğün okunuşu Tekin tarafından açıklığa kavuşturulmuştur (1964, s. 134-144). Tekin, makalesinde Yenisey yazıtlarında <sIz>~<sz>, <sIzA>~<szA>, <sIzm>~<szm> ve <sIzmA>~<szmA> şeklinde yazılan sözcüklerin yanlış okunup anlamlandırıldığını, bunların aslında *äsiz*, *äsiz ä*, *äsizim* ve *äsizim ä* olarak okunması gerektiğini söylemiştir. Tekin, sözcüğün acıma ünlemi olduğu üzerinde durmuş ve görüşünü örneklerle desteklemiştir. Bu görüş, kendisinden sonra gelen araştırmacılar tarafından da benimsenmiştir.

Radloff satırın 2. sözcüğünü diğer araştırmacılardan farklı olarak *belime* okumuştur. Malov ise <blmA> işaret grubunun transkripsiyonunu *elimā* şeklinde yapmıştır.

Yazıtın 1. satırı sentaks bakımından tamamlanmamış hissi uyandırdığı için bazı araştırmacılar satır sonuna *adriltim* fiilini eklemiştir. Radloff, satırı en uygun şekilde tamamlayacak sözcüğün *adriltim* olduğunu düşünmüştür. Malov, Orkun ve R-M de bu görüşü desteklemektedir. *adriltim* fiilinin satır sonuna uygun görülmesi, satırın *altmış yaşında* ifadesi ile bitmesinden kaynaklanmaktadır. Yenisey yazıtlarında yaş ibaresinden sonra bu fiil sıklıkla kullanılmaktadır. Örneğin: E-44 (Kızıl-Çıraa II) *qırq yaşında adrildim* (Aydın, 2019, s. 148); E-68 (El-Bajı) yazıtı (...) *γ yaşında adriltim yita äsizim ä* (Aydın, 2019, s. 181). Aynı fiil, Yenisey yazıtlarında eş, çocuk, halk, yurt vb. sözcüklerden sonra da kullanılmaktadır. Bu duruma E-7 (Barık III) yazıtının 4. satırında bulunan *adriltim* gibi daha pek çok örnek gösterilebilir: *quyda qunčuyumyaqa özdä oylumqa adrildim* (bk. Aydın, 2019, s. 59). Buradan hareketle ele aldığımız satırı en iyi tamamlayan sözcüğün *adiriltim* fiili olabileceği düşünülebilir. Bu bulguların sonucunda yazıtın 1. satırını *äsiz elim ä qunčuyum a oylanim a bodunum a äsizim ä altmış yaşında* şeklinde okumak mümkündür (bk. Aydın, 2019, s. 43).

Çeviri

(FA) -

(R1) -

(R2) Von euch, meinem Bäl, meinen Kuntschui, meinen Knaben (Soldaten?), meinem Volke, von euch, den Meinen (habe ich mich) im sechzigsten Jahre (getrennt).

Türkçe çevirisi: Sizden, kralımdan, kraliçemden, oğullarımdan (askerler?), halkımdan, altmış yaşında (ayrıldım).

(O) Siz elimden, prensesimden, oğullarımdan, kavmimden sizlerimden altmış yaşında (ayrıldım).

(M) Ot vas, moe gosudarstvo, moi gospoji (printsessi), moi sinov'ya, moy narod ot vas moih v šest'desyat let (ya otdelilsya, m. e. umer).

Türkçe çevirisi: Sizden, devletimden, prensesimden, oğullarımdan, halkımdan, altmış yaşında (ayrıldım, öldüm).

(V) -

(R-M) Sizden elimden, hanımımından, oğullarımdan, halgımdan, sizden, altmış yaşımda (ayrıldım).

(K) Ne yazık, devletim, eşlerim, oğullarım, halkım! Ne yazık altmış yaşımda!

(A) Kutlu yurdum eyvah! Eşim, çocuklarım, halkım, ne yazık! Altmış yaşımda.

Notlar

E-1 yazıtının bu satırında bahsi geçen kişi eşinden, çocuklarından ve halkından altmış yaşında ayrılmıştır. Yapıtlardaki satır çevirileri, anlamca yakın olsa da çeviriler arasında bazı noktalarda farklılıklar vardır.

Satırın ilk sözcüğü, daha önce de bahsettiğimiz gibi ilk incelemelerde yanlış yorumlanmıştır. Fakat daha sonra Tekin'in çalışmasıyla sözcüğün aslında "acıma" ifade ettiği anlaşılmıştır. Kormuşin ve Aydın, çeviride bu sözcüğün doğru yorumuna yer vermiş, satıra 'ne yazık, eyvah!' anlamlarını dâhil etmişlerdir.

Transkripsiyon kısmında değindiğimiz gibi satırı sentaks bakımından tamamlamak için Kormuşin ve Aydın dışındaki araştırmacılar satır sonuna *adriltim* 'ayrıldım' fiilini eklemişlerdir. Bu fiil, çevirisi verilen satırın anlamca tamamlanmasına yardımcı olmuştur. Bu bulguların sonucunda yazıtın 1. satırını 'Kutlu yurdum eyvah! Eşim, çocuklarım, halkım, ne yazık! Altmış yaşımda.' şeklinde anlamlandırmak mümkündür (bk. Aydın, 2019, s. 43).

2. satır:

Transliterasyon

(FA) Tm:élTWGN:TWTWĶ:bn • tjrI¹³:élm:kA:élčIsI¹⁴:rtm:LTI¹⁵:BGBWD¹⁶N:KA:
bgIr¹⁷

(R1) Tm:élTWGN:TWTWĶ:bn:tjrI:élm:kA:élčIsI¹⁸:rtm:LTI:BGBWDN:KA:[...] ¹⁹

¹³Satırın 18. işareti <Ŧ> olması gerekirken <Ŧ> şeklinde gösterilmiştir.

¹⁴Satırın 29. işareti <Ŧ> olması gerekirken <Ŧ> şeklinde gösterilmiştir.

¹⁵Bu noktadaki işaret <Ŧ> olması gerekirken <Ŧ> şeklinde gösterilmiştir.

¹⁶<D> işareti, farklı bir versiyonda gösterilmiştir: <Ŧ> (bk. 40. işaret).

¹⁷Bu işaret, FA'da kesik çizgiler ile gösterilmiştir.

¹⁸R1'deki rötuşlu ve rötuşsuz kopyalarda Ŧ olması gereken işaret <Ŧ> şeklindedir.

¹⁹Satırın bu [...] kısmındaki işaretler R1'deki rötuşlu ve rötuşsuz kopyalarda net görünmemektedir.

(R2) Tm:élTWGN:TWTW²⁰K:bn:tjrl:élm:kA:élčIsI:rtm:LTI:BGBWDN:KA:bg:rtm
(O) Tm:élTWGN:TWTW²⁰K:bn:tjrl:élm:kA:élčIsI:rtm:LTI:BGBWDN:KA:bg:rtm
(M) Tm:b²⁰lTWGN:TWTW²⁰K:bn:tjrl:b²¹lm:kA:blčIsI:rtm:LTI:BGBWDN:KA:bg:rtm
(V) Tm:élTWGN:TWTW²⁰K:bn:tjrl:élm:kA:elčIsI:rtm:LTI:BGBWDN:t²²A:bg:rtm
(R-M) Tm:élTWGN:TWTW²⁰K:bn:tjrl:élm:kA:élčIsI:rtm:LTI:BGBWDN:KA:bg:rtm
(K) Tm:élTWGN:TWTW²⁰K:bn:tjrlélm:kA:élčIsI:rtm:LTI:BGBWDN:KA:bgIrtm
(A) Tm:élTWGN:TWTW²⁰K:bn:tjrlélm:kA:élčIsI:rtm:LTI:BGBWDN:K(?)²³A:bg:rtm

Notlar

Yazıtın 2. satırındaki 3. ve 19. işaret FA, R1, R2 ve Orkun'da <Ǿ> iken Malov bu işareti <Ǿ> olarak tanımlamıştır. Malov'dan sonraki araştırmacılar ise bu hatayı düzelterek işareti <Ǿ> şeklinde tespit etmiştir.

E-1 yazıtının 2. satırında kaç işaret bulunduğu, bilim insanları arasında görüş ayrılığına yol açmıştır. FA'da 47, Kormuşin'de 49 işaret tespit edilirken diğer incelemelerde 48 işaret saptanmıştır. Satırın 46. işareti sadece FA ve Kormuşin'de <Ǿ> şeklinde tanımlanmıştır. Bu işaret FA'da açıkça gösterilmesine rağmen sonraki araştırmacıların yapıtlarında yer almamıştır. Kormuşin, bu işaretin yazıta yeniden kazandırılmasıyla birlikte ibareye morfoloji ve sentaks paralelliğinin geri döndüğünü ifade etmektedir: [...elčisi...bägi (elčisi...beyi)] (2017, s. 183).

Satırda 47 işaret tanımlayan FA, satır sonundaki <t> ve <m> işaretlerini tespit edememiştir. 2. satırında bulunan bu kısmın tahribe uğraması satır sonunun okunmasını zorlaştırmıştır.

Vasil'ev, satırın 42. işaretini tespit ederken aynalı bakış hatası yapmıştır. Vasil'ev'in incelemesinde <rl> olması gereken bu işaret, <h> ile gösterilmiştir.

Satırdaki ilk üç ayırma işareti, ele alınan bütün çalışmalarda ortaktır: <Tm:élTWGN:TWTW²⁰K:>. 4. ayırma işaretinin yeri ise sadece FA'da farklılık göstermektedir. Bu işaretin bulunduğu kısma boşluk bırakılmıştır.

²⁰Malov, runik işaretli dizgisinde satırın 3. işaretini diğer araştırmacılardan farklı olarak <Ǿ> şeklinde tanımlamıştır.

²¹Malov, satırın 19. işaretini diğer araştırmacılardan farklı olarak <Ǿ> şeklinde tanımlamıştır.

²²Bu noktadaki işaret <rl> olduğu hâlde <t> işareti gösterilerek aynalı bakış hatası yapılmıştır.

²³Aydın <K> işaretini kuşkuyla kabul etmiştir.

Bütün incelemelerde <tjrI> grubundan sonra <:> kullanılmasına rağmen Kormuşın ve Aydın bu noktada herhangi ayırma işareti tanımlamamıştır. Ayırma işaretinin yeri, son ayırma işaretine kadar bütün çalışmalarda ortaktır. Satır sonunu FA <bgIr>, R1 <bgrtm> ve Kormuşın <bgIrtm> şeklinde tamamlamıştır. Diğer araştırmacılar ise <bg>'den sonra bir ayırma işaretine yer vermiştir.

Transkripsiyon

(FA) -

(R1) -

(R2) atım bel-tuyan tutuq bän täñri belimkâ belçisi ärtim altı bay budunqa bäg ärtim.

(O) atım el toyan tutuq bän täñri elimkâ elçisi ärtim altı bay budunqa bäg ärtim.

(M) atım el tuyan tutuq bän täñri elimkâ elçisi ärtim altı bay budunqa bäg ärtim.

(V) -

(R-M) atım el toyan tutuq bän täñri elimkâ elçisi ärtim altı bay bodunqa bäg ärtim.

(K) atım el toyan tutuq bän täñri elimkâ elçisi ärtim altı bay bodunqa bäge ärtim

(A) atım el toyan totoq bän täñri elimkâ elçisi ärtim altı bay bodunta bäg(i) ärtim

Notlar

Satırın ilk sözcüğü bütün araştırmacılar tarafından *atım* olarak okunmuştur. Devamında gelen ve kişi adı olduğu düşünülen sözcüğün transkripsiyonu ise farklı şekillerde yapılmıştır. Bunun sebebi <W> işaretin hem /o/ hem /u/ sesine denk gelmesidir. Bilim insanlarının çoğu bu ismin transkripsiyonunu *el toyan tutuq* şeklinde yaparken Radloff'un transkripsiyonu *bäl-tuyan tutuq*, Aydın'ınki ise *el toyan totoq*'tur.

Satırda geçen *elçisi* sözcüğünü tüm araştırmacılar aynı şekilde okurken Radloff bu sözcüğün transkripsiyonunu *belçisi* olarak yapmıştır.

Ele alınan incelemelerde *bäg<i>* sözcüğünün farklı okunduğu görülmektedir. Bu sözcüğün transliterasyonunda FA ve Kormuşın, diğer araştırmalardan farklı olarak bir <I> işareti saptamıştır. Bu tespit ile işareti yazıta geri kazandırdığını söyleyen Kormuşın, sözcüğü *bägi* şeklinde okumuştur (2017, s. 183). Aydın, incelemesinde <|> işaretine yer vermemiş fakat sözcüğü *bäg<i>* şeklinde değerlendirerek bu durum hakkındaki farklı görüşlerden bahsetmiştir (2019, s. 46). Bu bulguların sonucunda

yazıtın 2. satırını *atim el toyan tutuq bän täñri elimkä elčisi ärtim altı bay bodunqa bägi ärtim* şeklinde okumak mümkündür (bk. Kormuşın, 2017, s. 184).

Çeviri

(FA) ---

(R1) ---

(R2) Meinem Namen nach bin ich Bäl- Tugan, der Tutuk. Meinem Himmels-Bäl war ich ein Hüter (bälçisi), war ein Fürst (bär) der sechs Stämme meines Volkes.

Türkçe çevirisi: Benim adım El Togan Tutuk. Benim (gökyüzüne) cennetteki ayıma göre ben bir koruyucuydum (elçiydim), halkımın altı kabilesinin prensiydim.

(O) Adım El Togan Tutuk; ben semavî ve [veya ilâhî] elimin elçisi idim. Altı müttetik buduna beg idim.

(M) Moe imya El' Tugan tutuk. Ya bıl poslannikom (el'çi) u bojestvennogo moego gosudarstva. Ya bıl knyazem (beg) šestisostavnomu narodu (narodu šesti otdelov –altı bag).

Türkçe çevirisi: Adım El Togan Tutuk, Ben devletimin ilahi bir elçisiydim. Altı bileşenli halkın prensi idim.

(V) ---

(R-M) Adım El Togan tutuk. Ben mukaddes elime elçi idim, altı kabileli halkın beyi idim.

(K) Adım El Togan tutuk'tur. Semavi devletime ben elçiydim. Altı parçalı halkıma ben bey idim.

(A) Adım El Togan Totok ('tur). Ben kutlu (aziz) yurdumun elçisi idim. Altı birleşik boyun beyi idim.

Notlar

2. satırın çevirisi, bütün incelemelerde anlamsal olarak birbirine yakındır. Satırda *El Togan Totok* adlı kişi kendisinden bahsetmektedir. Satır, bize *El Togan Totok*'un bir devletin elçisi ve altı boyun beyi olduğunu aktarır.

Bilim insanları, satırın yorumlarında ufak farklılıklar sergilemiştir. Örneğin *altı bay bodun* için 'altı parçalı halk', 'altı birleşik boy', 'altı bileşenli halk', 'altı kabileli halk'

yorumlarına yer verilmiştir. Bu bulguların sonucunda yazıtın 2. satırını ‘Adım El Togan tutuk’tur. Semavi devletime ben elçiydim. Altı parçalı halkıma ben bey idim.’ şeklinde anlamlandırmak mümkündür (bk. Kormuşin, 2017, s. 184).

4.2. Uyük-Arjan (E-2)

E-2 yazıtı, 1888 yılında J. R. Aspelin başkanlığındaki Fin Arkeoloji Kurumu tarafından, Uyük Irmağı'nın sol kıyısına 2 km'lik uzaklıkta bulunmuştur (Aydın, 2019, s. 47). Yazıtın bulunduğu yer, İskit Dönemi'ne ait ünlü hükümdar kurganı olan Arjan'dan 1 km uzaklıktadır (Kormuşin, 2017, s. 286). Yazıt, 1916 yılında A.V. Adrianov tarafından Minusinsk Müzesine taşınmıştır (Aydın, 2019, s. 47). Müzedeki envanter numarasının 21 olduğu bilinmektedir.

E-2 yazıtının ölçüsü 215x41 cm'dir (Vasil'ev, 1983, s. 14). Yazıt, pembemsi gri renkte granitten kare kesitte bir geyikli taşın sağ geniş yüzü üzerine yatay olarak sağdan sola doğru yazılan 5 satırdan oluşmaktadır. Ancak 4. satırın son iki runası dar yüzeye geçmiştir (Sertkaya, 2011, s. 27). Satırlarda bulunan işaret sayısı, araştırmadan araştırmaya göre 6 ila 13 arasında değişmektedir. Yazıt, üzerinde bulunan geyik şekillerinden dolayı geyikli taş olarak da anılmaktadır. Çalışmalarda E-2 yazıtı hakkında çok az bilgi bulunmaktadır. Uyük-Arjan yazıtı, R1'in rötuşlu ve rötuşsuz kopyalarında yer almamaktadır.

1. satır:

Transliterasyon

(FA) èsmR²⁴Imd²⁵šDm

(R1) -

(R2) è²⁶šm[...]ImzšDm

(O) èsm[...]ImzšDm

(M) b²⁹šm[m:R]³⁰ImzšDm[z]³¹

²⁴Bu noktadaki işaretin görünümü şöyledir: <ʏ>

²⁵FA'da 7. işaret yanlış tespit edilmiştir: <X>

²⁶R2'deki runik işaretli metinde satırın ilk işareti <è> olmasına rağmen işaretin transliterasyonu olarak verilmiştir.

²⁷R2, bu noktadaki işareti tespit edemediği için işaret yerine nokta koymuştur.

²⁸Orkun, buradaki işareti tespit edemediği için işaret yerine nokta koymuştur.

²⁹Malov, yazıtın runik işaretli metninde 1. işareti olarak tespit etmesine rağmen transliterasyonunu <è> olarak vermiştir.

³⁰Malov, diğer araştırmacıların göremediği ve boşluk bırakarak ifade ettiği bu kısımda var olduğu düşündüğü işaretleri parantez içerisinde vermiştir.

(V) ès³²mRI mzsDm

(R-M) èsm[...] ³³ImzsDm

(K) èsmRI ³⁴mz ³⁵zsDm

(A) èsmRI mzsDm

Notlar

E-2 yazıtını üzerine ilk incelemeyi yapan FA, yazıtın 1. satırında 10 işaret tespit etmiştir (1889, I, II). FA'da satırın 7. işareti <X> olarak gösterilmiştir. Bu işaret <rl> ile benzerlik taşıdığı için yanlış tespit edilmiştir. FA, <rl> işaretinin sağ ve sol uç çizgilerini görmediğinden işareti <X> olarak tanımlamıştır. Bu hata, FA'dan sonra yazıt üzerine çalışan Radloff tarafından düzeltilmiştir.

R2'de satırın 3. ve 4. işaretleri arasında [...] bir işaretin sığabileceği kadar boşluk bırakılmıştır (1895, s. 305). Bu boşluk, tespit edilemeyen bir işaretin yerine kullanılmıştır. FA, bu noktadaki işareti açıkça vermesine rağmen Radloff bu kısımda bir şey görememiştir. Radloff'tan sonra yazıt üzerine çalışan Orkun ise satırda farklı bir tespit yapmamıştır (1940, s. 35-36).

Malov, yazıtın 1. işaretini diğer araştırmacılardan farklı olarak ile tanımlarken işaretin transliterasyonunu <è> olarak göstermiştir (1952, s. 13-16). Malov'dan sonraki çalışmalarda bu hata düzeltilmiştir. Malov, satırda parantez içinde [m:R] işaretlerine yer vermiş ve transkripsiyonu parantez içinde belirttiği işaretler dâhilinde yapmıştır. Hâlbuki satırda böyle bir işaret bulunmamaktadır. Malov, satır sonunda <z> işaretini eklemiş fakat bu işareti transkripsiyonuna dâhil etmemiştir.

FA, Vasil'ev (1983, s. 14), Kormuşin (2017, s. 288) ve Aydın (2019, s. 47), 4. işareti açıkça <R> olarak göstermesine rağmen R2, Orkun ve R-M bu işaretin yerine [...] boşluk bırakmayı tercih etmiştir. Ayrıca bu satırda hiçbir araştırmacı ayırma işareti kullanmamıştır.

³¹Malov, diğer çalışmalardan farklı olarak satır sonuna <z> işaretini eklemiştir (bk. Malov, 1952, s. 14).

³²Bu noktadaki işaret Vasil'ev'in çizimlerinde <^> olarak yer alırken transliterasyon kısmında <s> olarak gösterilmiştir.

³³R-M de bu işareti R2 ve Orkun gibi tespit edemediği için işaret yerine nokta koymuştur.

³⁴Kormuşin, satırın 5. işaretini <f> ucu kavisli şekilde göstermiştir.

³⁵Satırın 7. işareti Kormuşin'de <X> şeklinde verilmiştir.

Transkripsiyon

(FA) -

(R1) -

(R2) beš mat³⁶imiz šadim³⁷

(O) ešim...imiz šadim

(M) ešim marim³⁸iz šadim...

(V) -

(R-M) ešim maribiz šadim

(K) ešim urim azišdim

(A) ešim (u)r³⁹im azišdim

Notlar

Araştırmacılar satırındaki ilk sözcüğün transkripsiyonunu *ešim* olarak yapmıştır. Aynı sözcük R2’de *beš* şeklindedir. Radloff, satırdaki 4. işaretin bulunduğu yere boşluk bırakmış fakat 2. sözcüğü *matim³⁶iz* olarak değerlendirmiştir. Radloff, satır sonuna <z> işaretini ekmediği hâlde satırın son sözcüğünü *šadim³⁷iz* olarak aktarmıştır.

Orkun, R2’den sonra yanlış okunan ilk sözcüğü *ešim* olarak düzeltmiştir. Orkun, tespit edemediği işaretlerin yerini boş bırakmış böylelikle 2. sözcüğü *[...]imiz* olarak ifade etmiştir. Malov ise 3. işaretten sonra bir <m> işareti daha olduğunu söylemekte ve buna dayanarak *marim³⁸iz* ‘(Mani dinindeki) üstadımız’ sözcüğünü okumaktadır (Kormuşin, 2017, s. 286). Bazı araştırmacılar ise satırda 5. işaret olan eğik <İ>’yi <g> şeklinde değerlendirerek 4 ila 7 arasında yer alan işaretlerin transkripsiyonunu *ög(i)m(i)z* ‘bilgemiz’ olarak yapmıştır (Kormuşin, 2017, s. 286). Bu bulguların sonucunda satırı *ešim urim azišdim* şeklinde okumak mümkündür (bk. Kormuşin, 2017, s. 288).

³⁶R2’deki bu işaret, metinde ve transliterasyonda yer almamasına rağmen okuyuşa dâhil edilmiştir.

³⁷R2’de satırın son işareti <z>, runik işaretli metinde ve transliterasyonda bulunmamaktadır.

Çeviri

(FA) -

(R1) -

(R2) Von unseren fünf Trefflichen, unserem Schad.

Türkçe çevirisi: Beş büyüğümüzden, şadım.

(O) eşim (...)imiz şadım.

(M) Moi tovarişçi, naşi nastavniki, şad moy...

Türkçe çevirisi: Benim mallarım, danışmanlarım (ustadım), şadım.

(V) -

(R-M) Dostum, ustadım, şadım.

(K) Zevcelerim, oğullarım! Ben göremez ve duyamaz oldum.

(A) Eşim(den), çocuk(lar)ım(dan), ayrıldım.

Notlar

Bu satırın çevirisi, çalışmadan çalışmaya küçük farklılıklar gösterse de anlamca birbirine yakındır. Orkun, satırın 2. sözcüğünü boşluk bırakarak (...)imiz şeklinde çevirmiştir. Aydın ise satırı sentaks bakımından tamamlayacak ekleri parantez içine dâhil etmiştir.

Satırın başını kimi araştırmacılar eşim, çocuklarım gibi kavramları sıralayarak çevirirken kimi araştırmacılar ise bu noktayı *ustadım* ‘üstün yeteneği ve ustalığı olan, danışılan’, *ögimiz* ‘bilgemiz’ şeklinde aktarmıştır. Satırın son kısmı, araştırmacılar tarafından çeviride anlam bütünlüğü oluşturacak şekilde ‘şadım, ben göremez ve duyamaz oldum, ayrıldım’ gibi farklı biçimlerle tamamlanmıştır.

Kormuşin, Yenisey mezar üstü yazılarına uygun, ayrıntılı bir çeviriye yer vermiştir (bk. Kormuşin, 2017, s. 288). Kormuşin çevirisinde A. Amanjolov’un görüşü üzerinde durmuştur. A. Amanjolov, satırı ‘arkadaşlarım, oğullarım, koptum’ biçiminde aktarmıştır. Kormuşin, satırda sözün kime karşı söylendiğini bildiren birinci teklik iyelik eki almış iki isim ve istiare bir şekilde ölümü bildiren bir fiil olduğunu düşünmektedir (2017, s. 289). Kormuşin, A. Amanjolov’un çevirisindeki ‘oğullarım’ sözcüğünden yola çıkarak 1. ve 3. sözcüklerin anlamları üzerinde değişikliğe gitmiştir. Aydın da bu görüşe yakın olarak 2. sözcüğü ‘çocuk(lar)ım(dan)’, biçiminde çevirmiştir.

2. sözcüğün oğul ve çocuk sözcüklerinden biri olması 1. sözcüğün eş, zevce olabileceğini düşündürmüştür. ‘Arkadaş, dost, dişi, zevce, karı’ anlamlarına gelen *ăš* sözcüğünü, araştırmacılar bu çerçevede çevirmeyi uygun görmüştür (Kormuşin, 2017, s. 289). Bu bulguların sonucunda satırı ‘Eşim(den), çocuk(lar)ım(dan), ayrıldım.’ şeklinde anlamlandırmak mümkündür (bk. Aydın, 2019, s. 48).

2. satır:

Transliterasyon

(FA) lmčŋ³⁸dm

(R1) -

(R2) lmčn³⁹dm:D

(O) lmčndm:D

(M) lmčŋdm:D

(V) lmA⁴⁰ŋdm

(R-M) lmčndm:D

(K) lmčŋ⁴¹dm

(A) lmē⁴²tdm

Notlar

Yazıtın 2. satırında 6 işaret bulunmaktadır. Satırın 3. işareti okunaklı değildir. Bu sebeple araştırmacılar, 3. işareti tespit ederken farklı yorumlarda bulunmuştur. Vasil'ev, bu işareti transliterasyon kısmında <A> olarak göstermiş fakat çizimlerinde <ŋ> olarak vermiştir. Aydın, diğer bilim insanlarından farklı olarak işaretin <ŋ> olduğunu söylemiştir. Yazıtın fotoğrafına baktığımızda <ŋ> işaretinin üst kısmında daha çok <ŋ> işaretini andıran çizikler bulunmaktadır. Bu çiziklerin işarete dâhil olup olmadığı bilinmemektedir.

³⁸Satırın 4. işareti FA'da <ŋ> şeklindedir.

³⁹R2 satırın 4. işaretini <ŋ> olarak tespit etmiştir.

⁴⁰Bu noktadaki işaret transliterasyon kısmında <A> olarak gösterilirken Vasil'ev'in çizimlerinde <ŋ> şeklindedir.

⁴¹Satırın 4. işareti Kormuşin'de <ŋ> şeklindedir.

⁴²Satırın 3. işaretini Aydın <ŋ> olarak vermiştir.

Satırın 4. işareti bir diğer tartışma konusudur. Yazıt üzerinde oluşan izler, bilim insanlarının bu noktada farklı yorumlar yapmasına yol açmıştır. FA, Malov, Vasil'ev ve Kormuşin bu işareti <|> olarak gösterirken R2, Orkun ve R-M işaretin devamında başka çizgilerin de bulunduğunu iddia ederek <N> tespitini yapmıştır. Aydın, bu görüşlerden tamamen ayrılmış ve işareti <h> olarak tanımlamıştır. Aydın'a göre bu işareti <|> şeklinde saptayan araştırmacılar, işaretin sağ uç kısmın altına doğru inen çizgiyi görmemiştir.

Radloff'un satır sonuna eklediği <»>; Orkun, Malov ve R-M tarafından kabul görmüştür. Fakat yazıtta böyle bir işaret bulunmamaktadır.⁴³ FA, Vasil'ev, Kormuşin ve Aydın'ın yapıtında bu işarete yer verilmemiştir.

Transkripsiyon

(FA) -

(R1) -

(R2) älim čändäm darıldim

(O) älim äčindim ad(irıldim)

(M) älim äčändim ad(iriltim)

(V) -

(R-M) älim ečindim ad(iriltim)

(K) älim čändim

(A) elim⁴⁴ etdim

Notlar

R2, Orkun, Malov ve R-M satır sonuna ekledikleri <»> işaretinden yola çıkarak satırın *ad[iriltim]* ile bitebileceğini düşünmüşlerdir. Ancak yazıtta böyle bir fiilin bulunup bulunmadığı kuşkuludur.

Aydın, satırın ilk işaretini <è> ile gösterip sözcüğü *elim* okuyarak diğer araştırmacılardan ayrılmıştır. Yazıtta satırın 3. işareti net olmadığı için bu noktada farklı okuyuşlar meydana gelmiştir. Aydın, 3. işaretin dâhil olduğu sözcüğün

⁴³Yazıt görseli ekte mevcuttur.

⁴⁴Aydın satırın ilk sözcüğünü <è> işareti ile göstermiştir.

transkripsiyonunu diğer araştırmacılardan farklı olarak *etdim* şeklinde yapmıştır. Yine aynı sözcüğe dâhil olan, satırın 4. işareti de farklı okuyuşlara neden olmuştur. Araştırmacılar bu işareti transkripsiyona farklı şekillerde aktarmışlardır. Bu bulguların sonucunda satırı *elim etdim* şeklinde okumak mümkündür (bk. Aydın, 2019, s. 47).

Çeviri

(FA) -

(R1) -

(R2) von meinem Volke, von meinem Tschändäm trennte ich mich

Türkçe çeviri: Halkımdan, Çändäm'imden ayrıldım.

(O) elim ikram ettim, (sonra) ayrıldım.

(M) moy narod, ya rasstroilsya i ot (delilsya ot vseh vas, m. e. umer).

Türkçe çeviri: Halkım, ben üzüldüm (hepinizden paylaştım, öldüm).

(V) -

(R-M) elim(den) iyrendim, ay(rıldım).

(K) Devletim ben...

(A) Yurdumu düzene soktum.

Notlar

İncelemeler arasındaki transliterasyon ve transkripsiyon kısımlarında oluşan ayrımlar nedeniyle satırın çevirisi bilim insanları tarafından farklı yorumlanmıştır. Diğer satırlarda olduğu gibi araştırmacıların çevirileri birbirine yakın değildir. Yanlış okumalardan kaynaklı farklı çeviriler meydana gelmiştir. Kimi araştırmacılar satır sonuna ekledikleri <d> işaretini, transkripsiyona *adrıldım* olarak yansıtmıştır. Kormuşin, satırın devamını okuyamadığı için satırı üç nokta ile tamamlamıştır. Bu bulguların sonucunda satırı 'Yurdumu düzene soktum.' şeklinde anlamlandırmak mümkündür (bk. Aydın, 2019, s. 48).

3. satır:

Transliterasyon

(FA) rrd:mmbm:W⁴⁵Kd

(R1) -

(R2) rrdmm • bml⁴⁶z

(O) rrdmm • bmlz

(M) rrd:mmbmz

(V) rrdm⁴⁷m:bm:W⁴⁸Kz

(R-M) rrdmm • bmlz

(K) rrdm⁴⁸mbm:W⁴⁹Kz

(A) rrdm⁵⁰mbm:W⁵¹Kz

Notlar

Satırın durumu diğer satırlara göre oldukça iyidir. Satırda bazı kısımların tahrip olması farklı işaret tespitlerine yol açmıştır. Bu satırda araştırmacılar tarafından 9 işaret tespit edilmiştir. Satırın 4. işareti FA ve R2, O, M, R-M'de <ϣ> verilmiş olmasına rağmen esasen yazıtta 45° sağa yatırtır. R2, Orkun ve R-M satırın 5. işaretinden sonra bir işaretin sığabileceği kadar boşluk bırakmıştır.

FA, satırın son işaretini diğer çalışmalardan farklı olarak <d> ile tanımlamıştır. Diğer araştırmacılar ise bu işaretin <z> olduğunu düşünmüştür. Bu düşünceye sahip bilim insanları, satırın runik metninde bu işareti <𐌆> şeklinde göstermiştir. Fakat yazıttaki <z> işareti daha çok Kormuşin ve Aydın'da verilen <𐌆> gibidir.

Radloff satırın 8. işaretini yanlış tespit etmiştir. Yazıtta <↑> olması gereken işaretinin sol uç kısmı daha silik durumda olduğu için bu işareti <𐌆> olarak saptamıştır. Bu durum, işaretin bulunduğu sözcüğün yanlış okunmasına sebep olmuştur. Radloff'un bu tespitinden sonra Malov ve R-M'de de aynı durum devam etmiştir.

⁴⁵Satırın son işaretini sadece FA <𐌆> olarak tespit etmiştir.

⁴⁶Bu noktada <↑> olması gereken işaret yanlış tespit edilerek <𐌆> şeklinde verilmiştir.

⁴⁷Bu işaret <ϣ> şeklindedir.

⁴⁸Bu işaret <ϣ> şeklindedir.

⁴⁹Kormuşin'de satırın son işareti <𐌆> şeklindedir.

⁵⁰Bu işaret <ϣ> şeklindedir.

⁵¹Aydın satırın son işaretini <𐌆> şeklinde göstermiştir.

Satırdaki ayırma işaretleri çalışmadan çalışmaya farklılık göstermektedir. Satırın en belirgin ayırma işareti 7. işaretin sonundadır. FA, bu ayırma işaretini açıkça göstermesine rağmen R2, Orkun, Malov ve R-M böyle bir işarete yer vermemiştir.

Transkripsiyon

(FA) -

(R1) -

(R2) ärärdämim äbimiz

(O) är ärdämim äbimiz

(M) är ärdämim äbimiz

(V) -

(R-M) är ärdämim äbimiz

(K) är ärdämim äbim oquz

(A) är ärdämim äwim uqar (uqaz?)⁵²

Notlar

Satırda 8. ve 9. işaretler bazı araştırmacılar tarafından yanlış tespit edildiği için transliterasyonda farklılıklar ortaya çıkmıştır. Satırın ilk kısımları büyük oranda aynı verilirken son kısımları ise *äbimiz*, *äbim oquz*, *äwim uqar (uqaz?)* gibi farklı şekillerde okunmuştur. Kormuşin, satır sonuna diğer araştırmacılardan farklı olarak *oquz* sözcüğünü eklemiştir. Aydın ise satır sonunda okuduğu *uqar* sözcüğü hakkında kuşkuya düşerek parantez içerisinde diğer bir olasılığı da vermiştir: *uqaz?*

Satırın son sözcüğü incelemeler arasında farklılık oluşturmaktadır. Kormuşin, çalışmasında *oquz* sözcüğünü ‘ah, bela’ olarak anlamlandırmış ve sözcüğün bu anlama geldiğini E-41 yazıtının 3. satırında karşılaştığımız *äsizim uquz* ‘yazık bana, ah, bela!’ (krş. Malov, 1952, s. 73-74) örneğinin de desteklediğini belirtmiştir (2017, s. 289). Bu bulguların sonucunda satırı *är ärdämim äbim oquz* şeklinde okumak mümkündür (bk. Kormuşin, 2017, s. 288).

⁵² Aydın, satırın son sözcüğü hakkında kuşkuludur.

Çeviri

(FA) -

(R1) -

(R2) meine Mannes-Trefflichkeit, unser Haus

Türkçe çeviri: Benim mükemmel erkekliğim, bizim evimiz

(O) er erdemim, evimiz

(M) Moya geroyskaya doblest', naş dom

Türkçe çeviri: Benim kahramanlığım, bizim evimiz

(V)-

(R-M) ikidlik reşadetim, evimiz

(K) Askerî kahramanlığım, evim, ah, bela!

(A) Erkeklik kahramanlığım, evim Ukar?

Notlar

Ele aldığımız bu satırın çevirisi, bütün çalışmalarda benzerdir. Satırın çevirisini hiçbir araştırmacı sentaks bakımından tamamlamamıştır. Çevirideki anlamsal kopukluklar devam etmektedir. Satırın başı genel olarak ‘erkekliğim, kahramanlığım’ şeklinde çevrilirken son kısmı ise ‘evimiz, bizim evimiz’ şeklinde bitmiştir. Kormuşin, *aquz* sözcüğünü ‘ah, bela’ olarak anlamlandırmayı teklif etmiş ve satır sonunu diğer araştırmacılardan farklı olarak ‘ah, bela!’ şeklinde çevirmiştir (2017, s. 288). Aydın satır sonunda yer verdiği *Ukar?* için herhangi bir açıklama yapmamıştır.

Satırı ‘Askerî kahramanlığım, evim, ah, bela!’ şeklinde anlamlandırmak mümkündür (bk. Kormuşin, 2017, s. 288).

4. satır:

Transliterasyon

(FA) ÁčĎgn:rrdmmÁWĶN

(R1) -

(R2) ÁčĎèn:rrdmmÁWĶN

(O) ÁčĎèn:rrdmmÁWĶN

(M) ÁčDbn:rrdmmÁWĶN

(V) ÁčDgn:rrdmm:ÁWĶnč

(R-M) ÁčDèn:rrdmmÁWĶN

(K) ÁčDg⁵³n:rrdm⁵⁴mÁWĶz⁵⁵

(A) ÁčDgn:rrdmm:ÁWĶnč

Notlar

Satırda 13 işaret bulunmaktadır. Yazıttaki runik işaretlerin bazıları ters dönmüş biçimdedir. Satırın ilk işareti de buna örnektir. Satırın 4. işareti FA'da açıkça <g> şeklinde gösterilmesine rağmen R2, Orkun, Malov ve R-M bu işareti yanlış teşhis etmiştir. Malov, satırın 9. işaretini <m>'nin farklı bir varyantı ile tanımlamıştır. Satırın son işareti hakkında değişik görüşler vardır. FA'dan itibaren <N> olarak gösterilen bu işaret hakkında farklı varsayımlar oluşmuştur. Satırın son işareti Vasil'ev ve Aydın'da <ǵ> şeklindedir. Bu işaret, Kormuşin'de <z> olarak tespit edilmiştir. Kormuşin, diğer araştırmacıların <N> işaretinin ortasından geçen eğik çizgiyi göremediklerini düşünmektedir. Vasil'ev bu işareti <nč> olarak göstermiş ve transliterasyon kısmına soru işareti eklemiştir.

Satırda çok fazla ayırma işareti bulunmamaktadır. Araştırmacılardan kimi bir kimi iki ayırma işareti göstermiştir. 5. işaretten sonra koyulan ayırma işareti bütün çalışmalarda ortaktır. Sadece Vasil'ev ve Aydın, 10. işaretten sonra ikinci bir <:> kullanmıştır.

Transkripsiyon

(FA) -

(R1) -

(R2) ačda bān ārārdāmim aqun

(O) ačden (?)⁵⁶ār ārdāmimā oqun

(M) ačda bān ār ārdāmim aqūn...

⁵³Kormuşin'deki <g>'nin görünümü diğer çalışmalara göre oldukça farklıdır (bk. s. 288, 4. işaret).

⁵⁴Bu işaret, <ǵ> şeklindedir.

⁵⁵Kormuşin'de satırın son işareti <z> diğer çalışmalardaki tespitlerden farklıdır (bk. s. 288, 4. işaret).

⁵⁶Orkun, bu noktayı kuşkuya düştüğü için (?) şeklinde göstermiştir.

(V) -

(R-M) (...)ačad bän är ärdämim aqun...

(K) ačda ägin är ärdämim-ä oquz

(A) ečidgän?⁵⁷ är ärdämim ä qoń (?)⁵⁸

Notlar

Ele alınan satırın transkripsiyonu tüm çalışmalarda değişmektedir. Araştırmacılar, satırın 1. sözcüğünü *ačda*, *ačden*, *ačad*, *ečidgän* gibi farklı şekillerde okumuştur. Araştırmacıların birbirinden ayrıldıkları bir diğer nokta, satırın son sözcüğüdür. Bu sözcük çalışmalarda farklı şekillerde yer almıştır: *aqun*, *oquz*, *qoń*. Aydın bu noktadaki *qoń* sözcüğünü kuşkululu bulduğu için sözcüğü (?) ile birlikte vermiştir. Satırda bulunan *ečidgän* ve *qoń* sözcükleri çalışmalarda farklılık göstermektedir. Bu sözcüklerin anlamları Aydın'ın incelemesinde mevcuttur (bk. Aydın, 2019, s. 249). Kormuşin, satır sonunda *oquz* olarak okuduğu sözcüğün açıklamasına ayrıca yer vermiştir (2017, s. 290). Bu bulguların sonucunda satırın okunuşu yayından yayına farklılık gösterdiği için belli bir okuyuşa karar vermek zordur.

Çeviri

(FA) -

(R1) -

(R2) ist unter den Atsch, ich bin der verdienstvolle Akun

Türkçe çeviri: Ben değerli Akun'um.

(O) (...)er erdemin

(M) Ya v milosti: Moya geroyskaya doblest', nabeg(...)

Türkçe çeviri: Merhametliyim: Kahramanca cesaretim, baskınım...

(V) -

(R-M) (...)men ikidlik reşadetim hücum(...)

(K) Askerî kahramanlığım, ah bela!

⁵⁷ Diğer sözcüklerden farklı olarak verilen bu sözcük kuşkuludur.

⁵⁸ Aydın, satırın son sözcüğü hakkında kuşkuludur.

(A) İşiten(?) erkeklik kahramanlığım, koyun(?)

Notlar

Satırda askerlik, kahramanlık gibi kavramlar geçmektedir. İncelemeler arasında satır çevirileri anlamca birbirine yakınlık gösterse de ortak bir çeviri bulunmamaktadır. Satır çevirisi, gerek transliterasyon gerek transkripsiyon tespitleri bakımından oldukça farklı bir noktaya gelmiştir. Yazıtın son sözcüğü bu duruma örnek teşkil etmektedir: *aqun, oquz, qoñ*. Orkun, çalışmasında bu sözcüğün çevirisini vermemiş, sadece satırın orta kısmını çevirmiştir. Bu bulguların sonucunda satırın çevirisi yayından yayına farklılık gösterdiği için net bir anlamlandırma yapmak zordur.

5. satır:

Transliterasyon

(FA) rTsmYşKLİKbn

(R1) -

(R2) rTImYşKLİKbn

(O) rTImYşKLİKbn

(M) rTImYşKLİKbn

(V) rTImYşKLİKbn

(R-M) rTImYşK⁵⁹LİKbn

(K) rTIm:iKşKLİK:bn

(A) rTImiKşKLİK:bn

Notlar

Satırın 3. işareti FA tarafından yanlış tespit edilmiş, <İ> olması gereken işaret <I> olarak tanımlanmıştır. FA, işaretin sağ uç kısmını görmemiştir. Bu yanlış, R2 tarafından düzeltilmiştir. Diğer araştırmacılar bu işareti doğru tespit etmiştir. Satırın 5. işareti FA, R2, O ve M ve RM'de aynadan yansımali olarak yer almıştır: <İ>. Kormuşin ve Aydın ise işaretin yanlış tespit edildiğini ortaya koyarak doğru hâlini belirtmiştir: <İ>. Yazıt

⁵⁹R-M'de satırın 5. işareti 180° sola dönmüş biçimdedir.

görseline bakıldığında söz konusu işaretin orta kısmının kavisli olmadığı, dik çizgilerle kesiştiği görülmektedir.

Satırda sadece Kormuşin ve Aydın tarafından ayırma işareti gösterilmiştir. Diğer araştırmacılar herhangi bir ayırma işareti kullanmamıştır. Yazıt görseline bakıldığında ayırma işaretleri görülmektedir. Bu satırda Kormuşin iki, Aydın ise bir ayırma işaretine yer vermiştir.

Transkripsiyon

(FA) -

(R1) -

(R2) är atīm yaš aqun (?)⁶⁰ bän

(O) är atīm yašaq ✕ bän

(M) är atīm yaš aq baš bän

(V) -

(R-M) är atīm yaš aq baš bän

(K) är atīm qīšaq liq: bän

(A) är atīm qīšq<a> baš bän

Notlar

İncelemelerde *är atīm* sözcüğünden sonra farklı okuyuşlar ortaya çıkmıştır. Yapıtlar arasında farklı okuyuşların olduğu bu kısımda bir kişi adının geçtiği düşünülmektedir. Satırdaki özel ismin okunuşu hakkında bilim insanlarının farklı görüşleri vardır. Kormuşin, satırın bu noktasının bir kişi adı terkinde olduğunu belirtmiştir (2017, s. 290). Aydın ise sözcüğün okunuşunu “Biz, ligatürden önceki sözcüğün başındaki işareti *iq/qi* okuyup sözcük sonunda unutulmuş bir *a* varsayıp *qīšq<a> baš* okuduk.” şeklinde açıklamıştır (2019, s. 48). Bu bulguların sonucunda satırı *är atīm qīšq<a> baš bän* şeklinde okumak mümkündür (bk. Aydın, 2019, s. 47).

⁶⁰Radloff, bu noktadaki sözcüğün okunuşu hakkında kuşkuludur.

Çeviri

(FA) -

(R1) -

(R2) meinem Helden-Namen nach Jasch-Akun (?)⁶¹ bin ich.

Türkçe çeviri: Benim kahraman ismim Yaş- Akun (?).

(O) er adım Yaşak Baş (?)⁶² ben.

(M) Moe geroyskoe imya “Yaş Ak baş” (molodoy belogoloviy; ulu molodoy “Sedaya golova”) –ya.

Türkçe çeviri: Benim kahraman adım “Yaş Ak baş” (ak başlı genç; sen genç “gri kafa”) – Ben.

(V) -

(R-M) ikid abım – (men) yaş (kenc) Ak (ağ) başam.

(K) Er adım Kışaklık.

(A) Erkeklik adım Kısa Baş’tır.

Notlar

Satırda bahsi geçen kişinin adı farklı okunduğu için ortak bir çeviri yoktur. Ancak çeviriler genel olarak anlamca birbirine yakındır. Bütün incelemelerde bir kişi adından bahsedildiği ortak görüştür. Fakat bu ismin ne olduğu konusunda kesinlik yoktur.

E-2 yazıtı için ele aldığımız bilim insanlarının görüşleri dışında Sertkaya’nın çözümlemesine göre yazıtta adı geçen ve erkeklik adı *(A)k(i)ş* olan kişi ülkesinden ayrılarak *Aç (a)d(i)g* kabilesine gitmiştir. Orada evlenmiş ancak taş yazılmayan bir sebepten ötürü karısını ve oğlunu orada bırakıp evini terkederek ülkesine geri gelmiştir. Bu sebeple orada kazandığı erlik adını da orada bırakmıştır (Sertkaya, 2011, s. 33). Bunun için üzgün olan *(A)k(i)ş* ömrünün sonunu ülkesinde yalnız bir yaşlı olarak sürdürmüştür. Bu bulguların sonucunda satırı ‘Erkeklik adım Kısa Baş’tır.’ şeklinde anlamlandırmak mümkündür (bk. Aydın, 2019, s. 48).

⁶¹R2, bu noktadaki ismin çevirisini kuşkuyla kabul etmektedir.

⁶²Orkun, kişi ismi olarak bu sözcüğün çevirisini kuşkuyla kabul etmiştir.

4.3. Uyük-Turan (E-3)

1888 yılında, J. R. Aspelin başkanlığındaki Fin Arkeoloji Kurumu tarafından Uyük Irmağı'nın sol kolu olan Turan Irmağı'nın sağ kıyısında, Turan kasabasının yakınında bulunmuştur. Yazıt bugün Tuva Müzesinde yer almaktadır (Aydın, 2019, s. 48-49).

Eski Türklere ait olan E-3 yazıtı, bünyesinde ince çakıl taşlarının da dâhil olduğu leylak (pembemsi vişne) renkte olan iri taneli bir kum taşı üzerine hakkedilmiştir. Bu taş aynı zamanda dört köşeli bir geyik taşıdır (Kormuşin, 2017, s. 215). Yazıt toplam 6 satırdan oluşmaktadır. Taşın her iki yüzünde üçer satır bulunmaktadır. Yazıtın okunaklı olmayan kısımları, araştırmacıların yanlış tespitler yapmasına yol açmıştır. Aydın, incelemesinde yazıt ölçülerinin 277x38x27 cm olduğunu belirtmiştir (2019, s. 49). Satırlar sağdan sola, aşağıdan yukarıya doğru yazılmıştır. Yazıtta domuz, geyik ve benzeri yabani hayvanların kabartma tasvirleri bulunmaktadır.

1. satır:

Transliterasyon

(FA) KWYD⁶³A:KWAYmKz⁶⁴dAWGLm:YTA:sz⁶⁵mA:YTA:b⁶⁶W⁶⁷kmdmDsLTm:

kIn⁶⁶m:KDsm⁶⁷TL:DRLTm

(R1) KWYDA:KW⁶⁸Ym:YzdAWGLm:YTA:zmA:YTA:b⁶⁹W⁷⁰kmdmDRLTm:

kInmKDsm⁷⁰TA:DsLTm:

(R2) KWYDA:KW⁷¹Ym:szdA:WGLm:YTA:sz⁷¹mA:YTA:b⁷²W⁷²kmdm:DRLTm:

k⁷²Wnm:KDsm:YTA:DRLTM

(O) KWYDA:KW⁷³Ym:yzdA:WGLm:YTA:sz⁷²mA:YTA:b⁷³W⁷³kmdm:DRLTM:

k⁷³Wnm:KDsm:YTA:DRLTm

⁶³Bu noktadaki işaretin alt uç kısmı görülmemiştir: <ℳ>

⁶⁴Bu noktadaki z'nin görünüşü oldukça farklıdır: <ℳ>

⁶⁵FA'da bu işaret <ℳ> şeklinde verilmiştir.

⁶⁶Bu noktadaki işaretin görünümü <ℳ> şeklindedir.

⁶⁷Satırdaki bu işaret <0> şeklindedir.

⁶⁸R1'in rötüşlü ve rötüşsüz kopyalarında 8. işaret <ℳ> şeklinde görünmektedir.

⁶⁹R1'deki bu ayırma işareti rötüşlü kopyada görünmemesine rağmen rötüşsüz kopyada mevcuttur.

⁷⁰R1'in rötüşlü kopyasındaki bu işaret <O> işaretinin içine koyulmuş <:> işaretini andırmaktadır.

⁷¹45° sağa yatık.

⁷²45° sağa yatık.

- (M) KWYDA:KW $\underline{n\check{c}}$ Ym:szdA:WGLm:YTA:szmA:YTA:b $\underline{\check{W}}$ kmdm:DRLTm:
k $\check{W}$ nm:KD $\acute{s}$ m:YTA:DRLTm
- (V) KWYDA:KW $\underline{n\check{c}}$ Ym:szdA:WGLm:YTA:szmA:YTA:b⁷³ $\underline{\check{W}}$ kmdm:DRLTm:
k $\check{W}$ nm:KD $\acute{s}$ m:YTA:DRLTm
- (RM) KWYDA:KW $\underline{n\check{c}}$ Ym:yzdA:WGLm:YTA:szmA:YTA:b $\underline{\check{W}}$ kmdm:DRLTm:
k $\check{W}$ nm:KD $\acute{s}$ m:YTA:DRLTm
- (K) KWYDA:KW $\underline{n\check{c}}$ Ym: $\check{W}z$ ⁷⁴dA:WGLm:YTA:sz⁷⁵mA:YTA:b $\underline{\check{W}}$ kmdm:DRLTm:
kInm:KD $\acute{s}$ m:YTA:DRLTm
- (A) KWYDA:KW $\underline{n\check{c}}$ Ym: $\check{W}zd$ A:WGLmYTA:szmA:YTA:b $\underline{\check{W}}$ kmdm:DRLTm:
kIn⁷⁶m:KD $\acute{s}$ m:YTA:DRLTm

Notlar

1. satırın transliterasyonuna baktığımızda 11. işarete kadar bir sorun bulunmamaktadır. Bu kısımdan itibaren satır üzerine farklı yorumlar yapılmıştır. Satırın 11. işareti, FA'da (1889, III) </> iken Radloff'un rötuşsuz kopyasında görünmemektedir (LXXV, fig. 1-2). Aynı işaret, rötuşlu kopyada <|> olarak yer almaktadır. Radloff, bir sonraki yayınında işareti <|> olarak tanımlamıştır. Orkun, bu görüşlerden ayrılarak işaretin <9> olduğunu düşünmüştür (1940, 39-42). Buraya kadar olan incelemelerin hepsinde 11. işaret üzerine farklı saptamalar vardır. Malov (1952, s. 16-20) ve Vasil'ev (1983, s. 15), Radloff'un görüşüne katılarak işareti <|> şeklinde aktarmıştır. R-M (1993, s. 219-222), Orkun'un tespitini doğru bularak işareti <9> olarak saptamıştır. Kormuşin (2017, s. 215) ve Aydın (2019, s. 49) kendinden önce yapılan bu araştırmadaki tespitin yanlış olduğunu söyleyerek işaretin <N> olması gerektiği üzerinde durmuştur. Kormuşin'e göre böyle bir düzeltme işareti, içinde bulunduğu ibareyi gramer bakımından düzgün bir hâle sokmaktadır (2017, s. 216).

Bir sonraki farklılık ise satırın 22. işaretinde meydana gelmiştir. Bu işaret, ele aldığımız yapıtların hepsinde <|> şeklinde yer alırken R1'in kopyalarında <8> işaretini andırmaktadır. R1'in rötuşsuz kopyasında bu işaret çok belli olmamasına rağmen

⁷³Satırın bu noktasındaki işaret <8> şeklinde gösterilmiştir. Transliterasyon kısmında ise olarak verilmiştir.

⁷⁴45° sağa yatık.

⁷⁵45° sağa yatık.

⁷⁶Bu noktadaki işaretin görünümü: <N> şeklindedir.

rötuşlu kopyada daha net görünmektedir. FA ise satırın 35. işaretini yanlış tespit etmiştir. Söz konusu işaret <𐌚> olması gerekirken <𐌚> olarak tanımlanmıştır. FA, işaretin sol kısmında görünen çizikleri işarete dâhil etmemiştir. Bu nedenle işareti düz bir çizgi olarak algılamıştır. Diğer incelemelerde bu yanlış düzeltilerek işaretin <𐌚> olduğu ortaya konmuştur. Bu işaret, diğer araştırmacılar arasında farklılık oluşturmamıştır. Çünkü sözcük Yenisey yazıtlarında çok sık kullanılan *adīriltim* sözcüğüdür.

Araştırmacılar satırın 40. işareti üzerine farklı tespitler yapmıştır. Bu işaret FA tarafından doğru tanımlanmış fakat sonraki araştırmacılar bu işaretin yanlış tespit edildiğini düşünerek işareti değiştirmişlerdir. R1'in rötuşlu ve rötuşsuz kopyalarında <𐌚> olarak görünen işaret daha sonraki incelemelerde <𐌚> şeklindedir. Bu hata Kormuşin tarafından düzeltilmiş ve işaretin doğru biçiminin FA'daki gibi olduğu vurgulanmıştır. Aydın ise Kormuşin'in görüşüne katılarak bu işaretin doğru şeklini vermiştir: <𐌚>

FA, 47. ve 49. işaretleri tespitiyle diğer incelemelerden ayrılmıştır. Öncelikle 47. işareti inceleyecek olursak; FA, bu işareti <0> olarak tespit etmiştir. Bu işarete R1'in rötuşlu ve rötuşsuz kopyalarından bakıldığında <O> işaretinin içine koyulmuş <:> işaretini andırmaktadır. Diğer araştırmacılar ise bu işaretin <𐌚> olduğunu düşünmektedir. Bu görüşe sahip araştırmacıların hepsi bahsi geçen işareten önce ayırma işareti kullanmıştır. Bu durum, bize R1'in rötuşlu ve rötuşsuz kopyalarında görülen <:> işaretinin diğer işarete ait olmadığını vurgulamaktadır.

Satırın 49. işareti sadece FA tarafından yanlış tespit edilmiştir. İşaret <𐌚> olması gerekirken <𐌚> olarak verilmiştir. Bu hata normal karşılanabilir. Çünkü FA'nın yazıtın kopyasını çıkardığı dönemde alfabenin henüz çözülememiş olması bazı işaretlerin yanlış tespit edilmesine sebep olmuştur. Ayrıca yazıttaki hasar, bazı işaretlerin uç kısımlarını görmeyi zorlaştırmıştır.

R1'deki 51. işaret, rötuşsuz kopyada net olarak görülememektedir. Fakat bu işaret rötuşlu kopyada <𐌚> şeklindedir. Bu hatalı görünüş sonraki araştırmalarda düzeltilmiştir. Satırda bulunan ayırma işaretlerinin sayısı da yazıtlar arasında değişiklik göstermektedir.

Transkripsiyon

(FA) -

(R1) -

(R2) quyda qunčuyim sizdä oylim yïta sizimä yïta bükmadim adiriltim künüm qadašim yïta adiriltim

(O) quyda qunčuyim yazidä oylim ayïta sizimä ayïta bükmadim adiriltim künim qadašim ayïta adiriltim

(M) quida qunčuyim sizdä oylim yïta sizimä yïta bökmadim adiriltim künim qadašim yïta adiriltim

(V) -

(R-M) quyda qunčuyim sizdä oylim yïta sizimä yïta bökmadim, adiriltim. Künim, qadašim yïta adiriltim.

(K) quyda qunčuyim özdä oylim ayit-a äsizim-ä ayit-a bökmadim adiriltim kinim qadašim ayit-a adiriltim

(A) quyda qunčuyum özdä oylum yïta äsizim ä yïta bökmadim adiriltim kinim qadašim yïta adiriltim

Notlar

Satırın transkripsiyonunda bazı farklılıklar mevcuttur. Satırın 3. sözcüğü yanlış işaret tespitinden dolayı farklı şekillerde okunmuştur: *Sizdä, yazida, özdä*. Kormuşin'e göre ilk dört sözcük anlam ve sentaks açısından uyumlu bir paralellik oluşturmuştur: *quyda qunčuyim özdä oylim*. Üstelik bu ibarenin ikinci kısmının aynısı E-7 ve E-10 yazıtlarında da geçmektedir. Ayrıca Kormuşin, *özdä oylim* okuyuşunun G. Clauson'a ait olduğunu söyleyerek bu okuyuşu doğru bulduğunu ifade etmiştir (bk. Kormuşin, 2017, s. 220).

Satırda yanlış işaret tespitlerinden doğan *künüm, künim, kinim* şeklindeki farklı okumalara yol açan sözcüğün doğru okunuşu Kormuşin ve Aydın tarafından yapılmıştır. Kormuşin, bu sözcüğün kinim şeklinde okunması gerektiğini diğer yazıtlara dayanarak ispatlamıştır. Kormuşin, *kinim* sözcüğünün genellikle *qadašim* sözcüğü ile birlikte toplam 6 yazıtta yer almasından yola çıkmış ve söz konusu yazıtlardan E-3, E-45, E-11'de *kinim qadašim*; E-44, E-59, E-10'da ise *qadašim kinim* şekillerinin geçtiğini

belirtmiştir (2017, s. 220). Bu bulguların sonucunda satırı *quyda qunčuyum özdä oylum yïta äsizim ä yïta bökmädım adriltım kinim qadašım yïta adriltım* şeklinde okumak mümkündür (bk. Aydın, 2019, s. 49).

Çeviri

(FA) -

(R1) -

(R2) Bei euch, meinen Kuntschui im Kui, meinen Söhnen, bei euch, den Meinen, konnte ich nicht verweilen, habe ich mich getrennt, von meinen Leuten, meinen Gefährten habe ich mich getrennt.

Türkçe çeviri: Sizinle kuyda eşlerim ve oğullarımla kalamadım, halkımdan, arkadaşlarımdan ayrıldım.

(O) Kuyda prensesim, yaylada oğlum söyleye, sizlerime söyleye doymadım; ayrıldım. Halkım, arkadaşlarım söyleye; ayrıldım.

(M) Ot vas, moi suprugı (printsessi, jivuščie v teremı; moi sinov'ya, o gore, v otnoşenii vas, skorbya, ya ne nasladilsya i otdelilsya (m. e. umer). Moi podrugi i priyateli, o gore, ya otdelilsya (m. e. umer ot vas)!

Türkçe çeviri: Sizden malikânede yaşayan eşlerim (prenseler); oğullarım, ey vah, seninle ilgili olarak, kederden zevk almadım ve kendimi ayırdım (yani öldüm). !

(V) -

(R-M) Sarayda hanımım, sizden, oğlum, efsus, sizden, efsus, doymadım, ayrıldım. Arkadaşlarım, yoldaşlarım, efsus, ayrıldım.

(K) Odalarında eşlerim, öz oğullarım, ne keder! Ne acı bana! [Sizlere] doymadım, [sizlerden] ayrıldım! Nesebim, akrabalarım, ne keder [sizden] ayrıldım!

(A) Obada eşim, vadide çocuk(lar)ım eyvah! Ne yazık! Eyvah! Doymadım, ayrıldım (öldüm). Akrabalarım, eyvah! (Sizlerden) ayrıldım.

Notlar

Uyuk-Turan (E-3) yazıtının 1. satır çevirisi anlamca birbirine yakındır. Satırda bahsi geçen kişi, hayattayken sevdiği kişilerden bahsederek onlardan ayrıldığını dile getirmektedir. Bu kişi eşinden, çocuklarından, akrabalarından ayrılmıştır. İlk çalışmalarda yer alan çevirilerin anlatımı biraz daha düşük olmasına rağmen sonraki çevirilerde anlam bütünlüğü bulunmaktadır. Bu bulguların sonucunda satırı ‘Obada eşim, vadide çocuk(lar)ım eyvah! Ne yazık! Eyvah! Doymadım, ayrıldım. Akrabalarım, eyvah! Ayrıldım.’ şeklinde anlamlandırmak mümkündür (bk. Aydın, 2019, s. 49).

2. satır:

Transliterasyon

(FA) LTWNŋg:⁷⁷kēsg:bēlmtA:B⁷⁸NTm:tjrlēlm:kA:bŰkmdm:sIz⁷⁹mA:YTA:

(R1) LTWNlg:kēsg:bēlmtA:BNTm:tjrlēlm:kAbŰkmdm:sIzmA:YTA:

(R2) LTWNlg:kēsg:bēlmtA:BNTm:tjrlēlm:kAbŰkmdm:sIzmA:YTA

(O) LTWNlg:kēsg:bēlmtA:BNTm:tjrlēlm:kAbŰkmdm:sIzmA:YTA

(M) LTWNlg:kb̄sg:bblmtA:BNTm:tjrlblm:kAbŰkmdm:sIzmA:YTA

(V) LTWNlg:kēsg:bēlmtA:BNTm:tjrlēlm:kA:bŰkmdm:sIzmA:YTA

(R-M) LTWNlg:kēsg:bēlmtA:BNTm:tjrlēlm:kAbŰkmdm:sIzmA:YTA

(K) LTWNlg:kēsg:bēlmtA:BNTm:tjrl[.]⁸⁰ēlm:kA:bŰkmdm:sIz⁸¹mA:YTA:

(A) LTWNlg:kē⁸²sg:bēlmtA:BNTm:tjrlēlm:kA:bŰkmdm:sIzmAYTA:

Notlar

Yazıtın 2. satırında büyük farklılıklar yoktur. Bu durum yazıtın okunurluğunun iyi olmasındandır.

Satırın 5. işareti FA tarafından <Ű> ile gösterilmiştir. Fakat bu tespit diğer araştırmacılar tarafından yanlış kabul edilmiş ve işaretin <Ŷ> olduğu söylenmiştir. Bir

⁷⁷Bu noktadaki sözcük ayırıcı işaret, işaretlerle aynı uzunlukta ve iki uzun çizgi hâlinde.

⁷⁸FA’da bu noktadaki işaret <Ű> şeklindedir.

⁷⁹Satırın bu kısmındaki işaret <Ű> şeklindedir.

⁸⁰Kormuşin, satır içinde böyle bir ayırma işareti olabileceğini varsayarak köşeli parantez kullanmıştır.

⁸¹45° sağa yatık.

⁸²Bu satırdaki bütün kapalı <e>’ler <Ű> şeklindedir.

sonraki yanlış ise Malov tarafından 8, 12 ve 25. işaretin <ᠶ> olarak tespit edilmesiyle yapılmıştır.⁸³ Diğer araştırmacılar ise bu işaretlerin doğru biçimini <ë> şeklinde vermiştir.

Transkripsiyon

(FA) -

(R1) -

(R2) altunlig kümüslüg belimtä butim täñri belimkä bükmädim sizimä yïta

(O) altunlig keşig belimtä bantim täñri elimkä bükmädim sizimä ayïta

(M) altun elig keşig belimtä bantim. Täñri elimkä bökmädim. Sizimä yïta.

(V) -

(R-M) altun elik keşig belimtä bantim. Täñri elimkä bökmädim. Sizimä yïta.

(K) altunlig keşig belimtä bantim täñri elimkä bökmädim äsizim-ä ayït-a

(A) altunlig keşig belimtä bantim täñri elimkä bökmädim äsizim ä yïta

Notlar

Satırın transkripsiyonunda birkaç farklılık göze çarpmaktadır. *altunlig* sözcüğünün tek sözcük olarak mı yoksa iki sözcük biçiminde mi okunması gerektiği araştırmadan araştırmaya değişmektedir. Radloff bu işaret grubunun tek sözcük olarak okunmasını savunurken Malov, iki ayrı sözcük biçiminde okunmasını tercih etmiştir. R-M de Malov'un bu düşüncesini doğru bulmuştur. Kormuşin ve Aydın ise tek sözcük biçiminde okumayı tercih etmiştir. Malov'un incelemesindeki açıklamalara değinen Kormuşin, Malov'un sözcükle ilgili iki farklı okuyuş elde ettiğini belirtmiştir. Bu okuyuşlardan ilki *älig* (elli)'dir. Bu durumda ibare 'altın elli kuşak' anlamına gelir. Fakat bunun Türkçe sentaks açısından yanlış olduğu hemen anlaşılmaktadır. İkinci okuyuş, Yakutçadaki *äli-* (ince bir parça kırmak, ayırmak) fiiline benzer bir fiilden -g eki ile oluşan sıfattır. Böylelikle ibarenin tercümesi 'altın plakalı kuşak' şeklini almıştır (2017, s. 221).

Yazıtın 2. satır transkripsiyonu ele alındığında Radloff'un okuyuşu diğer araştırmacılardan ayrılmaktadır. Satırın 2. sözcüğünü R2'de *kümüslüg* iken diğer

⁸³Malov'un kapalı <ë> işareti sorununa daha önceki yazıtlarda değinilmiştir.

çalışmalarda *kešig* olarak geçmektedir. Radloff *butim* sözcüğünü de hatalı okumuştur. R2'den hemen sonraki çalışmayı yapan Orkun, bu okuyuşu düzelterek sözcüğü *bantim* şeklinde aktarmıştır. Radloff'un çalışmalarındaki kapalı <e> işareti sorunu burada da vardır. *elimkă* olarak okunması gereken sözcük *belimkă* okunmuştur. Bu hata yine Orkun tarafından düzeltilmiştir.

Satırdaki *bökmădim* sözcüğü Radloff ve Orkun tarafından *bükmădim* okunmuştur. Bu durum <Ŵk> işaretinin birden fazla ses karşılığının olmasından kaynaklanmıştır. Satırın son sözcüklerinden biri olan *sizimă* sadece Kormuşin ve Aydın tarafından doğru okunmuştur. Daha önce Uyük Tarlak yazıtının notlar kısmında bahsettiğimiz gibi sözcüğün doğru okunuşu Tekin sayesinde ortaya konmuştur.

Satırdaki son sözcük ise *yîta*'dır. Bu sözcük Yenisey Yazıtlarında sıklıkla geçen bir acıma ünlemidir. Kimi incelemelerde bu sözcük *ayîta* biçiminde okunmuştur. Fakat çoğu araştırmacı bu sözcüğün sentaks bakımından uygun olmadığını düşünmektedir. Bu sözcük, Orkun ve Kormuşin'de *ayîta* diğer çalışmalarda *yîta* olarak geçmektedir. Biz de Kormuşin ve Aydın'ın okuyuşuna katıldık ve satırın bu doğrultuda değerlendirdik. Bu bulguların sonucunda satırı *altunlig kešig belimtă bantim tăŋri elimkă bökmădim âsizim â yîta* şeklinde okumak mümkündür (bk. Aydın, 2019, s. 49).

Çeviri

(FA) -

(R1) -

(R2) Bei euch, meinem mit Gold und Silber verzierten Bäl, meinem But (Bant, Bajat) Himmels-Bäl konnte ich nicht verweilen, von euch (habe ich mich getrennt).

Türkçe çeviri: Seninle, altın ve gümüşle süslenmiş okluğum, cennet elim senden uzak kalamazdım. Senden (ayrıldım).

(O) Altunlı okluğu belime bağladım. Semavî elime doymadım; sizlerime söyleye.

(M) Poyas c pyat'yudesyat'yu zolotimi pryajkami (bukv. zolotih pyat'desyat noyasov!) ya povyazal na svoey poyasnitse. Ya ne nasladilsya bojestvennim gosudarstvom. V otnoşenii vas, o gore.

Türkçe çeviri: Sırtımın etrafına elli altın tokalı bir kemer bağladım (kelimenin tam anlamıyla altın elli burun!). İlahi devletliğimden zevk alamadım. Ne keder!

(V) -

(R-M) Elli gızıl pullu kemeri belime bağladım. Muggeddes elimden doymadım. Sizden, efsus.

(K) Altınla süslü okluğumu belime bağladım. Tanrı [koruyan] devletime doymadım, ne acı bana! Ne keder!

(A) Altınlı (altınla süslü) okluğu belime bağladım. Kutlu yurduma doymadım, ne yazık! Eyvah!

Notlar

Uyuk Turan yazıtının 2. satır çevirisine baktığımızda ilk yapılan çalışmalarda eksiklikler mevcuttur. Sonradan yayımlanan çalışmaların çevirileri ise daha detaylıdır. Çevirilerin geneli anlamsal olarak birbirine yakındır. Satırda altınla süslü bir kemerden (okluk) bahsedilmektedir. Satırda bahsi geçen kişi kutlu yurduna doymadan bu diyardan ayrılır (ölür). Bu bulguların sonucunda satırı ‘Altınlı (altınla süslü) okluğu belime bağladım. Kutlu yurduma doymadım, ne yazık! Eyvah!’ şeklinde anlamlandırmak mümkündür (bk. Aydın, 2019, s. 49).

3. satır:

Transliterasyon

(FA) ǷčIn⁸⁴:kǷlg:tIrg:bn⁸⁵:tǵrI:ǵ⁸⁶elm:tA:y⁸⁷mlg:bn⁸⁸:

(R1) ǷčIn:kǷlg:tIrg:bn:tǵrI:ǵ⁸⁹elm:tA:y⁸⁹mlg:bn:

(R2) ǷčIn:kǷlg:tIrg:bn:tǵrI:ǵ⁸⁹elm:tA:ymlg:bn:

(O) ǷčIn:kǷlg:tIrg:bn:tǵrI:ǵ⁸⁹elm:tA:ymlg:bn:

(M) ǷčIn:k⁹⁰Ƿlg:tIrg:bn:tǵrI:blm:tA:ymlg:bn:

(V) ǷčIn:kǷlg:tIrg:bn:tǵrI:ǵ⁸⁹elm:tA:ymlg:bn:sIzmA:YTA

(R-M) ǷčIn:kǷlg:tIrg:bn:tǵrI:ǵ⁸⁹elm:tA:ymlg:bn:

⁸⁴FA, bu noktadaki işareti <ǵ> şeklinde göstermiştir.

⁸⁵Satırın bu noktasındaki işaret <ǵ> şeklindedir.

⁸⁶Bu noktadaki ayırma işareti, diğer işaretlerle aynı uzunlukta ve iki uzun çizgi hâlinde. <ǵ>

⁸⁷Satırın bu noktasındaki işaret <ǵ> şeklindedir.

⁸⁸Satırın bu noktasındaki işaret <ǵ> şeklindedir.

⁸⁹R1, bu işareti <ǵ> olarak vermiştir.

⁹⁰Malov, <k> işaretinin uç kısmını yukarıya bakar şekilde vermiştir: <ǵ>

(K) W̃čIn:kW̃lg:tIrg:bn:tjrI:ēlm:tA:ymlg:bn

(A) W̃čIn⁹¹:kW̃lgtIrg:bn:tjrI:ē⁹²lm:tA:ymlg:bn:

Notlar

Yazıtta 3. satırın okunaklı olmasından dolayı incelemeler arasında çok fazla ayrım bulunmamaktadır. Malov, satırdaki kapalı <e> işaretini olarak vermiştir. <ēlm> olması gereken kısım, <blm> şeklinde tespit edilmiştir. Vasil'ev ise 2. satırın sonunda yer alan <sIzmA:YTA> grubunu yanlışlıkla 3. satırın son kısmına eklemiştir. 3. satırda böyle bir kısım yer almamaktadır.

Çalışmaların genelinde dokuz tane ayırma işareti kullanılmıştır. Vasil'ev, satır sonuna iki tane sözcük daha eklediği için on tane ayırma işareti, Aydın ise <kW̃lgtIrg> işaret grubunu birlikte vererek sekiz tane ayırma işareti kullanmıştır.

Transkripsiyon

(FA) -

(R1) -

(R2) üçin külüg tirig bän täñri belimkă yämlig bän.

(O) üçin külüg tirig bän täñri elimtä yämlig bän

(M) üçin külüg tirig bän täñri elimtä yämlig bän

(V) -

(R-M) üçin külüg tirig bän. Täñri elimtä yämlig bän

(K) öçin külüg tirig bän täñri elimtä yämlig bän

(A) öçin külüg tirig bän täñri elimtä yämlig bän

Notlar

Satırdaki işaretlerin doğru tespit edilmesi araştırmacıların benzer okuma yapmalarını sağlamıştır. Yine de çalışmalar arasında ufak tefek farklılıklar bulunmaktadır. Satırın ilk üç sözcüğü özel bir isimden oluşmaktadır. Bu nedenle ilk iki

⁹¹ Aydın satırdaki bütün <n>'leri <ŋ> şeklinde göstermiştir.

⁹² Aydın, kapalı <e> işaretini <ŋ> şeklinde vermiştir.

sözcüğün okunuşunda bazı farklılıklar oluşmuştur. Kormuşin ve Aydın satırın ilk sözcüğünü *öçin* okurken daha önceki araştırmacılar *üçin* şeklini tercih etmiştir. 2. sözcük, ilk çalışmalarda *külüg* iken R-M, Kormuşin ve Aydın'da *külig* olarak verilmiştir. Satırın 3. sözcüğü hakkında araştırmacılar ortak görüştedir. Satır devamında bulunan *elimtä* sözcüğü sadece Radloff tarafından *belimkä* olarak okunmuştur. Yapıtlar arasında başka bir ayırım bulunmamaktadır. Bu bulguların sonucunda satırı *öçin külig tirig bän täñri elimtä yämlig bän* şeklinde okumak mümkündür (bk. Kormuşin, 2017, s. 219).

Çeviri

(FA) -

(R1) -

(R2) Uetschin-Külüg war ich bei Lebzeiten, meinem Himmels-Bäl war ich angenehm (ein Speisebringer ?).

Türkçe çeviri: Ben hayattayken Üçin-Külüg'dim, kutlu yurduma hoşum (besleyiciyim?).

(O) ben Üçin Külüg Tirig'im. Semavî ülkemde ben yemliğim (?)

(M) Uçin Kulyug (znamenity) Tirig (jivoy) –ya. Ya (teper') moemu bojestvennomu gosudarstvu (dostalsya) v udel.

Türkçe çeviri: Ben, Uçin Kulyug (ünlü) Tirig (canlı). Ben (şimdi) ilahi devletime (var) rızık verdim.

(V) -

(R-M) Üçin Külük (meşhur) Tirikem (diriyem). Men Mügeddes elimde gurbanlığam.

(K) Ben Öçin Külüg Tirig'im. Tanrı (koruyan) devletimde ben bir yämlig'im [erzak sağlayıcısıym (?)].

(A) (Ben) Öçin Külüg Tirig'im. Kutlu yurdumda güçlü, kuvvetliyim.

Notlar

Satırda ölen kişinin adı geçmektedir. Bu kişinin adı Öçin (Üçin) Külüg Tirig'dir. Satır sonunun çevirisi ise araştırmacılar arasında farklılık oluşturmıştır. Hatta kimileri bu çeviriyi şüpheli bulmuş ve çevrilen sözcüğün sonuna soru işareti eklemiştir.

Satırın son sözcüğü çalışmadan çalışmaya değişiklik göstermiştir. Kormuşın bu sözcüğü neden *yämlig* olarak çevirdiğini; Radloff'un vermiş olduğu iki çeviriden biri olan *yäm* 'yem, yemek, aş' kelimesinden yola çıkmasıyla açıklamış ve 'erzak getiren' çevirisini vermiştir (2017, s. 221). Bu bulguların sonucunda satırı '(Ben) Öçin Külüg Tirig'im. Kutlu yurdumda güçlü, kuvvetliyim.' şeklinde anlamlandırmak mümkündür (bk. Aydın, 2019, s. 49).

4. satır:

Transliterasyon

(FA) W̃čy⁹³ë:tmš:YšmKA:DR⁹⁴LTm:gW̃kKTWN:yrmkA⁹⁵:DRLTm:

(R1) W̃čyë:tmš:YTmKA:DRLTm:gW̃kKTWN:yrmkA:DRLTm:

(R2) W̃čyë:tmš:YšmKA:DRLTm:gW̃kKTWN:yrmkA:DRLTm

(O) W̃čyë:tmš:YšmKA:DRLTm:gW̃kKTWN:yrmkA:DRLTm

(M) W̃čyb:tmš:YšmKA:DRLTm:gW̃kKTWN:yrmkA:DRLTm

(V) W̃čyë:tm[...] ⁹⁶D:Yšm[K] ⁹⁷A:DRLTm:gW̃kKTWN:yrmkA:DRLTm

(R-M) W̃čyë:tmš:YšmKA:DRLTm:gW̃kKTWN:yrmkA:DRLTm

(K) W̃čyëtmš:YšmKA:DRLTm:g⁹⁸W̃kKTWN:yrmkA:DRLTm [szmA:·?·] ⁹⁹

(A) W̃čyë¹⁰⁰tmš:YšmKA:DRLTm:gW̃kKTWN:yrmkA:DRLTm:

Notlar

Satırın durumu iyi olmasına rağmen çalışmalar arasında ufak tefek farklılıklar görülmektedir. Satırın 4. işareti <ë> olması gerekirken Malov tarafından olarak verilmiştir. Bu yanlış sonraki araştırmacılar tarafından düzeltilmiştir. 7. işaret yazıtta açıkça görünmesine rağmen Vasil'ev bu işareti tespit edemediği için işaretin yerine boşluk bırakmıştır. Diğer araştırmacıların hepsi bu işareti <^> olarak tanımlamıştır.

⁹³Satırın bu noktasındaki işaret <Ń> şeklindedir.

⁹⁴FA, bu satırdaki <R> işaretlerini <Ů> olarak vermiştir.

⁹⁵Bu noktadaki işaret <Ů> olarak gösterilmiştir.

⁹⁶Vasil'ev bu noktadaki işareti tespit edemediği için satırdaki bu kısma (...) eklemiştir.

⁹⁷Vasil'ev <K> işaretine sadece yazıtın çizimlerinde yer vermiştir. Bu işaret, transliterasyon kısmında bulunmamaktadır.

⁹⁸Kormuşın, buradaki işareti <^> olarak vermiştir.

⁹⁹Kormuşın, satır sonunda olabileceğini varsaydığı işaretleri köşeli parantez içinde vermiştir.

¹⁰⁰Aydın, bu noktadaki işareti <Ů> olarak göstermiştir.

Vasil'ev, bu hatalı tespitinden sonra 8. işareti de diğer araştırmacılardan farklı şekilde saptamıştır. Vasil'ev satıra fazladan bir <D> işareti daha eklemiştir. Vasil'ev tarafından 12. işaret <A> olarak verilirken bu işaretin hemen öncesinde yer alan <ŀ> işareti ise atlanmıştır.

Bir diğer hatalı görünüş R1'de karşımıza çıkmaktadır. Satırın 9. işareti bütün yapıtlarda <^> iken R1' in rötuşlu kopyasında <⤴> olarak görünmektedir. Rötuşsuz kopyada ise <^> işaretinin alt kısmında bir çizik vardır. Fakat bu görüntüden işaretin <⤴> olduğu anlaşılmamaktadır. Bahsi geçen işaret sadece R1'in rötuşlu kopyasında <⤴> şeklindedir.

Kormuşin, satır sonuna <szmA:•?•> işaret grubunu eklemiştir. Kormuşin, bu işaret grubunun satır sonunda silik bir biçimde yer aldığını söylemektedir (2017, s. 217). Ayırma işaretleri, genel olarak aynı noktalarda kullanılmıştır. Satırdaki ayırma işareti 5-7 arasında değişmektedir. FA, R1 ve Aydın'ın çalışmasında satır sonunda da ayırma işareti vardır.

Transkripsiyon

(FA) -

(R1) -

(R2) üç yetmiş yaşımqa adiriltim ägük-qatun yerimkä adiriltim.

(O) üç yetmiş yaşımqa adiriltim ägük qatun yerimkä adiriltim.

(M) üç yetmiş yaşımqa adiriltim ägük qatun yerimkä adiriltim.

(V) -

(R-M) üç yetmiş yaşımqa adiriltim ägük qatun yerimkä adiriltim.

(K) üç yetmiş yaşımqa adiriltim ägük qatun yerimkä adiriltim (äsizim-ä)...

(A) üç yetmiş yaşımqa adiriltim ägök qatun yerimkä adiriltim.

Notlar

Araştırmacıların hepsi satırı aynı şekilde okumuştur. Sadece Kormuşin, satır sonuna eklediği işaret grubunun transkripsiyonuna yer vermiştir. Satırda geçen *ägük-qatun* sözcüğü farklı şekillerde okunmuştur. Sözcük, yapıtlarda *ägük-qatun*, *ägök qatun* gibi varyantlarla yer almaktadır. Aydın, bu sözcüğün sıfat tamlaması olabilme

ihtimalinin düşünöldüğünü belirtmiş ve diğör araştırmacıların okuyuşlarına da değinmiştir (bk. s. 53). Ayrıca bu tamlamanın yer adı olduğı düşünölmektedir. Biz de bu tamlamanın *ägük qatun* olarak okumasını daha uygun bulduk. Satırın transkripsiyonunda başka bir farklılık göze çarpmamaktadır. Bu bulguların sonucunda satır *üç yetmiş yaşımqa adiriltim ägük-qatun yerimkä adiriltim* okumak mümkündür (bk. Radloff, 1895, s. 305 vd.).

Çeviri

(FA) -

(R1) -

(R2) In meinem drei und siebzigsten Jahre habe ich mich getrennt, von meinem Lande Ägük-Katun habe ich mich getrennt.

Türkçe çeviri: Altmış üç yaşında ayrıldım, ölkem Ägük-Katun'dan ayrıldım.

(O) Altmış üç yaşında ayrıldım. Müstefrişe hatun yerimden¹⁰¹ ayrıldım.

(M) Ya umer (bukv. otdelilsya) na šest'desyat tret'em godu na svoey zemle egyuk-katun.

Türkçe çeviri: Toprağım Egyuk-Katun'dan altmış üç yaşında öldüm (ayrıldım).

(V) -

(R-M) Altmış üç yaşında ayrıldım. Ekük hatun yerimden ayrıldım.

(K) (Bu dünyadan) altmış üç yaşında ayrıldım (yani, öldüm). Uyük Irmağı'ndaki (öz) toprağımdan ayrıldım.

(A) Altmış üç yaşında öldüm. Uyük (ve) Katun (ırmaklarının suladığı) yerimden ayrıldım.

Notlar

Ele alınan satırın okunuşu araştırmacılar arasında ortak kabul gördüğü için çeviride de bu ortaklık devam etmektedir. Satırda bahsi geçen kişi, altmış üç yaşında ölmüştür. Bu kişinin yaşadığı yerin adı *ägük qatun* olarak verilmiştir. Bu isim üzerine, yukarıda bahsi geçtiğı gibi *ägük-qatun*, *ägük qatun*, *ägök qatun* şeklinde farklı okumalar

¹⁰¹Orkun, bu noktadaki sözcüğün çevirisini verirken <n> yerine <m> yazmıştır.

olmuştur. Kormuşin, bu sözcüğün coğrafi ad olduğunu Radloff'un tahmin ettiğini söylemiştir. Kormuşin'e göre bu eski yer adının Uyuk Nehri'nin Tuvacadaki şekli *Öök* kelimesine bağlanması fikri ortaya atılmıştır. Anıtın dikili olduğu mevki dikkate alındığında bu teklif coğrafi açıdan, Tuvacanın ses bilgisi dikkate alındığında *Öök* < **öök* < *öük* < **ögük* ise fonetik açıdan makbul görünmektedir (2017, s. 221).

Ägük sözcüğün devamında yer alan *qatun* sözcüğü 'hükümdar eşi' anlamına geldiği için bu iki sözcüğün art arda kullanılmış olması, görüş ayrılığına yol açmıştır. Sözcüğün 'nehir, ırmak' anlamı taşıyıp taşımadığı da bu tartışmaya dâhildir. Fakat Kormuşin, *qatun* sözcüğünün büyük nehirler için kullanıldığını kesin olarak belirtmiştir (bk. Kormuşin, 2017, s. 221).

Bu bulguların sonucunda satırı 'Altmış üç yaşında öldüm. Uyuk (ve) Katun (ırmaklarının suladığı) yerimden ayrıldım.' şeklinde anlamlandırmak mümkündür (bk. Aydın, 2019, s. 49).

5. satır:

Transliterasyon

(FA) tprl:ëš¹⁰²mkA:Kz¹⁰³GKm:WGAm:W̃Wz:WGLm:LTİbİṇ:¹⁰⁴YT¹⁰⁵Tm

(R1) tṭrl:èlmkA:KzGKm:WGLm:W̃Wz:WGLm:LTİbİṇ:YWN:¹⁰⁶Tm

(R2) tṭ¹⁰⁷rl:èlmkA:KzGKm:WGLm:W̃Wz:WGLm:LTİbİṇ:YWNTm:

(O) tṭ¹⁰⁸rl:èlmkA:KzGKm:WGLm:W̃Wz:WGLm:LTİbİṇ:YWNTm:

(M) tṭ¹⁰⁹rl:blmkA:KzGKm:WGLm:W̃Wz:WGLm:LTİbİṇ:YWNTm:

(V) tṭrl:èlmkA:KzGKm:WGLm:W̃Wz:WGLm:L[L]¹¹⁰Tİbİṇ:YWNTm:

(R-M) tṭ¹¹¹rl:èlmkA:KzGKm:WGLm:W̃Wz:WGLm:LTİbİṇ:YWNTm:

¹⁰²FA, bu işareti <Ÿ> olarak göstermiştir.

¹⁰³FA, satırdaki bütün <z> işaretlerini <ʒ> olarak vermiştir.

¹⁰⁴Bu noktadaki ayırma işareti <: > şeklinde ve noktaları daha uzun çizgiler hâlinindedir.

¹⁰⁵90° sağa yatık.

¹⁰⁶Satırın bu noktasında R1'in rötüşlü ve rötüşsüz noktasında ayırma işaretine benzer iki nokta bulunmaktadır (bk. 2 b, Uj Tu, b).

¹⁰⁷R2, satırdaki bütün <ṇ> işaretini <ḥ> olarak göstermiştir.

¹⁰⁸Orkun, satırdaki bütün <ṇ> işaretini <ḥ> olarak göstermiştir.

¹⁰⁹Malov, satırdaki bütün <ṇ> işaretini <ḥ> olarak göstermiştir.

¹¹⁰Vasil'ev, bu noktadaki işareti transliterasyon kısmında yanlışlıkla bir önceki işareti iki kere yazarak <ḥ> biçiminde göstermiştir. Çalışmadaki runik işaretli metinde böyle bir işaret bulunmamaktadır.

¹¹¹R-M, satırdaki bütün <ṇ> işaretini <ḥ> olarak göstermiştir.

(K) t¹¹²rl:èlmkA:Kz¹¹³GKm:WGLm:nWz¹¹⁴:WGLm:LTİbİj:YWNTm[·?·]¹¹⁵

(A) t¹¹⁶rl:èlmkA:KzGKm:WGLm:nWz:WGLm:LTİbİj:YWNTm:

Notlar

FA, satırın 2. runik işaretini yanlış tanımlamıştır. Satırın ilk işaret grubu çok bilinen <t¹¹²rl>'dir. FA, yazıtların kopyasını çıkardığı dönemde runik alfabenin henüz çözümlenmemiş olması işaretin yanlış tespit edilmesine sebep olmuştur. <ł> olması gereken işaret FA tarafından <ł> olarak gösterilmiştir. Bu yanlış Radloff düzeltmiştir. FA, bir sonraki hatalı tespitini 6. işareti <Ÿ> şeklinde kopyalayarak yapmıştır. İşaretin yazıttaki hâli <Ÿ> şeklindedir. FA yazıtın üzerinde kendiliğinden oluşmuş çizdiği, runik işarete dâhil etmiştir. Aynı zamanda satırın 17. işareti de FA'nın incelemesinde hatalıdır. <ł> olması gereken işaret <ł> olarak gösterilmiştir. Çünkü işaretin sağ uç kısmının görünmesinde zorluk yaşanmıştır.

Satırın 19. işareti, araştırmacılar arasında başka bir ayrıma yol açmıştır. Bu işaret araştırmacılar tarafından Kormuşin'ne kadar <N> şeklinde verilmiş fakat Kormuşin ve Aydın bu tanımlamanın yanlış olduğunu belirtip işareti <N> (N) olarak düzeltmiştir.

Vasil'ev, satırın 27. işaretini yanlış tanımlamıştır. Bir önceki işareti yanlışlıkla iki kere yazan Vasil'ev, <ł> biçiminde gösterilen bu işaretin ön ses mi art ses mi olduğunu belirtilmemiştir. Vasil'ev'in çiziminde ise böyle bir işaret yer almamaktadır. Bu runik işaretin doğru biçimi diğer araştırmacılar tarafından <ł> olarak saptanmıştır. Vasil'ev, bir sonraki işaretin <ł> olduğu görüşündedir.

Satırda toplam 36 işaret olmasına rağmen FA 35 işaret tanımlamıştır. Satır sonunda bulunan işaret grubu, silik görüldüğü için bu işaretlerin tespitinde bazı hatalar oluşmuştur. FA, satırının 33. işaretini 90° eğik biçimde vermiştir: <ł>. İşaretin doğru hâli diğer araştırmacılar tarafından <ł> olarak gösterilmiştir. Bu işaretin FA tarafından yanlış tespit edilmesi, bir sonraki işaretin <ł> olmasından kaynaklanmıştır. <ł> ve <ł> işaretleri art arda gelince FA, bu işaretleri 90° eğik <ł> işaretine benzetmiştir. FA, bu iki işareti tek bir işaret gibi kabul ettiği için eksik ve hatalı tespit yapmıştır.

¹¹²Kormuşin, satırdaki bütün <ł> işaretini <ł> olarak göstermiştir.

¹¹³45° sağa yatık.

¹¹⁴Kormuşin, bu noktadaki işareti <ł> şeklinde göstermiştir.

¹¹⁵Kormuşin satır sonuna soru işareti koymuştur.

¹¹⁶Aydın bu işareti <ł> olarak vermiştir.

Satırdaki bütün ayırma işaretleri aynı noktalarda kullanılmıştır. Sadece bazı araştırmacılar satırın bitimine bir ayırma işareti daha eklemiştir. Araştırmacılar, satırdaki ilk 7 ayırma işaretinin yeri hakkında aynı görüştedir. Fakat 8. ayırma işaretinin varlığı veya yeri konusunda birbirinden ayrılmışlardır. FA, satırda 7 tane ayırma işareti kullanmıştır. R1'in rötuşlu ve rötuşsuz kopyalarına baktığımızda ise son iki işaretten önce ayırma işaretine benzer iki nokta görünmektedir. Fakat diğer incelemelerde böyle bir ayırma işareti belirtilmemiştir. R1, satırın bitiminde herhangi bir ayırma işareti kullanmamıştır. Diğer araştırmacılar ise 8. ayırma işaretine satır bitiminde yer verirken Kormuşın satır sonuna [•?•] soru işareti eklemiştir.

Transkripsiyon

(FA) -

(R1) -

(R2) tǎnri belimkā qazyaqīm oylīm öz oylīm altī biṇ yontīm.

(O) tǎnri elimkā qizyaqīm oylīm öuz oylīm altī bin yontīm.

(M) tǎnri elimkā qizyaqīm oylīm öuz (?) oylīm altī biṇ yontīm.

(V) -

(R-M) tǎnri elimkā qizyaqīm oylīm öuz oylīm, altī biṇ yontīm.

(K) tǎnri elimkā qazyaqīm oylīm nā uz (?) oylīm altī biṇ yontīm.

(A) tǎnri elimkā qazyaqīm oylumīn öz oylum altī biṇ yuntum.

Notlar

Satırın 2. sözcüğü, R2 tarafından *belimkā* okunmuştur. Bu sözcükteki kapalı <e> işareti daha sonraki dönemlerde çözümlendiği için sözcük Orkun tarafından düzeltilmiştir. Satırın 3. sözcüğü üzerine de farklı yorumlar yapılmıştır. R2, Kormuşın ve Aydın tarafından *qazyaqīm* şeklinde okunan sözcüğün transkripsiyonu diğer araştırmacılar tarafından *qizyaqīm* şeklinde yapılmıştır.

Satırın 5. sözcüğü üzerine araştırmacıların farklı yorumları vardır. *Öz*, *öuz*, *nā uz* gibi farklı biçimlerde okunan bu sözcüğün doğru okunuşu bilinmemektedir. Bu sözcükte meydana gelen farklı okuyuşların sebebi ise yanlış işaret tespitlerinden meydana gelmektedir. Yukarıda da bahsedildiği gibi 19. işaret, Kormuşın'e kadar <N>

şeklinde verilmiş fakat Kormuşin ve Aydın bu işaretin yanlış olduğunu belirtip işareti <N> olarak düzeltmiştir. Bu sebeple Kormuşin, <nWz> işaret grubunu *nä uz* olarak okumuş ancak bu okuyuşun doğruluğundan emin olamadığı için sözcük sonuna soru işareti eklemiştir. Aydın ise bu işaret grubu içinde yer alan <n> işaretini bir önceki sözcükle birleştirerek *oylumin öz* biçiminde transkribe etmiştir. Satırın son sözcüğü olan *yontim* ise sadece Aydın tarafından *yuntum* olarak okunmuştur. Bu bulguların sonucunda satırı *tāhri elimkā qazyaqim oylumin öz oylum altı biñ yuntum* şeklinde okumak mümkündür (bk. Aydın, 2019, s. 49).

Çeviri

(FA) -

(R1) -

(R2) Bei euch, meinem Himmels-Bäl, meinen angenommenen (?) Söhnen, bei meinen sechstausend Pferden

Türkçe çeviri: Seninle, semavi yurdunda, evlatlık (?) oğullarım, altı bin atım.

(O) Semavî elimde evlatlık kızım, üveği (?) oğlum, altı bin atım.

(M) V otnoşenii moego bojestvennogo gosudarstva, moiñ doçerey, sobstvennih (?) sinovey i şesti tysyaç moiñ loşadey (otdelilsya).

Türkçe çeviri: Kutsal devletimle ilgili olarak, kızlarım, kendi (?) oğullarım ve altı bin atım (ayrılmış).

(V) -

(R-M) Mügeddes elimden, kızlarımdan, oğlumdan, öz (?) oğlumdan, altı min ilhımdan

(K) Tanrı [koruyan] devletim için kazancım benim oğullarım, usta oğulların ne çok (?), altı bin atımdır.

(A) Kutlu yurdunda kazancım, çocuk(lar)ım (ve) altı bin atım.

Notlar

Satırın çevirisinde bazı farklılıklar göze çarpmaktadır. Bu durum, genellikle yanlış tespit edilen işaretlerin ve okumaların neticesinde ortaya çıkmıştır. Ele aldığımız 5. satırın çevirisi, yazıtın diğer satırlarına göre anlamca daha eksiktir. Satırda bahsi geçen kişi, kendi için değerli olan şeylerden (kutlu yurdu, çocukları, atı vb.) bahsetmektedir.

Kormuşın, satırın çevirisinde (?) ile belirttiği kısım için “Ne var ki bu düzeltme de tartışmasız bir okuyuş elde etmemize imkân vermemektedir. Şimdilik pek emin olmasak da *n(ä) uz* ‘(oğullarım) ne usta ama! (?)’ şeklinde bir okuyuşta karar vermiş durumdayız.” ifadelerini kullanmıştır (2017, s. 217). Diğer incelemelerde de satırın bu kısmından emin olunamadığı için soru işareti kullanılmıştır. Araştırmacılar arasından sadece Aydın böyle bir işarete yer vermemiştir. Bu bulguların sonucunda satırı ‘Kutlu yurdumda kazancım, çocuk(lar)ım (ve) altı bin atım’ şeklinde anlamlandırmak mümkündür (bk. Aydın, 2019, s. 49).

6. satır:

Transliterasyon

(FA) KNmtŴlbrIKRA:B¹¹⁷WDNkŴlI:k¹¹⁸sDšm:sIzm:ičičmr:Ŵglr:WGLNr:kŴd:

ŴlrmKIzAkš¹¹⁹n:lrm:bŴkmdm

(R1) KNmtŴlbrI:KRA:BWDN:kŴlg:KDšm:sIzm:ičičmr:Ŵgšr:WGLNr:kŴd:

ŴlrmKI[...] ¹²⁰

(R2) KNm:tŴlbrI:KRA:B¹²¹WDN:kŴlg:KDšm:sIz¹²²mA:lšmr:ŴŴkšr:WGLNr:

kŴdgŴlrm:KIz:klnlrm:bŴkmdm

(O) KNm:tŴlbrI:KRA:BWDN:kŴlg:KDšm:sIz¹²³mA:lšmr:ŴŴkšr:WGLNr:

kŴdgŴlrm:KIz:klnlrm:bŴkmdm

(M) KNm:tŴlbrI:KRA:BWDN:kŴlg:KDšm:sIzmA:lšmr:ŴŴkšr:WGLNr:

kŴdgŴlrm:KIz:klnlrm:bŴkmdm

(V) KNm:tŴlbrI:KRA:BWDN:kŴl[...]:KDšm:sIzmA:lšmr:ŴkŴšr:WGLNr:

kŴdgŴlrm:KIz:klnlrm:bŴkmdm

(RM) KNm:tŴlbrI:KRA:BWDN:kŴlg:KDšm:sIz¹²⁴mA:lšmr:ŴŴkšr:WGLNr:

kŴdgŴlrm:KIz:klnlrm:bŴkmdm

¹¹⁷Bu noktadaki işaret FA tarafından <|> olarak verilmiştir.

¹¹⁸Bu noktadaki işaret FA tarafından <ŷ> olarak verilmiştir.

¹¹⁹FA, satırın bu noktasındaki işaret, 180° dönük verilmiştir.

¹²⁰R1'deki rötuşlu ve rötuşuz runik metinlerde satırın son kısmı okunamamaktadır.

¹²¹R2, bu işareti <ŷ> olarak tespit etmiştir.

¹²²45° sağa yatık.

¹²³45° sağa yatık.

¹²⁴45° sağa yatık.

(K) KNm:tŴlbrI:KRABWDN:kŴlg¹²⁵:KDšm:sIz¹²⁶m:ičičmr:ŴŴkšr:WGLNr:

kŴdgŴlrm:KIz¹²⁷:klnlrmb[Ŵkmdm:sIzmA:YTA]

(A) KNm:tŴlbrI:KRA:BWDN:kŴlg:KDšm:szmA:ičičmr:Ŵglr:WGLNr:

kŴgŴlrm:KIz:klnlrm:bŴkmdm

Notlar

Ele alacağımız bu satır, yazıtın en uzun satırıdır. Günümüzde satırın son kısımları silik durumdadır. Bu yüzden incelemeler arasında farklı yorumlar bulunmaktadır.

Satırın 20. işareti FA tarafından yanlış saptanmıştır. <é> olması gereken işaret, <ŀ> şeklinde tespit edilmiştir. İşaretin çizgileri FA tarafından tam olarak görülememiştir. Vasil'ev ise aynı işareti tespit edemediği için işaretin olduğu yeri boşluk bırakarak belirtmiştir. Vasil'ev, runik işaretli metni verirken yine işaretin bulunduğu yeri çiziklerle ifade etmiştir.

FA, 21. işareti <ŷ> olarak vermiştir. Fakat diğer araştırmacılar bu işaretin <ŀ> olduğu konusunda ortak düşüncededir. FA, aslında bu işarete ait olan sol uç çizgiyi ayrı bir işaret olarak kabul etmiş ve satıra fazladan bir işaret eklemiştir. Fazladan eklenen bu işaret, önceki işaretin sol ucuna ait olan düz bir çizgi yani <|> işaretidir.

Aydın'ın runik metnindeki 25. <s> ve 26. <z> işaretlerin arasına diğer araştırmacılar <ŀ> işaretini eklemiştir. Fakat Aydın'ın runik metninde böyle bir işaret görülmemektedir. Yine bu işaretlerin bulunduğu <sIzmA> işaret grubu sonunda bulunan <ŀ> işareti FA, R1 ve Kormuşin tarafından verilmemiştir.

Satırın devamında yer alan, <ičičmr> grubunun ilk iki işareti üzerine kimi araştırmacılar farklı yorumlarda bulunmuştur. R2, Orkun, Malov, Vasil'ev ve R-M söz konusu iki işareti <Ÿ> ve <Ź> olarak vermişlerdir. Kormuşin, bu iki işaret için “Radloff’un öncülük ettiği araştırmacıların bütünü bu iki işareti <ŸŸ> olarak okumuşlardır ancak onların her ikisinin de kesinlikle <ŸŸ> olduğu ortadadır.” yorumunda bulunmuştur (2017, s. 217-218).

Bir diğer sorun ise <ŴŴkšr> grubunda karşımıza çıkmaktadır. Vasil'ev bu işaret grubunda ilk iki işaretin yerini değiştirmiştir: <ŴkŴšr>. Fakat Vasil'ev'in çizimlerinde

¹²⁵Kormuşin, satırdaki <g> işaretlerini <é> olarak teşhis etmiştir.

¹²⁶45° sağa yatık.

¹²⁷Kormuşin, satırdaki bu işareti <ŀ> şeklinde vermiştir.

bu işaretler <ŴŴkšr> şeklindedir (bk. 1983, s. 59). Böylelikle metnin transliterasyonu verilirken yanlışlık yapıldığı ortaya çıkmaktadır. Bu işaret grubu başka fikir ayrılıklarına da yol açmıştır. Bu grubun 1. işareti araştırmacılar arasında ortak olsa da 2. işaret için aynı şey söz konusu değildir. Bu işaret, FA'da <€> olarak tespit edilmiştir. R1'in rötuşlu ve rötuşsuz kopyalarında da aynı işaret görülmektedir. Fakat bu işaret, R2'de düzeltilip <ß> olarak verilmiştir. Diğer araştırmacılar da işareti bu şekilde kabul etmiştir. Fakat Aydın bu işaretin FA'daki gibi olduğunu düşünmüş ve işareti <€> olarak vermiştir. Bir diğer sorun yine aynı işaret grubuyla ilgilidir. Bu grubun 3. işareti FA'da <Ÿ> iken R1'in çalışmasında <Ÿ> şeklindedir. Diğer araştırmacılar da bu görüşe katılarak işareti <Ÿ> olarak tespit etmiştir. Son çalışmayı yapan Aydın ise işaretin FA'daki gibi olduğu düşünerek işareti <Ÿ> ile tanımlamıştır.

Ele aldığımız satırın ilerleyen kısımlarında farklılıklar görülmeye devam etmiştir. Satırdaki <kŴdg> işaret grubu bir diğer ayrımın görüldüğü noktadır. Aydın, bu işaret grubundaki <d>'yi okuyuşuna dâhil etmesine rağmen runik metninde böyle bir işarete yer vermemiştir. FA'dan itibaren bütün araştırmacılar bu işareti <d> olarak belirttiği hâlde Aydın bu işareti tanımlamamıştır. Aynı işaret grubunun devamında yer alan <g> ise kimi çalışmalarda belirtilmemiştir. FA ve R1'in rötuşlu ve rötuşsuz kopyalarında görülmeyen bu işaret, Radloff'un çalışmasıyla tespit edilmiştir. R2'den itibaren bütün araştırmacılar bu işareti belirtmiştir.

Satırın son kısmının okunuşu oldukça zordur. R1'in rötuşlu ve rötuşsuz kopyaları, satırın son kısmında yer alan <ŴlrmKI> işaret grubuna kadar okunmaktadır. FA hariç diğer araştırmacılar okunuşu zor olan bu kısmı <KIz:klnlrm:bŴkmdm> şeklinde tanımlamışlardır. FA ise bu gruptaki 4. ve 5. runik işaretleri tam olarak göremedikleri için yanlış tespit etmiştir. FA tarafından <KIzAkšn:lrn:bŴkmdm> şeklinde tespit edilen işaret grubuna 3. işareten sonra bir <ſ> işareti daha eklenmiştir. Bu hatanın devamında FA'nın tespit ettiği işaret grubunun 5. işareti <k> ise doğru tespit edilmiştir. Fakat bir sonraki işaret, <Ÿ> olması gerekirken FA, <V> olarak saptanmıştır. Çünkü işaretin alt kısmında yer alan uzun çizgi görülememiştir.

Yukarıda da bahsettiğimiz gibi satırın son kısmı okunaklı değildir. Bu yüzden Kormuşin satır sonuna diğer araştırmacılar farklı olarak <Ŵkmdm:sIzmA:YTA> işaret grubunu eklemiştir. Kormuşin, bu kısmı daha silik durumda olduğu için köşeli parantez içinde satır sonuna eklemeyi uygun görmüştür. Bu kısım Kormuşin'de "59-71.

işaretlerin oluşturduğu son üç sözcük günümüzde siliktir. Sadece değeri <ɣ> olan 59. işaretin çatısı iyi bir şekilde görünmektedir, 1. sözcüğün diğer işaretleri (60-63) ise daha FATlas'ta da (kesik çizgiler ile) tahminî olarak verilmiştir.” şeklinde yer almaktadır (2017, s. 217). Kormuşin tarafından satır sonuna eklenen son iki sözcük ise diğer çalışmalarda yer almamaktadır. Kormuşin, satırın son kısmında verdiği iki sözcüğün görünmeyecek kadar ufak yazıldığını ve bu sebeple diğer araştırmacıların bu sözcükleri vermediğini belirtmiştir (2017, s. 217).

Ayırma işareti, çalışmalar arasında büyük farklılık göstermemektedir. Fakat ufak tefek farklılıklar yine söz konusudur. FA ve R1'de 10 tane ayırma işareti varken diğer çalışmalarda 13 tane ayırma işareti bulunmaktadır. FA ve R1'de 3. işareten sonra <:> yokken diğer çalışmaların hepsinde ayırma işareti kullanılmıştır. 2. ayırma işaretinin yeri sadece FA'da farklıdır. Aynı zamanda satır devamında da ufak tefek ayrımlar vardır.

Transkripsiyon

(FA) -

(R1) -

(R2) qanīm tūlbāri qara budun külüg qadašīm sizimä el eşim är öküš är oylan är küdagülārim qīz kälīnlārim bükmädim.

(O) qanīm tūlbāri qara budun külüg qadašīm sizimä (?) lšim är öküš är oylan är küdagülārim qīz kälīnlārim bükmädim.

(M) qanīm tūlbāri, qara budun külüg qadašīm sizimä el eşim är üküš är oylan är küdagülārim qīz kälīnlārim bökmädim.

(V) -

(R-M) qanīm tūlbāri qara bodun külüg qadašīm sizimä el eşim är üküš är oylan är küdagülārim qīz kälīnlārim bökmädim.

(K) qanīm tūlbāri qara bodun külüg qadašīm äsizim içiçim är üküš är oylan är küdagülārim qīz kälīnlārim b[ökmädim äsizim-ä ayīt-a].

(A) qanīm tölböri qara bodun külüg qadašīm äsizim ä eçiçim är öglār oylan är küdagülārim qīz kälīnlārim bökmädim

Notlar

Satır transkripsiyonları birbirine oldukça yakındır. Satırda geçen kişinin kimliği bilinmediği için farklı okuyuşlar ortaya çıkmıştır. Bu ismin kişi adından çok, bir kabile adı olduğu yönündeki görüş daha yaygındır (Aydın, 2019, s. 53). Bu isim bütün araştırmacılar tarafından *Tülbäri* okunmasına rağmen Aydın *Tölböri* olarak okumuştur. Satırın 4. sözcüğü ise önceki araştırmalarda *budun* olarak verilmiş fakat R-M'den sonra *bodun* olarak okunmuştur. Bir sonraki sözcüğün transkripsiyonu bütün yapıtlarda *külüg* iken Kormuşin'de *külig* şeklindedir.

Orkun, satırın 8. sözcüğünü transkripsiyona (?) *lšim* şeklinde aktarmıştır. Orkun, bu sözcüğün başını okuyamadığı için sözcüğü soru işareti ile birlikte ifade etmiştir. Diğer araştırmacılar ise bu sözcüğü *el ešim* olarak okurken Kormuşin *ičičim* Aydın *ečičim* olarak vermiştir. Bu sözcükler araştırmacılar arasında farklı yorumlara yol açmıştır.

Bu ve diğer satırlarda meydana gelen yanlış okumalar bir işaretin birden çok sese denk gelmesinden kaynaklanmaktadır. Bu sebeple satır devamında *öküş*, *üküş* olarak farklı şekillerde okunan bu sözcük, araştırmacıların bir diğer ayrılma noktası olmuştur. Aydın ise söz konusu sözcüğün transkripsiyonunu *öglär* olarak yapmıştır.

Satırın son sözcüğü R2 ve Orkun tarafından *bükmädim* şeklinde okunurken diğer araştırmacılar sözcüğün transkripsiyonunu *bökmädim* şeklinde yapmıştır. Kormuşin, yukarıda da bahsi geçtiği üzere, satır sonuna eklediği işaretleri *äsizim-ä ayit-a* şeklinde tanımlamıştır. Bu kısım diğer çalışmalarda bulunmamaktadır. Bu bulguların sonucunda satırı *qanım tölböri qara bodun külüg qadašim äsizim ä ečičim är öglär oylan är küdägülärim qiz kälinärim bökmädim* okumak mümkündür (bk. Aydın, 2019, s. 49).

Çeviri

(FA) -

(R1) -

(R2) bei meinem Chane, dem Tülbäri- Volke, den heldenmüthigen Gefährten, bei euch, den Meinen, meinen Volks-genossen, den Helden, den zahlreichen Helden, den Soldaten (Jünglingen)- Helden, meinen Schwiegersöhnen, meinen Töchtern und Schwiegertöchtern konnte ich nicht verweilen.

Türkçe çeviri: Hanım, Tülbäri halkı, kahraman arkadaşları, senin, benim, silah arkadaşlarım, kahramanlar, sayısız kahramanlar, askerler (gençler) - kahramanlar, kayınvalide oğullarım, kızlarım ve gelinlerimle kalamadım.

(O) Hanım Tülberi; avam halk, meşhur arkadaşım; sizlerim... er; genç adamlar, güvegilerim kız (ve ?) gelinlerim doymadım.

(M) V otnoşenii daç (ot) moego hana, narodnoy massı, slzvnih moi h geroev, v otnoşenii bas moi h narodnih geroev, mnogih mujey, soldat i moi h zyat'ev moi h moloduşek ya ne nasladilsya (i umer).

Türkçe çeviri: Hanım, halkım, halk kahramanlarım birçok kocam, askerlerim ve oğullarımdan zevk almadım (ve öldüm).

(V) -

(R-M) Hanımın... gara camaatdan, meşhur dostumdan, sizden, ikid el dostumdan, çohlu ikidlerden, oğlan ikidden, kürekenlerimden, kız-kelinlerimden doymadım.

(K) Han'ımın tülberi, halk, benim şerefli akrabam, yazık bana! Amcalarım ve amcaoğulları, çok sayıda askerlerim, asker oğlanlar, enişterim, gelinlerim [size hepinize] doymadım.

(A) Hanım Tölböri, halkım, ünlü akrabalarım, ne yazık! Ağabeyciğim, annelerim, erkek çocuklarım, erkek güveylerim, kızlarım ve gelinlerim, (hepsine) doymadım.

Notlar

Satırın çevirisi tüm incelemelerde birbirine anlamca yakındır. Satırda isim olarak kullanan *tülbäri* sözcüğü, yazıt üzerine çalışanları iki farklı yoruma sevk etmiştir. Kimi araştırmacılar bu sözcüğün bir şahıs adı olduğunu kimileri ise han, kabile adı olarak kullanıldığını düşünmektedir. Satır çevirilerinde de bu kullanımlar vardır. Araştırmacılar, satırın sentaks durumunu göz önünde bulundurmuş ve sözcüğü genellikle 'han, kabile' adı olarak kullanmıştır.

Satırdaki kişi sevdiklerini ve yakınlarını bu satıra yazarak onlara doyamadan bu dünyadan ayrıldığını dile getirmektedir: 'Hanım Tölböri, halkım, ünlü akrabalarım, ne yazık! Ağabeyciğim, annelerim, erkek çocuklarım, erkek güveylerim, kızlarım ve gelinlerim, doymadım.' (bk. Aydın, 2019, s. 49)

4.4. Ottuk-Daş I (E-4)

Ottuk-Daş I yazıtı, 1888 yılında J. R. Aspelin başkanlığındaki Fin Arkeoloji Kurumu tarafından Ulug-Hem Irmağı'nın yakınında, Ottuk-Daş adı verilen dağın etrafında bulunmuştur (Aydın, 2019, s. 54). Yazıtta 1 satır bulunmaktadır. Yazıtın ölçüleri 85x18x17 cm'dir (Vasil'ev, 1983, s. 16). Bu ölçülere sahip, büyük olmayan, koyu sarı kum taşı olan levhadaki yazıt, Minusinsk Müzesinde No: 39 kaydı altında arkeoloji bölümünün vitrinlerinde sergilenmektedir (Şemen, 2015 s. 141). Yazıtın türlü adları vardır: Ulu-Kem Ottok Taş, Tuva B taşı, Tuvinskaya Stela B. Radloff, Ulug-Kem Ottuk-Tasch (Aydın, 2019, s. 54).

Yazıtın bugünkü durumunu oldukça iyidir. Bu sebeple satırdaki 13 işaretin tespiti kolaylıkla yapılmaktadır. Anıt 1915 yılında A. V. Adriyanov tarafından Yenisey nehri üzerinden salla Minusinsk Müzesi'ne götürülmüştür (Şemen, 2015, s. 141). Yazıt, bugün bu müzede yer almaktadır.

1. satır:

Transliterasyon

(FA) kŦčKIYGNİčrkI

(R1) kŦčKIYGNİčrkI

(R2) kŦč[...]KIYGN[...]İčrkI

(O) kŦč[...]KIYGN[...]İčrkI

(M) kŦčKIYGNİčrkI

(V) kŦčKIYGNİčrkI

(R-M) kŦč[...]KIYGN[...]İčrkI

(K) -

(A) kŦčKIYGNİčrkI

Notlar

Yazıtın durumu oldukça iyidir. Bu sebeple işaret tespitleri zorluk yaşanmadan yapılmıştır. Araştırmacıların hepsi bu yazıtta 13 tane işaret saptamıştır. Bu işaretler <kŴčKIYGNİčrkI> şeklinde tanımlanmıştır. Radloff (1995, s. 307), Orkun (1940, s. 49) ve R-M (1993, s. 223), satırdaki sözcükleri ayırmak için <kŴč>, <KIYGN> ve <İčrkI> işaret grupları arasında boşluk bırakmayı tercih etmiştir.

Transkripsiyon

(FA) -

(R1) -

(R2) köč qiyayan içräki

(O) küč qiyagan içräki

(M) küč qiyayan içräki

(V) -

(R-M) küč qiyayan içräki

(K) -

(A) küč qiyayan (qiyyan?)¹²⁸ içräki

Notlar

Runik işaretler kolaylıkla tespit edildiği bu satırın okunuşunda büyük farklılıklar görünmemektedir. İlk sözcük, bütün araştırmacılar tarafından *küč* şeklinde verilirken R2 bu sözcüğü *köč* şeklinde okumuştur. Bu durum <Ŵ> işaretinin hem /ö/ hem /ü/ sesi vermesinden kaynaklanmaktadır. Aydın, *qiyayan* olarak verdiği sözcüğün *qiyyan* olabileceği de varsayarak parantez içine ekleme yapmıştır (2019, s. 54). Bu bulguların sonucunda satırı *küč qiyayan içräki* okumak mümkündür (bk. Orkun, 1940, s. 49).

¹²⁸ Aydın, bu noktadaki sözcüğün okunuşu hakkında kuşkuludur.

Çeviri

(FA) -

(R1) -

(R2) Der innere (Beamte) der Kütsch-Kuyagan.

Türkçe çevirisi: Küç-Kuyagan'ın iç (yetkilisi).

(O) İçdeki Küç Kıyagan

(M) İçräki (vnutrenniy çin) Küç Kıyagan.

Türkçe çevirisi: İçräki (iç rütbe) Küç Kıyagan.

(V) -

(R-M) Küç kıyağan içräki

(K) -

(A) Küç Kıyagan (Kıyagan?)¹²⁹, a mensub(um).

Notlar

Satırın çevirisi incelemeden incelemeye değişmektedir. Çünkü satırda kişi adı terkinde bir isim geçmektedir. Bu isim farklı okumalara yol açmıştır. Satırda geçen *içräki* sözcüğü, hükümdar sarayına ait bir unvanı ifade etmektedir. R-M, *içräki* sözcüğünü “Sarayın (yahut devletin) dâhili işlerini idare eden memur yahut sarayda çalışan şehs demektir.” şeklinde anlamlandırmıştır (1993, s. 223). Kelimenin *içräk* ‘daha yakın’ anlamındaki kullanılışı Kutadgu Bilig’in 617. beytinde geçmektedir. Sözcüğün geçtiği “Küniñge örü bardı içräk bolu” dizesi ‘Hükümdara günden güne daha yaklaşıp yükselmeye devam etti.’ anlamına gelmektedir (Şemen, 2015, s. 145).

Satırda, hükümdar sarayında çalışan biri ismini söyler. Bu isim farklı varyantlarla verilen *küç kıyagan* ismidir. Biz de satırın çevirisini Aydın’ın görüşü doğrultusunda değerlendirdik. Bu bulguların sonucunda satırı ‘Küç Kıyagan’a mensub(um)’ şeklinde anlamlandırmak mümkündür (bk. Aydın, 2019, s. 54).

¹²⁹ Aydın, sözcüğü kuşku bulduğu için olmasına ihtimal verdiği ikinci sözcüğü de çevirisine eklemiştir.

4.5. Barık I (E-5)

E-5 yazıtı 1891 yılında, D. A. Klementz tarafından Barık Irmağı'nın kıyısında bulunmuştur. Yazıt kırmızı renkli kum taşından yapılmış olup 147x53 cm ölçülerindedir. Yazıtta toplam 3 satır bulunmaktadır (Aydın, 2019, s. 54). Barık I yazıtı, 1943 yılında Tuva Müzesine taşınmıştır (Vasil'ev, 1983, s. 16-17).

Yukarıdaki bilgilerin dışında Kormuşin, E-5 yazıtının malzemesinin leylak renkte ince taneli kum taşı olan bir levha üzerine hakkedildiğini ve toprağa gömülü kısmı hariç, yüksekliğinin 150 cm, eninin 66-64 cm arasında, kalınlığının ise 15 cm olduğunu belirtmiştir (Kormuşin, 2017, s. 235).

E-5 yazıtı FA'nın incelemesinde yer almamıştır. Yazıt üzerine ilk çalışma Radloff tarafından gerçekleştirilmiştir.

1. satır:

Transliterasyon

(FA) -

(R1) rrdmd¹³⁰TmpWz¹³¹TBDWdrdmAgWnčWK

(R2) rrdmI:TIm:TBDm:rdmI[ŴčŴn?]¹³²

(O) rrdmI:TIm:TBDm:rdmI[ŴčŴn?]¹³³

(M) rrdmI:TIm:TBDm:rdmI[ŴčŴn?]¹³⁴

(V) rrdm:Tm:Wz¹³⁵T[...] ¹³⁶zrdmIgWnč[?]¹³⁷A

(R-M) rrdmI:TIm:TBDm:rdmI[ŴčŴn?]

(K) rrdmI:TWWKWz¹³⁸•¹³⁹TBDWz¹⁴⁰rdmIgknčWKη¹⁴¹m

¹³⁰Bu noktadaki işaret rötuşsuz ve rötuşlu kopyalarda <X> şeklinde görünmektedir.

¹³¹Notu düşülen işaret rötuşsuz kopyada <z> olarak yer alırken rötuşlu kopyada <d> olarak gösterilmiştir.

¹³²Satırın bu kısmındaki işaret grubundan emin olunamadığı için parantez içinde verilmiştir.

¹³³Satırın bu kısmındaki işaret grubundan emin olunamadığı için parantez içinde verilmiştir.

¹³⁴Satırın bu kısmındaki işaret grubundan emin olunamadığı için parantez içinde verilmiştir.

¹³⁵Satırdaki bütün <z> işaretleri 45° sağa yatıktır.

¹³⁶Bu kısımdaki işaret tespit edilemediği için boş bırakılmıştır.

¹³⁷Bu noktadaki runik işaretten emin olunamadığı için soru işareti kullanılmıştır.

¹³⁸45° sağa yatık.

¹³⁹Kormuşin, buradaki noktayı, ayırma işareti olarak kullanmıştır.

¹⁴⁰45° sağa yatık.

¹⁴¹Notunu düşüğümüz bu runik işaret, Kormuşin'de <⊙> şeklindedir.

(A) rrdmITWWKWzTBDWnrdmIgWnçWKm

Notlar

Radloff'un rötuşlu ve rötuşsuz kopyalarında 23 işarete rastlanmaktadır (LXXVI, fig. 1,2). R2'de ise 20 işaret gösterilmiştir (1895, s. 307). Orkun (1940, s. 61), Malov (1952, s. 20) ve R-M'de (1993, s. 223) yine aynı şekilde 20 işaretle karşılaşmaktayız. En fazla işaret tespiti ise Kormuşin (2017, s. 236) tarafından yapılmıştır. Araştırmacıların verilerine genel olarak bakıldığında, satırın ilk kısmında çoğu araştırmacı aynı tespitleri yaparken satırın son kısmında bazı ayrımlar ortaya çıkmıştır. Çünkü satırın bazı noktalarını okumak oldukça zordur.

R1'in rötuşlu ve rötuşsuz kopyalarından yapılan işaret transliterasyonu yukarıda yer almaktadır. R1 ve R2 arasında transliterasyon bakımından bazı noktalarda farklılıklar vardır. Satırın 5. işareti R1'in rötuşsuz ve rötuşlu kopyalarında <d> şeklinde görünmektedir. R2'de ise <I> şeklinde tespit edilmiştir. Daha sonraki araştırmacılar da söz konusu işareti bu şekilde ele almıştır. Sadece Vasil'ev bu işareti transliterasyonda göstermemiştir. Satırın devamında ise araştırmacılar fikir ayrılıkları yaşamışlardır. Satırın 6. işareti bütün incelemelerde <T> olarak tespit edilmiştir. 7. işaret ise bazı yapıtlarda 8. işaret olarak karşımıza çıkmaktadır. R1 ve Vasil'ev'de <m> olarak yer alan 7. işaret, Kormuşin ve Aydın haricindeki araştırmacılar tarafından <I> olarak tespit edilmiştir. Kormuşin ve Aydın (2019, s. 55) ise bunu <W> işaretiyle tanımlamıştır. Yazıtın bu kısmı çok okunaklı olmadığı için farklı yorumlar ortaya çıkmıştır. R1'in rötuşlu kopyasına baktığımızda işaret <m> şeklindedir. Rötuşsuz kopyasında ise işaretin <W> olduğu görülmektedir. Bir sonraki işaret ise rötuşsuz kopya üzerinde açıkça seçilememektedir.

Yukarıda bahsi geçtiği üzeri R1'in rötuşsuz kopyasında 8. işaret net değildir. Rötuşlu kopyada ise <p> olarak yer almıştır. Bu işaretin yer aldığı işaret grubu R1'de <TmPwD> iken R2, Orkun, Malov ve R-M'de <TIm> şeklindedir. R2, Orkun, Malov ve R-M iki işareti gözden geçirerek sonraki işarete geçmişlerdir. Vasil'ev bu noktadaki işaretlere dikkat çekerek 7. ve 8. işaretleri <Wz> şeklinde vermiştir.

Satırın devamında yer alan işaret grubu R1, Kormuşin ve Aydın'da <TBDW> iken R2, Orkun ve Malov'da <TBDm> şeklindedir. Vasil'ev ise bu kısmı tespit edemediği için işaret grubunu < T[...]> olarak göstermiştir. Kormuşin'e göre Radloff

ile Malov'un yayınlarında 1-6, 11-13, 16-19. işaretler doğru teşhis edilmiştir. *uz* okunan 9-10. ve yine *uz* okunan 14-15. işaretler her iki durumda da <⌘> olarak tesbit edilmiştir. Bu nedenle söz konusu işaretlerin de teşkil ettiği *tuquz tabduz* ibaresi onlar tarafından doğru okunamamıştır (2017, s. 235).

Araştırmacılar satırın devamındaki işaret grubu hakkında ortak görüştedir. Bu işaret grubunu tüm araştırmacılar <rdmI> şeklinde gösterirken tek farklı gösterim R1'in rötuşlu kopyasında karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu işaret grubu R1'in rötuşlu kopyasında <rdmA> olarak yer almaktadır. Rötuşsuz kopyada ise bu grubun son işareti görülmemektedir. İncelemeler arasındaki ayrım bu sebepten kaynaklanmaktadır. Satırın son kısımlarından bulunan <nč> işareti R1, Vasil'ev, Kormuşin ve Aydın'da <Თ> şeklindedir.

R2, Okun ve Malov, satırın devamda parantez içinde bir işaret grubuna yer vermiştir: <(WčWn?)>. Araştırmacılar, satıra ekledikleri bu işaretlerden emin olamadıkları için parantez kullanmıştır. Satırın bu kısmı, ilk kısımlarına göre daha zor okunmaktadır. Bu sebeple satır sonlarında farklılıklar artmaktadır. Kormuşin'e göre kendi yapıtından önceki yayınlarda 24. ve 25. işaretler hiç gösterilmemiştir. Bu iki işaret satırın sonunda bulunduğundan, taşın tepesinin aldığı yöne paralel olarak yatay vaziyettedir. 24. ve 25. işaretler <⌘⊙> cephenin en kenarında, çok ufak bir şekilde yer almaktadır (2017, s. 235).

R2, Malov, Orkun ve R-M satırda üç tane ayırma işareti kullanmıştır. Ayırma işaretleri aynı noktalarda bulunmaktadır. Vasil'ev ve Kormuşin satırda iki tane <:> kullanmıştır. Üstelik Kormuşin'in ayırma işaretlerinden ikincisini tek nokta ile göstermiştir. Aydın'ın çalışmasında ise herhangi bir <:> bulunmamaktadır.

Transkripsiyon

(FA) -

(R1) -

(R2) är ärdämi atīm tabdīm ärdimi(m) (üçün?)

(O) är ärdämi atīm tabdīm ärdimi...(üçün?)

(M) är ärdämi atīm tabdīm ärdämi(m) (üçün)

(V) -

(R-M) är ärdämi atim tabdim ärdämi...(üçün)

(K) är ärdämi toquz tabduz ärdämig känč qoñim

(A) är ärdämi toquz at bodun ärdämig unč? oqum

Notlar

Barık I yazıtının ilk satırı incelenirken yapıtlar arasında çok farklı işaret tespitleri ile karşılaşılmıştır. Buna rağmen araştırmacıların yaptığı transkripsiyonlar birbirine oldukça yakındır. Satırın 3. sözcüğü *atim*, Kormuşin ve Aydın tarafından *toquz* şeklinde okunmuştur. Kormuşin, öncesinde de bahsettiğimiz gibi bu sözcüğün doğru okunmadığını belirtmiştir (bk. Kormuşin, 2017, s. 235).

Satırın 4. sözcüğü *tabdim*, *tabduz*, *at bodun* olarak farklı şekillerde okunmuştur. Kormuşin, bu durumun farklı işaret tespitinden kaynaklandığını belirtmiştir. Sözcük hakkında; “Sayı sıfatının geçmesi bu ibarenin şimdiye dek Türkçe metinlerde geçmeyen bir etnonim olabileceğini desteklemektedir.” açıklamasını yapmıştır (2017, s. 237). Aydın ise bu kısmın oldukça zor okunduğunu belirterek: “Biz *toquz at bodun* okuyup ‘*dokuz adlı bodun*’ anlamlandırmak istedik.” şeklinde açıklama yapmıştır (2019, s. 55).

Satırdaki 5. sözcüğün okunuşu hakkında araştırmacılar ortak görüştedir. Fakat sözcüğe gelen ekte farklılık oluşmuştur. *Ärdimi* olarak verilen sözcük Radloff ve Malov tarafından *ärdimi(m)*, Kormuşin ve Aydın tarafından ise *ärdimi(g)* olarak okunmuştur.

Satırda işaret tespit etmenin zorlaştığı son kısımda ise farklı transkripsiyonlar ortaya çıkmıştır. İlk incelemelerde araştırmacılar emin olamadığı işaretleri parantez içinde belirtmiştir. Bu kısım transkripsiyonda da (*üçün*) şeklindedir. Kormuşin parantez içinde verilen bu noktayı *känč qoñim*, Aydın ise *unč? oqum* diye okumuştur. Kormuşin bu okuyuşuyla ilgili: “Teklif edebileceğim başka bir okuyuş olmadığı için (ve her ne kadar şimdiye dek eski metinlerde böyle bir sözcük geçmese de) sözcüğü *qoñim - qonum* ‘yakın, akraba’ kelimesinin fonetik bir varyantı olarak veriyorum.” yorumunda bulunmuştur [DTS, 455] (2017, s. 237). Aydın ise sözcüğü soru işareti ile birlikte vermiştir. Ele aldığımız kaynaklarda başka bir açıklama bulunmamaktadır. Bu bulguların sonucunda satırı *är ärdämi toquz at bodun ärdämig unč? oqum* okumak mümkündür (bk. Aydın, 2019, s. 55).

Çeviri

(FA) -

(R1) -

(R2) Meinen trefflichen Mannes-Namen habe ich gefunden meiner Trefflichkeit wegen.

Türkçe çeviri: Güzel erkeklik adımı buldum.

(O) er erdemii adıma tapdım. Erdemi (için?)

(M) (radi moey) dovlesti ya sniskal gerojskoe mujestvennoe svoe imya

Türkçe çeviri: (benim için) Kahramanca erkek ismimi kazandım.

(V) -

(R-M) ikidler ikidi adını tandım (kazandım). İkidliji...

(K) Savaşçı erin yiğitliği, Dokuz Tabduz (halkı), şecaatli geniş akrabalarım!

(A) Erkeklik kahramanlığı, dokuz adlı halk (Dokuz Oğuz?) kahramanlığını, mümkün? boyum?

Notlar

Satırın bazı kısımlarının okunaklı olmaması sebebiyle zorlaşan tespitler çeviriye de yansımıştır. Çalışmaların geneline ‘kahramanlık (erkeklik) adını kazandım.’ şeklinde bir çeviri hâkimdir. Aydın, parantez içinde verdiği (Dokuz Oğuz?) kısmı ile ilgili: “Burada, Dokuz Oğuzların adının anılmış olması mümkündür. Ancak bu ifadeye başka metinlerde rastlanmamıştır.” ifadelerini kullanmıştır (2019, s. 55). Biz de satır çevirisinin son kısmının Aydın’ın sözcüklere verdiği anlam doğrultusunda olabileceğini düşündük. Bu bulguların sonucunda satırı ‘Erkeklik kahramanlığı, dokuz adlı halk (Dokuz Oğuz?) kahramanlığını, mümkün? boyum?’ şeklinde anlamlandırmak mümkündür (bk. Aydın, 2019, s. 55).

2. satır:

Transliterasyon

(FA) -

(R1) Wz¹⁴²yl¹⁴³gnLATWRNLTAntB:WDNDÁ • KyèIrzILTAšr[...] ¹⁴⁴ADrb¹⁴⁵[...] ¹⁴⁶

(R2) Wz • yIgnLpTWRN:LTi • WGz • BWDNDÁ • WčygIrmI[YšmKA]DRLDm

(O) Wz • yIgnLpTWRN:LTi • WGz • BWDNDÁ • WčygIrmI[YšmKA]DRLDm

(M) WzyIgnLpTWRN:LTIBGBWDNDÁ WčygIrmI[YšmKA] DRLDm

(V) WzyIgnLpTWRN:LTiWG[...]BWDNDÁ:čygrm[...]I/p[?] ¹⁴⁷zDT

(R-M) Wz • yIgnLpTWRN:LTi • WGz¹⁴⁸ • BWDNDÁ • WčygIrmI[YšmKA]DRLDm

(K) Wz¹⁴⁹yIg¹⁵⁰n¹⁵¹LpTWRN•LTiWGšBWDNDÁ•nygIrmILTilmKNmADRLDm

(A) WzyIgnLpTWRNLTiWGšBWDNDÁčygIrmILTilmKNmADRLDm

Notlar

R1'in rötüşsüz kopyasında işaret tespiti yapmak oldukça zordur. Rötüşlü kopyada ise diğer incelemelerden farklı değişiklikler mevcuttur. R2, bize daha güvenilir veriler sunmaktadır.

Satırın 2. işareti R1'in rötüşsüz kopyasında <ſ> iken rötüşlüsünde <>> şeklindedir. Yazıtın uç ve orta kısmındaki çizgiler rötüşlü kopyada çıkmamıştır. R1'de 8. işaret rötüşlü ve rötüşsüz metinde <ł> olarak görünmektedir. Bu işaret araştırmacılar tarafından <ł> şeklinde tanımlanmıştır. Çalışmalar arasında ilk dikkat çeken farklılık satırın orta kısımlarındadır.

R1'de 15. işaret rötüşlü kopyada görülürken rötüşsüz kopyada yoktur. Rötüşsüz kopyada görünen işaret ise diğer çalışmalarda farklı bir işaret olarak tespit edilmiştir.

¹⁴²Satırın 2. işareti R1'in rötüşsüz metninde <ſ> şeklinde iken rötüşlü metinde <>> şeklindedir.

¹⁴³Bu noktadaki işaret <ł> şeklindedir.

¹⁴⁴Bu kısımdaki işaret grubu rötüşlü ve rötüşsüz metinde görünmemektedir.

¹⁴⁵Bu noktadaki işaret R1'in rötüşsüz kopyasında görünmemektedir. Rötüşlü metninde ise <□ > işaretinin 180° derece döndürülmüş biçiminde yer almaktadır.

¹⁴⁶R1'de satırın devamı rötüşlü ve rötüşsüz metinlerde tespit edilememektedir.

¹⁴⁷Vasil'ev, bu noktadaki işareti çizim kısmında <p> olarak gösterirken transliterasyon kısmında I/p (?) olarak vermiştir. Bu durum, Vasil'ev'in işareti kuşkulu bulduğunu göstermektedir.

¹⁴⁸45° sağa yatık.

¹⁴⁹45° sağa yatık.

¹⁵⁰Satırın 5. işareti <é> şeklinde verilmiştir.

¹⁵¹Satırın 6. ve 7. runik işaretleri arasında <•> işareti kullanılmıştır.

R1’de işaret <↓> olarak görülürken diğer çalışmalarda <↓> şeklindedir. Satırın 16. ve 17. işaretleri bir diğer fikir ayrılığını oluşturmuştur. R1’in rötuşlu kopyasında <nt> olarak yer alan işaretler, Malov tarafından <BG> ile tanımlanmıştır. Bu işaretleri Vasil’ev, Kormuşin ve Aydın <WG> şeklinde vermiştir. Vasil’ev, 17 ve 18. işaretler ile 28 ve 29. işaretler arasındaki kısmı tespit edemediği için boş bırakmıştır. Bu işaretler yazıt üzerinde zor okunan kısımdadır. R1’in rötuşsuz kopyasında işaret tespiti yapmak oldukça zordur. Rötuşlu kopya diğer araştırmalarla karşılaştırıldığında farklılıklar göze çarpmaktadır. R2, bize daha güvenilir veriler sunmaktadır. Kormuşin, 25. işaret hakkındaki görüşlerini: “25. işaretin teşhisi zordur, Radloff ile Malov bu pozisyonda <↓> şeklinde iki işaret belirtmişlerdir, hâlbuki burada tek işaret vardır. Vasil’ev onu <Λ> olarak değerlendirmektedir, bana göre ise bu işaret <↓>’dir.” şeklinde dile getirmiştir (2017, s. 236).

Satırın devamında yer alan <YşmKA> işaret grubu araştırmacılar tarafından tam olarak tespit edilemediği için parantez içinde verilmiştir. Bu grubun <ş>’si R2, Orkun, Malov ve R-M tarafından Orhon tipi <Ÿ> olarak verilmiştir.

Vasil’ev, satırın son kısmını okunaklı olmadığı için tespit etmekte zorlanmıştır. Okumakta zorlandığı bu noktaları üç nokta koyarak belirtmiş. Tam olarak emin olmadığı işaret grubunu ise soru işareti ile birlikte göstermiştir.

Kormuşin, 32-40. işaretler hakkında “32-40. işaretler çok silik olduğundan çok zor tespit edilmektedir. Bu sebeple önceki yayınların hiçbirinde doğru teşhis edilememiştir, sadece Batmanov-Kunaa 32-34. işaretleri ↓&↓: (a)lti şeklinde doğru vermişlerdir [Batmanov, 1963-1965, s. 27-28].” şeklinde bahsedilmiştir (2017, s. 236).

Orkun, Malov, Vasil’ev ve R-M sadece 12. ve 13. işaretler arasında ayırma işaretini göstermiştir. Diğer araştırmacılar satırda herhangi bir ayırma işaretini göstermezken, Kormuşin satırın üç yerinde tek nokta kullanarak sözcükleri birbirinden ayırmıştır. Yukarıda da dipnotunu düştüğümüz gibi kimi araştırmacılar ayırma işareti yerine sözcüklerin arasına boşluk bırakarak bu ayrımı sağlamıştır.

Transkripsiyon

(FA) -

(R1) -

(R2) öz yegin-alp-turan altı oyuz budunda üç yegirmi (yaşımqa) adırıldım.

- (O) öz yigän alp turan altı oγuz budunda üç yegirmi (yašımqa) adrıldım.
- (M) öz yigin alp-turan altı bay budunda üç yegirmi (yašımqa) adrıldım.
- (V) -
- (R-M) öz yigin alp turan altı bay bodunda üç yeğirmi (yašımqa) adrıldım.
- (K) öz yigän alp turan altı oγuş bodunda äñ yegirmi altı älim qanım-a adırıldım
- (A) öz yegän alp turan altı uγuş bodunda üç yegirmi altı älim qanım a adrıldım

Notlar

Satırın 2. sözcüğü Radloff’da *yägin* iken Orkun ve Kormuşın’de *yigän*, Malov ve R-M’de ise *yigin* şeklindedir. Aydın diğer çalışmalardan farklı olarak sözcüğü *yegän* okumuştur. Aydın, yapıtında *yegän* sözcüğüne “Clauson, açık e’li biçimini verir, kapalı <e>’li biçimini soru işareti ile karşılar ve ‘the son of a younger sister or daughter’ olarak anlamlandırır, Yenisey yazıtlarındaki *yegän*’lerin kişi adı olduğunu düşünür (ED 912b-913a).” şeklinde değinmiştir (2019, s. 56). Aydın’a göre sözcük Yenisey yazıtlarında iki yerde (E-5’in 2. satırında ve E-59’un 3. satırında) geçmektedir. Clauson’un kişi adı dediği sözcük, bu yazıtta da geçmektedir. Buradaki *yegän* sözcüğü kişi adı olabilir. Öteki yazıt (E-59) Malov’da olmadığı için Clauson’da yer almaz. Ancak buradaki *yegän*’in unvan olması gerekir. Çünkü sözcük, Moğolistan’daki büyük yazıtlarda da unvan olarak tanıklanmıştır (2019, s. 56). Barık I yazıtlarında yer alan sözcüğün konumu itibari ile biz de kişi adı olabileceğini düşünmekteyiz.

Satırdaki bir diğer farklılık ise 6. sözcükte ortaya çıkmıştır. Malov ve R-M diğer incelemelerden en uzak okuyuşu yaparak sözcüğü *bay* olarak vermiştir. Orkun’un *Oγuz*, Kormuşın’ın *oγuş*, Aydın’ın *uγuş* transkripsiyonları birbirlerine yakın bir tespit ortaya koymuştur. Satır devamında yer alan sayı sözcüğü araştırmacılar tarafından *üç yegirmi* şeklinde okunmuş fakat Kormuşın bu sözcüğü *äñ yegirmi* olarak vermiştir. Hemen devamındaki sözcükte de emin olunamamıştır. Bütün araştırmacılar sözcüğü parantez içerisinde verirken Kormuşın ve Aydın sözcüğü *älim qanım-a* olarak okumuştur. Aydın, bu sözcük ile ilgili görüşünü: “Moğolca ve Türkçede kullanılan *kan* unvanı için Ramstedt, *kağan* unvanının ‘Gross-Khan’; *kan* unvanının ise, belki daha küçük boy lideri için kullanılmış olabileceğini ve ‘Landrat’ veya ‘Gouverneur’ anlamının verilebileceğini belirtir (1951, s. 61).” şeklinde ifade etmiştir (2019, s. 56). Bu

bulguların sonucunda satırı *öz yegän alp turan altı uş bodunda üç yegirmi altı älim qanım a adrıldım* şeklinde okumak mümkündür (bk. Aydın, 2019, s. 55).

Çeviri

(FA) -

(R1) -

(R2) Ich selbst der yegin-Alp-Turan hane mich bei dem Volke der sechs Oguz in meinem drei und zwanzigsten Jahre getrennt.

Türkçe çeviri: Ben Yegin-Alp-Turan, üç ve yirminci yıllarımda altı Oğuz'un halkından ayrıldım.

(O) Öz Yiğen Alp Turan Altı Oğuz kavminden on üç (yaşımda) adırıldım.

(M) Ya otdelilsya (umer)- ya sam Yigin- Alp-Turan v trinadtsat' let ot şesti rodov naroda.

Türkçe çeviri: ben kendim Yigin-Alp-Turan, altı boylu halktan, on üç yurdumdan ayrıldım.

(V) -

(R-M) Öz yakın Alp Turan altı kebleli halkdan on üç yaşında ayrıldım.

(K) (Benim adım) Öz Yigen Alp Turan. Altı Kabileli halkıma on altı yaşından itibaren (hizmet ettim). Ah, benim devletim, benim hanım (sizlerden) ayrıldım!

(A) (Adım) Öz Yegen Alp Turan'dır. Altı boylu halktan, on üç yurdumdan (?), hanımdan ayrıldım.

Notlar

Satır çevirileri birbirlerine oldukça yakındır. Satırda bir kişiye ait olduğu düşünülen 'Yegen Alp Turan' ismi geçmektedir. Yukarıda da bahsi geçtiği gibi bilim insanları, üç sözcükten oluşan bu ismin ilk sözcüğünün isim veya unvan olduğu konusunda farklı düşüncelere sahiptir. Radloff ve Orkun satırın devamını 'altı Oğuz'un halkından' şeklinde tamamlarken diğer araştırmacılar 'altı boylu halktan' olarak çevirmiştir.

Satırda yer alan *yegän alp turan* isimli kişi, altı boylu halkından ayrıldığını belirtmiştir. Bu bulguların sonucunda satırı '(Adım) Öz Yegen Alp Turan'dır. Altı

boylu halktan, on üç yurdumdan (?), hanımdan ayrıldım.’ şeklinde anlamlandırmak mümkündür (bk. Aydın, 2019, s. 55).

3. satır

Transliterasyon

(FA) -

(R1) bgrkm[A]¹⁵²sz¹⁵³m[L]¹⁵⁴ADRLDm

(R2) bgrkmÁ:szmA:DRLDm

(O) bgrkmA:szmA:DRLDm

(M) bgrkmA:szmA:DRLDm

(V) bgrkm:szmADRLDm

(R-M) bgrkmÁ:szmA:DRLDm

(K) bgrkmA•szmA•DRLDm

(A) bgrkmAszmADRLDm

Notlar

Satırın 6. işareti R1’in rötuşlu ve rötuşsuz metninde tam olarak seçilememektedir (LXXVI, fig. 1, 2). Bu işaretin sadece uç kısmı görünmektedir. Bilim insanlarının hepsi yapıtında 6. işarete yer verirken Vasil'ev bu işareti tanımlamamıştır.

Satırın 8. işareti, R1, R2, O, R-M, ve K’de 45° sağa yatıktır. R1’in <szm> işaret grubunun devamına <L>’yi eklemiştir. R1’in rötuşsuz metninde <↯> yoktur fakat rötuşlu metinde <L> işareti bulunmaktadır. Bu sebeple biz de çalışmamızda ele alınan bu işareti parantez içinde vermeyi tercih ettik.

Satır genellikle diğer yazıtlarda olduğu gibi <ADRLDm> işaret grubu ile bitmektedir. Araştırmacılar, satır içinde bir veya iki tane ayırma işareti kullanmıştır. Kormuşin, ayırma işaretlerini nokta ile göstermiştir. Aydın ise runik metinde herhangi bir ayırma işaretine yer vermemiştir.

¹⁵²R1’in rötuşlu ve rötuşsuz metninde satırın 6. işareti tam olarak görünmemektedir.

¹⁵³Bu noktadaki işaret <ſ> işaretinin daha keskin köşeli biçimindedir.

¹⁵⁴R1’in rötuşsuz metninde <↯> işareti görünmezken rötuşlu metinde <L> işareti bulunmaktadır.

Transkripsiyon

(FA) -

(R1) -

(R2) bāg ārkimā sizimā adirildim

(O) bāg ārikimā sizimā adrildim

(M) bāg ārkimā sizimā adrildim

(V) -

(R-M) bāg ārkimā sizimā adirildim

(K) bāg ārkim-ā āsizam-ā adirildim

(A) bāgrākim ā āsizamā adrildim

Notlar

Satır transkripsiyonları birbirine çok yakındır. Satırda küçük ayrımlar yer almaktadır. Araştırmacılar ilk sözcüğü *bāg* olarak vermiştir. Aydın, sözcüğü bir sonraki işaret grubundan ayırmadan *bāgrākim* şeklinde okumuştur. Aydın, bu sözcüğün daha önce dikkatsizlik sonucu *bāg ārkimā* biçiminde okuduğunu söylemiş ve doğru okunuşunun *bāgrākim* olduğu üzerinde durmuştur (bk. Aydın, 2019, s. 57).

3. sözcük ise daha önce bahsi geçen bir sözcüktür. Daha önceki kaynaklarda *sizimā* şeklinde geçen bu sözcüğün doğru okunuşu Kormuşin ve Aydın tarafından *āsizam-ā* olarak verilmiştir. Ele aldığımız bu satır, R2'den bu güne kadar yapılan bütün yapıtlarda kolaylıkla okunmaktadır. Bu bulguların sonucunda satırı *ār ārdāmi toquz at bodun ārdāmig unč? oqum* okumak mümkündür (bk. Aydın, 2019, s. 55).

Çeviri

(FA) -

(R1) -

(R2) Von meiner Beggewalt, von euch, den Meinen, habe ich mich getrennt.

Türkçe çeviri: Beyliğimden, sizden, kendimden ayrıldım.

(O) beğlik nüfuzumdan, sizlerimden ayrıldım.

(M) Ot svoey vlasti bega (knyazya), ot vas moi h ya otdelilsya (m. e. umer).

Türkçe çeviri: Beylik gücümden (prens), sizden ayrıldım (m. e. öldü).

(V) -

(R-M) beyliyimden sizden ayrıldım.

(K) Ne yazık bana! Ben bey idim (ve şimdi de) ayrıldım!

(A) Soylu beyimden, ne yazık ki, ayrıldım (öldüm).

Notlar

Satır transliterasyon ve transkripsiyonları birbirlerine yakın oldukları hâlde farklı çeviriler ortaya çıkmıştır. Satırın ilk kısmı ‘soylu beyimden, beyliğimden’ şeklinde çevrilmiştir. Kormuşin satır çevirisini ‘Ne yazık bana!’ şeklinde başlatmış ve transkripsiyonunda 1. sırada yer verdiği sözcüğü ‘Ben bey idim.’ olarak çevirmiştir. Satır sonu ise yine ‘ayrıldım (öldüm)’ biçiminde tamamlamıştır. Bu bulguların sonucunda satırı ‘Soylu beyimden, ne yazık ki, ayrıldım (öldüm).’ şeklinde anlamlandırmak mümkündür (bk. Aydın, 2019, s. 55).

4.6. Barık II (E-6)

E-6 yazıtı, 1891 yılında D. A. Klementz tarafından, Barık Irmağı'nın kıyısında bulunmuş olup Barık I yazıtı gibi kırmızı renkli kum taşından yapılmıştır. Yazıtın bir ucu kırıktır. Barın I'deki damganın aynısı bu yazıtta bulunmaktadır. Yazıt, 1961 yılında İ. A. Batmanov tarafından Tuva Müzesine taşınmıştır (Aydın, 2019, s. 58).

E-6 yazıtı 159x50x51x25 cm ölçülerin sahip bir levha üzerine hakkedilmiştir (Kormuşin, 2017, s. 231). Ölçüleri verilen bu yazıt toplamda dört satırdan meydana gelmektedir.

1. satır:

Transliterasyon

(FA) -

(R1) kŴnItIrg:ŴčYš¹⁵⁵mDA:Kŋ¹⁵⁶š¹⁵⁷Iz¹⁵⁸:BWLDm

(R2) kŴnItIrg:ŴčYšmDA:Kŋ¹⁵⁹šIz:BWLDm

(O) kŴnItIrg:ŴčYšmDA:Kŋ¹⁶⁰šIz¹⁶¹:BWLDm

(M) kŴnItIrg:ŴčYšmDA:Kŋ¹⁶²šIz:BWLDm

(V) kŴnItIrg:ŴčYšmDA:Kŋ¹⁶³š¹⁶⁴Iz:BWLDm

(R-M) kŴnItIrg:ŴčYšmDA:Kŋ¹⁶⁵š¹⁶⁶Iz:BWLDm

(K) kŴnItIrg:ŴčYšmDA:Kŋ¹⁶⁷šIz¹⁶⁸:BWLDm

(A) kŴnItIrg:ŴčYšmDA:Kŋ¹⁶⁹š¹⁷⁰Iz:BWLDm

¹⁵⁵Bu noktadaki işaret R1'in rötuşlu kopyasında <^> şeklindedir. Rötuşsuz kopyada ise işaretin üst kısmı açık bir şekilde görünmemektedir. Bu yüzden işareti <š> ile belirttik.

¹⁵⁶Notunu düştüğümüz bu runik işaret, R1'de <O> şeklindedir.

¹⁵⁷<š> işareti <Ŷ> biçiminde gösterilmiştir.

¹⁵⁸45° sağa yatık.

¹⁵⁹Notunu düştüğümüz bu runik işaret, R2'de <◊> şeklindedir.

¹⁶⁰Notunu düştüğümüz bu runik işaret, O'da <⊙> şeklindedir.

¹⁶¹<š> işareti <Ŷ> biçiminde gösterilmiştir.

¹⁶²Notunu düştüğümüz bu runik işaret, M'da <◊> şeklindedir.

¹⁶³Vasil'ev notunu düştüğümüz işareti <n> olarak verirken runik işaretin çizimini ise yarım daire şeklinde göstermiştir (Vasil'ev, bk. E-6).

¹⁶⁴Vasil'ev, bu noktadaki işareti <Ŷ> olarak vermiştir.

¹⁶⁵Notunu düştüğümüz bu runik işaret, R-M'de <⊙> şeklindedir.

¹⁶⁶Satırdaki <š> işareti <Ŷ> biçimindedir.

¹⁶⁷Notunu düştüğümüz bu runik işaret, Kormuşin'de <⊙> şeklindedir.

¹⁶⁸45° sağa yatık.

Notlar

Barık II yazıtının 1. satırında 25 işaret yer almaktadır. Araştırmacılar satırdaki işaretlerin tespiti konusunda ufak tefek ayrımlar dışında ortak görüştedir. Satırdaki <Ÿ> ve <ŋ> işaretleri dipnot kısmında belirtildiği gibi araştırmacılar tarafından farklı biçimlerde gösterilmiştir: <Ÿ, Ț>, <○, ◇, ⊙, ◇>. Satırda bunlar dışında büyük farklılıklar ile karşılaşılmamıştır.

Transkripsiyon

(FA) -

(R1) -

(R2) köni tirig öc yašimda qaŋsüz buldīm

(O) köni tirig üç yašimda qaŋsüz boldīm

(M) köni tirig öc yašimda qaŋsüz boldīm

(V) -

(R-M) kuni tirig uç yašimda qaŋsüz boldīm

(K) küni tirig üç yašimda qaŋsüz boldīm

(A) köni tirig üç yašimda qaŋsüz boldum

Notlar

Ele aldığımız satır altı sözükten meydana gelmektedir. Satırın ilk sözcüğünün transkripsiyonu R2’de (1895, s. 308) *köni*; R-M’de (1993, s. 224) *kuni*, Kormuşin’de (2017, s. 232) ise *küni* şeklindedir. Kormuşin’e göre işaretlerin tümü daha Radloff tarafından doğru tespit edilmiştir. Satırın 2. sözcüğü *tirig*’dir. Bilim insanları bu sözcüğün okunuşu hakkında ortak fikirdedir. Satırın 3. sözcüğü *üç*; *uç*, *öc* şeklinde farklı okunmuştur. Yazıtın Vasil’ev’deki kopyasında (s. 59) ve fotoğrafında (s. 87) aslında <⌘> olan sonuncu işaret yanlış olarak <⌘> şeklinde teşhis edilmiştir (2017, s. 231). Bu bulguların sonucunda satırı *köni tirig üç yašimda qaŋsüz boldīm* okumak mümkündür (bk. Orkun, 1940, s. 61).

¹⁶⁹Notunu düştüğümüz bu runik işaret, Aydın’da <◇> şeklindedir.

¹⁷⁰Bu işaret, <Ÿ> şeklindedir.

Çeviri

(FA) -

(R1) -

(R2) Als ich drei Jahre alt war (oder: als ich, Köni-tirig, drei Jahre alt war), blieb ich vaterlos nach

Türkçe çeviri: Üç yaşımdayken (veya: Ben Köni-tirig, üç yaşındayken) babasız kaldım.

(O) Köni tiriğ üç yaşımnda babasız oldum.

(M) Ya, kyui tirig, v tri qoda okazalsya bez ottsa.

Türkçe çeviri: Ben kyui tirig, Üç yaşımnda kendimi babasız buldum.

(V) -

(R-M) Kuni diri uç yaşımnda atasız oldum.

(K) (Benim adım) Küni tirig'dir. Üç yaşımnda babasız kaldım.

(A) (Ben) Köni tirig'im? Üç yaşımnda babasız kaldım.

Notlar

Yukarıdaki satırda çevirilerin birbirine yakın olduğu gözlemlenmiştir. Satırı iki cümle olarak ele alacak olursak, ilk cümle 'Ben Köni Tirig'im.' ikinci cümle ise 'Üç yaşımnda babasız kaldım.' şeklindedir. Kormuşin ve Aydın (2019, s. 58) parantez içerisine 'ben, benim adım' sözcüklerini eklemişlerdir. Böylelikle cümle daha anlamlı bir hâl almıştır.

Bu bulguların sonucunda yazıtın ilk satırı '(Ben) Köni Tirig'im. Üç yaşımnda babasız kaldım.' şeklinde anlamlandırılabilir (bk. Aydın, 2019, s. 58).

2. satır:

Transliterasyon

(FA) -

(R1) kŵlŵg:TWTWK:lçm:kİİI:KILDI

(R2) kŵlŵg:TWTWK:lçm:kİİI:KILDI

(O) kŵlŵg:TWTWK:lçm:kİİI:KILDI

(M) kŵlŵg:TWTWK:Ičm:klšI:KILDI
(V) (k)ŵlŵgTWTWK:Ičm:klšI:KILDI
(R-M) kŵlŵg:TWTWK:Ičm:klšI:KILDI
(K) kŵlŵgTWTWK:Išm:klšI:KILDI
(A) kŵlŵg:TWTWK:Ičm:klšIKILDI

Notlar

Barık II yazının 2. satırı incelendiğinde büyük farklılıklarla karşılaşılmamıştır. Kormuşin'e göre satırın 11. işareti Radloff (1895), Malov (1952) ve Vasil'ev'de yanlışlıkla <^>, geleneğe uygun olarak <č> okunmuş ise de sadece Batmanov'da, s. 29'daki yazıt kopyasında <^> şeklinde doğru yansıtılmıştır (2017, s. 31).

Satırdaki ayırma işaretlerinin yerinde bir takım farklılıklar göze çarpmaktadır. Satır genelinde dört tane ayırma işareti kullanılmıştır. Vasil'ev ve Kormuşin'de ise satırın ilk ayırma işareti gösterilmemiştir.

Transkripsiyon

(FA) -
(R1) -
(R2) kölög tutuq ečim kiši qıldı.
(O) külüg tutuq içim kiši qıldı.
(M) külüg tutuq içim kiši qıldı.
(V) -
(R-M) kulug tutuq içim kiši qıldı.
(K) külüg tutuq išim kiši qıldı.
(A) külüg totoq ečim kiši qıldı.

Notlar

Satırın ilk sözcüğü çalışmadan çalışmaya farklılık göstermektedir. Bu sözcüğü R2, *kölög*; R-M, *kulug* diğer araştırmacılar ise *külüg* olarak okumuştur. Aydın'a göre satırın ilk sözcüğü, *kü* 'ün, şan' anlamındaki sözcüğe +*IUg* ekinin eklenmesiyle

oluşmuş *külüg* ‘ünlü’ sözcüğü ile aynıdır. Moğolistan’daki büyük kağanlık yazıtlarında da tanıklanan bu unvanın ünlü’den başka bir anlamının da olması gerekir (2019, s. 59). Doerfer, *kü* adından alarak ‘vortrefflich’ anlamını verir, Tü. > Mo. geçtiğini belirtir ve MGT’den örneklerle destekler (TMEN III, No. 1686). Clauson ise *kü* ‘famous’ sözcüğünden alır, başka bir açıklama yapmaz (ED 717b-718a). Poppe ‘kahraman’ olarak anlamlandırır (Poppe, 1983’ten aktaran Aydın, 2019, s. 59).

Satırdaki ilk iki sözcük özel bir isimden oluştuğu için farklı okumalar ortaya çıkmıştır. İlk sözcükten sonra 2. sözcük de transkripsiyona *tutuq*, *totoq* gibi farklı şekillerde aktarılmıştır. Satırın 3. sözcüğü sadece Kormuşin tarafından farklı şekilde okunmuştur. Transliterasyon kısmında da bahsi geçtiği gibi 3. sözcüğü oluşturan işaretler farklı bir şekilde ele alınmıştır. Diğer araştırmacılar tarafından *içim* olarak okunan bu sözcük Kormuşin tarafından *işim* olarak verilmiştir. Bu bulguların sonucunda satırı *külüg totoq eçim kişi qıldi* okumak mümkündür (bk. Aydın, 2019, s. 58).

Çeviri

(FA) -

(R1) -

(R2) mein älterer Bruder Külüg-Tutuk zog mich auf.

Türkçe çeviri: Beni ağabeyim Külüg-Tutuk büyüttü.

(O) Ağabeyim Külüg Tutuk adam etti (= büyüttü).

(M) Moi brat, izvestny tutuk, sdela menya çelszehom (vospyagal menya).

Türkçe çeviri: Erkek kardeşim ünlü tutuk, beni adam etti (büyüttü).

(V) -

(R-M) böyük gardaşım kulug (meşhur) tutuk (meni) adam etdi.

(K) Külüg Tutuk (beni) eş kıldı.

(A) (Beni) Külüg Totok ağabeyim büyüttü.

Notlar

Satırın çevirisi bütün incelemelerde birbirine oldukça yakındır. Çeviriler ‘Beni ağabeyim Külüg Tutuk büyüttü.’ cümlesi etrafında şekillenmektedir. Kormuşin diğer araştırmacılardan biraz daha uzaklaşarak satırı ‘Külüg Tutuk [beni] eş kıldı.’ şeklinde

çevirmiştir. Satırda geçen özel isim ise *Külüg Totoq*, *Külüg Tutuq* gibi farklı varyantlarla karşımıza çıkmaktadır. Bu bulguların sonucunda satırı ‘(Beni) Külüg Totok ağabeyim büyüttü.’ şeklinde anlamlandırmak mümkündür (bk. Aydın, 2019, s. 58).

3. satır:

Transliterasyon

(FA) -

(R1) BW η WšWz:rdA:bLA:Brd[...] ¹⁷¹

(R2) -

(O) BW η WšWz:rdA:bn:rd[m]

(M) BW η WšWz:rdA:bn:rd[m]

(V) BW η WšWz¹⁷²:rdA:bn:rd:[m]

(R-M) BW η WšWz:rdA:bn:rd[m]

(K) BW η WšWz¹⁷³:rdA:bn:èrdm

(A) BW η WšWz¹⁷⁴:rdA:bn:rdm

Notlar

E-6 yazıtının 3. satırı, R1’in rötuşlu ve rötuşsuz kopyalarında yer alırken R2’de bulunmamaktadır. Fakat rötuşlu kopya, diğer araştırmacıların tespitlerinden oldukça farklıdır. Satırın son işareti yazıtta görünmemektedir. Kormuşin’e göre bu satır öbürlerine kıyasla biraz geriden, 2. satırın 6. işareti seviyesinden itibaren başlamaktadır. Bu taş üzerinde bulunan damga tasvirine ait diyakritik çizginin uzun olmasından kaynaklanmaktadır. İlk işaret yarı silik olmasına rağmen Radloff ve Malov’da tahmini olarak parantez içinde verilen son <»> işareti gibi, teşhis edilebilmektedir (2017, s. 232). Kormuşin’de belirtildiği gibi yazıtın 3. satırı diğer satırlara göre daha içten başlamaktadır. Satırdaki <BW η WšWz> işaret grubunun < η >’si, R1 ve Aydın’da < $\diamond$ >, Malov ve Vasil’ev’de < $\diamond$ >, Orkun, R-M ve Kormuşin’de ise < $\odot$ > şeklindedir. Aynı

¹⁷¹Bu noktadaki işaret tam olarak görünmemektedir.

¹⁷²45° sağa yatık.

¹⁷³45° sağa yatık.

¹⁷⁴45° sağa yatık.

işaret grubunun <š>'si R1, Orkun, Vasil'ev, R-M, Kormuşin, Aydın'da <Ÿ> biçimindedir.

R1'in çalışmasında satırın 12. işareti <↓> iken devamındaki işaret <↓> şeklindedir. Diğer araştırmacılar bu iki işaretin tek bir işaret olarak değerlendirmiş ve <N> tespitini yapmıştır. Satırın son işareti yazıtta net değildir. Runik işaretin sadece uç kısmı görünmektedir. Bu yüzden satırın son işareti, parantez içerisinde verilmiştir. Biz R1'in rötuşlu ve rötuşsuz kopyasına baktığımızda bu işareti tam olarak göremediğimiz için parantez içerisinde boşluk bırakarak satırı tamamladık.

Satırda genel olarak iki veya üç tane ayırma işareti kullanılmıştır. Bu işaretlerin bulunduğu noktalar tüm çalışmalarda ortaktır. Vasil'ev üç tane ayırma işareti kullanırken diğer araştırmacılar iki tane ayırma işareti kullanmıştır.

Transkripsiyon

(FA) -

(R1) -

(R2) -

(O) bujusuz ärdä bän ärdim.

(M) bujusuz ärdä bän ärdim.

(V) -

(R-M) bujusuz ärdä bän ärdim (?)

(K) bujusuz ärdä bän erdim.

(A) bujusuz ärdä bän ärdim.

Notlar

Yazıtın 3. satırının transkripsiyonu yukarıda gösterildiği üzere bütün çalışmalarda aynı şekildedir. Satırın son runik işareti, parantez içerisinde verildiği için R-M satır sonuna soru işareti koymuştur. Bu bulguların sonucunda yazıtın 3. satırı *bujusuz ärdä bän ärdim* şeklinde okunabilir (bk. Aydın, 2019, s. 58).

Çeviri

(FA) -

(R1) -

(R2) -

(O) erlerde ben kedersiz idim.

(M) Sredi bespeçal'nıh mujey ya bıl (ulu: preyde ya bıl bez gorya).

Türkçe çeviri: Kaygısız kocalar arasındaydım (kederlenmeden önce).

(V) -

(R-M) Kedersiz ikidler arasında men de (bir) ikiddim.

(K) Tasasız kocamda idim.

(A) Sıkıntısı olmayan bir insan idim.

Notlar

Satır çevirileri anlamca birbirine yakınlık gösterse de birebir çeviriden oldukça uzaktır. Orkun'a baktığımızda 'erlerde (kocada) ben kedersiz idim.' anlamı ile karşılaşırken Malov 'Kaygısız kocalar arasındaydım.' anlamını vermiştir. R-M'in çevirisinin de bu doğrultuda olduğu düşünülebilir. Kormuşın, 'Tasasız kocamda idim.' çevirisini yapmıştır. Bu noktaya kadar olan bütün çevirilerde 'erlerde, kocamda' sözcükleri geçmiştir. Fakat Aydın, satırın çevirisini bu sözcükleri kullanmadan 'Sıkıntısı olmayan bir insan idim.' şeklinde yapmıştır. Biz de satırı bu anlam doğrultusunda değerlendirdik (bk. Aydın, 2019, s. 58).

4. satır:

Transliterasyon

(FA) -

(R1) KWYDAKI:KWnçYmGA:DRLDm:pmA

(R2) KWYDKI:KWnçYmGA:DRLDm

(O) KWYDAKI:KWnçYmGA:DRLDmpmA

(M) KWYDKI:KWnçYmGA:DRLDm:pmA

(V) KWYD[...]KI:KWnçYmGA:DRLDm:[...]

(R-M) KWYDAKI:KW_nčYmGA:DRLDmpmA

(K) KWYDAKI:KW_nčYmGA:DRLDm:pmA

(A) KWYDAKI:KW_nčYmGA:DRLDm:pmA

Notlar

Satırın bazı noktalarında farklı işaret tespitleri bulunmaktadır. Satır sonunda bulunan <pmA> işaret grubu kimi araştırmacılar tarafından tespit edilememiştir. R2, söz konusu işaret grubuna runik metinde yer vermemiştir. Vasil'ev ise bu işaret grubunu tespit edemediği için satır sonunda [...] eklemiştir.

Kormuşın satır hakkında şunları belirtmiştir: “Vasil'ev’de 5. işaret gibi satırın son kelimesini oluşturan 20-22. işaretler haksız yere eksiktir. Üstelik son 22. işaret taşın kesik üst kenarına kaymıştır. Son sözcük Radloff tarafından da atlanmıştır.” (2017, s. 232).

Satırda üç yerde ayırma işareti kullanılmıştır. Bu işaretler araştırmacılar tarafından ortak yerlerde gösterilmiştir. Sadece Orkun, satır sonundaki <pmA> işaret grubunu tespit etmesine rağmen öncesine herhangi bir ayırma işareti eklememiştir.

Transkripsiyon

(FA) -

(R1) -

(R2) quydaqī qunčuyīm̃ya adīrīldīm

(O) quydaqī qunčuyīm̃ya adīrīldīm apama

(M) quydaqī qunčuyīm̃ya adīrīldīm apama

(V) -

(R-M) quydaqī qunčuyīm̃ya adīrīldīm apama

(K) quydaqī qunčuyum̃ya adīrīldīm apam-a

(A) quydaqī qunčuyum̃ya adrīldīm apam a

Notlar

İncelemekte olduğumuz satırın transkripsiyonu bütün çalışmalarda ortaktır. Satırın son üç işaretinin tespiti bazı araştırmacılar tarafından yapılamadığı için transkripsiyonda da eksiklik oluşmuştur. R2, satırı diğer incelemelerden farklı olarak *adırıldım* şeklinde tamamlayarak bırakmıştır.

Bu bulguların sonucunda satır, *quydaqi qunčuyumya adrıldım apam a* şeklinde okunabilir (bk. Aydın, 2019, s. 58).

Çeviri

(FA) -

(R1) -

(R2) Von meinem im Kui lebenden Kuntschui habe ich mich getrennt.

Türkçe çeviri: Kuyda yaşayan eşimden ayrıldım.

(O) Kuydaki prensesimden ayrıldım ablama.

(M) Ya otdelilsya (umer) ot nahodyaşıhsya v tereme moih printsess i ot starşih sester.

Türkçe çeviri:

Konaktaki prenseslerimden ve ablalarımın ayrıldım (öldüm).

(V) -

(R-M) Saraydaki hanımımdan ayrıldım. Büyük başıma...

(K) [Hamimin] odasındaki eşimden ayrıldım. Ah, benim ablam!

(A) Obadaki eşimden ayrıldım, ey atalarım!

Notlar

İncelemekte olduğumuz satırın çevirileri tüm yapıtlarda anlamca birbirine yakınlık göstermektedir. Satırdaki kişi eşinden ve ablasından ayrıldığını dile getirmektedir. Araştırmacılar çeviride anlamsal bütünlüğü sağlamaya çalışmıştır.

Tespit edilmesinde ve okunmasında sıkıntı yaşanan satırın son kısmı, çeviriyi de etkilemiştir. Satır sonunun çevirisini; Kormuşın, ‘Ah, benim ablam! Aydın, ey atalarım!’ olarak aktarmıştır. Bu bulguların sonucunda satırı ‘Obadaki eşimden ayrıldım, ey atalarım!’ olarak anlamlandırmak mümkündür (bk. Aydın, 2019, s. 60).

4.7. Barık III (E-7)

E-7 yazıtı, 1891 yılında D. A. Klementz tarafından Barık Irmağı'nın kıyısında bulunmuştur. Barık I ve II gibi kırmızı renkli kum taşından yapılmıştır. E-7 yazıtı, 156x62x18x12 cm ölçülerine sahip bir levha üzerine hakkedilmiştir (Kormuşin, 2017, s. 233). Barık I ve II'deki damganın aynısı bu yazıtta da bulunmaktadır. Toplam 4 satırdan oluşan yazıt "Barlık III" adıyla da bilinmektedir. Yazıt ilk kez Radloff tarafından yayımlanmıştır (Aydın, 2019, s. 59). Yazıt 1961 yılında I. A. Batmanov tarafından Tuva Müzesine taşınmıştır (Yıldırım vd., 2013, s. 35).

1. satır:

Transliterasyon

(FA) -

(R1) BY[č]¹⁷⁵Aš¹⁷⁶η¹⁷⁷WN:WGLI:kŵlŵgčWR

(R2) BYNAš¹⁷⁸η¹⁷⁹WN:WGLI:kŵlŵgčWR

(O) BYN¹⁷⁹Aš¹⁸⁰η¹⁸¹WN:WGLI:kŵlŵgčWR

(M) BYN¹⁸¹Aš¹⁸²η¹⁸³WN:WGLI:kŵlŵgčWR

(V) BYč(?)Aš¹⁸³η¹⁸⁴WN:WGLI:kŵlŵgčWR

(R-M) BYNAš¹⁸⁵η¹⁸⁶WN:WGLI:kŵlŵgčWR

(K) BYWp¹⁸⁶Aš¹⁸⁷η¹⁸⁸WN:WGLI:kŵlŵgčWR

(A) BYš(č?)Aš¹⁸⁹η¹⁹⁰WN:WGLI:kŵlŵgčWR

¹⁷⁵R1'de satırın 3. işareti <𐰢> şeklinde yer almaktadır.

¹⁷⁶Satırdaki <š> işareti <𐰣> biçimindedir.

¹⁷⁷Notunu düştüğümüz bu runik işaret, R1'de <⊙> şeklindedir.

¹⁷⁸Notunu düştüğümüz bu runik işaret, R2'de <⊙> şeklindedir.

¹⁷⁹Orkun'un çalışmasındaki görselde satırın 3. işareti <𐰢> şeklinde yer almaktadır.

¹⁸⁰Orkun bu noktadaki işareti <⊙> şeklinde göstermiştir.

¹⁸¹Malov'un çalışmasındaki görselde satırın 3. işareti <𐰢> şeklinde yer almaktadır.

¹⁸²Malov bu noktadaki işareti <⊙> şeklinde göstermiştir.

¹⁸³Satırdaki <š> işareti <𐰣> biçimindedir.

¹⁸⁴Vasil'ev satırın bu noktadaki işareti <⊙> şeklinde göstermiştir.

¹⁸⁵R-M bu noktadaki işareti <⊙> şeklinde vermiştir.

¹⁸⁶Kormuşin'de satırın 3. işareti <𐰢> şeklinde yer almaktadır.

¹⁸⁷Satırdaki <š> işareti <𐰣> biçimindedir.

¹⁸⁸Notunu düştüğümüz bu işaret, Kormuşin'de <⊙> şeklindedir.

¹⁸⁹Satırdaki <š> işareti <𐰣> biçimindedir.

Notlar

Barık III yazıtının ilk satırında 20 işaret mevcuttur. Satırın durumu oldukça iyidir. Bu sebeple araştırmacılar satırın işaretlerini tespit ederken sadece bir noktada ayrılmıştır. Bu nokta, yukarıda da notunu düştüğümüz gibi satırın 3. işaretidir. Bu işaret, yazıt fotoğraflarında karşımıza <𐰏> şeklinde çıkmaktadır. İşareti <𐰏> olarak kabul eden R2 (1895, s. 309), Orkun (1940, s. 63), Malov (1952, s. 22) ve R-M (1993, s. 225) işaretin sağında bulunan iki çizginin işarete dâhil olmadığı görüşündedir. Bu sebeple işareti <N> olarak tanımlamışlardır. Kormuşin ise satırın 3. işaretinin <𐰏> olduğunu düşünmektedir (2017, s. 233). Kormuşin’e göre, Radloff ve Malov söz konusu satırın aslında <𐰏> olan 3. işaretini <N> olarak teşhis etmişler, dolayısıyla müteveffanın babasının adını *bajna sajun* olarak okumuşlardır. Böyle bir teşhis, işaretin ana gövdesi ile sol kolunun daha yuvarlak hatlara sahip olmasından kaynaklanmıştır. Diğer taraftan Radloff ve Malov, işaretin sağ kolu ile sol kolunun alt çizgisini görmemiştir (2017, s. 233).

Kormuşin, bu işaretin tespitini A. S. Amanjolov’un görüşüne katılarak yaptığını belirtmiştir: “A. S. Amanjolov [1981, 24-25, 36-38] ise bu işareti Doğu Türkistan’daki runik yazıtlarda geçen <𐰏> olarak okumayı teklif etmektedir [ona göre, bu yazıt E-45 (3. satır) yazıtından sonra söz konusu işaretlerin geçtiği ikinci bir yazıttır.] (2017, s. 233).” Kormuşin aynı zamanda bahsi geçen bu işaretle daha önce de karşılaştığını dile getirmiştir: “Söz konusu işarete ben E-45 ve E-47’nin yanı sıra Hakasya’da bulunan E-28’in 2. ve 9. satırlarında da rastladım. Bu durumda <𐰏> işaretinin Yenisey yazıtlarında 3 kez görüldüğü söylenebilir.” (2017, s. 233). E-28 (Altın- Köl I) yazıtına baktığımızda da yine Kormuşin tarafından satırın 2. ve 9. satırında bu işaret gösterilmiştir (bk. Kormuşin, 2017, s. 93). Aydın ise üzerinde durduğumuz bu işareti <𐰏(𐰏?)> olarak vermiştir (2019, s. 59). İşaretin sağında olan çizgiyi işarete dâhil etmemiştir. İşareti <𐰏> olarak vermiş fakat parantez içerisinde belirttiği gibi <𐰏(?)> olabileceği üzerinde de durmuştur.

Satırda iki tane ayırma işaretine yer verilmiştir. Ayırma işaretlerinin yerleri çalışmalar arasında ortaklık taşımaktadır. Satırın herhangi bir noktasında başka bir ayırım ile karşılaşılmamıştır.

¹⁹⁰Notunu düştüğümüz bu runik işaret, Aydın’da <𐰏> şeklindedir.

Transkripsiyon

(FA) -

(R1) -

(R2) Baina-şanun oylı külüg-çur.

(O) Bayna şanun oylı külüg çur.

(M) Baina-saun oylı külüg-çur.

(V) -

(R-M) Bayna sanun oylı külüg çor.

(K) Baj opa şanun oylı külüg çor.

(A) Bayça şanun oylı külüg çor.

Notlar

Satır transkripsiyonları birbirine oldukça yakındır. Fakat satırın ilk kısmında araştırmacılar tarafından farklı okuyuşlar ortaya konmuştur. Bu durumun sebebi ise satırın ilk sözcüklerinin özel isimden oluşmasıdır. Kormuşin’e kadar yapılan çalışmalar yukarıda da belirttiğimiz gibi *baina* okuyuşuna oldukça yakındır. Diğer incelemelerden en farklı okuyuş Kormuşin tarafından ortaya konmuştur. Kormuşin sözcüğü *baj opa* olarak verirken Aydın, *bayça* şeklinde okumuştur.

Satırın 3. runik işaretinin tespitinde ortaya çıkan farklı görüşlere transliterasyon notlar kısmında değinmiştik. Bu noktada çıkan farklı tespitler satır transkripsiyonuna da yansımıştır. Kormuşin bu işaret tespitini ve okuyuşunu: “Eserimin 1997’deki Rusça yayınında (1997, s. 207) A. S. Amanjolov’un görüşünü reddetmişim. Şimdi ise yanlışlığı anladım. Bu yüzden onun teklif ettiği okumayı kabul ediyorum. O hâlde E-7 yazıtının ithaf edildiği kimsenin babasının adı *baj opa*’dır.” şeklinde belirtmiştir (2017, s. 233). Aydın ise satırın ilk sözcüğünü *bayça* olarak okumuştur. Böylelikle Kormuşin’den daha farklı bir okuyuş sunmuştur.

Satırın 2. sözcüğünün transkripsiyonu farklı şekillerde yapılmıştır. Fakat ilk sözcükteki gibi büyük ayrımlar oluşmamıştır. Bu sözcük *şanun* ve *saun* okuyuşu etrafında şekillenmiştir. *Şanun* sözcüğünün ilk işareti transliterasyonda <š> olarak verilmiştir. Bazı incelemelerde ise *saun* okunmuştur. Aydın’a göre *saun* okunan bu sözcük, Çince den ödünçlenen *sānūn* sözcüğünün art ünlülü biçimidir: Çin. Tsiang-kün

(Bazin, 1995, s. 39; Tekin, 1997, s. 168-169). Clauson, Türk ileri gelenlerince üstlenilmiş veya Çin imparatorları tarafından ihsan edilmiş bir unvan olduğunu düşünür (ED 840ab). Doerfer, Çince adın, Türkçeye *sāñün*, *sañun*, ve *šañun* olarak üç farklı biçimde geçtiğini belirtir (Aydın, 2019, s. 60).

Satır devamında yer alan bir diğer sözcük de *çor*'dur. Bu sözcüğü Radloff, Orkun ve Malov *çur* olarak verirken sonraki araştırmacılar *çor* olarak okumuştur. Aydın bu okunuş hakkında bize şu bilgileri vermiştir: “Ramstedt, unvanın *cur* mu *çor* mu okuması gerektiği konusunda kararsızdır. Unvanın eski Türkçe metinlerinde çok kullanılan bir unvan olduğu ancak anlamının açık olmadığını belirtir.” (2019, s. 61).

Satırda bunların dışında herhangi bir ayırım tespit edilmemiştir. Bu bulguların sonucunda yazıtın 1. satırı *bayça sañun oyli külüg çor* şeklinde okunabilir (bk. Aydın, 2019, s. 60).

Çeviri

(FA) -

(R1) -

(R2) Der Sohn des Baina- Schangun, der Külüg-Tschur.

Türkçe çeviri: Baina Sangun'un oğlu Külüg Çur.

(O) Bayna Sangun'un oğlu Külüg Çur.

(M) Ya sın Bayna Sanguna, imenntiy Çur (Kyulyug Çur).

Türkçe çeviri: Ben Bayna Sanguna adlı Çur'un oğluyum (Kyulug Çur)

(V) -

(R-M) Bayna Sanun oğlu kuluk Çor

(K) (Ben) Bay Opa Sangun'un oğluyum. (Benim adım) Külüg Çor'dur.

(A) (Ben) Bayça Sangun oğlu Külüg Çor('um).

Notlar

Satır, iki özel isimden meydana gelmektedir. Satırdaki kişi, babasının ve kendisinin adını söylemektedir. Okumada oluşan farklılıklar çeviriye de yansımıştır. Kormuşın ve Aydın, satırı sentaks bakımından tamamlamak için parantez içerisinde ‘ben, benim adım’ gibi ek sözcükler kullanmıştır.

Bu bulguların sonucunda yazıtın 1. satırı ‘(Ben) Bayça Sangun oğlu Külüg Çor(‘um).’ şeklinde çevrilebilir (bk. Aydın, 2019, s. 60).

2. satır:

Transliterasyon

(FA) -

(R1) BW_ηWšWz¹⁹¹:WLGATm:BW_ηBW_rmš

(R2) BW_ηWšWz¹⁹²:WLGATm:BW_ηBW_rmš

(O) BW_ηWšWz¹⁹³:WLGATm:BW_ηBW_rmš

(M) BW_ηWšWz:WLGATm:BW_ηBW_rmš

(V) BW_ηWšWz¹⁹⁴:WLGATm:BW_ηBW_rmš

(R-M) BW_ηWšWz¹⁹⁵:WLGATm:BW_ηBW_rmš

(K) BW_ηWšWz¹⁹⁶:LGATm:BW_ηBW_rmš

(A) BW_ηWšWz¹⁹⁷:WLGIA[A?]Tm:BW_ηBW_rmš

Notlar

Yazıtın 2. satırındaki işaret tespitleri çoğu yapıtta ortaktır. Bu satırda birkaç nokta dışında başka bir farklılık görülmemektedir. Satırın 3. ve 16. işareti <○>, <⊙>, <◇> varyantlarına sahiptir. Satırdaki <BW_ηWšWz> ve <BW_η> işaret gruplarının <η>’leri R1 ve Vasil’ev’de <○>; R2, Orkun, Malov, R-M ve Kormuşın’de <⊙>; Aydın’da ise

¹⁹¹45° sağa yatık.

¹⁹²45° sağa yatık.

¹⁹³45° sağa yatık.

¹⁹⁴45° sağa yatık.

¹⁹⁵45° sağa yatık.

¹⁹⁶45° sağa yatık.

¹⁹⁷45° sağa yatık.

<◇> şeklindedir. <BWηWšWz> grubunun <š>'si ise R1, Vasil'ev, Kormuşin ve Aydın'da <Ÿ> biçimindedir.

Bir diğer ayrım Kormuşin'de karşımıza çıkmaktadır. Kormuşin, satırın 8. işaretine runik metinde yer vermemiş ve diğer çalışmaların 9. işareti olan <L> ile satıra devam etmiştir. Bu sebeple diğer incelemelerde satırda 21 işaret yer alırken Kormuşin'de 20 işaret bulunmaktadır.

Satırın 11. işareti kaynaklarda <↓> şeklindedir. Yazıt görseline bakıldığında ise bu runik işaretin sol alt kısmı silik bir biçimde görünmektedir. Bu kısmın işarete dâhil olup olmadığı konusunda şüpheli yaklaşan Aydın, işareti <┘> olarak vermiş fakat parantez içerisinde (A?) olma ihtimalini de belirtmiştir.

Satırda iki tane <:> kullanılmıştır. Ayırma işaretlerinin yeri incelemelerde aynıdır.

Transkripsiyon

(FA) -

(R1) -

(R2) buşusuz uluy atim buşu(suz) bu ärmiş

(O) buşusuz ulyatim buş bu ärmiş

(M) buş(u)suz ulyatim buş bu ärmiş

(V) -

(R-M) buşusuz ulyatim bun bu ärmiş

(K) buşusuz ulya(t)tım buş bu ärmiş

(A) buşusuz ulyatim buş bo ärmiş

Notlar

Çalışması daha önce tamlanan R2 satırın 2. sözcüğünü ikiye ayırarak *uluy atim* okumuştur. Kormuşin, bu sözcüğe parantez içinde <T> işareti eklemiştir: *ulya(t)tım*. R2, *buşu* sözcüğünün devamına (*suz*) ekini eklemiştir. Araştırmacılar satırın 4. sözcüğünün transkripsiyonunu *bu* şeklinde yaparken Aydın aynı sözcüğü *bo* olarak aktarmıştır. Bu bulguların sonucunda satırı *buşusuz ulya(t)tım buş bu ärmiş* okumak mümkündür (bk. Kormuşin, 2017, s. 234).

Çeviri

(FA) -

(R1) -

(R2) Buṅgusuz ist mein hoher Name, Buṅgu(suz) dieser ist.

Türkçe çeviri: Buṅusuz benim asıl adım(dır). Buṅu(suz) budur.

(O) Ketersiz büyüdü. Keder bu imiş.

(M) Ya viros bez gorya. Gore (tol'ko) bilo vot:

Türkçe çeviri: Keder duymadan büyüdü. Keder (sadece) buradaydı.

(V) -

(R-M) Derdsiz böyüdüm. Derd bu imiş:

(K) Tasasız büyüdü. Tasam (meğer) bu imiş.

(A) Sıkıntısızca büyüdü (ama) sıkıntı (asıl) bu imiş.

Notlar

Satırın çevirileri anlamsal olarak birbirine çok yakındır. Müteveffa, tasasız büyüdüğünü ve asıl sıkıntının tasasız büyümek olduğunu söylemektedir. Araştırmacılar satırı sentaks bakımından tamamlamak için parantez içine bazı sözcükler eklemiştir.

Bu bulguların sonucunda satır, ‘Sıkıntısız büyüdü, sıkıntı bu imiş.’ şeklinde çevrilebilir (bk. Aydın, 2019, s. 60).

3. satır:

Transliterasyon

(FA) -

(R1) tjrIdkI:kŴnkA:yrdkI:ēlmkÁ:bŴkmdm

(R2) tjrIdkI:kŴnkA:yrdkI:ēlmkA:bŴkmdm

(O) tjrIdkI:kŴnkA:yrdkI:ēlmkA:bŴkmdm

(M) tjrIdkI:kŴnkA:yrdkI:blmkA:bŴkmdm

(V) tjrIdkI:kŴnkA¹⁹⁸:yrdkI:ēlmkÁ:bŴkmdm

¹⁹⁸Transliterasyonda <I> olarak yer almıştır fakat runik işaretli metinde <A> şeklindedir.

(R-M) tñrIdkI:kŴnkA:yrdkI:èlmkA:bŴkmdm

(K) tñrIdkI:kŴnkA:yrdkI:èlmkA:bŴkmdm

(A) tñrIdkI:kŴnkAyrdkI:è¹⁹⁹lmkAbŴkmdm

Notlar

Barık III yazıtının 3. satırındaki işaretler bütün araştırmacılar tarafından aynı tespit edilmiştir. Satırda 27 işaret teşhis edilmiştir. 4 tane de ayırma işareti bulunmaktadır. Fakat Aydın iki ayırma işaretine yer vermiştir. Malov ise diğer çalışmalarında da olduğu gibi <è> işaretini olarak tanımlamıştır.

Transkripsiyon

(FA) -

(R1) -

(R2) täñridäki künkä yerdäki belimkä bökmädım

(O) täñridäki künkä yerdäki elimkä bökmädım

(M) täñridäki künkä yerdäki elimkä bökmädım

(V) -

(R-M) täñridäki künkä yerdäki elimkä bökmädım

(K) täñridäki künkä yerdäki elimkä bökmädım

(A) täñridäki künkä yerdäki elimkä bökmädım

Notlar

Satır, araştırmacılar tarafından aynı şekilde okunmuştur. R2, satırın 4. sözcüğünü *belimkä* olarak aktarmıştır. Kapalı <e> işaretinin yanlış ifade edilmesi bu satırda da devam etmektedir. Satırda başka bir farklılığa rastlanmamıştır. Bu bulguların sonucunda satırı *täñridäki künkä yerdäki elimkä bökmädım* okumak mümkündür (bk. Orkun, 1940, s. 63).

¹⁹⁹Kapalı <e> işareti <ŵ> şeklindedir.

Çeviri

(FA) -

(R1) -

(R2) Ich konnte nicht verweilen bei der Sonne am Himmel und bei meinem Bäl auf der Erde.

Türkçe çeviri: Gökyüzündeki güneş ve yeryüzündeki toplumuma doymadım.

(O) Gökteki güneşe (= Tanrının gününe), yerdeki elime doymadım.

(M) iebesnım solntsem i zemnım moim gosudarstvom ya ne nasladilcya.

Türkçe çeviri: Gökteki güneşe, devletime doymadım!

(V) -

(R-M) Köydeki künden, yerdeki elimden doymadım.

(K) Gökyüzündeki güneşe, yer üzerindeki devletime doymadım!

(A) Gökteki güneşe (ve) yer(yüzün)deki yurduma doymadım.

Notlar

Satırın çevirisi sentaks olarak birbirine oldukça yakındır. Satırdaki kişi, gökteki güneşe ve yerdeki devletine doymadığını belirtmektedir. Yukarıda belirtilen çeviriler bu anlamsal doğrultudadır. Orkun, satırda *Gökteki güneşe* (= *Tanrının gününe*) şeklinde ek bir açıklama yapmıştır. Bahsi geçen kişinin günlerine doymadığı anlaşılmaktadır.

Bu bulguların sonucunda satır ‘Gökteki güneşe, yer(yüzün)deki yurduma doymadım.’ şeklinde çevrilebilir (bk. Aydın, 2019, s. 60).

4. satır:

Transliterasyon

(FA) -

(R1) KWyDA:KW_nçYmGAKA:ŴzDAWGLmKA:DRLDm

(R2) KWyDA:KW_nçYmGAKA:ŴzDA:WGLmKA:DRLDm

(O) KWyDA:KW_nçYmGAKA:ŴzDA:WGLmKA:DRLDm

(M) KWyDA:KW_nçYmGAKA:ŴzDA:WGLmKA:DRLDm

(V) KWYDA:KW_nčYmGÁKA:ŴzDAWGLmKA:DRLDm

(R-M) KWYDA:KW_nčYmGAKA:ŴzDA:WGLmKA:DRLDm

(K) KWYDA:KW_nčYmGÁKA:ŴzDAWGLmKA:DRLDm

(A) KWYDA:KW_nčYmGAKA:ŴzDAWGLmKA:DRLDm

Notlar

Satırda 29 tane işaret bulunmaktadır. Satırdaki runik işaretlerin tespiti konusunda araştırmacılar ortak görüştedir. Satırdaki <ŴzDA> işaret grubunun <z>'si M dışındaki yayınlarda 45° sağa yatık versiyondur. Satırda 4 tane ayırma işareti bulunmaktadır. Fakat kimi araştırmacılar 3 tane ayırma işareti tespit etmiştir. Yazıt kopyasına baktığımızda 3 tane ayırma işareti açıkca tanımlanabilmektedir.

Transkripsiyon

(FA) -

(R1) -

(R2) quida qunčuyim(γa)qa özdä oylimqa adirildim.

(O) quyda qunčuyimyaqa özdä oylimqa adirildim.

(M) quida qunčuyimyaqa (!) özdä (!) oylimqa adirildim.

(V) -

(R-M) quyda qunčuyimyaqa özdä oylimqa adirildim.

(K) quyda qunčuyimyaqa özdä oylimqa adirildim.

(A) quyda qunčuyumyaqa özdä oylumqa adrildim.

Notlar

Satır transkripsiyonu ufak farklılıklar dışında birbirine oldukça yakındır. Satırın ilk sözcüğü araştırmacılar arasında ayırma yol açmıştır. Sözcüğü, R2 ve Malov *quida*, diğer araştırmacılar ise *quyda* olarak okumuştur. Satırın 2. sözcüğü ise *qunčuyumyaqa*'dır. Aydın, bu sözcüğün yazımının oldukça tuhaf olduğunu ve sözcüğe bağlı iki durum eki var olabileceğini söylemiştir. Radloff (1895, s. 308), +ga ekini parantez içerisinde gösterirken Malov (1952, s. 23), üst üste iki yönelme hâli eki

olduğunu belirtmiştir. Kormuşin (1997, s. 208), bu görüşlerden biraz daha ayrılarak *qunčuyimya* biçiminin standart dışı bir iltifat biçimi olabileceğini düşünmüştür (2019, s. 61).

Satırın son sözcüğü tüm araştırmacılar tarafından *adirdim* olarak okunurken Aydın sözcüğün transkripsiyonunu *adrildim* olarak vermiştir. Bu bulguların sonucunda satırı *quyda qunčuyimyaqa özdä oylımqa adirdim* okumak mümkündür (bk. Orkun, 1940, s. 63).

Çeviri

(FA) -

(R1) -

(R2) Von meinen Kuntshui im Kui und von meinem eigenen Sohne bin ich getrennt.

Türkçe çeviri: Kuydaki prensesimden ve kendi oğullarımdan ayrılıyorum.

(O) Kuydaki prensesimden, vadideki oğlumdan ayrıldım.

(M) V otnoşenii printsess moi h n z terema n v otnoşenii sobstvennih sinovey ya razlučilsya (m. e. umer).

Türkçe çeviri: Oğullarımdan ve prenseslerimden ayrıldım (öldüm).

(V) -

(R-M) Saraydaki hanımımdan, cesur oğlumdan ayrıldım.

(K) Odalarındaki eşlerimden, öz oğullarımdan ayrıldım!

(A) Obadaki eşimden, vadideki çocuklarımdan ayrıldım.

Notlar

Satırdaki kişi eşinden ve çocuklarından ayrıldığını belirtmektedir. Yapılan çevirilerin hepsi bu doğrultuda olup çevirilerin hepsi anlamsal olarak birbiri ile aynıdır. Satır ortasında bulunan *özdä* sözcüğünün anlamlandırılması diğer sözcüklere göre daha zor olmuştur. Bu sözcük çalışmalar arasında da bazı farklılıklara yol açmıştır. *Özdä* sözcüğünün anlamı Radloff ve Kormuşin tarafından ‘öz, kendi’ anlamlarında verilirken Orkun ve Aydın sözcüğü ‘vadi’ anlamında kullanmıştır. R-M ise bu anlamlardan tamamen uzaklaşarak ‘cesur’ çevirisini yapmıştır. Bu bulguların sonucunda satır

‘Obadaki eşimden, vadideki çocuklarımdan ayrıldım.’ şeklinde çevrilebilir (bk. Aydın 2019, s. 60).

4.8. Barık IV (E-8)

E-8 yazıtı, 1891 yılında D. A. Klementz tarafından, Barık Irmağı'nın kıyısında bulunmuştur. Bu taş, Barık I'nın yanına dikilmiştir. İşaretler, diğer Barık yazıtlarında olduğu gibi kırmızı renkli kum taşı üzerine hakkedilmiştir (Aydın, 2019, s. 61).

Barık IV yazıtının ölçüleri, Kormuşin'de kaynağında 113x47-53x11-12 cm, Aydın'da 115x53x12 cm olarak geçmektedir. Yazıt harap olmuş durumdadır. İncelemelerde yazıtta olması muhtemel beş veya altı satırdan sadece üçünün kalıntıları kayıtlıdır (Kormuşin, 2017, s. 237). Yazıt bugün Tuva Müzesinde bulunmaktadır. Yazıtın ilk yayını Radloff'a aittir.

1. satır:

Transliterasyon

(FA) -

(R1) [...]èlmkA:bŰkmdm

(R2) [KNmKA]: èlmkA:bŰkmdm

(O) [...]èlmkA:bŰkmdm

(M) [KNmKA]:blmkA:bŰkmdm

(V) [...]Űčn:bŰkmdm²⁰⁰

(R-M) [...]èlmkA:bŰkmdm

(K) [...]kŰnYbŰkmdmA

(A) [...]Űčn:bŰkmdm

Notlar

Yazıtın durumu iyi olmadığı için satırın bir kısmı okunamamıştır. Araştırmacılar bu kısımları [...] şeklinde belirtmiştir. Satır başlangıcı bütün çalışmalarda [...] şeklindedir. Fakat R2 (1895, s. 310) ve Malov (1952, s. 23) parantez içinde tahmini bir

²⁰⁰Vasil'ev, yapıtında ilk önce Radloff'un transliterasyonunu vermiş daha sonra kendi işaret tanımlamalarını yapmıştır.

işaret grubuna yer vermiştir. Satırın ilk işaret grubu çoğu araştırmacı tarafından <ëlmkA> olarak saptanmıştır. Bu grup, Malov'da <blmkA>'dır. Çalışmamızda Malov'un <è> durumuna daha önce değinilmiştir.

Vasil'ev, incelemesinde ilk olarak Radloff'un transliterasyonuna yer vermiş daha sonrasında kendi bulgularını sunmuştur (1983, s. 17). Vasil'ev'in işaret tespitleri Aydın'ın işaret tanımlamalarıyla birebir örtüşmektedir. İlk işaret grubunu Kormuşin <kŴnY>, Vasil'ev ve Aydın ise <Ŵčn> olarak tanımlamıştır. Aydın'a göre satırın seçilebilen ilk sözcüğü, *üçün* okunabilmekte ancak Radloff'un verdiği fotoğrafta açıkça *elimkä* okunmaktadır. Bu durum Vasil'ev'de de aynıdır. Radloff'un rötuşlamasında hata olması mümkündür (2019, s. 62).

Satır sonu <bŴkmdm> işaret grubu ile bitmektedir. Bütün araştırmacılar satırın bu kısmı ile ilgili aynı görüştedir. Kormuşin satır sonuna bir işaret daha <A> eklemiştir. Satır hakkındaki tespitlerini Kormuşin şu şekilde belirtmiştir: “Radloff ve Malov *bökmädım* kelimesinden önce *qanımqa elimkä* şeklinde bir ibare de okumaktadır. Vasil'ev ise sonuncu ibare yerine <ŴŴŴ> işaretlerini okumaktadır ki ben de anıtı incelerken benzer işaretleri gördüm diyebilirim.” (2017, s. 237).

<bŴkmdm> işaret grubundan önce tüm araştırmacılar tarafından ayırma işareti tanımlanmıştır. Bu işaret sadece Kormuşin'de bulunmamaktadır.

Transkripsiyon

(FA) -

(R1) -

(R2) qanımqa belimkä bükmädim

(O) (...) elimkä bükmädim

(M) (qanımqa) elimkä bökmädım

(V) -

(R-M) (qanımqa) elimkä bökmädım

(K) (...) kün ay bökmädım-ä

(A) (...) üçün bökmädım.

Notlar

Transliterasyon kısmında da bahsettiğimiz gibi yazıt iyi korunmuş durumda olmadığı için satırdaki ilk kısım boşluk bırakılarak ifade edilmiştir. Bu boşluğu R2, Malov ve R-M tahmini ile doldurmuştur.

2. sözcük Orkun, Malov ve R-M tarafından *elimkä* okunmuştur. Bu noktadaki farklılık Kormuşin ve Aydın'da karşımıza çıkmıştır. Kormuşin, ilk işaret grubunu *kün ay* şeklinde okurken Aydın *üçün* olarak transkribe etmiştir.

Radloff ve Orkun, satırın son kısmını *bökmädim* şeklinde okumuştur. Bu sözcük diğer yapıtlarda *bökmädim* olarak yer almıştır. Kormuşin, işaret tespiti yaparken satır sonuna eklediği son işareti sözcüğe *bökmädim-ä* şeklinde dâhil etmiştir. Bu bulguların sonucunda satırı (...) *üçün bökmädim* okumak mümkündür (bk. Aydın, 2019, s. 62).

Çeviri

(FA) -

(R1) -

(R2) Bei meinem Chane, meinem Bäl verweilte ich nicht.

Türkçe çeviri: Hanımın, Bäl'imın üzerine oturmam.

(O) kuydaki prensesimden ayrıldım.

(M) Ya ne nasladilsya (hanom moim i) moim gosudarstvom.

Türkçe çeviri: Hanımına ve devlete doymadım.

(V) -

(R-M) (Yanımdan), elimden doymadım.

(K) (...) güneş, ay. (Sizlere) doymadım!

(A) (...) için doymadım.

Notlar

Satırdaki eksiklikler çeviriye de yansımıştır. Çeviride anlamsal kopukluklar vardır. Satırda kişinin kime doymadığı konusu incelemeden incelemeye değişiklik göstermektedir. Satırın çevirisi, genel olarak 'Hanımından, prensesimden ve elimden ayrıldım.' şeklinde yapılmıştır. Kormuşin çevirisini güneş ve ay sözcüklerini kullanarak

yapmıştır. Aydın ise bu kısma yer vermemiş, satırı ‘(...) için doymadım.’ şeklinde çevirmiştir. Bu bulguların sonucunda satır ‘(...) için doymadım.’ şeklinde çevrilebilir (bk. Aydın, 2019, s. 62).

2. satır:

Transliterasyon

(FA) -

(R1) [...]DA:KWnçYmKA:[...m]²⁰¹

(R2) [KW]YDA:KWnçYmKA:DRLDm

(O) [KW]YDA:KWnçYmKA:DRLDm

(M) [KW]YDA:KWnçYmKA:DRLDm

(V) [...]DA:KWnçYm[...]G...²⁰²

(R-M) [KW]YDA:KWnçYmKA:DRLDm

(K) [...]DA:KWnçYmKA:DRLTm

(A) [...]DA:KWnçYmKA:DRLDm[...]

Notlar

2. satırın başı ve sonu, orta kısmına göre daha zor okunmaktadır. Bu sebeple incelemelerde satır başı tam olarak tespit edilememiştir. Bu noktalar [...] şeklinde belirtilmiştir. Kimi araştırmacılar satırın <KW> işaretleriyle başladığını düşünmüştür. Kormuşin, Radloff için “İlk sözcüğe Radloff’un [kuy] şeklinde bir ekleme yaptığı aşikârdır.” açıklamasını yapmıştır (2017, s. 237). Kormuşin, yapıtının runik işaretli metninde bu işaret grubunu göstermemiştir. Aydın, Kormuşin’in görüşünü desteklemiş ve runik işaretli metinde <KW> işaret grubuna yer vermemiştir. Fakat her iki araştırmacı da bu işaretleri transkripsiyonuna dâhil etmiştir.

Vasil’ev, kaynağında ilk önce Radloff’un transliterasyonu göstermiş ve sonrasında kendi bulgularını paylaşmıştır. Ayrıca kendi verilerini çizimleriyle de desteklemiştir.

²⁰¹Bu noktadaki işaret grubunu rötuşlu ve rötuşsuz kopyada görmek oldukça zordur.

²⁰²Vasil’ev, yazıt çiziminde transliterasyona ek olarak iki işaret daha çizmiştir. Bu işaretlerden ikincisi ters <R> işaretini andırmaktadır. Çalışmamızda bu kısmı <G...> ile gösterdik.

İncelemelerin hepsinde <DRLDm> olarak verilen işaret grubu Kormuşin tarafından <DRLTm> şeklinde tanımlanmıştır. Satırda göze çarpan başka bir farklılık bulunmamaktadır.

Transkripsiyon

(FA) -

(R1) -

(R2) quyda qunčyımqa adırıldım

(O) (qu)yda qončyımqa adırıldım

(M) (qu)ida qunčyımqa adırıldım

(V) -

(R-M) (qu)yda qunčuyımqa adırıldım

(K) (...) (quy)da qunčuyımqa adırıldım

(A) (quy)da qunčuyumqa adırıldım (...)

Notlar

Satırın transkripsiyonunda daha önce üzerinde durduğumuz birkaç sözcüğe rastlamaktayız. Bütün araştırmacılar satırın okunuşunu tamamlayacak işaretlerin transkripsiyonunu parantez içinde vermiştir. Kormuşin, satır başını (...) ile göstermiştir.

Satırdaki 2. sözcüğü incelemekten incelemeye farklılık göstermiştir. Sözcüğün okunması oldukça zordur. Bu sözcük, *qunčyımqa*, *qončyımqa*, *qunčuyımqa*, *qunčuyumqa* gibi farklı şekillerde okunmuştur.

Satırın son sözcüğü bütün yapıtlarda *adırıldım* iken Kormuşin’de *adırıldım* şeklindedir. Bu bulguların sonucunda satırı *(quy)da qunčuyumqa adırıldım (...)* okumak mümkündür (bk. Aydın, 2019, s. 62).

Çeviri

(FA) -

(R1) -

(R2) Von meinen Kunschui im Kui bin ich getrennt.

Türkçe çeviri: Kuydaki prensesimden ayrıldım.

(O) kuydaki prensesimden ayrıldım.

(M) Ya otdelilsya (umer) ot (ter)emnıh moih printsess

Türkçe çeviri: Prenseslerimden ayrıldım (öldüm).

(V) -

(R-M) Sarayda hanımımından ayrıldım.

(K) (...) Odalarındaki zevcelerimden ayrıldım.

(A) Obada eşimden ayrıldım (...).

Notlar

Satırın çevirisi tüm çalışmalarda ortaktır. Müteveffa, Obadaki (kuydaki) eşinden (zevcelerinden, prenseslerinden) ayrıldığını söylemektedir. Kormuşin, satır başında (...) ile belirttiği kısmı çevirisine de eklemiştir. Aydın ise satır sonuna (...) şeklinde bir ekleme yapmıştır. Bu bulguların sonucunda satır ‘Obada eşimden ayrıldım (...)’ şeklinde çevrilebilir (bk. Aydın 2019, s. 62).

3. satır:

Transliterasyon

(FA) -

(R1) $\eta^{203} \underline{rn}\check{e}A:k\acute{e}[\dots]^{204}$

(R2) [K] $\eta\check{s}z^{205}:KLDm$

(O) [K] $\eta\check{s}z:KLDm$

(M) [K] $\eta\check{s}z:[KLDm]$

²⁰³Bu noktadaki işaret <⊙> şeklinde verilmiştir.

²⁰⁴Satır sonu, R1’in rötuşlu ve rötuşsuz kopyalarında çok zor okunmaktadır.

²⁰⁵45° sağa yatık.

(V) [...]KŋšzA:[...]
(R-M) [K]ŋšz:KLDm
(K) [...]ygnbn[...]
(A) [...]Kŋ²⁰⁶šz:[...]

Notlar

3. satır, yazıtın en zor okunan kısmıdır. Yazıttaki tahrip, satırın okunmasını güçleştirmiştir. Bu durum, farklı işaret tespitlerinin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. R1'in rötüşlü ve rötüşsüz kopyalarında satır sonunu okumak oldukça zordur. R1'in kopyasındaki runik işaretler diğer çalışmalardaki tespitlerinden oldukça farklıdır. Bu kopyalarda görünen işaretler yukarıdaki gibidir.

Radloff'dan Kormuşin'e kadar yapılmış bütün çalışmalar aynı doğrultudadır. Parantez içinde verilen ek işaret tespitleri de ortak biçimdedir. Bu satırdaki işaret tanımlamaları, Kormuşin ve Aydın'da değişiklik göstermiştir. İki araştırmacı da satır başı ve sonunu tespit etmekte zorlandıkları için burayı [...] olarak göstermiştir. Bu satırdaki işaret grubu, Kormuşin'de <ygnbn> iken Aydın'da <Kŋšz> şeklindedir. Vasil'ev, yapıtında ilk önce Radloff'un transliterasyonunu vermiş, daha sonra kendi işaret tanımlamalarını yapmıştır.

Transkripsiyon

(FA) -
(R1) -
(R2) aqaŋsüz qaldim.
(O) (qa)nsüz qaldim.
(M) (q)añsüz (qaldim).
(V) -
(R-M) (q)añsüz (qaldim).
(K) (...) yägin bän (...)
(A) (...) qaŋsüz (qaldim)

²⁰⁶Bu noktadaki runik işaret, <⊙> şeklindedir.

Notlar

Araştırmacıların çoğu ilk sözcüğü *qaŋsüz* şeklinde okumuştur. Radloff, bu sözcüğü *aaqaŋsüz* olarak transkribe etmiştir. Satırın 2. sözcüğü, çalışmalarda *qaldim* biçiminde yer almaktadır. Satırın genelinde araştırmacıların okuyuşları ortaklık göstermektedir. Fakat Kormuşin, bütün transkripsiyonlardan ayrılarak satırı *yägin bän* şeklinde okumuştur. Bu bulguların sonucunda satırı *(q)anşüz (qaldim)* okumak mümkündür (bk. Malov, 1952, s. 23).

Çeviri

(FA) -

(R1) -

(R2) Ich bin vaterlos nachgeblieben...

Türkçe çeviri: Ben babasız kaldım...

(O) babasız kaldım.

(M) (Ya ostalsya) bez (o)ttsa.

Türkçe çeviri: (Kaldım) babasız.

(V) -

(R-M) Atasız (galdım).

(K) Ben (...) -Yegin'im.

(A) (...) Babasız kaldım.

Notlar

Araştırmacılar ortak bir çeviri etrafında toplanmış durumdadır. Satırdaki müteveffa, 'babasız kaldım' demektir. Sadece Kormuşin'de farklı bir çeviri ortaya konmuştur: Ben (...) -Yegin'im. Satırdaki runik işaretlerin tespitinin zorluğu, okuma ve çeviri kısmına yukarıda değindiğimiz şekilde yansımıştır. Transkripsiyon ve çeviri kısmı araştırmacılar tarafından anlamsal olarak tamamlanmaya çalışılmıştır. Bu bulguların sonucunda satır '(...) Babasız kaldım.' şeklinde çevrilebilir (bk. Aydın 2019, s. 62).

4.9. Kara-Sug (E-9)

E-9 yazıtı, 1888 yılında J. R. Aspelin başkanlığındaki Fin Arkeoloji Kurumu tarafından Elegest Irmağı'na yakın Kara Sug Irmağı'nın aktığı vadide bulunmuştur. Yazıtı 1891 yılında D. A. Klementz incelemiş, 1892 yılında V. A. Oşurkov yazıtın estampajını çıkarıp W. Radloff'a vermiştir. Yazıt, 1961 yılında Tuva Müzesine taşınmıştır. 190x41x16 cm ölçülerinde olan yazıtta 5 satırlık runik metin bulunmaktadır. Bu 5 satırın 2'si bir yüzde, 3'ü diğer yüzdedir (Yıldırım vd., 2013, s. 39). Yazıt günümüzde Tuva Müzesinde yer almaktadır. İlk yayın ise Radloff tarafından 1895 yılında yapılmıştır.

1. satır:

Transliterasyon

(FA) Nmr²⁰⁷szmLDRLDm

(R1) -

(R2) [...]NmA • szmA • DRLDm

(O) [...]NmA • szmA • DRLDm

(M) [...]NmAszmADRLDm

(V) [...]WGLNmAszmADRLDm²⁰⁸

(R-M) [...]NmA • szmA • DRLDm

(K) -

(A) [...]NmAszmADRLDm

Notlar

Araştırmacılar satır başını tespit etmekte zorlandıkları için bu kısmı [...] ile belirtmiştir. Ele aldığımız bu satır, FA'da 4. satır olarak yer almaktadır (FAtlas, I, IV). Vasil'ev, satırın başına var olabileceğini düşündüğü işaret grubunu eklemiştir: <WGL>

²⁰⁷FA'da bu runik işaret <V> şeklindedir.

²⁰⁸Vasil'ev, yapıtında Malov'un (1952) transliterasyonuna yer vermiştir.

(1983, s. 18). FA, satırın tespit edilebilen 3. runik işaretini diğer çalışmalardan farklı olarak <A> yerine <r> ile tanımlamış. FA'da satırın 7. işareti <A> olması gerekirken <L> şeklinde gösterilmiştir. Yazıtın okunurluk durumunu göz önünde bulundurduğumuzda bu gibi farklılıkların ortaya çıkması oldukça doğaldır. Satırdaki <z> versiyonu FA, R2, O ve RM'de 45° sağa yatıktır.

Bu bulguların sonucunda satırdaki runik işaretler <...NmAszmADRLDm> şeklinde tespit edilebilir.

Transkripsiyon

(FA) -

(R1) -

(R2) (oɣla)nīma sizimä adirildim

(O) (oɣla)nīma sizimä adirildim

(M) (oɣla)nīma sizimä adirildim

(V) -

(R-M) (oɣla)nīma sizimä adirildim

(K) -

(A) (oɣla)nīm a äsizim ä adrildim

Notlar

Satırın transkripsiyonu ele aldığı anda araştırmacıların ortak bir okuma gerçekleştirdikleri görülmektedir. Sadece Vasil'ev'de gördüğümüz <WGL> işaret grubu, diğer yapıtların transkripsiyon kısmında okunmuştur. Satırın son sözcüğü bütün araştırmalarda *adirildim* iken Aydın'da *adrildim* şeklindedir (2019, s. 63). Bu bulguların sonucunda satırı *(oɣla)nīm a äsizim ä adrildim* okumak mümkündür (bk. Aydın, 2019, s. 63).

Çeviri

(FA) -

(R1) -

(R2) Von meinem (Knaben), von cuch habe ich mich getrennt

Türkçe çeviri: Oğullarımdan ayrıldım.

(O) (...) oğullarımda, sizlerimden ayrıldım.

(M) Ya razluçilsya v otnoşenii moi h s movei i vas moi h.

Türkçe çeviri: Oğullarım ve sizlerden ayrıldım.

(V) -

(R-M) (...) oğlanlarımdan, sizden ayrıldım.

(K) -

(A) Çocuklarım, ne yazık! Ayrıldım (öldüm).

Notlar

Satırdaki müteveffa, çocuklarından ayrıldığını dile getirmektedir. Araştırmacılar, anlamsal olarak birbirine yakın çeviriler yapmıştır. Orkun (1940, s. 199) ve R-M (1993, s. 227), satır başında tespit edilemeyen kısımları (...) şeklinde göstermiştir.

Bu bulguların sonucunda satır ‘Çocuklarım, ne yazık! Ayrıldım.’ şeklinde çevrilebilir (bk. Aydın, 2019, s. 63).

2. satır:

Transliterasyon

(FA) WGDm[...]bs

(R1) -

(R2) [...]tWGDm[...]bn

(O) [...]tWGDm[...]bn

(M) [...]tWGDmbn

(V) [...]tWGDmbn

(R-M) [...]tWGDm • bn

(K) -

(A) tWGDmbn

Notlar

Yazıtın 2. satırında tespit edilen runik işaretler tüm çalışmalarda ortaktır. FA ve Aydın haricindeki yayınlarda satır başı [...] şeklinde gösterilmiştir. Runik işaretlerin tespitinde araştırmacılar aynı görüştedir. Tek farklılık FA'da karşımıza çıkmaktadır. İlk satırda da olduğu gibi ele aldığımız 2. satırın yeri FA'da farklıdır. Bu satır FA'da 5. sıradadır. Satırın tespit edilebilen ilk işareti bütün yapıtlarda <t> olarak gösterilmiştir. Fakat bu işaret FA'da bulunmamaktadır. Vasil'ev, yapıtında Malov'un (1952) transliterasyonuna yer vermiştir.

Bir diğer ayrım, FA'nın son işaretinde meydana gelmiştir. Diğer çalışmalarda <n> olarak tespit edilen işaret FA'da <s> ile tanımlanmıştır. Bu runik işaretin sağ ve sol tarafına ayrılan çizgiler işarete dâhil edilmemiştir. Satırda başka bir farklılık bulunmamaktadır.

Transkripsiyon

(FA) -

(R1) -

(R2) (...)toydım (?) bän

(O) toydım bän

(M) (...)t(oydım (?) bän

(V) -

(R-M) (...)t(...) ²⁰⁹oydım bän

(K) -

(A) tuydum bän

²⁰⁹Transkripsiyonun bu noktasında boşluk bırakılmıştır.

Notlar

Satırın transkripsiyonları birbirine oldukça yakındır. Araştırmacıların çoğu satırı *toyđim bān* şeklinde okumuştur. R2 ve Malov, ilk sözcüğü kuşkulu buldukları için (?) koymayı tercih etmiştir. Malov 1. sözcüğün ilk işaretini parantez içinde vermiştir. R-M ise bu işareti ayrı yazmıştır. Sözcüğün en farklı okunuş biçimi ise Aydın'da karşımıza çıkmaktadır: *tuydum*. Satırın 2. sözcüğü, bütün incelemelerde *bān* olarak okunmuştur. Bu bulguların sonucunda satırı *tuydum bān* okumak mümkündür (bk. Aydın, 2019, s. 63).

Çeviri

(FA) -

(R1) -

(R2) (...) ich bin geboren

Türkçe çeviri: (...) ben doğdum

(O) (...) doğdum ben.

(M) Ya rodilsya (?)

Türkçe çeviri: Doğdum (?)

(V) -

(R-M) (...) men

(K) -

(A) Doğdum.

Notlar

Satır çevirisi tüm incelemelerde ortaktır. Satırdaki müteveffa, doğduğunu söylemektedir. Sadece R-M, '(...) men' şeklinde bir çeviriye yer vermiştir. Malov, çeviriyi kuşkulu bulmuğu için satır sonuna (?) koymuştur. Bu bulguların sonucunda satır, 'Ben doğdum.' şeklinde çevrilebilir.

3. satır:

Transliterasyon

(FA) mdT²¹⁰ • b[...] ²¹¹ • nčW • RDA:bnssWYWKrmTYLnyWšngd

(R1) [...] ²¹² zRDA:bkstWYWK:rmTYLnyWblgd

(R2) [...]m[...]RDA:bnAsWYWKrmš • YLŋ • yWz²¹³lgd

(O) [...]m[...]RDA:bnAsWYWKrmš • YLŋ • yWz²¹⁴lgd

(M) [...]m[...]RDA:bnAsWYWKrmšYLŋyWzlgd

(V) [...]m[...]DI:bnWsWYWKrmsYLŋyWz[...] ²¹⁵

(R-M) [...]m[...]RDA:bnAsWYWKrmš • YLŋ • yWz²¹⁶lgd

(K) -

(A) [...]m[...]RDA:bnWsW[I]YWKrmšYLŋyWzlgd

Notlar

Yazıtın 3. satırı, oldukça uzun olmasına rağmen okunurluğu diğer satırlara göre daha iyi durumdadır. Fakat satır başı incelemelerde [...] şeklindedir. Satırın ilk işaretleri tespit edilemediği için bu kısım [...] ile ifade edilmiştir. İncelemeler arasındaki en büyük farklılık FA'da karşımıza çıkmaktadır. Bu durum FA'nın satır üzerinde ilk tespitleri yapıyor olmasından kaynaklanmaktadır. Diğer çalışmalarda ufak farklılıklar bulunmaktadır. Satırın ilk işareti, bütün yapıtlarda <m> iken R1'de <z> olarak saptanmıştır.

Vasil'ev, yapıtında önce Malov'un (1952) transliterasyonuna daha sonra kendi işaret tanımlamalarına yer vermiştir. Vasil'ev'in çizimlerinde sadece bu satır bulunmaktadır. Bu çizimlerde ilk üç işaret <NDA> olarak görünmektedir. Fakat bu işaretler transliterasyon kısmında yukarıda belirttiğimiz şekildedir.

²¹⁰FA'da satırın 3. runik işareti, <∧> işaretinin 90° sağa dönmüş biçimidir.

²¹¹FA'da satırın 5. işareti <𐰇> şeklindedir.

²¹²Bu noktadaki işareti tespit etmek oldukça zordur.

²¹³45° sağa yatık.

²¹⁴45° sağa yatık.

²¹⁵Vasil'ev, yapıtında önce Malov'un (1952) transliterasyonuna daha sonra kendi işaret tanımlamalarına yer vermiştir.

²¹⁶45° sağa yatık.

Satırın son kısmında bulunan <YLn> grubunun <η>'si FA, R1'de <◇>, R2, Orkun, Malov, Vasil'ev ve R-M'de <⊙>, Aydın'da ise <◇> şeklindedir.

Transkripsiyon

(FA) -

(R1) -

(R2) (...)bänä sü yok ärmiş yilinda yüz äligdä

(O) (...)m(...)rda bänüsü yok ärmiş yilinda yüz äligd(ä)

(M) (...)m(...)da bänüsü yok ärmiş yilind (a) yüz äligd(ä)(...)

(V) -

(R-M) (...)m(...)da(...)bänüsü yok ärmiş yilind(a) yüz äligd(ä)(...)

(K) -

(A) (...)m(...)rda bänüsü(i?) yok ärmiş yalan yüzlügd(ä)

Notlar

Satırın transkripsiyon kısmında bazı farklılıklar mevcuttur. Radloff, satır başında diğer araştırmacıların belirttiği *m(...)da* kısmına yer vermemiştir. Radloff, satıra *bänä sü* sözcüğü ile başlamıştır. Fakat bu sözcük diğer çalışmalarda tek sözcük olarak karşımıza çıkmaktadır. Satırda *yilinda* olarak geçen sözcük sadece Aydın tarafından *yalan* okunmuştur.

Satırın son sözcükleri, çalışmalar arasında okuyuş farklılıkları oluşturmuştur. Son kısmı Radloff, *yüz äligdä*; Orkun, *yüz äligd(ä)*; Malov ve R-M, *yüz äligd(ä)(...)* okumuştur. Aydın ise satır sonunda bir deyim olduğunu düşünerek bu iki sözcüğü birleştirip *yüzlügd(ä)* şeklinde transkribe etmiştir. Aydın, bu durumu “Bu bölümü, Radloff *yilinda yüz äligdä*; Orkun *yilinda yüz äligd(ä)*; Malov, Batmanov-Kunaa *yilind(a) yüz äligd(ä)* biçiminde okumuştur. *yüz äligdä* ifadesinin anlamsız olması nedeniyle biz burayı farklı okuduk: *yalan yüzlügd(ä)* ‘yalın yüzlüde (?)’” şeklinde açıklamıştır (2019, s. 64). Bu bulguların sonucunda net bir okuyuşa karar vermek zordur.

Çeviri

(FA) -

(R1) -

(R2) (...)in(...)mir kein Heer war, in jedem Jahre hundert und fünfzig

Türkçe çeviri: (...) içinde (...) hiçbir ordu yoktu, her yıl yüz elli

(O) (...) âbide taşı yok imiş yüz yılında (?) ellide

(M) (...) pamyatnika ego ne bilo, v godu sto pyat'desyat(...)

Türkçe çeviri: (...) anıtı yoktu, yüz elli yılda (...)

(V) -

(R-M) (...) abidesi yok imiş: İlinde yüz ellide (...)

(K) -

(A) (...) ebedî taşı yok imiş, yalın yüzlüde (?)

Notlar

3. satırın çevirileri birbirine oldukça yakındır. Fakat satırın tespit edilemeyen kısımları sebebiyle cümleler anlamsal olarak tamamlanamamıştır. Transkripsiyon kısmında da belirttiğimiz gibi Aydın, satır sonunda bir deyim olduğunu düşünmektedir. Bu satırın anlamı konusunda kesin bir karara varmak güçtür.

4. satır:

Transliterasyon

(FA) Tb[...] ²¹⁷rAmK[...]sRnd

(R1) dbAlrAmK^Wnd

(R2) [...]KmI[...]^WZ ²¹⁸A

(O) [...]KmI[...]^WZ ²¹⁹A

(M) [...]KmI[...]^WZ A

(V) ²²⁰[...]mK[...]s ²²¹

²¹⁷Satırın ilk iki işareti, satırdaki diğer işaretlerden daha alt kısımda yer almaktadır (bk. RAtlas LXXV, fig. 4).

²¹⁸45° sağa yatık.

²¹⁹45° sağa yatık.

(R-M) [...]Kml[...]Wz²²²A

(K) -

(A) [...]tml[...]WzA

Notlar

Yazıtın 4. satırda eksik işaretler vardır. İncelemelerin transliterasyon kısımlarında farklılıklar görülmektedir. Yazıt üzerinde oluşan tahrip, satırdaki işaretlerin tespit edilmesini zorlaştırmıştır. Yapıtlardaki en büyük fark, FA ve R1’de karşımıza çıkmıştır. En fazla işaret FA ve R1’de saptanmıştır. Bu kaynaklarda ortak işaret tespitleri mevcuttur. <[...]Kml[...]WzA> grubun ilk işaretini Aydın <t> olarak tespit etmiştir. Vasil’ev, Malov’un transliterasyonunu aktarırken aynı işareti <t> ile tanımlamıştır. Kendisi ise satırı <mK> grubu ile başlatmıştır. Vasil’ev, yapıtında önce Malov’un (1952) transliterasyonuna daha sonra kendi işaret tanımlamalarına yer vermiştir. Malov’un verilerini <[...]tml[...]WzA> şeklinde aktaran Vasil’ev, ilk işareti Malov’dan farklı göstermiştir. Çalışmasının devamında ise kendi tespitlerine yer vermiştir. Vasil’ev’in çizimlerinde bu satır bulunmamaktadır.

Transkripsiyon

(FA) -

(R1) -

(R2) (...)özü

(O) (...)kmī(...)üzä(...)

(M) (...)kmī(...)özüä(...)

(V)

(R-M) (...)kmī(...)üzä(...)

(K) -

(A) (...)tmi(...)üzä

²²⁰Vasil’ev, yapıtında önce Malov’un (1952) transliterasyonuna daha sonra kendi işaret tanımlamalarına yer vermiştir.

²²¹Vasil’ev, <s>’nin hangi versiyon olduğunu belirtmemiştir.

²²²45° sağa yatık.

Notlar

Satır, tespit edilen işaretlerin azlığı sebebi ile yarım kalmıştır. Satırın okunuşu (...)kmi(...)üzä(...) etrafında şekillenmiştir. Aydın, diğer bilim insanlarından ayrılarak satırı (...)tmi(...) üzä olarak okumuştur. Radloff, yapıtında kısa bir transkripsiyona yer vermiştir: (...) özä. Malov da Radloff'un okuyuşuna katılmış ve satırın son sözcüğünü özä okumuştur. Bu bulguların sonucunda satırı (...)tmi(...)üzä okumak mümkündür (bk. Aydın, 2019, s. 63).

Çeviri

(FA) -

(R1) -

(R2) (...) oben

Türkçe çeviri: (...) yukarıda

(O) -

(M) -

(V) -

(R-M) -

(K) -

(A) (...) üzerinde (...)

Notlar

Ele aldığımız satırın çevirisi, tespit edilen işaretlerin azlığı ve okumada oluşan zorluk sebebi ile çoğu çalışmada bulunmamaktadır. R2, '(...) yukarıda'; Aydın, '(...) üzerinde' olarak çeviri yapmıştır. Bu bulguların sonucunda satır, '(...) üzerinde (...)' şeklinde çevrilebilir (bk. Aydın, 2019, s. 63).

5. satır:

Transliterasyon

(FA) rmsAn

(R1) -

(R2) [...]rm[...]A[...]

(O) [...]rm[...]A[...]

(M) [...]rm[...]A[...]

(V) [...]s²²³[...]D[...]

(R-M) [...]rm[...]A[...]

(K) -

(A) [...]rm[...]A[...]

Notlar

Yazıtın 5. satırına baktığımızda bütün araştırmacılar <[...]rm[...]A[...]> işaret grubunun tespiti konusunda ortak görüştedir. Tek farklılık FA'da karşımıza çıkmaktadır. FA'nın çalışmasında <rmsAn> işaret grubunun 3. ve 5. işaretleri diğer incelemelerde bulunmamaktadır.

Vasil'ev, yapıtında önce Malov'un (1952) transliterasyonuna daha sonra kendi işaret tanımlamalarına yer vermiştir. Vasil'ev, Malov'un verilerini <[...]rm[...]A[...]> şeklinde aktarmıştır. Çalışmasının devamında kendi tespitlerine de yer veren Vasil'ev, diğer araştırmacıların verilerinden oldukça uzaklaşmıştır. Vasil'ev'in çizimlerinde bu satır bulunmamaktadır.

Transkripsiyon

(FA) -

(R1) -

(R2) (...)ärimkä(...)

(O) (...)rm(...)a(...)

(M) (...)ärm(...)a(...)

²²³Vasil'ev, <s>'nin hangi versiyon olduğunu belirtmemiştir.

(V) -

(R-M) (...)ärm(...)a(...)

(K) -

(A) (...)ärimkä? (...)

Notlar

Satırın okunuşuna baktığımızda Radloff ve Aydın'ın aynı transkripsiyonu yaptığını görmekteyiz. Aydın bu satırda okuduğu sözcüğü, kuşkulu bulduğu için soru işareti ile vermiştir. Malov ve R-M, satırın ilk kısmını *ärm* olarak transkribe etmiştir. Bu bulguların sonucunda satırı (...)ärimkä(...) okumak mümkündür (bk. Radloff, 1895, s. 310).

Çeviri

(FA) -

(R1) -

(R2) (...) von meinem Helden.

Türkçe çeviri: (...) Kahramanımdan.

(O) -

(M) geroy(...)

Türkçe çeviri: kahraman (...)

(V) -

(R-M) -

(K) -

(A) (...) askerime? (...)

Notlar

5. satırın çevirisi sadece bazı yapıtlarda bulunmaktadır. Radloff, Malov ve Aydın tarafından yapılan bu çeviriler, anlamsal olarak ortaktır. Araştırmacılar satırı 'kahraman, asker' olarak çevirmiştir. Bu bulguların sonucunda satır, '(...) askerime? (...)' şeklinde çevrilebilir (bk. Aydın, 2019, s. 63).

4.10. Elegest I (E-10)

Elegest I yazıtı, 1888 yılında J. R. Aspelin başkanlığındaki Fin Arkeoloji Kurumu tarafından Elegest Irmağı vadisinde, ırmağın sol kıyısında bulunmuştur (Yıldırım vd., 2013, s. 40). Yazıt 1891 yılında Klements tarafından incelenmiş ve kopyalanmıştır. 1892 yılında da Oşurkov yazıtının estampajını çıkarıp Radloff'a vermiştir. E-10 yazıtı 1915'te Adriyanov tarafından Minusinsk Müzesine getirilmiş ve 19 numara ile kaydedilmiştir (Tekin, 1995, s. 19).

Elegest I yazıtı, koyu gri renkte 320x66x20 cm ölçüsünde üst kısmı dar, aşağıya doğru genişleyen pürüzlü, kırmızı renkli kum taşıdır (Yıldırım vd., 2013, s. 40). Bu yazıt, incelediğimiz diğer yazıtlara göre daha uzundur. Toplam 12 satırdan oluşan yazıtın durumu iyi olsa da bazı kısımlarını okumak oldukça zordur. Yazıtın alt kısmında ilk yayınlarda belli olmayan bir damga bulunmaktadır.

Yazıt, Tekin'e göre Körtlä Kan (Körtle Han) adında bir Kırgız (?) hanı için dikilmiş olduğu için bu şekilde de adlandırılabilir (1995, s. 19).

1. satır:

Transliterasyon

(FA) KWyDA:KW_nčYmA:ŋzmA:YITA:nzdANGLm:szmAmRz:mAL:bRLT

(R1) KWyDA:KW_nčYmA:szmA:YITA:ŴzdAWGLm:szmA:[DRLTm:YITA:]²²⁴

(R2) KWyDA:KW_nčYmA:szmA:YITA:ŴzdA:WGLm:szmA:DRLTm:

(O) KWyDA:KW_nčYmA:szmA:YITA:ŴzdA:WGLm:szmA:DRLTm:²²⁵

(M) KWyDA:KW_nč:YmA:sz²²⁶mA:YITA:ŴzdÁ:WGLm:szmA:[DRLTm:]

(V) KWyDA:KW_nčYmA:sz²²⁷mA:YITA:ŴzdA:WGLm:szmA:DRLTm:YITA:

(R-M) KWyDA:KW_nčYmA:szmA:YITA:ŴzdA:WGLm:szmA:DRLTm:²²⁸

(K) KWyDA:KW_nčYmA:szmA:YITA:ŴzdAWGLm:szmA:DRLTm:YITA:

(A) KWyDA:KW_nčYmAszmA:YITA:ŴzdAWGLm:szmA:DRLTm:YITA:

²²⁴Köşeli parantez içerisinde belirttiğimiz bu kısım, R1'in kopyasında tam olarak görünmemektedir.

²²⁵Orkun, bu satırı 12. satır olarak vermiştir.

²²⁶45° sağa yatık.

²²⁷Satırdaki bütün <z> işaretleri <ŷ> şeklindedir.

²²⁸Bu satır R-M'de 12. satır olarak yer almaktadır.

Notlar

İncelemelerde satır sonuna doğru farklı işaret tespitleri bulunmaktadır. Satırın ilk kısımları, bütün çalışmalarda ortaklık taşımaktadır. Satır sonunda yer alan <YİTA> işaret grubu sadece R1 (1892, s. LXXIII), Vasil'ev (1983, s. 18), Kormuşin (2017, s. 263) ve Aydın'da (2019, s. 65) bulunmaktadır. Diğer çalışmalarda bu kısım tespit edilememiştir. FA, ilk işaret tespitlerini yapıyor olması sebebi ile diğer yapıtlardan biraz daha ayrılmıştır (FAtlas, I, V). Satırın 12. işareti ile başlayan bu farklılaşma, satır sonuna doğru artmıştır. Satırda sayısı 7 ile 9 arasında değişen ayırma işaretleri çalışmalar arasında ayırma yol açmıştır.

Satırdaki <szmA> işaret grubunun <z>'si FA, R1, Kormuşin ve Aydın'da <ʎ> şeklindedir.

Transkripsiyon

(FA) -

(R1) -

(R2) quyda qunčuyīma sizimä yīta özdä oylīm sizimä adiriltīm

(O) quyda qončuyīma sizimä yīta özdä oylīm sizimä adiriltīm

(M) quyda qunčuyīma sizimä yīta (ayīta ?) özdä oylum sizimä adiriltīm

(V) -

(R-M) quyda qunčuyīma sizä yīta özdä oylīm, sizimä, adiriltīm

(K) quyda qunčuyīm-a äsizim-ä ayīt-a özdä oylīm äsizim-ä adiriltīm-a ayīta

(A) quyda qunčuyum a äsizim ä yīta özdä oylum äsizim ä adiriltīm yīta

Notlar

Satırın transkripsiyon kısmında bazı farklılıklar mevcuttur. Satırın ilk sözcüğü bütün çalışmalarda *quyda* olarak okunmuştur. 2. sözcük ise sadece Orkun tarafından *qončuyīma* şeklinde verilmiştir. Satırdaki son sözcüğün okunuşunu Kormuşin'de *ayīta* iken Aydın'da *yīta*'dır. Satırın okunuşunda büyük değişiklikler bulunmamaktadır.

Bu bulguların sonucunda satır, *quyda qunčuyum a äsizim ä yïta özdä oylum äsizim ä adïriltim yïta* şeklinde okunabilir (bk. Aydın, 2019, s. 65).

Çeviri

(FA) -

(R1) -

(R2) Von meinen Kuntschui im Kui, von euch, von meinen eigenen Söhnen, von euch habe ich mich getrennt.

Türkçe çeviri: Kuyda prensesimden, kendi oğullarımdan, senden ayrıldım.

(O) Kuyda prensesimden, sizlerimden, ne çâre, özde oğlum sizlerimden ayrıldım.

(M) Ot vas moi, moi printsessı v teremah; ot vas moi, moi sobstvennie (pri sebe) sinov'ya (i) ot vas moi, moi sinov'ya ya otdelilsya (m. e. umer).

Türkçe çeviri: Senden odadaki prenseslerimden kendi (benim) oğullarım (ve) senden oğullarımdan ayrıldım (öldüm.).

(V) -

(R-M) Sarayda hanımımdan, sizden efsus, cesur oğlumdan, sizden ayrıldım.

(K) Odalarındaki zevcelerim, ne yazık bana! Ne acı! Öz oğullarım, yazık bana, [sizden] ayrıldım. Ne acı!

(A) Obadaki eşim! Ne yazık! Ne acı! Vadideki çocuklarım! Ne yazık! (Sizlerden) ayrıldım. Ne acı!

Notlar

Müteveffa, sevdiği kişilerden ayrıldığını dile getirmektedir. Eşinden ve çocuklarından ayrıldığını söylemektedir. Satırın çevirisi bütün incelemelerde bu doğrultudadır. Kormuşin ve Aydın satır sonunu diğer çalışmalardan ayrılarak 'Ne acı!' şeklinde bitirmiştir. Bu durum, diğer araştırmacılardan farklı olarak satır sonunda tespit ettikleri işaret grubundan kaynaklanmıştır.

Bu bulguların sonucunda satır, 'Obadaki eşim! Ne yazık! Ne acı! Vadideki çocuklarım! Ne yazık! Ayrıldım. Ne acı!' şeklinde anlamlandırılabilir (Aydın, 2019, s. 65).

2. satır:

Transliterasyon

(FA) yŴzr:KDšm:WYRN:Ŵčn:yŴzrnlgŴkzntkdKŴčŁŴmKŋT:

(R1) yŴzr:KDšm:WYRN:Ŵčn:yŴzrn:lgŴkzn:tkdI:

(R2) yŴzr:KDšm:WYRN:Ŵčn:yŴzrn:lg:Ŵkzn:tkdŴkŴčn:DRLTIm

(O) yŴzr:KDšm:WYRN:Ŵčn:yŴzrn:lg:Ŵkzn:tkdŴkŴčn:

(M) yŴzr:KDšm:WYRN:Ŵčn:yŴzrn:lg:Ŵkzn:tkdŴkŴčn:

(V) yŴzr:KDšm:WYRN:Ŵčn:yŴzrn:lg:Ŵkzn:tkdA

(R-M) yŴzr:KDšm:WYRN:Ŵčn:yŴzrn:lg:Ŵkzn:tkdŴkŴčn:

(K) yŴzr:KDšm:WYRN:Ŵčn:yŴz:rn:lg:Ŵkzn:tkdI

(A) yŴzr:KDšmWYRN:Ŵčn:yŴz:rnlgŴkzntkdI

Notlar

Çalışmalarda farklı işaret tespitleri bulunmaktadır. Satırın ilk kısmı bütün incelemelerde ortaktır. FA, satırda diğer araştırmacılara göre daha fazla işaret tespiti yapmıştır. FA’da satır sonunda yer alan işaret grubu şu şekildedir: <KŴčŁŴmKŋT:>. R2 ise satırı <ŴkŴčn:DRLTIm> işaret grubu ile tamamlamıştır. Orkun, Malov ve R-M’nin transliterasyonları aynıdır. Kormuşin ve Aydın, satırın R1’de olduğu gibi <tkdI> şeklinde bitmesi gerektiği görüşündedir.

Bu bulguların sonucunda satırdaki runik işaretler <yŴzr:KDšmWYRN:Ŵčn:yŴz:rnlgŴkzntkdI> şeklinde tespit edilebilir.

Transkripsiyon

(FA) -

(R1) -

(R2) yüz är qadašim oyarin üçün yüz ärän (ä)liŷ öküzin täyduk üçün adiriltim.

(O) yüz är qadašim uyarin üçün yüz ärän äliŷ öküzin täkdük üçün

(M) yüz är qadašim uyarin üçün yüz ärän (ä)liŷ öküzin täkdük üçün adiriltim.

(V) -

(R-M) yüz är qadašim uyarin üçün yüz ärän (ä)liş öküzin täkdük üçün adiriltim.

(A) yüz är qadašim uyurin üçün yüz ärin äliş öküzin tikdi

Notlar

Satırın okunuşu, çalışmadan çalışmaya farklılık göstermektedir. Tüm çalışmalarda *yüz är qadašim* şeklinde başlayan satır, 4. sözcüğün Radloff tarafından *oyarin* olarak okunmasıyla farklılaşmıştır. Bir sonraki değişiklik, 7. sözcüğün Kormuşin ve Aydın tarafından *ärin* olarak okunmasıyla karşımıza çıkmıştır. Diğer araştırmacılar bu sözcüğü *ärän* olarak okumuşlardır. İncelemelerdeki en büyük fark satır sonunda meydana gelmiştir. Satır, Kormuşin ve Aydın tarafından *tikdi* sözcüğüyle tamamlanırken diğer yapıtlarda *täkdük üçün adiriltim* olarak bitmiştir. Sadece Orkun satır sonuna *adiriltim* sözcüğünü eklememiştir. Bu bulguların sonucunda satır, *yüz är qadašim uyurin üçün yüz ärin äliş öküzin tikdi* şeklinde okunabilir (bk. Aydın, 2019, s. 65).

Çeviri

(FA) -

(R1) -

(R2) Wegen des Ansehens (?) der hundert Mann meiner Gefährten; weil ich hundert Helden und fünfzig Ochsen (?) angegriffen hatte, bin ich geblieben.

Türkçe çeviri: Arkadaşımın yüz adamının şöhreti yüzünden (?); çünkü yüz kahramana ve elli öküze (?) saldırmıştı, kaldım.

(O) Yüz adam, akrabam nâfiz (?) olduğu için yüz adam elli öküze hücum ettiği için

(M) Tak kak ya imel silyu (tol'ko) sta moih geroyskih tovarişçey i tak kak ya srajalsya so sta mujestvennımi geroyami, to ya otdelilsya (ot vas, m. e. umer).

Türkçe çeviri: Güce sahip olduğumdan beri (sadece) yüz kahraman yoldaşım ve yüz cesur kahramanla savaştığım için ayrıldım (senden, yani öldüm).

(V) -

(R-M) Yüz ikid dostum küçlü (olduğu) üçün, yüz eren elli öküze hücum etdiyi üçün adırdım.

(K) Akrabalarım, yüz erin alicenaplığı sayesinde, yüz er ve elli öküzün yardımı ile [bu anıtı] diktik.

(A) Yüz erkek akrabam muktedir oldukları için, yüz kişi (ve) elli öküz ile (bu edebî taşı) diktiler.

Notlar

Satır çevirileri birbirine yakın gibi görünse de anlamsal olarak farklıdır. Kormuşin ve Aydın'ın çevirileri ise birbirine paraleldir. Satır, yüz kişi ve elli öküz ile bu yazıtın dikildiğinden bahseder. Diğer çeviriler ise anlamsal olarak 'yüz kişi elli öküz hücum ettiği için ayrıldım (öldüm).' çevirisi etrafında şekillenmektedir. Satır geneline baktığımızda Kormuşin ve Aydın'ın çevirisi anlam bakımından uygundur (bk. Aydın, 2019, s. 65).

3. satır:

Transliterasyon

(FA) m $\ddot{W}$ $\ddot{W}$ kt $\ddot{r}$ IdA:k $\ddot{W}$ nYÁzrmn:YITA:szmLDRsTmI

(R1) k $\ddot{W}$ $\ddot{W}$ kt $\ddot{r}$ IdA:k $\ddot{W}$ nYAzrmn:YITA:zmADRLTm

(R2) k $\ddot{W}$ $\ddot{W}$ kt $\ddot{r}$ IdA:k $\ddot{W}$ nYyrmA:YITA:szmA:DRLTm

(O) k $\ddot{W}$ $\ddot{W}$ kt $\ddot{r}$ IdA:k $\ddot{W}$ nYAzDm:YITA:szmA:DRLTm

(M) k $\ddot{W}$ $\ddot{W}$ kt $\ddot{r}$ IdA:k $\ddot{W}$ nYAzDm:yrmA:YITA:szmA:DRLTm

(V) k $\ddot{W}$ $\ddot{W}$ kt $\ddot{r}$ IdA:k $\ddot{W}$ nYAzrmš[YAzDm]:YITA:szmA:DRLTm

(R-M) k $\ddot{W}$ $\ddot{W}$ kt $\ddot{r}$ IdA:k $\ddot{W}$ nYAzDm:YITA:szmA:DRLTm

(K) k $\ddot{W}$ $\ddot{W}$ kt $\ddot{r}$ IdA:k $\ddot{W}$ nYszrms:YITA:szmA:DRLTmA

(A) k $\ddot{W}$ $\ddot{W}$ kt $\ddot{r}$ IdA:k $\ddot{W}$ nYszrms:YITAszmADRLTm

Notlar

Araştırmacılar, satırın bazı noktalarında farklı tespitler yapmıştır. FA, satırın ilk runik işaretini <m> olarak tespit etmiştir. FA, <k> olması gereken bu işarete yukarıdan aşağıya doğru eğik inen bir çizgi daha olduğunu varsaymıştır. Satır ortasında yer alan <Yšzrmš> işaret grubu çalışmaların çoğunda farklı biçimlerde saptanmıştır. FA ve

R1’de <YAzrnm> şeklinde karşımıza çıkan işaret grubunu R1’in rötuşsuz kopyasında tespit etmek oldukça zordur. Orkun ve Malov’un transliterasyonları birbiri ile aynıdır: <YAzDm>.

Satırın son kısmında, işaret tespitleri biraz daha zorlaştığı için farklı tespitler ortaya çıkmıştır. FA’da <šzmLDRšTmI> şeklinde yer olan işaret grubunu üzerine oldukça farklı yorumlar yapılmıştır. Kormuşin, satır sonunda başka bir işaret daha olduğunu düşünerek <A> işaretini tanımlamıştır. FA ise satır sonundaki işareti <I> ile göstermiştir. Kormuşin, kendi çalışmasında bu runik işaretin diğer araştırmacılar tarafından atlandığını belirtmektedir.

Satır çalışmalarına baktığımızda 2, 3 veya 4 ayırma işareti ile karşılaşmaktayız. Bu ayırma işaretlerinin yerleri genel olarak aynı noktalardadır fakat kimi araştırmacılar iki, kimisi dört ayırma işareti göstermiştir.

Transkripsiyon

(FA) -

(R1) -

(R2) kök täñridä kün ai yerimä yïta sizimä adirïltim.

(O) kök täñridä kün ay azdïm yïta sizimä adirïltim.

(M) kök täñridä kün aï azidïm yerimä yïta sizimä adirïltim.

(V) -

(R-M) kök täñridä kün, ay azidïm, yerimä, yïta, sizimä adirïltim.

(K) kök täñridä kün ay äsiz ärmïš ayïta äsizim-ä adirïltim-a

(A) kök täñridä kün ay äsiz ärmïš yïta äsizim ä adirïltim

Notlar

Satırın okunuşları birbirine oldukça yakındır. Sadece bazı noktalarda ufak farklılıklar göze çarpmaktadır. Araştırmacıların *kök täñridä kün* olarak okudukları kısımdan sonra gelen *ay* sözcüğü Radloff ve Malov tarafından *ai* olarak verilmiştir. Satır devamının okunuşu, Kormuşin ve Aydın’ın çalışmalarını ayrı tutacak olursak Radloff’ta *yerimä yïta*, Orkun’da *azdïm yïta*, Malov ve R-M’de *azidïm yerimä yïta* şeklindedir. Aynı sözcük grubu, Kormuşin’de *äsiz ärmïš ayïta*; Aydın’da *äsiz ärmïš yïta*

olarak okunmuştur. Bu bulguların sonucunda satır, *kök täñridä kün ay äsiz ärmış yïta äsizim ä adriltim* şeklinde okunabilir (bk. Aydın, 2019, s. 65).

Çeviri

(FA) -

(R1) -

(R2) Von Sonne und Mond am blauen Himmel, von meinem Lande, von ench bin ich getrennt.

Türkçe çeviri: Mavi gökyüzünde güneş ve aydan, ülkemden, birbirimizden ayrıldım.

(O) Mavi semada güneş, ay azdım. Ne çare: sizlerimden ayrıldım.

(M) Ya stal ne oşçuşçat' solitse i lunu na golubom nebe, goryuya, ot vas moih i ot zemli moey ya otdelilsya (m. e. umer).

Türkçe çeviri: Mavi gökyüzünde güneş ve aydan, senden... Kederli ben! Toprağımdan ayrıldım (öldüm).

(V) -

(R-M) Mavi köylerde künü, ayı itirdim (körmedim), yerimden, efsus, sizden ayrıldım.

(K) Gökyüzünde, ne yazık, güneş ve ay vardı. Ne acı, ne yazık bana! (sizden) ayrıldım.

(A) Mavi gökte(ki) güneş (ve) ay, kutlu imiş, ne acı! Ne yazık! (Onlardan) ayrıldım.

Notlar

Satır çevirileri anlamsal olarak birbirine yakındır. Satırdaki müteveffa, gökyüzündeki güneşten, aydan ve sevdiklerinden ayrıldığını dile getirmektedir. Satırdaki sözcüklerin çevirileri farklı olsa da satırdaki anlamsal bütünlük çoğu çeviride sağlanmıştır.

Bu bulguların sonucunda satır, 'Mavi gökte güneş (ve) ay, kutlu imiş, ne acı! Ne yazık! Ayrıldım.' şeklinde anlamlandırılabilir (bk. Aydın, 2019, s. 65).

4. satır:

Transliterasyon

- (FA) KNmèlmA:szmA:YITA••Ń•:m: ηKDèKNmèlzYWĶTIRLT
(R1) KNm:èlmA:szmA:YITm:sŰkmη[...] ²²⁹:TKDèKNmèlm ²³⁰
(R2) KNm:é ²³¹lmA:szmA:YITA:éŰkmAd[...]:KNmèlmA:YITA:DRLTm
(O) KNm:èlmA:szmA:YITA:bŰkmAd[...]:KNmèlmA:YITA:DRLTm
(M) KNm:èlmA:szmA:YITA:bŰkmAd[...]:KNmbImA:YITA:DRLTm
(V) KNm:èlmA:szmA:YIT[...]bŰkmdm:KNmèlmz:YITA:DRLTm
(R-M) KNm:èlmA:szmA:YITA:bŰkmdm[...]:KNmèlmA:YITA:DRLTm
(K) KNmèlmA:szmA:YITA:[•γšč•m••]KNmèlm:sz:YITA:DRLTm
(A) KNmèlmA:szmA:YITA:bŰkmAdm:KNmèlmIzYITADRLTm

Notlar

Satır başındaki işaretler, bütün çalışmalarda ortaklıktır. Fakat satırın orta kısmındaki işaretleri tespit etmek oldukça zordur. Bu kısımda yer alan ve tespit edilemeyen runik işaretler [...] şeklinde belirtilmiştir. İncelemeler arasındaki en büyük farklılık da bu noktada meydana gelmiştir. FA'nın bu kısımda tespit edemediği runik işaretler vardır. R1'in rötuşsuz kopyasına baktığımızda satırın sadece ilk kısımları okunaklıdır. Satırın devamını tanımlamak araştırmacıları zorlamıştır.

R2'nin rötuşlu kopyasında yine farklı işaret tespitleri karşımıza çıkmıştır. Orkun ve Malov buradaki işaret grubunu <bŰkmAd[...]> olarak saptamış, <d> işaretinden sonra bir boşluk bırakmıştır. Aynı boşluk, R2 ve R-M'de de mevcuttur. Vasil'ev bu tespiti değiştirmiş ve grubu <bŰkmdm> olarak vermiştir. Aydın ise bu gruba <A> işaretini eklemiştir. Kormuşin, bu bulgulardan biraz daha ayrılmıştır: [•γšč•m••]. Satırın bir sonraki grubu ise çalışmaların çoğunda ortaktır: <KNmèlm>. FA, grubun son işaretini <z> olarak tanımlamıştır. Satır sonu R2'den itibaren <YITADRLTm> olarak tamamlanmıştır. FA, bu noktada diğer yapıtlardan ayrılmıştır. R1'in kopyalarında bu kısmı tespit etmek oldukça zordur.

²²⁹Satırın bu kısmını tespit etmek oldukça zordur.

²³⁰Satırın son kısımlarını tespit etmek oldukça güçtür.

²³¹Satırın 4. işareti <Ű> şeklindedir.

FA ve Kormuşin satırdaki bazı işaretlerin arasına noktalar koymuştur: <•>

Transkripsiyon

(FA) -

(R1) -

(R2) qanīm belimä sizimä yïta bükmedim(...)qanīm belimä yïta adiriltim

(O) qanīm elimä sizimä yïta bükmedim qanīm elimä yïta adiriltim

(M) qanīm(a) elimä sizimä yïta bökmed(im)(...)qanīm(a) elim(ä) yïta adiriltim.

(V) -

(R-M) qanīm(a) elimä sizimä bökmädim(...)qanīm(a), elim(ä) yïta adiriltim

(K) qanīm elim-ä äsizim-ä ayit-a(...)qanīm elim äsiz ayit-a:adiriltim

(A) qanīm elim ä äsizim ä yïta bökmädim qanīm elimiz yïta adriltim

Notlar

Satırın okunuşu tüm incelemelerde birbirine oldukça yakındır. Bütün çalışmalarda dokuz sözcük vardır. Sadece R-M'nin çalışmasında sekiz sözcük yer almaktadır. Satırda 4. sözcük olarak yer alan *yïta* R-M'de yoktur. Satırda okunamayan kısımlar [...] şeklinde gösterilmiştir.

Bu bulguların sonucunda satır, *qanīm elim ä äsizim ä yïta bökmädim qanīm elimiz yïta adriltim* şeklinde okunabilir (bk. Aydın, 2019, s. 65).

Çeviri

(FA) -

(R1) -

(R2) Bei meinem Chan und meinem Bäl (konnte ich nicht verweilen), von meinem Chane und meinem Bäl bin ich getrennt.

Türkçe çeviri: Hanımın, Bäl'imın üzerine oturmam. Hanımdan, Bäl'imden ayrıldım.

(O) Hanım! Elime, sizlerime ne çâre: doymadım. Hanım, elime ne çâre: ayrıldım.

(M) V otnošenii vas—moego hana i moego gosularstva-ya ne nasladilsya. Ya otdelilsya (m. e. umer), goryuya, ot moego hana i moego gosudarstva.

Türkçe çeviri: Hanımım ve devletim - bunlardan zevk almadım. Ayrıldım (öldüm), yas tuttum.

(V) -

(R-M) Hanımımından, elimden, sizden doymadım(...)hanımından, elimden, efsus, ayrıldım.

(K) Hanım, devletim, ne yazık bana! Keder(...)Hanım, devletim, ne keder, [sizden] ayrıldım.

(A) (Ey) hanım (ve) yurdum! Ne yazık! Ne acı! (Sizlere) doymadım! Hanım ve yurdumuz, ne acı! (Sizlerden) ayrıldım!

Notlar

Satır çevirileri anlamsal olarak aynı doğrultudadır. Satırdaki müteveffa, hanımından ve devletinden ayrıldığını dile getirmektedir. Satırda ‘Ne acı!’, ‘Ne yazık!’ gibi üzüntü bildiren ifadeler yer almaktadır. Radloff satırda *Bäl* olarak okuduğu sözcüğün bir kabile adına ait olduğunu düşünmektedir. R2’nin çevirisinde bu sözcük özel isim olarak kullanılmıştır.

Bu bulguların sonucunda satır ‘Hanım, yurdum! Ne yazık! Ne acı! (Sizlere) doymadım! Hanım ve yurdumuz, ne acı! (Sizlerden) ayrıldım!’ şeklinde anlamlandırılabilir (bk. Aydın, 2019, s. 65).

5. satır:

Transliterasyon

(FA) kŴrtlKN:LWRŋW:LTkNLγks:gnnŋŴtm:mldAym:bWKzsqR:WNYšŁ[...]

(R1) kŴrtlKN:LWRŋW:LTWNLγ:ksgnnyŴtm:mrdAblm:mWKzsq:RWNYšL

(R2) kŴrtlKN:LWRŋW:LTWNLγ:kčgnnlgtm:yrđA:ėlm:TWKz:KIRK:Yšm[...]

(O) kŴrtlKN:LpWRŋW:LTWNLγ:ksgnBNTm:bldA:ėlm:TWKz:KIRK:Yšm[...]

(M) kŴrtlKN:L(p)WRŋW•LTWNLγ:kbsg:bėlmkA:BNTm:yrđA:blm:TWKz:KIRK:

Yšm(TA)

(V) 1- kŴrtlKN:WK²³²WRŋW:LTWNLγ:ksgbnny[...]m:nldAB²³³[...]m:TWKz:skz
YšmDA²³⁴

2- kŴrtlKN:WKWRŋW:LTWNLγ:ksgnny:nl(?)m:bldAym:TWKz:skzYšmDA²³⁵

(R-M) kŴrtlKN:LpWRŋW:LTWNLγ:ksgnbNTm:bldA:èlm:TWKz:KIRK:Yšm

(K) kŴrtlKN:LWRŋWLTWNLγks:gnnyŴtm:bldAB²³⁶Nm:TWKzskzWN:Yšm

(A) kŴrtlKNLWRŋWLTWNLγks:gnnyŴtmbldABNm:TWKzskzWNYšm

Notlar

Satırın ilk kısımları tüm çalışmalarda ortaklık gösterse de sonraki kısımlarda oldukça farklı tespitler vardır. Bu durum satırın uzun olması ve belirli kısımların okunaklı olmamasından kaynaklanmıştır. Vasil'ev çalışmasının sonunda runik işaretli metinden daha farklı bir transliterasyona yer verdiği için iki durum da göz önünde bulundurulmuştur. İlk yedi işaret bütün çalışmalarda aynı şekilde tespit edilmiştir. 8. işaret ise çalışmalar arasında ilk görüş ayrılığını başlatmıştır. Bu kısımdaki işaret çalışmaların genelinde <L> olarak gösterilse de Vasil'ev bu işaretin <WK> olduğu görüşündedir. Diğer çalışmaların bazılarında ise <L> işaretinden sonra <p> işareti gösterilmiştir. Orkun ve R-M, satıra <Lp> olarak devam ederken Malov, <p> işaretinden emin olamadığı için parantez içerisinde vermeyi tercih etmiştir. Bu satırda <kŴrtlKN>'dan sonraki işaret grubunun <ŋ>'sı Aydın hariç tüm yayınlarda <ϕ> versiyonuyla verilmiştir. Aynı işaret Aydın'da <⊙> şeklindedir.

Satır ortasında yer alan <γks> işaret grubunun son işaretini R2 <č>, Malov olarak göstermiştir. Satır sonunu Vasil'ev, Kormuşin ve Aydın <TWKzskzWN:Yšm>; R2, Orkun, Malov ve R-M ise <TWKz:KIRK:Yšm> şeklinde bitirmiştir.

Transkripsiyon

(FA) -

(R1) -

(R2) kört äl qan alp uruŋu altunliŷ kečirin enligtim yerde belim toqiz qırq yašimta

²³²Bu işaret, <⧿> şeklindedir.

²³³Satırın bu noktasındaki işaret <ϕ> şeklindedir.

²³⁴Bu satır, runik işaretli metinden transliterasyona aktarılmıştır.

²³⁵Bu satır, çalışmanın transliterasyon kısmından alınmıştır.

²³⁶Satırın bu noktasındaki işaret <ϕ> şeklindedir.

(O) kür̄t ǟl qan urunu altunl̄y keşigin bant̄im beldä ǟlim toquz q̄ir̄q yaşim...

(M) kört̄ ǟl qan al(p) uruñu altunl̄y keşig belimkä bant̄im yerdä el̄im toquz q̄ir̄q yaşim(ta).

(V) -

(R-M) kört̄ ǟl qan al(p) uruñu altunluñ keşig belimkä bant̄im yerdä el̄im toquz q̄ir̄q yaşim(ta).

(K) körtlä qan al uruñu altunl̄y keş ägnin yüt̄im beldä ban̄im toquz säkizon yaşim

(A) körtl(ä) qan al(p) uruñu altunl̄y keş ägnin yü(d)tüm beldä ban(t)im̄ toquz säkizon yaşim

Notlar

Satırın okunuşu tüm incelemelerde yakınlık gösterse de bazı farklar da meydana gelmiştir. Satırın ilk sözcüğü, Orkun'da *kürt* iken diğer çalışmalarda *kört* olarak yer almıştır. İncelemelerdeki 2. sözcük *äl* iken Kormuşin ve Aydın bu sözcüğü ilk sözcükle birleştirirerek *körtlä* okumuştur. Satırın 7. işareti incelemelerde oldukça farklı okunmuştur. Bu sözcüğü R2 *keçirin*, Orkun *keşigin*, Malov ve R-M *keşig*, Kormuşin ve Aydın ise *keş* olarak transkribe etmiştir.

Satır sonu, transliterasyon kısmında oluşan farklılık sebebi ile Kormuşin'e kadar *ǟlim toquz q̄ir̄q yaşim* şeklinde okunmuştur. Fakat Kormuşin ve Aydın satır sonunu *toquz säkizon yaşim* olarak tamamlamıştır. Bu bulguların sonucunda satır, *körtl(ä) qan al(p) uruñu altunl̄y keş ägnin yü(d)tüm beldä ban(t)im̄ toquz säkizon yaşim* şeklinde okunabilir (bk. Aydın, 2019, s. 65).

Çeviri

(FA) -

(R1) -

(R2) Mit (für) Körtel-Chan, ich, der Held Urungu, habe sein goldenes Glück erstrebt. Auf der Erde ist mein Bel im meun und vierzigsten Jahre...

Türkçe çeviri: Körtel-Han'la birlikte Urungu, onun altın mutluluğu için çabaladım. Kırkıncı yılımda yeryüzünde...

(O) Kürt elinin hanı Alp Urungu altunlu okluğumu bağladım belde. Ülkem. Otuz dokuz yaşımda.

(M) Krasivse aloe znamya gosudarstva; ya privyazal svoj zolotoy goyas (kolçan) u poyasnitsı. Na zemle moe gosudarstvo v moi tridsat' debyat' let...

Türkçe çeviri: Devletin kızıl bayrağı daha güzeldir; Altın kemerimi (sadak) belime bağladım. Yeryüzünde benim durumum otuz 'dokuz' yılımda...

(V) -

(R-M) Galıb elin hanı, meğrur bayrağı, gızılı kemerimi belime bağladım. Yerdeki elimden otuz dokkuz yaşımda...

(K) Körtle Han'dan urungu'nun al sancağı (bantı) ve altınla süslü okluk omzuma kondu ve belime bağlandı. Yaşam yetmiş dokuzdur.

(A) (Ben) Körtle Han Alp Urungu'yum. Altınlı (altınla süslü) okluğu sırtıma vurdum, belime bağladım. Yetmiş dokuz yaşımda.

Notlar

Satır çevirileri anlamsal olarak birbiri ile aynı doğrultudadır. Satırdaki müteveffa altınlı kemeri beline bağladığını söylemektedir. Satır sonunda da yaşını söylemektedir fakat burada işaret tespitlerinden meydana gelen farklılık çeviriye yansımıştır. Araştırmacıların çoğu satırdaki sayıyı 'otuz dokuz' olarak verirken Kormuşin ve Aydın 'yetmiş dokuz' olarak çevirmiştir.

Bu bulguların sonucunda satır, '(Ben) Körtle Han Alp Urungu'yum. Altınlı okluğu sırtıma vurdum, belime bağladım. Yetmiş dokuz yaşımda.' şeklinde anlamlandırılabilir (bk. Aydın, 2019, s. 65).

6. satır:

Transliterasyon

(FA) WRŋWkŴrgTWKbŴgŴtrknA:Kŋmbg:rdmŴčn:bŴkrrzBšDz

(R1) WRŋWkŴlgTWKbŴgŴtrknA:tŋmbg:rdmŴčnbnrrBRDzl²³⁷

(R2) WRŋW:kŴlg:TWKbŴgŴtrkŋA:KŋN:bg:rdm:Ŵčn:bnrkl:BRDİm

²³⁷R1'in rötuşsuz kopyasında satırın son kısmını net olarak görmek oldukça zordur.

- (O) WR_ηW:k_Wlg:TWKb_Wg_Wtrk_ηA:K_ηm:bg:rdm:W_čn:bnr[...]
- (M) WR_ηW:k_Wlg:TWKb_Wg_Wtrk_ηA:K_ηN:bg:rdm:W_čn:bnr[kl:BRDm]
- (V) WR_ηW:k_Wlg:TWK²³⁸:b_Wg_Wtrk:KA:K_ηm:bg:rdm:W_čn:bnrkl:[(...)BRDm]
- (R-M) WR_ηW:k_Wlg:TWKb_Wg_Wtrk_ηA:K_ηm:bg:rdm:W_čn:bnr[...]
- (K) WR_ηWk_Wlg:TWK:b_Wg_WtrknAK_ηmbg:rdmW_čnbIrlAB²³⁹RDI
- (A) WR_ηWk_WlgTWKb_Wg_WtrknA:K_ηmbgrdmW_čnbIrlABRDm

Notlar

Satırdaki işaretlerin büyük kısmı tüm çalışmalarda ortaktır. Satır sonunu okumak biraz daha zor olduğu için araştırmacılar yer yer farklı görüştedir. Satır ortasında yer alan işaret grubu FA, R1, Kormuşin ve Aydın tarafından <W_{trkn}A>; R2, Orkun, Malov ve R-M tarafından ise <W_{trk_η}A> şeklinde saptanmıştır. Vasil'ev bu grubun son işaretini <A> ile tanımlamıştır. Bir diğer farklılık ise satır sonunda meydana gelmiştir. Bu noktada çoğu araştırmacı birbirinden ayrılmıştır. Bu satırda <WR_ηW> işaret grubunun <η>'sı Aydın hariç tüm yayınlarda <◊> versiyonuyla verilmiştir. Aynı işaret Aydın'da <⊙> şeklindedir.

Transkripsiyon

- (FA) -
- (R1) -
- (R2) uru_η kü_lüg toq bö_güt är_ki_ηä qaşan (aqañim ?) bağ ärdäm üçün bän ärki bardim
- (O) urunu kü_lüg toq bö_gü tär_ki_ηnä qañim bağ ärdim üçün bän är
- (M) uru_η kü_lüg toq bö_gü(t) är_ki_ηä qañi (ulu qañin) bağ ärdäm üçün bän är (ki bardim).
- (V) -
- (R-M) uru_η kü_lüg toq bö_gü (t) är_ki_ηnä qañi bağ ärdäm üçün bän är(ki)...bardim.
- (K) uru_η kü_lig toq bö_gü tär_kän-ä qañim bağ ärdäm üçün birlä bardı
- (A) uru_η kü_lüg toq bö_gü tär_kän ä qañim bağ ärdäm üçün birlä bardim

²³⁸Bu işaret, <↕> şeklindedir.

²³⁹Bu noktadaki işareti 90° eğik verilmiştir.

Notlar

Yapılan çalışmalara baktığımızda satırın okunuşu ilk kısımlarda aynı olsa da son kısımlarda farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Satır sonu *bardî*, *bardîm* gibi farklı şekillerde bitmiştir. Orkun'da satır sonunda yer alan bu sözcük bulunmamaktadır.

Bu bulguların sonucunda satır, *uruŋu külüg toq böğü tärkän ä qaŋim bağ ärdäm üčün birlä bardîm* şeklinde okunabilir (bk. Aydın, 2019, s. 65).

Çeviri

(FA) -

(R1) -

(R2) (Ich) Uruschu-(Urungu-) külüg, für die Macht des (der) Tok-Bөгüt, wegen der Trefflichkeit des Kaschan (meines Vaters, des?) Beg bin ich freiwillig ausgezogen.

Türkçe çeviri: Urungu külüg, Tok-Bөгüt'ün gücü için, Kaşan'ın (babam?) Beg'ün mükemmelliğinden dolayı gönüllü olarak ayrıldım.

(O) Urungu Körüğ Tok hakim terkine (?) hanım beğ olduğum için ben er

(M) Po vole (pod-)znamennogo imenitogo Tok-Byogyu(t)i radi doblesti knyazya (moego) ottsa i...

Türkçe çeviri: Ünlü Tok-Begü(t) isminin gücü tarafından ve prens (benim) babamın yiğitliği için ve ...

(V) -

(R-M) Bayrağı meşhur tök böğü terkine atası bey cesur (olduğu) üçün men er... ketdim.

(K) Urungu olan babam, bölgenin şanlı, güçlü ve bilge hükümdarıydı. Kahramanlığı için o da terk etti (bu dünyayı).

(A) (Ey) Urungu Külüg Tok Böğü Terken, babam, bey, kahraman (olduğu) için, birlikte gittim.

Notlar

Satırdaki müteveffa, babasının gücünden bahsetmektedir. Farklı işaret tespitlerinden dolayı satır sonları anlamsal olarak farklı biçimlerde bağlanmıştır. Kimi araştırmacılar ise cümleyi anlamsal olarak bağlayamamış ve olduğu gibi çevirmiştir.

Bu bulguların sonucunda satır, ‘Urungu Külüg Tok Böğü Terken, babam, bey, kahraman (olduğu) için, birlikte gittim.’ şeklinde anlamlandırılabilir (bk. Aydın, 2019, s. 65).

7. satır:

Transliterasyon

(FA) KŴA:BNDNm:KTGLNL:éltŴrsŴ:IDmŋ:YITA:zlm:KNm

(R1) KRA:BWDNm:KTGLNŋ:éltŴrsn:IDmŋYITA:szlm:KNm

(R2) KRA:BWDNm:KTGLNŋ:éltŴrsŴ:IDmŋ:YITA:szlm:KNm

(O) KRA:BWDNm:KTGLNŋ:éltŴrsŴ:IDmŋYITA:szlm:KNm

(M) KRA:BWDNm:KTGLNŋ:éltŴrsŴ:IDmŋ:YITA:szlm:KNm:

(V) KRA:BWDNm:KTGLNŋ:éltŴrsŴ:IDmŋ:YITA:szlm:KNm

(R-M) KRA:BWDNm:KTGLNŋ:éltŴrsŴ:IDmŋ:YITA:szlm:KNm

(K) KRA:BWDNm:KTGLNŋ:éltŴrsŴ:IDmŋYITA:sz:lm:KNm

(A) KRA:BWDNm:KTGLNŋ:éltŴrsn:IDmŋYITAszlm:KNm

Notlar

İncelemelerdeki satır transliterasyonları birbiriyle benzerdir. Sadece birkaç noktada farklılık vardır. Satırın 2. işareti çoğu çalışmada <R> olarak tespit edilirken FA ve Kormuşin’de <Ŵ> olarak saptanmıştır. <BWDNm> işaret grubunun ’si FA, R1, Vasil’ev ve Kormuşin’de 90° eğiktir.

FA, diğer çalışmalardan farklı olarak satırın 5. işaretini <N> olarak göstermiştir. Fakat FA, satırın ilk tespitlerini yapıyor olması sebebi ile bu farklılıkların oluşması oldukça normaldir. Satırın 14. işareti <ŋ> iken FA bu işareti <L> ile tanımlamıştır. FA, satır devamındaki <YITA> işaret grubundan sonra gelen <s> işaretini tespit edememiştir. Bu satırda <IDmŋ> grubunun son işareti R-M ve Aydın hariç tüm yayınlarda <◇> versiyonuyla verilmiştir. Aynı işareti R-M <◇>, Aydın <⊙> olarak tanımlamıştır.

Satırdaki ayırma işaretleri araştırmacıya göre değişiklik göstermektedir.

Transkripsiyon

(FA) -

(R1) -

(R2) qara bodunim qatıylanıñ! bel tör sü idmiñ yïta siz älim qanıñ

(O) qara bodunim qatıylanıñ el törüsü idmañ ayıt-a äsiz älim qanıñ

(M) qara budunim qatıylanıñ el törüsü idmiş (?idmañ) yïta siz älim qanıñ.

(V) -

(R-M) qara bodunim, qatıylanıñ el törüsü idmiş (?idman). yïta siz, älim, qanıñ

(K) qara bodunim qatıylanıñ el törüsü idmañ ayıt-a äsiz älim qanıñ

(A) qara bodunum qatıylanıñ el törösün idmañ yïta äsiz elim qanıñ

Notlar

Satırın transkripsiyonları birbirine çok yakındır. Sadece bazı sözcüklerde ufak değişiklikler vardır. Satırın 6. sözcüğü çoğu çalışmada *idmañ* olarak okunurken Malov ve R-M *idmiş* olarak okumuştur. R2 ise bu okuyuştan biraz daha farklı olarak *idmiñ* şeklinde bir transkripsiyon yapmıştır. Bu bulguların sonucunda satır, *qara bodunum qatıylanıñ el törösün idmañ yïta äsiz elim qanıñ* şeklinde okunabilir (bk. Aydın, 2019, s. 65).

Çeviri

(FA) -

(R1) -

(R2) Mein schwarzes Volk tröstet euch! (ich, der ich) Bäl, Ehrenplatz und Heer hergegeben, (bin) von euch, meinem Volke, meinem Chane (gettrennt).

Türkçe çeviri: Kara halkım seni teselli ediyor! ben sizden, Halkımdan, Hanımdan ayrıldım.

(O) Avam halkım iltihak edin. Ülke türesi terk etmeyin. Ne çare; siz, ülkem, hanım.

(M) Moi ves' norod, bud' tverd. Zakonı gosudarstva ne razruşay (ne otsılay)! St vas, moe gosudarstvo i moy han (ya otdelilsya, m. e. umer).

Türkçe çeviri: Bütün halkım sağlam ol. Devletin mülkiyetini yok etmeyin (onu kesmeyin)! Kutsal koruyucu benim devletim ve hanımdır (ayrıldım, yani öldüm).

(V) -

(R-M) Kara halkım, möhkemlenin. El kanununu dağıtdınız, efsus, siz, elim, hanım...

(K) Halkım, katı ol! Devletin kanunlarından ayrılma! Ne acı bana, devletim, hanım!

(A) (Ey) avam halkım, çalışın çabalayın. Yurdu, yasaları elden bırakmayın, ne acı! Zavallı yurdum ve hanım!

Notlar

Satır çevirileri anlamsal olarak yakındır. Satırdaki müteveffa halkına seslenmektedir. Kanunlardan ayrılmama, çalışıp çabalama gibi tavsiyelerde bulunmaktadır.

Bu bulguların sonucunda satır, ‘Kara halkım, çalışın. Devletin yasalarını elden bırakmayın, ne acı! Zavallı devletim ve hanım!’ şeklinde çevrilebilir.

8. satır:

Transliterasyon

(FA) èlm:ŴGRNTA:sŴBWLŋ:srŋrmdŴkmYs:čblgdAbrtgmd:skzr:Ŵrdm

(R1) èlm:WGRNTA:sŴBWLp:rlrmdŴkmYŴK²⁴⁰:čblgdA:brtgmd:skz:rrdm

(R2) èlm:WGRNTA:sŴ:BWLŋ:rlrmdŴkmYŴK:čblgdA:brtgmd:skz:rrdm

(O) èlm:WGRNTA:sŴ:BWLp:rlrmdŴkmYŴK:čblgdA:brbrtgmA:skz:rrdm

(M) blm:WGRNTA:sŴ:BWLp:rlrmdŴkmYŴK:čblgdA:brtgmA:skz:rrdm

(V) èlm:WGRNTA:sŴBWLp:rlrmdŴkmYŴK:čblgdA:brtgmd:skzr:²⁴¹rrdmm

(R-M) èlm:WGRNTA:sŴ:BWLp:rlrmdŴkmYŴK:čblgdA:brbrtgmA:skz:rrdm

(K) èlmWGRNTA:sŴBWLŴk²⁴²:rlrmdŴkmYŴK:čblgdA:brtgmdAskz:r:lŴrdm

(A) èlm:WGRNTA:sŴBWLp:rlrmdŴkmYŴK:čblgdA:brtgmdAskz:r:lŴrdm

²⁴⁰R1’in rötuşlu ve rötuşsuz kopyalarında bu noktadaki işaret düz bir çizgi olarak görünmektedir. Fakat biz bu işaretin <ŴK> işareti olduğunu bildiğimiz için bu şekilde transliterasyon yaptık.

²⁴¹Satırın son ayırma işareti runik metinde yer almaktadır.

²⁴²Notunu düştürgümüz bu işaret <Ŵ> şeklindedir.

Notlar

İncelemeler arasında bazı farklılıklar bulunmaktadır. FA ve R2'nin satır ortasında <WL_η> olarak gösterdiği işaret grubunun son işareti çalışmalar arasında farklılaşmaya sebep olmuştur. Kormuşin, bu grubu <WL_ŵk> olarak tanımlamıştır. Yukarıda çalışmalarını incelediğimiz diğer araştırmacılar ise bu grubun <WL_p> olduğu görüşündedir. Bu kısımdan sonra yer alan işaret ise sadece FA'da <s> şeklindedir. Bu runik işaretin bulunduğu grup diğer çalışmalardaki gruplardan ayrılmıştır: <sr_ηrmd_ŵkmYs>.

Satırdaki <s_ŵBWL_p> işaret grubunun 'si FA, R1, Vail'ev ve Kormuşin'de 90° eğik şekildedir.

Satır; FA, R1, R2 ve Vail'ev'deki <brtgmd> işaret grubu ile devam etmiştir. Aynı zamanda Malov, Kormuşin ve Aydın ise bu grubun sonuna <A> işaretini eklemiştir. Orkun ve R-M'de <brbrtgmA> şeklinde daha farklı bir işaret grubu tespiti ile karşılaşmaktayız.

FA, satır sonunu <Ŵrdm> olarak bitirirken Kormuşin ve Aydın bu işaret grubunun başına başka bir işaret daha ekleyerek satırı <lŴrdm> olarak bitirmiştir. Diğer araştırmacılar ise bu durumdan biraz daha farklı olarak satırı <rrdm(m)> biçiminde tamamlamışlardır.

Transkripsiyon

(FA) -

(R1) -

(R2) belim o_ηurunta sü bolu_η ärlärim ädgüm yoq aç-bäligdä bir tägmä säkiz ä_η ärdimiz

(O) elim uy_ηrinta sü bolip ärlärim ädüküm yoq aç biligdä bir bärtigimä säkiz ä_η ärdim

(M) elim o_ηurunta sü bolup ärlärim ädküm yoq çälig (aç älig)dä bir tägmä säkiz ä_η erdm(iz)

(V) -

(R-M) elim uy_ηrunta sü bolup ärlärim ädküm yoq çälik (aç älig)dä bir tägmä säkiz ä_η ärdäm(iz)

(K) elim uy_ηrinta sü bolup ärlärmädükim yoq çibiligdä bir tägimä säkiz ä_η sürdim

(A) elim uy_ηrinta sü bolup ä_η (ö)lürmädöküm yoq çiwiligdä bir tägimä sekiz ä_η ölürdüm

Notlar

Satırın 5. işaret grubu farklı okuyuşlara sebep olmuştur. İlk çalışmalarda *ärlärim* olarak okunan sözcük Kormuşin'de bir sonraki sözcükle birleştirilip *ärlärmädükim*, Aydın'da *är <ö>lürmädöküm* olarak okunmuştur. Satır devamında Radloff'un *Ač-bäligdä* olarak verdiği sözcüğü Orkun *ač biligdä*, Malov ve R-M *čälig (Ač älig)dä* şeklinde okunmuştur. Bunlardan daha farklı bir transkripsiyon Kormuşin tarafından verilmiştir: *čibiligdä*. Aydın, bu sözcüğü *čiwiligdä* okumuştur. Kormuşin, satır sonunu diğer araştırmacılardan daha farklı tamamlamıştır: *sürdim*. Aydın ise satırı *ölürdüm* olarak bitirmiştir. Bu bulguların sonucunda satır, *elim uyrınta sü bolup är (ö)lürmädöküm yoq čiwiligdä bir tägimdä sekiz är ölürdüm* şeklinde okunabilir (bk. Aydın, 2019, s. 65).

Çeviri

(FA) -

(R1) -

(R2) Zum Schutze meines Bäl seid ein Heer! Ich habe keine Helden, keine Guten mehr, bei den Atsch-bälig im Gesammt waren wir acht Helden.

Türkçe çeviri: Topumun korunması için bir ordu ol! Kahramanım yok, artık iyi adamım yok, Aç-belig ile toplamda sekiz kahramandık.

(O) ülkem uğrunda asker olup adamlarım ayak kabım yok... aç (olduğunu) bildikde bir (tane) verdiğimde sekiz adam er idim.

(M) V jizni moego gosudarstva, vo vremya voynı, u menya ne okazalos' geroev-udal'yov. V srajenii vsego-navsego nas bilo vosem' geroev.

Türkçe çeviri: Devletimin hayatında, savaşlar sırasında kahramanlarım yoktu, katliamda sadece sekiz kahraman bizi yendi.

(V) -

(R-M) Elim uğrunda goşun olub döyüşçülerim, bahtım yok. Bir döyüşde sekkiz döyüşçü ikidliyi.

(K) Devletim için ordu sürerek benim (şahsen) (düşman) askerlerini öldürmediğim bir olay olmadı. Sadece Çibilig'deki bir savaşta bizzat savaştım ve düşmanın sekiz askerini esir aldım.

(A) Yurdum uğrunda asker olup adam öldürmediğim yok. Çivilig'de bir saldırıda sekiz adamı öldürdüm.

Notlar

Satırın uzun olması sebebi ile çevirilerde bazı farklılıklar olmuştur. Satırdaki müteveffa, öldürdüğü kişilerden bahsetmektedir. Aynı zamanda girdiği bir saldırıda sekiz adamı öldürdüğünü aktarmaktadır.

Bu bulguların sonucunda satır, 'Yurdum uğrunda asker olup öldürmediğim adam yok. Çivilig'de bir saldırıda sekiz adamı öldürdüm.' şeklinde çevrilebilir (bk. Aydın, 2019, s. 65).

9. satır:

Transliterasyon

(FA) AmWTrLAgYr:KW²⁴³LNW:dRpYN:W_ηB • Tk:LY²⁴⁴WrdW²⁴⁵YA²⁴⁶Wdm

(R1) AmWTrLAgYr:KW²⁴³LNW:dRpYN:W_ηB • Tk:LY²⁴⁴Wrd[W²⁴⁵YA²⁴⁶Wdm]²⁴³

(R2) [...]LmW:bryA:[...]:KILNW:DRLYNW_ηB[...]şYILTAr[...]

(O) [...]LmW:bryA:[...]:KILNW:DRLYN[...]B[...]şYILTAr[...]

(M) [...]LmN:bryA:[...]:KILNW:DRLYNW_η:B[...]şYILTAr

(V) elmWTş_ηA:zIp:KA²⁴⁴LND•RLYW_η:B[...]ş²⁴⁵Y:ILTAr[...]²⁴³KAYN

(R-M) [...]LmW:bryA:[...]:KILNW:DRLYN[...]B[...]şYILTAr

(K) elmWTş_ηAbIrKILNW:[...mKW_nçYm...şArYgIrmn]rdI:YITA

(A) elmWTş_ηAzIpKALNDRLYW_η:B[...]ş²⁴⁶Y:ILTAr[...]²⁴³KAYN

²⁴³Satırın son kısmı rötuşlu ve rötuşsuz kopyalarda tam olarak görünmemektedir.

²⁴⁴Bu işaret, runik metinde <A> şeklinde transliterasyon kısmında <I> şeklindedir.

²⁴⁵Bu noktadaki işaret <Y> şeklindedir

²⁴⁶Bu noktadaki işaret <Y> şeklindedir

Notlar

Ele aldığımız bu satırın işaret tespitleri çalışmadan çalışmaya farklılık göstermiştir. FA ve R1'in işaret tespitleri aynıdır. R2, Orkun, Malov ve R-M satır başında ve devamında saptayamadığı işaretleri boşluk bırakarak belirtmiştir. Bu dört çalışmanın da işaret tespitleri aynıdır. Sadece R2 ve Malov, Orkun ve R-M'den farklı olarak satır ortasına <Wη> işaretlerini tanımlamıştır. Bu grubun son işareti <η>, R2, Malov ve Vasil'ev'de <◊> versiyonuyla verilmiştir. Aynı işaret, FA ve R1'de ise <⊙> şeklindedir.

Vasil'ev, Kormuşin ve Aydın'ın çalışmaları arasında farklılıklar mevcuttur. Kormuşin ve Aydın satırın 11. işaretinden itibaren birbirinden ayrılmıştır. Vasil'ev ve Aydın'ın bulguları ise aynıdır. Kormuşin satırda olmasına ihtimal verdiği işaretleri parantez içinde göstermiştir.

FA ve R1'de <WηB> işaret grubundan sonra nokta işareti bulunmaktadır: <•>. Bu grubun son işareti yine FA ve R1'de 90° eğiktir.

Transkripsiyon

(FA) -

(R1) -

(R2) (...) bariya (...) qilinu adirilayin oš barä (?) yilta ärti

(O) (...) mu bäriyä (...) qilinu adirilayin (...) b(...)s yilta är

(M) (...) mn bäriyä (...) qilinu adirilayin (...) uη(...)b(...) yilta är(...)

(V) -

(R-M) (...) mn bäriyä (...) qilinu adirilmayin (...) un (...)b(...)š yilta är(...)

(K) elim utsiņa bir qilnu [(...)m quncuyim(...)ša är y girmän] ärdi ayiņa

(A) elim utušiņa azip qala(y)in adirilayin b(ar)s? yilta är(ti ya)liqayin

Notlar

Ele aldığımız satırdaki runik işaretlerin araştırmacılar tarafından farklı tespit edilmesi okunuşta da farklılıklara yol açmıştır. İşaret tanımlamasında eksiklik bulunan sözcüklerin yeri boş bırakılmıştır. Kormuşin'e kadar olan okuyuşlar birbirine daha

yakındır. Kormuşın ve Aydın’daki ilk iki sözcüğün okuyuşu birbirinden farklıdır. Bu bulguların sonucunda satır, *elim utuşına azıp qala(y)in adrılayın b(ar)s? yılta är(ti ya)liqayın* şeklinde okunabilir (bk. Aydın, 2019, s. 65).

Çeviri

(FA) -

(R1) -

(R2) (...) rechts (Süden) (...) werdend will ich mich trennen. In diesem Bars-Jahre (...)

Türkçe çeviri: (...) Sağ (güney) (...)Ayrılmak istiyorum. O bars yıllarında.

(O) (...) beride (...) kılınıp ayrılalım (...)bars yılında er

(M) Napravo (na yug) (...) delayas’ i otdelyayas’ (m. e. umnraya). V godu barsa geroy.

Türkçe çeviri: Sağa (güneye) (...) olma ve ayrılma (yani zeki). Bars yılında bir kahramandır.

(V) -

(R-M) (...) çenuba (...) ederek ayrılmayın. Bars ilinde ikid (...)

(K) Devletimin zaferi için (...)yaparak (...)oldum. Ne acı!

(A) Yurdum uğruna çekip gideyim, ayrılalım. (Ölümüm) pars? yılında idi. Tek başıma kalayım.

Notlar

Satırda eksikler olsa da çeviriler anlamsal olarak aynı doğrultudadır. Satırda ölen kişinin bahsi geçmektedir. Buradaki ‘pars’ sözcüğü Aydın’ın çevirisinde ‘ölen kişinin öldüğü yılı’ belirtmektedir.

Bu bulguların sonucunda satır, ‘Yurdum uğruna çekip gideyim, ayrılalım. Pars yılında idi. Tek başıma kalayım.’ şeklinde çevrilebilir (bk. Aydın, 2019, s. 66).

10. satır:

Transliterasyon

(FA) BW η ²⁴⁷:B η A:BTt:K m zI η •m:YITA:szmA $WAKAY\eta A$ •

(R1) B²⁴⁸W η :B η A:Bn:[brms:W η lgm]²⁴⁹d:YITA:szmA:[YL]KAYN

(R2) BW η BW η A:Bn:brms:W η lgm:YITA:szmA:YLKAYN

(O) BW η :B η A:BW²⁵⁰BTrms:W η ldm:YITA:szmA:YLKAYN

(M) BW η :B η A[...]:BT:Tms:W η ldm:YITA:szmA:YLKAYN

(V) B²⁵¹W η :B η A:BW η :Trms:W η ldm:YITA:szmA:YLKAYN

(R-M) BW η :B η A:BW²⁵²BTrms:W η ldm:YITA:szmA:YLKAYN

(K) B²⁵³W η :B η A:BWBTrms:W η ldm:YITA:szmA:YLKLYNA

(A) BW η :B η A:BW η ²⁵⁴Trms:W η ldm:YITA:szmA Y YLKAYNA

Notlar

Satır çevirileri birbirine oldukça yakındır. Satır durumunun iyi olması, çalışmalar arasındaki farkı en aza indirmiştir. Farklılık satır ortasında yer alan <BW η BTrms> işaret grubunda meydana gelmiştir. Orkun, R-M ve Kormuşin, bu işaret grubunu <BW η BTrms:> olarak tanımlamıştır. Vasil'ev ve Aydın ise bu işaret grubunun 3. işaretini değiştirerek <BW η :Trms> saptamasını yapmıştır. İlk çalışmalarda ise bu işaret grubu daha da farklı şekilde tespit edilmiştir. Kimi yapıtta iki kimi yapıtta üç tane < η > işareti bulunmaktadır. R1, R2, Orkun ve Molov satırdaki bütün < η > işaretlerini < $\diamond$ > versiyonunda vermiştir.

Satır sonunda yer alan işaret grubu FA'da <WAKAY ηA > iken Kormuşin'in incelemesine kadar <YLKAYN> olarak yer almıştır. Kormuşin, bir işareti değiştirmiş

²⁴⁷Satırın 3. ve 5. işareti < $\diamond$ >, satır sonundaki < η > işareti ise < $\odot$ > şeklindedir.

²⁴⁸Satırdaki bütün işaretleri 90° saat yönünün tersine dönmüş şeklindedir.

²⁴⁹Bu işaret grubu, R1'in rötuşlu ve rötuşsuz kopyalarında net olarak görünmemektedir.

²⁵⁰Orkun, bu noktadaki runik işaretten emin olamadığı için işareti noktalar hâlinde göstermiştir. Parantez içerisinde bu işaretin olmasına ihtimal verdiği başka bir işaret daha eklemiştir: <N>

²⁵¹Vasil'ev, satırdaki bütün işaretlerini 90° saat yönünün tersine dönmüş şekilde göstermiştir.

²⁵²R-M, bu noktadaki runik işaretten emin olamadığı için işareti noktalar hâlinde göstermiştir. Parantez içerisinde bu işaretin olmasına ihtimal verdiği başka bir işaret daha eklemiştir: <N>

²⁵³Kormuşin, satırın ilk runik işaretini < $\diamond$ > olarak göstermiştir. Satırdaki diğer işaretleri 90° saat yönünün tersine dönmüş şeklindedir.

²⁵⁴Satırdaki bütün < η > işaretleri < $\odot$ > iken bu noktadaki işaret yarım daire şeklindedir (bk. s. 65).

ve grubunun son kısmına bir işaret daha eklemiştir: <YLKLYNA>. Aydın ise aynı işaret grubunun sonuna <A> işaretini eklemiştir.

Bu bulguların sonucunda satırdaki runik işaretler <BWη:BηA:BŴηTrms:Ŵldm:YITA:szmAYLKAYNA> şeklinde tespit edilebilir.

Transkripsiyon

(FA) -

(R1) -

(R2) buša bušīban (buη buηaban) bārmiš ölüüm yīta sizimā yoluqayīn

(O) bun bana b(?) bat ārmiš öldim yīta sizimā yoluqayīn

(M) buη baηa bat ārmiš öldim yīta sizimā yoluqayīn.

(V) -

(R-M) buη baηa bat ārmiš öldim yīta sizimā yoluqayīn.

(K) buη buη-a būb(a)t (?)ārmiš öldim ayīt-a äsizim-ä yalqīl yana (?)

(A) buη baηa bunt(a) ārmiš öldüm yīta äsizim ä yalīqayīn a

Notlar

Satırın ilk iki sözcüğü bütün araştırmacılar tarafından *buη baηa* olarak okunmuştur. Sadece R2 bir sonraki sözcükle birleştirip *buηaban* okuyuşunu gerçekleştirmiştir. Bir sonraki sözcük için *bat*, *būb(a)t*, *bunt(a)* gibi farklı transkripsiyonlar yapılmıştır.

Satırda yer alan son sözcük ise ilk çalışmalarda *yolukayīn* okunmuş fakat Kormuşin emin olmamakla birlikte sözcüğün *yalqīl yana (?)* olarak okunabileceğini belirtmiştir. Aydın ise biraz daha farklı olarak *yalīqayīn a* okuyuşunu tercih etmiştir.

Bu bulguların sonucunda satır, *buη baηa bunt(a) ārmiš öldüm yīta äsizim ä yalīqayīn a* şeklinde okunabilir (bk. Aydın, 2019, s. 66).

Çeviri

(FA) -

(R1) -

(R2) meine, im heftigen Zorne (Kummer) hingegebenen Todten, für euch will ich mich opfern.

Türkçe çeviri: Ölümüm, şiddetli bir öfke (keder) içinde teslim oldu, senin için kendimi feda edeyim.

(O) (işte) keder bana çabucak erişdi: öldüm. Ne çâre; sizlerime feda olayım.

(M) Peçal' bistro mne yavilas': Ya oslab (pal jertvoy za vas moih)! Goryuya, mne hotelos' bı vstretit'sya s vami (ulu da budu ya vaşey jertvoy).

Türkçe çeviri: Hüzün bana çabucak belirdi: Zayıflamıştım (senin için kurban oldum)! Kederli, seninle tanışmak istiyorum (ulu, senin kurban olmama izin ver).

(V) -

(R-M) Mavi köylerde küne, ayı itirdim (körmedim), yerimden, efsus, sizden ayrıldım.

(K) Tasalandım... Öldüm. Ne keder ne acı...

(A) Dert bana burada (bu zamanda) erişmiş. Öldüm, ne acı! Ne yazık! Tek başıma kalayım (artık)!

Notlar

Satırın çevirileri anlamsal olarak birbirine yakındır. Satırdaki müteveffa kederlendiğini, tasalandığını dile getirmiştir. Satırda 'Öldüm, ne acı! Ne yazık!' gibi ünlem bildiren sözcükler yer almaktadır.

Bu bulguların sonucunda satır, 'Dert bana burada erişmiş. Öldüm, ne acı! Ne yazık! Tek başıma kalayım!' şeklinde anlamlandırılabilir (bk. Aydın, 2019, s. 66).

11. satır:

Transliterasyon

- (FA) R $\ddot{W}$ rtz:YILKm:syzDKLG:BR:mm:B²⁵⁵W η m:YWW $\dot{K}$ rdm
(R1) t $\ddot{W}$ r $\ddot{W}$ kz $\ddot{W}$:YILKm:syzDKLG:BRmm:BW η m:YWW $\dot{K}$ rdm
(R2) t $\ddot{W}$ rtDK:YILKm:skzDKLG:BRmm:BW η m:YWW $\dot{K}$:rtm
(O) t $\ddot{W}$ rtDK:YILKm:skzDKLG:BRmm:BW η m:YWW $\dot{K}$:rtm
(M) t $\ddot{W}$ rtDK:YILKm:skzDKLG:BRmm:BW η m:YWW $\dot{K}$:rdm
(V) t $\ddot{W}$ rtDK:YILKm:skzDK:LG:BRmm:BW η m:YWW $\dot{K}$:rdm
(R-M) t $\ddot{W}$ rtDK:YILKm:skzDKLG:BRmm:BW η ²⁵⁶m:YWW $\dot{K}$:rdm
(K) t $\ddot{W}$ rtt $\ddot{W}$:YILKm:skzDKLG:BRmm:B²⁵⁷W η m:YWW $\dot{K}$ rdm
(A) t $\ddot{W}$ rtDKYILKm:skzDKLG:BRmm:BW η m:yWW $\dot{K}$ rdm

Notlar

R2, Orkun, Malov, Vasil'ev ve R-M'nin işaret tespitleri aynıdır. Aydın, sadece bir işareti diğer araştırmacılardan farklı göstermiş, satır sonunda yer alan <y> işaretini ön işaret olarak kullanmıştır.

Satırın ilk işaret grubunu FA <R $\ddot{W}$ rtz>, R1 <t $\ddot{W}$ r $\ddot{W}$ kz $\ddot{W}$ > olarak saptamıştır. Kormuşin ise diğer çalışmalardan biraz daha farklı olarak satır başındaki işaret grubunu <t $\ddot{W}$ rtt $\ddot{W}$ > olarak göstermiştir. Satır ortasında yer alan <skz> işaret grubu sadece FA ve R1'de <syz> olarak yer almıştır. Bu satırdaki <BW η m> grubunun 3. işareti, FA, R-M ve Aydın hariç tüm yayınlarda <◊> versiyonuyla verilmiştir. Aynı işaret FA ve Aydın'da <⊙> şeklindedir.

Transkripsiyon

(FA) -

(R1) -

(R2) dört adaq yilqim šakiz adaqlıy barmadım bušim(da) (buñim) yoq ärtim

(O) dört adaqlıy yilqim šakiz adaqlıy barımim bunim yoq ärtim

²⁵⁵Satırın bu noktasındaki işaret <◊> işaretinin 90° saat yönünün tersine dönmüş biçimidir.

²⁵⁶Bu noktadaki işaret <◊> şeklindedir.

²⁵⁷Satırın bu noktasındaki işaret <◊> işaretinin 90° saat yönünün tersine dönmüş biçimidir.

(M) tört adaq(lîy) yîlqîm sâkiz adaq(lîy) barîmîm buñîm yoq ârdim.

(V) -

(R-M) tört adaq(lîy) yîlqîm sâkkiz adaq(lîy) barîmîm buñîm yoq ârdim.

(K) törttû yîlqîm šâkiz adaq(lîy) barîmîm buñîm yoq ârdim

(A) tört adaq(lîy) yîlqîm šâkiz adaq(lîy) barîmîm buñum yoq ârdim.

Notlar

Satırın transkripsiyonları birbirine oldukça yakındır. Kormuşin, satırın ilk sözcüğünü *törttû* olarak okurken diğer araştırmacılar bu sözcüğü *tört* olarak transkribe etmiştir. Satır sonuna doğru yer alan bir diğer sözcük ise R2 tarafından *barmadîm* olarak tespit edilirken diğer araştırmacılar bu sözcüğü *barîmîm* şeklinde okumuşlardır. Bu bulguların sonucunda satır, *tört adaq(lîy) yîlqîm šâkiz adaq(lîy) barîmîm buñum yoq ârdim* şeklinde okunabilir (bk. Aydın, 2019, s. 65).

Çeviri

(FA) -

(R1) -

(R2) Die vierfüssigen Pferde achtfüssig (machend) bin ich nicht gegangen, in meinem Zorne kam ich um (ich lebte kummerlos).

Türkçe çeviri: Dört ayaklı atları sekiz ayaklı (yaparak) yürümedim, öfkemde ölebilirim (acı çekmeden yaşadım).

(O) Dört ayaklı yîlkîm, sekiz ayaklı mallarım (olduğundan) kederim yok idi.

(M) U menya bîl çetveronogiy skot, u menya bîl vos'minogiy skot, i ya jil bez peçali.

Türkçe çeviri: Dört ayaklı sığırım vardı, sekiz ayaklı sığırım vardı ve kederlenmeden yaşadım.

(V) -

(R-M) Yüz ikid dostum güçlü (olduğu) üçün, yüz eren elli öküze hücum etdiyi üçün ayrıldım.

(K) Dört (ayaklı) malım, sekiz ayaklı mülküm (çadırım), (onlarla ilgili) derdim olmadı.

(A) Dört ayaklı hayvanlarım, sekiz ayaklı malım mülküm (pek çoktu). (Hiçbir) derdim yoktu.

Notlar

Birkaç çalışma dışında çeviriler anlamsal olarak yakınlık göstermektedir. Satırda bahsi geçen kişinin malı mülkü olduğu söylenmekte ve hiçbir derdinin olmadığı vurgulanmaktadır. R-M'nin çevirisi anlamsal olarak diğer çevirilerden biraz daha ayrılmıştır: Yüz ikid dostum güçlü (olduğu) için, yüz eren elli öküze hücum etmeyi için ayrıldım.

Bu bulguların sonucunda satır, 'Dört ayaklı hayvanlarım, sekiz ayaklı malım mülküm (çoktu). Derdim yoktu.' şeklinde çevrilebilir (bk. Aydın, 2019, s. 66).

12. satır:

Transliterasyon

(FA) KDšmA:kmA:RWnmt:DzATmA:YITA:KRAWmDAmY:NKŰ•WL:ěšTLmA

(R1) KDšmA:kěŰmA:DKLTmA:YITA:tŰr[:B]²⁵⁸WDNNKADmŰè:mL:èITLmA:

(R2) KDšmA:kěImA:DKTmA:YITA:KRA:BWDNmA:DRTLm:YITA:mn

(O) KDšmA:kěsmA:DKTmA:YITA:KRA:BWDNmA:DRLTm:YITA:

(M) KDšmA:kěšmA:DKTmA:YITA:KRA:BWDNmA:DRLTm:YITA:mn

(V) KDšmA:kěnmA:DŰĶATmA:YITA:KRA:BWDNmA:DRLTm:YITA:mn

(R-M) KDšmA:kěsmA:DRLTmA:YITA:KRA:BWDNmA:DRLTm:YITA:

(K) KDšmA:kěnmA:DRLTmA:YITA:KRA:BWDNmADRLTm:YITA:mn

(A) KDšmA:kěnmA:DRLTmA:YITA:KRA:BWDNmADRLTm:YITA:mn

Notlar

Satırın ilk işaret grubu bütün araştırmacılar tarafından aynı tespit edilmiştir. Fakat 2. işaret grubu bazı farklılıkların oluşmasına yol açmıştır. Orkun ve R-M bu grubu <kěsmA> olarak tespit ederken Vasil'ev, Kormuşin ve Aydın'ın tespiti <kěnmA> şeklindedir. Bir sonraki grup ise R-M, Kormuşin ve Aydın tarafından <DRLTmA>

²⁵⁸Bu noktadaki işaret net olarak görünmemektedir.

şeklinde tanımlanmıştır. Diğer incelemelerin bu tespitten biraz daha uzaklaştığı görülmektedir. Satır geneline bakıldığında FA ve R1'in işaret tanımlamaları diğer çalışmalardan daha farklıdır.

Transkripsiyon

(FA) -

(R1) -

(R2) qadašima äki äbimä adaq(lik) atima yita qara budunima adiriltim.

(O) qadašima käšimä adaq atima yita qara budunima adiriltim yita

(M) qadašima käšimä adaq(liq) atima yita qara budunima adiriltim yita män.

(V) -

(R-M) qadašim käšimä adaq(liq) atima. Yita qara bodunima adiriltim yita män.

(K) qadašim-a kinim-ä adiriltim-a ayit-a qara bodunim-a adiriltim ayit-a män

(A) qadašim a kinim ä adiriltim a yita qara bodunum a adiriltim yita män

Notlar

Çalışmalar arasında ufak farklılıklar mevcuttur. Satırın ilk sözcüğü *qadašim* olarak okunmuştur. Satırın 2. sözcüğü farklı görüşler ortaya çıkarmıştır. Bu sözcüğü, R2 *äki äbimä*; Orkun, Malov ve R-M *käšimä*; Kormuşin ve Aydın ise *kinim-ä* olarak okumuştur. Bir sonraki sözcük ise sadece Kormuşin ve Aydın tarafından *adiriltim a* olarak verilmiş; diğer araştırmacılar sözcüğü *adaq(lik)* şeklinde okumuştur. Satırın devamındaki sözcük, diğer çalışmalardan farklı olarak Kormuşin'de *ayit-a*, Aydın'da ise *yita* şeklinde transkripsiyona aktarılmıştır. Bu sözcük diğer yapıtlarda *atima* olarak yer almıştır. Bu bulguların sonucunda satır, *qadašim a kinim ä adiriltim a yita qara bodunum a adiriltim yita män* şeklinde okunabilir (bk. Aydın, 2019, s. 65).

Çeviri

(FA) -

(R1) -

(R2) Von meinen Genossen, von meinen beiden Heusern (Familien), von meinen mit Füßen versehenen Pferden, von meinem schwarzen Volke habe ich mich getrennt.

Türkçe çeviri: Yoldaşlarımdan, siz iki ailemden, ayaklı atlarımdan, siyah halkımdan ayrıldım.

(O) Akrobamdan, okluğumdan, ayaklı atımdan (?), nâfile: avam halkımdan ayrıldım, nâfile.

(M) Ot moiñ priyateley, moego poyasa (ulu kolçana) ot moiñ (bıstronogih koney, uvı, ot vsego naroda moego ya otdelilsya (m. e. umer), goryuya (ya)...

Türkçe çeviri: Arkadaşlarımdan, kemerimden (Ulu sadak) atlarımdan (süratli atlar, ne yazık ki, ayırdığım tüm halkımdan (m. e. öldü), yas tutan (ben)...

(V)-

(R-M) Dostlarımdan, kemerimden, ayaklı (sur'etli) atlarımdan, efsus, gara halgımdan (camaatımdan) ayrıldım, efsus, men.

(K) Akrobalarım ve kaynım, sizlerden ayrıldım, ne acı! Halkım, ayrıldım! Ne acı!

(A) Akrobalarımıdan, yakınlarımdan ayrıldım, ne acı! Avam halkımdan ayrıldım, ne acı! Ben (?)

Notlar

Satırın çevirileri anlamsal olarak aynı doğrultudadır. Satırda bahsi geçen kişi, sevdiği kişilerden ailesinden ve değerli bulduğu şeylerden ayrıldığını dile getirmektedir. Satırda 'ne acı!' gibi ünlem bildiren sözcükler yer almaktadır.

Bu bulguların sonucunda satır, 'Akrobalarımıdan, yakınlarımdan ayrıldım, ne acı! Avam halkımdan ayrıldım, ne acı! Ben (?)' şeklinde çevrilebilir (Aydın, 2019, s. 66).

4.11. Begre (E-11)

E-11 yazıtı, 1892 yılında, V. A. Oşurkov tarafından Begre (Biy-Hem) Irmağı civarında bulunmuş ve 1916 yılında A. V. Adrianov tarafından Minusinsk Müzesine taşınmıştır. V. A. Oşurkov, yazıtın kopyasını W. Radloff'a vermiştir. 143x27x39 cm (Vasil'ev, 1983, s. 19) ölçüsünde olan yazıtta toplam 10 satır bulunmaktadır (Aydın, 2019, s. 69). Begre yazıtı dört köşeli, yüksekliği yaklaşık 1,5 metre olan iri bir taş üzerine hakkedilmiştir (Kormuşin, 2017, s. 300).

1. satır:

Transliterasyon

(FA) -

(R1) W̃čWGLmÁDRLDmAYITAbW̃kmdmAKTGLÑGL

(R2) W̃čWGLmADRLDm[A]YITA:bW̃kmdm[A]KTGLÑGL

(O) W̃čWGLmÁDRLDmAYITAbW̃kmdmAKTGLÑGL

(M) W̃čWGLmADRLDmAYITA:bW̃kmdmAKTGLÑGL

(V) W̃čWGLmADRLDmAYITAbW̃kmdmAKTGLÑGL

(R-M) W̃čWGLmÁDRLDmAYITAbW̃kmdmAKTGLÑGL

(K) W̃čWGLmÁDRLDmAYITAbW̃kmdmAKTGLÑGL

(A)W̃čWGLmADRLDmAYITAbW̃kmdmAKTGLÑGL

Notlar

Yazıtın 1. satırında herhangi bir farklılıkla karşılaşılmamıştır. Satır durumunun iyi olması işaretlerin bütün araştırmacılar tarafından aynı şekilde tespit edilmesini sağlamıştır: <W̃čWGLmADRLDmAYITAbW̃kmdmAKTGLÑGL>.

Transkripsiyon

(FA) -

(R1) -

(R2) üç oylıma adırıldım, yïta, bükmädim, qatïylanïl

(O) üç oylım(a) adırıldım(a) ayïta, bükmädim(a) qatïylanïl

(M) üç oylıma adırıldım, yïta, bökmädım, qatïylanïl

(V) -

(R-M) üç oylıma adırıldım, yïta, bökmädım, qatïylanïl

(K) üç oylım adırıldım-a yït-a bökmädım-ä qatïylanïl

(A) üç oylum a adrıldım a yïta bökmädım ä qatïylanïl

Notlar

1. satırın transkripsiyonunda herhangi bir farklılık yoktur. Bütün araştırmacıların işaretleri aynı şekilde tespit etmesi satırın okunuşuna da yansımıştır: *üç oylum a adrıldım a yïta bökmädım ä qatïylanïl*.

Çeviri

(FA) -

(R1) -

(R2) Von meinen drei Söhnen habe ich mich getrennt, ich konnte nicht verweilen, tröste dich!

Türkçe çeviri: Üç oğlumdan ayrıldım, oyalanamadım, rahatlatamadım!

(O) Üç oğlım(dan) ayrıldım; nafıle; doymadım. İltihak et.

(M) Ya rasstalsya so svoimi tremya sinov'yami. Goryuya, ya ne nasladilsya. Mujaysya!

Türkçe çeviri: Üç oğlumdan ayrıldım. Üzülüyorum zevk almadım

(V) -

(R-M) Üç oğlumdan ayrıldım, efsus, doymadım, möhkemlen!

(K) Ah, benim üç oğlum, (sizden) ayrıldım! Ne acı, (sizlere) doymadım! [Oğullarım] güçlü olun!

(A) Üç oğlumdan ayrıldım ne acı! (Onlara) doymadım. Çalışın (çabalayın).

Notlar

Satırdaki müteveffa, üç oğlundan ayrıldığını ve bu duruma çok üzüldüğünü dile getirmektedir. Satır sonu çevirilerinde birtakım farklılıklar meydana gelmiştir. Satır, *doymadım, iltihak et, çabalayın* gibi sözcükle tamamlanmıştır.

Bu bulguların sonucunda satır, ‘Üç oğlumdan ayrıldım ne acı! Doymadım. Çalışın.’ şeklinde çevrilebilir (bk. Aydın, 2019, s. 70).

2. satır:

Transliterasyon

(FA) -

(R1) tŴrpAlčrkIbnbsygrmIYšĐALNmčmrW $\underline{n\check{c}}$ ²⁵⁹YmÁBWŋÁĐRLĐmÁsIzmÁ
kŴnÁYÁzĐmÁ

(R2) tŴrpAlčrkIbnbsygrmIYšmDALNmšm[KW $\underline{n\check{c}}$ YmABWŋADRLĐm(A)sIzmA
kŴnAYAzDm(A)]²⁶⁰

(O) tŴrpAlčrkIbnbsygrmIYšĐAINmčmKW $\underline{n\check{c}}$ YmABWŋADRLĐmAsIzmA
kŴnAYAzĐmA

(M) tŴrpAlčrkIbnbsygrmIYšDA•LNmšmKW $\underline{n\check{c}}$ YmABWŋA•DRLĐmA•sIzmA•
kŴnAYA•zDmÁ

(V) tŴrpA•IčrkIbn•bsygrmIYšDA:[A]LNmšmKW $\underline{n\check{c}}$ YmÁBWŋÁĐRLĐm[Á]
sIzm[Á]kŴnÁy[Á]zDm[Á]

(R-M) tŴrpAlčrkIbnbsygrmIYšĐAINmčmKW $\underline{n\check{c}}$ YmABWŋADRLĐmAsIzmA
kŴnAYAzĐmA

(K) tŴrpA•IčrkIbn•bsygrmIYšDA•LNmšmKW $\underline{n\check{c}}$ YmABWŋÁĐRLĐmÁ•sIzmÁ•
kŴnÁYÁ•zĐmÁ

(A) tŴrpAlčrkIbnbsygrmIYšDALNmšmKW $\underline{n\check{c}}$ YmABŋADRĹĐmAsIzmA
kŴnAYÁzDmA

²⁵⁹ R1’de bu işaret <Ŵ> şeklindedir.

²⁶⁰ Radloff, köşeli parantez ile verdiğimiz kısmı 2. satır olarak belirtmiştir.

Notlar

Yazıtın 2. satırı birkaç işaret dışında bütün çalışmalarda aynı şekildedir. Fakat bazı işaretlerin farklı tanımlanması çalışmalar arasında küçük bir ayrıma yol açmıştır.

Satır ortasında yer alan <YšDA> işaret grubu sadece R2 tarafından <YšmDA> olarak tespit edilmiştir (1895, s. 301). Bu gruptan hemen sonra yer alan işareti, Orkun (1940, s. 71) ve R-M (1993, s. 235) <I> şeklinde saptamıştır. Fakat diğer araştırmacılar bu işaretin alt kısmında bir çizgi daha olduğunu belirterek işareti <L> ile tanımlamıştır. Bu işareten iki işaret sonra yer alan <š>; R1, Orkun ve R-M tarafından <č> olarak verilmiştir. Bu durum, <š> işaretinin üst kısmında bir çizgi daha olduğu düşüncelerinden kaynaklanmaktadır. Bu kısımdan sonra yer alan <ABWŋ> işaret grubu sadece Aydın'ın yazıtında <ABŋ> olarak aktarılmıştır (2019, s. 70). Satır devamındaki işaretlerde herhangi bir farklılık bulunmamaktadır.

Vasil'ev, Kormuşin ve Aydın satırda geçen <nč> işaretini aynadan yansımali pozisyonda vermiştir. Satırdaki <BWŋA> grubunun 3. işareti tüm yayınlarda <⊙> versiyonuyla verilmiştir.

Transkripsiyon

(FA) -

(R1) -

(R2) tör apa (törpe) içräki bän bäs yegirmi yašimda inim äčim qunčuyıma buŋa (buša) adirıldim sizimä kün ay azdim

(O) tör apa içräki bän bäs yegirmi yašda inim äčim qončuyim (a) buna adirıldim (a) sizimä kün (a) ay (a) azdim (a)

(M) tör-apa (ulu törpe) içräki bän bäs yegirmi yašda alinmišim qunčuyuma buŋa adirıldim, sizimä kün ay azidima.

(V) -

(R-M) tör apa içräki bän bäs yegirmi yašda alinmišam. qunčuyıma buna adirıldim. Sizimä kün. Ay azidim.

(K) tör apa içräki bän bäs yegirmi yašda alinmišim qunčuyim-a buŋa adirıldim-a äsizim-ä kün-ä aya azidim-a

(A) tör apa içräki bän beş yegirmi yaşda alınmışım qunçuyum a buñ a adrıldım a äsizim
ä kün ä ay a azdım a

Notlar

Satırın okunuşu tüm çalışmalarda büyük ölçüde aynıdır. Birkaç noktada bazı farklı okumalar meydana gelmiştir. Satırdaki *yaşda* sözcüğü sadece R2 tarafından *yaşım*da olarak verilmiştir.

Satırda *alınmışım* olarak yer alan sözcük çalışmadan çalışmaya değişiklik göstermektedir. Bu sözcük R2 ve Orkun tarafından *inim äçim* şeklinde okunmuştur.

Bu bulguların sonucunda satır, *tör apa içräki bän beş yegirmi yaşda alınmışım qunçuyum a buñ a adrıldım a äsizim ä kün ä ay a azdım a* şeklinde okunabilir (bk. Aydın, 2019, s. 70).

Çeviri

(FA) -

(R1) -

(R2) Tör(e)apa (Törpe), der içräki (innere Beamte) bin ich, in meinem fünf und zwanzigsten Jahre habe ich mich von meinen jüngeren und elteren Brüdern.

Türkçe çeviri: Ben Tör (e) apa (Törpe), içräki (iç yetkili), on beş yaşda küçük ve büyük kardeşlerimden ayrıldım.

(O) Ben içindeki Tör Apa; on beş yaşda küçük kardeşim, ağabeyim, prensesim(den) mükedder ayrıldım. Sizlerim(den). Güneş, ay azdım (delâlete düştüm).

(M) Ya Ter-apa (ulu Terpa) içraki (vnutrenniy çin), v pyatnadsat' let ya bıl vzyat na vospitanne k kitaytsam. V otnoşenin moi printsess ya v gore otdelilsya. Ya ne stal oşçuşat' solntse i lunu.

Türkçe çeviri: Ben Ter-apa (tslts terpa) içraki (iç rütbe), on beş yaşında Çinlilere büyüdüm. Kendi pahasına dağlardan ayrıldım. Güneşi ve ışını hissetmedim.

(V)-

(R-M) *Tör Apa* içräkiyem. On beş yaşda alınmışım. Hanımımdan kederle ayrıldım. Sizi, künü, ayı körmedim.

(K) Ben Tör Apa'nın içrāk'iyim. Ah, on beş yaşında aldığım zevcem, ne yazık, (senden) ayrıldım! Yazık bana, ah güneş ve ay, (sizleri) göremez oldum!

(A) (Ben) Tör Apa'ya bağıyım (mensubum). On beş yaşında aldığım eşimden (ayrıldım), ne sıkıntı! (Onlardan) ayrıldım, ne yazık! Güneş ve aydan ayrıldım.

Notlar

Bu satırdaki *Apa* sözcüğü bazı çalışmalarda unvan olarak yer alırken kimi çalışmalarda da kişi adı olarak geçmektedir. Aydın bu sözcük ile ilgili “Tonyukuk yazıtındaki *apa tarkan* dikkate alındığında, apa'nın da bir unvan olduğu söylenebilir.” açıklamasını yapmıştır (2019, s. 71). Satırdaki müteveffa, sevdiği kişilerden ayrıldığını dile getirmektedir. Güneş ve aydan ayrıldığını söylemektedir.

Bu bulguların sonucunda satır ‘Tör Apa'nın mensubuyum. On beş yaşında aldığım eşimden (ayrıldım), ne sıkıntı! Ayrıldım, ne yazık! Güneş ve aydan ayrıldım.’ şeklinde anlamlandırılabilir (bk. Aydın, 2019, s. 70).

3. satır:

Transliterasyon

(FA) -

(R1) skIzDKLGB²⁶¹RmGŴčnAYİLKItŴktIB²⁶²RDmAnAbŴkmdmAYTAŴrŋmgA
KRAmGÁzDmA

(R2) skIzDKLGBRmGŴčn[A]YİLKItŴktIBRDm[A]ŋAbŴkmdmYTAŴrŋmg[A]
KRAmG[A]zDm[A]

(O) skIzDKLGBRmGŴčn[A]YİLKItŴktIBRDm[A]ŋAbŴkmdmYTAŴrŋmg[A]
KRAmG[A]zDm[A]

(M) skIzDKLGBRmGŴčnAYİLKItŴktIBRDmAnA•bŴkmdmA•YTÁ•ŴrŋmgA
KRAmGAzDmA

(V) skIzDKLGB²⁶³RmGŴčnAYİLKItŴktIB²⁶⁴RDmAnAbŴkmdmAYTAŴrŋmgA

²⁶¹Satırın bu noktasındaki işaret <Ŵ> şeklindedir.

²⁶²Satırın bu noktasındaki işaret <Ŵ> şeklindedir.

²⁶³Satırın bu noktasındaki işaret <Ŵ> şeklindedir.

²⁶⁴Satırın bu noktasındaki işaret <Ŵ> şeklindedir.

KRAmGAzDmA

(R-M) skIzDKLGBRmGŴčn[A]YILKItŴktIBRDm[A]ŋAbŴkmdmYTAŴrŋmg[A]

KRAmG[A]zDm[A]

(K) skIzDKLGB²⁶⁵RmGŴčtŴYILKItŴktIB²⁶⁶RDmAŋA•bŴkmd²⁶⁷mAYTAŴrŋmgA

KRAmGÁzDmA

(A) skIzDKLGB²⁶⁸RmGŴčtŴYILKItŴktIB²⁶⁹RDmAŋAbŴkmdmAYTAŴrŋmgA

KRAmGAzDmA

Notlar

Ele aldığımız bu satır oldukça uzundur. Satırın geneli tüm çalışmalarda ortak olup bazı noktalarda farklılıklar bulunmaktadır. Satırın 15. işareti Kormuşin'e kadar <n> olarak tespit edilmesine rağmen Kormuşin (2017, s. 303) ve Aydın bu işareti <t> şeklinde göstermiştir. Bunun sebebi ise Kormuşin ve Aydın'ın <t> işaretinden sonra yer alan <Ŵ> işaretinin çizgilerinin birbiri ile karıştırıldığını düşünmelerinden kaynaklanmaktadır. Satır sonuna doğru yer alan <AYTA> işaret grubu R2, Orkun, Malov ve R-M tarafından <YTA> olarak verilmiştir. Bu grubun ilk işareti ise gösterilmemiştir. Satırın son kısımlarında yer alan <ŋ> işareti R1, Kormuşin ve Aydın'da <⊙> versiyonuyla verilmiştir. Aynı işaret, R2, Orkun, Malov, Vasil'ev ve R-M'de yuvarlak daire içine koyulmuş üç noktadan oluşmaktadır.

Transkripsiyon

(FA) -

(R1) -

(R2) säkiz adaqlıy barımay üçün yılqı tökäti bardım anda bükmädim yita örünmäg qaramay azdım

(O) säkiz adaqlıy barımıy üçün a yılqı tükäti bardım a anta bükmädim a ayita örünmäg a qaramıy a azdım a

²⁶⁵Satırın bu noktasındaki işaret <Ŵ> şeklindedir.

²⁶⁶Satırın bu noktasındaki işaret <ŋ> şeklindedir.

²⁶⁷Satırındaki <d> işareti <+> şeklindedir.

²⁶⁸Satırın bu noktasındaki işaret <Ŵ> şeklindedir.

²⁶⁹Satırın bu noktasındaki işaret <ŋ> şeklindedir.

(M) säkiz adaqlıy barimıy üçün yılqı tükäti bardım anta bökmädım yıta örünümig qaramıy azıdım.

(V) -

(R-M) säkiz adaqlıy barimıy üçün yılqı tükäti bardım anta bökmädım yıta örünümig qaramıy azıdım a

(K) säkiz adaqlıy barimıy üçtü yılqı tükäti bardım-a aña bökmädım-ä ayıt-a örünümig-e qaramıy-a azıdım-a

(A) säkiz adaqlıy barimıy üçün yılqı tükäti bardım a anta bökmädım ä yıta ürünümüg ä qaramıy a azdım a

Notlar

Satırın okunuşu tüm çalışmalarda büyük ölçüde aynıdır. Satırın 3. sözcüğü olan *barimıy* sadece R2 tarafından *barımay* biçiminde okunmuştur. Satırdaki 4. sözcük ise bütün çalışmalarda *üçün* iken Kormuşın'de *üçtü* şeklindedir. Satırda *tükäti* olarak yer alan bir sonraki sözcük ise sadece R2'de *tökäti* olarak tanımlanmıştır. Radloff, satır devamındaki *bökmädım* sözcüğünü de *bükmädım* olarak okumuştur. Orkun da bu okuyuşu desteklemiştir.

Satır sonunda R2 ve Orkun'un yer verdiği *örünmäg* sözcüğü diğer çalışmalarda *örünümig* olarak okunmuştur. Aydın ise bu sözcüğün *ürünümüg* olduğunu düşünmektedir. Bu bulguların sonucunda satır, *säkiz adaqlıy barimıy üçün yılqı tükäti bardım a anta bökmädım ä yıta ürünümüg ä qaramıy a azdım a* şeklinde okunabilir (bk. Aydın, 2019, s. 70).

Çeviri

(FA) -

(R1) -

(R2) Wegen des Reitens der Achtfüssigen sind meine Pferdeheerden zu Ende gegangen, ich bin gegangen, dort konnte ich nicht verweilen, ich habe nicht mehr die Möglichkeit mich zu freuen und mich umzusehen.

Türkçe çeviri: Sekiz ayaklı atlara bindiğim için at sürülerim sona erdi, gittim, orada kalamadım, artık mutlu olma ve etrafa bakma fırsatım yok.

(O) Sekiz ayaklı malı için at sürüsü sarfediverdim, orada doymadım; söyleye; iyi ruh (?), fena ruh (?) azdım.

(M) İmeya svoy sıty skot, ya horoşo puteşestvoval na konyah, no i tut ne nasladilsya. Ya goryuyu. Teper' ya gluh (i slep) k svoim stadam.

Türkçe çeviri: Sığır sürüme sahip olduğum için at sırtında iyi seyahat ettim ama burada bile kendimden zevk almadım. Kederliyim şimdi sürülerine sağır (ve kör).

(V) -

(R-M) Sekkiz ayaklı dövletim üçün ilhı tükenene geder ketdim, orada doymadım, efsus, işığı, karanlığı körmürem.

(K) Ben [kendimin] sekiz ayaklı mülkünü (yani, çadırımı) ve üç çeşit olan bütün malımı terk ettim ve onlara doymadım! Ne acı, beyazımı (çadırımı) ve siyahımı (malımı, hayvanlarımı) göremez oldum!

(A) Sekiz ayaklı malım mülküm için, at sürüm tükeninceye kadar gittim. Onlara doymadım, ne acı! Soylu ve avam (halkımdan) ayrıldım.

Notlar

Müteveffa, satırda malına ve mülküne doymadığını, acı bir durumda olduğunu söylemektedir. Halkından ayrıldığını dile getirmektedir. Satır çevirilerinin pek çoğu bu doğrultudadır.

Bu bulguların sonucunda satır, 'Sekiz ayaklı malım mülküm için at sürüm tükeninceye kadar gittim. Onlara doymadım, ne acı! Soylu ve kara (halkımdan) ayrıldım.' şeklinde anlamlandırılabilir (bk. Aydın, 2019, s. 70).

4. satır:

Transliterasyon

(FA) -

(R1) yrmAÿITAşWB²⁷⁰mADRLDmABWηA:sIzmAÿITA

(R2) yrmA:YITA: şWBmA:DRLDm[A]BWηAsIzmA:YITA:

(O) yrmA:YITA:şWBmA:DRLDm[A]BWηAsIzmA:YITA:

²⁷⁰Satırın bu noktasında ve satır devamında yer alan işareti <ℳ> şeklindedir.

(M) yrmA•YITA•šWBmA:DRLDmABWηAsIzmA:YITA:
(V) yrmAYITA•šWBmAĐRLDmABWηAsIzmA:YITA:
(R-M) yrmA:YITA:šWBmA:DRLDm[A]BWηAsIzmA:YITA:
(K) yrmAYITAš²⁷¹WB²⁷²mADRLDmABWηAsIzmA•YITA
(A) yrmAYITAšWB²⁷³mADRLDmABWηA•sIzmA:YITA

Notlar

Satırın durumu oldukça iyidir. Bu sebeple satırdaki runik işaretlerin hepsi bütün çalışmalarda aynıdır. Tek fark ayırma işaretlerinde meydana gelmiştir. Satırdaki ayırma işaretlerinin bazıları <:> şeklinde verilirken bazıları ise <•> şeklinde gösterilmiştir. Satırdaki <BWηA> işaret grubunun 3. işareti <η>, tüm yayınlarda <⊙> versiyonuyla verilmiştir.

Transkripsiyon

(FA) -
(R1) -
(R2) yerimä yïta subïma adïrïldïm buŋa (buša) sizimä yïta
(O) yerimä ayïta subïma adïrïldïm (a) buŋa sizimä ayïta
(M) yerimä yïta subïma adïrïldïm buŋa sizimä yïta
(V) -
(R-M) yerimä yïta subïma adïrïldïm buŋa sizmä yïta
(K) yerim-ä ayït-a subum-a adïrïldïm-a buŋ-a äsizim-ä ayït-a
(A) yerim ä yïta suwum a adrïldïm a buŋ a äsizim ä yïta

Notlar

Satırın okunuşu birbirine oldukça yakındır. Satırın 3. sözcüğü üzerine bazı farklı okuma çalışmaları yapılmıştır. Bu sözcük Kormuşin'e kadar *subïma* okunurken

²⁷¹<š> işareti <ŋ> şeklinde gösterilmiştir.

²⁷²Satırın bu noktasında ve satır devamında yer alan işareti <Ů> şeklindedir.

²⁷³Satırın bu noktasında ve satır devamında yer alan işareti <Ů> şeklindedir.

Kormuşın, sözcüğün *subum-a* olduğunu düşünmüştür. Aydın ise bu sözcüğü *suwum a* şeklinde transkribe etmiştir.

Bu bulguların sonucunda satır, *yerim ä yïta suwum a adrıldım a buñ a äsizim ä yïta* şeklinde okunabilir (bk. Aydın, 2019, s. 70).

Çeviri

(FA) -

(R1) -

(R2) Von meinem Lande, von meinem Wasser bin ich getrennt, in Kummer (zürnend, d. h. kempfend) von euch.

Türkçe çeviri: Toprağımdan, suyumdan, üzüntü içinde (kızgınlık, yani duygu) senden ayrılıyorum.

(O) Yerimden; beyhude; suyumdan ayrıldım; mükedder olarak sizlerimme beyhude.

(M) Ya otdelilsya (m. e. umer), goryuya, ot svoey zemli i svoey vodi (m. e. ot svoey rodini). V peçali v otnoşenin vas moiñ, goryuya.

Türkçe çeviri: Toprağımdan ve suyumdan (yani anavatanımdan) kederli olarak ayrıldım (yani öldüm). Ben seninle ilgili yas ve üzüntü içindeyim.

(V) -

(R-M) Yerimden, efsus, suyumdan ayrıldım, kederle, sizden, efsus...

(K) Ah, toprağım, yazık! Ah, nehirler ve göllerim [sizden] ayrıldım. Yazık bana, heyhat, yazık!

(A) Yerimden (ayrıldım) ne acı! Suyumdan ayrıldım, ne sıkıntı! Ne yazık! Ne acı!

Notlar

Satır çevirileri anlamsal olarak birbirine oldukça yakındır. Müteveffa, toprağından, suyundan ayrıldığını üzgün bir şekilde dile getirmektedir. Bu bulguların sonucunda satır, ‘Yerimden (ayrıldım) ne acı! Suyumdan ayrıldım, ne sıkıntı! Ne yazık! Ne acı!’ şeklinde anlamlandırılabilir (bk. Aydın, 2019, s. 71).

5. satır:

Transliterasyon

(FA)

(R1) BWĐŇmAkŴnmAKDšmADRLĐmAbŴkmdmA

(R2) BWDNmAkŴnmAKDšmADRLDm:bŴkmdm[A]

(O) BWDNmAkŴnmAKDšmADRLDm:bŴkmdm[A]

(M) BWDNmAkŴnmAKDšmADRLDm:bŴkmdmA

(V) BWĐŇmAkŴnmAKDšmADRLĐmAbŴkmdmA

(R-M) BWDNmAkŴnmAKDšmADRLDm:bŴkmdm[A]

(K) BWĐŇmA•kInmAkDšmA•ĐRLĐmA•bŴkmd²⁷⁴mA

(A) BWĐŇmAkInmAkDšmADRLĐmAbŴkmdmA

Notlar

Ele aldığımız bu satırın transliterasyonu çalışmalar arasında benzerlik taşımaktadır. Satırın bazı noktalarında farklılıklar meydana gelmiştir.

Satırın ilk işareti R1, Vasil'ev ve Aydın'da <Ů> şeklindedir. Satır sonundaki <ADRLDm> grubunun sonuna R1, Vasil'ev, Kormuşin ve Aydın <A> işaretini eklemiştir. Satırda ayırma işareti sadece R1, Vasil'ev ve Aydın'da kullanılmamıştır. Kormuşin, satırdaki ayırma işaretlerini <•> olarak göstermiştir.

Transkripsiyon

(FA) -

(R1) -

(R2) budunĭma kĭnimă qadašĭma adĭrĭldĭm bŭkmădim

(O) budunĭma kĭnimă qadašĭma adĭrĭldĭm (a) bŭkmădim (a)

(M) budunĭma kĭnimă qadašĭma adĭrĭldĭm bŏkmădim

(V) -

(R-M) bodunĭma, kĭnimă, qadašĭma adĭrĭldĭm, bŏkmădim

²⁷⁴Bu işaret artı işaretine benzemektedir: <+>

(K) bodunim-a kinim-ä qadašim-a adirildim-a bökmädim-ä

(A) bodunum a kinim ä qadašim a adrildim a bökmädim ä

Notlar

Satırın ilk sözcüğü R2, Orkun ve Malov'da *budunima* iken R-M, Kormuşin ve Aydın'da *bodunim a* şeklindedir. Satırın 2. sözcüğü ise Kormuşin'e kadar *künimä* olarak okunmuştur. Kormuşin ve Aydın ise bu sözcüğü transkripsiyona *kinim ä* şeklinde aktarmıştır. Satırın son sözcüğü, R2 ve Orkun tarafından *bükmädim* olarak okunurken Malov'dan itibaren bu sözcük *bökmädim* şeklinde tanımlanmıştır.

Bu bulguların sonucunda yazıtın 5. satırı, *bodunum a kinim ä qadašim a adrildim a bökmädim ä* şeklinde okunabilir (bk. Aydın, 2019, s. 70).

Çeviri

(FA) -

(R1) -

(R2) von meinem Volke, von meiner Familie, von meinen Gefehrten bin ich getrennt, konnte nicht verweilen.

Türkçe çeviri: Halkımdan, ailemden, arkadaşlarımdan ayrı kaldım ve oyalanamadım.

(O) Kavmimden, halkımdan, arkadaşlarımdan ayrıldım; doymadım.

(M) Ya otdelilsya i ne nasladilsya v otnošenin svoego naroda, svoego plemeni i seoih rodstvennikov.

Türkçe çeviri: Kendimi ayırdım ve halkımın, kel kafamın ve bu akrabalarımın tavrından hoşlanmadım.

(V)-

(R-M) Halgımdan, ardıcılılarımdan, dostlarımdan ayrıldım, doymadım.

(K) Ah, halkım, benim sülalem ve akrabalarım, (sizlerden) ayrıldım, (sizlere) doymadım!

(A) Halkımdan, akrabalarımdan ayrıldım, (onlara) doymadım.

Notlar

Satır çevirileri anlamsal olarak birbirine oldukça yakındır. Satırdaki mütaveffa, halkına ve akrabalarına doymadan onlardan ayrıldığını dile getirmektedir.

Bu bulguların sonucunda satır, ‘Halkımdan, akrabalarımın ayrıldım, doymadım.’ şeklinde çevrilebilir (bk. Aydın, 2019, s. 71).

6. satır:

Transliterasyon

(FA) -

(R1) èlmAKŃmAbŰkmdmA:bŋgŰgtIktmAzĐmA

(R2) èlmAKŃmAbŰkmdm:bŋgŰgtIktm[A]zDm[A]

(O) èlmAKŃmAbŰkmdm:bŋgŰgtIktm[A]zDm[A]

(M) blmAKNmAbŰkmdm:bŋgŰgtIktmAzDmA

(V) èlmAKŃmAbŰkmdmAYšmytIytmšzĐmA

(R-M) èlmAKŃmAbŰkmdm:bŋgŰgtIktm[A]zDm[A]

(K) èlmAKŃmAbŰkmdmA•YšmytIytmšzĐmA•

(A) èlmAKŃmAbŰkmdmAYšmytIytmšzĐmA

Notlar

Ele aldığımız incelemeler arasında bazı farklılıklar vardır. Bu farklılıklar daha çok satır sonlarında görülmektedir. Satır ortasında yer alan <bŰkmdm> işaret grubunun sonuna R1, Vasil'ev, Kormuşin ve Aydın tarafından <A> işareti eklenmiştir. Sonrasında R1, R2, Orkun, Malov ve R-M satıra <bŋgŰgtIktm> grubuyla devam ederken Vasil'ev, Kormuşin ve Aydın <YšmytIytmš> grubuyla devam etmiştir.

Satırdaki <bŰkmdmA> işaret grubunun <d>'si R1, R2, artı işaretine benzemektedir: <+>.

Transkripsiyon

(FA) -

(R1) -

(R2) belimä qanıma bükmadım bāngük tiktım azdım

(O) elimä qanıma bükmadım a bāngüg tiktım a azdım a

(M) elimä qanıma bükmadım yašım yeti yetmiş (bāngüg tiktım) azidim

(V) -

(R-M) elimä qanıma bökmädım yašım yeti yetmiş azidim

(K) elim-ä qanım-a bökmädım-ä yašım yeti yetmiş azidim-a

(A) elim ä qanım a bökmädım ä yašım yeti yetmiş azdım a

Notlar

İncelemeler arasındaki farklı işaret tespitleri, transkripsiyon kısmına da yansımıştır. Satırın 3. sözcüğünü R2, Orkun ve Malov *bükmadım*, R-M, Kormuşin ve Aydın *bökmädım* olarak okumuştur. Satırın devamındaki sözcüğü, R2 *bāngük*, Orkun *bāngüg* olarak transkribe etmiştir. Malov ise bu okuyuşu parantez içerisinde (*bāngüg tiktım*) vermiştir. Malov, satırın devamını R-M, Kormuşin ve Aydın'daki gibi *yašım yeti yetmiş* şeklinde aktarmıştır.

Bu bulguların sonucunda satır, *elim ä qanım a bökmädım ä yašım yeti yetmiş azdım a* şeklinde okunabilir (bk. Aydın, 2019, s. 70).

Çeviri

(FA) -

(R1) -

(R2) Bei meinem Bel, meinem Chane konnte ich nicht verweilen, das Denkmal habe ich errichtet, bin in die Irre gegangen.

Türkçe çeviri: Belim üzerinde duramadım, anıtı diktım ve yoldan saptım.

(O) elime, hanıma doymadım. Yazıt taşı dikdim, azdım.

(M) Ya ne nasladilsya svoim gosudarstvom i svoim hanom. Moi vozrast šest'desyat sem' (po Padlovu: Ya vozdvig večnyy pamyatnik). Ya stal gluh (ko vsemu) (m. e. umer).

Türkçe çeviri: Ben hâlimden ve hanımdan zevk almadım. Yaşım altmış yedi (Padlov'a göre: Ebedi bir anıt diktim). Sağır oldum (her şeye) (m. e. Öldü).

(V) -

(R-M) Elimden, hanımdan doymadım. Altmış yeddi yaşında közümü yumdum.

(K) Ah, devletim, hanım, [sizlere] doymadım! Yaşım altmış yedi (yetmiş yedi -?) ve ben [hayatı] hissedemez oldum!

(A) Yurduma, hanıma doymadım. Yaşım altmış yedi (iken) ayrıldım (öldüm).

Notlar

Satırdaki müteveffa, hanımına, yurduna doyamadığını dile getirmektedir. Altmış yedi yaşında sevdiklerinden ayrıldığı vurgulamaktadır. R2 ve Orkun diğer çevirilerden farklı olarak 'Yazıt taşı dikdim, azdım.' çevirisini yapmıştır. Malov, satırın bu şekilde de çevrilebileceğini dile getirmiştir.

Bu bulguların sonucunda satır, 'Yurduma, hanıma doymadım. Yaşım altmış yedi, ayrıldım.' şeklinde anlamlandırılabilir (bk. Aydın, 2019, s. 71).

7. satır:

Transliterasyon

(FA) -

(R1) YTDAtW̃ηrmA:DL̃DmA

(R2) YTDAtW̃ηrmADRLDmA

(O) YTDAtW̃ηrmADRLDmA

(M) YTDAtW̃ηrmADRLDm

(V) YTDAtW̃ηrmAD̃RL̃DmA

(R-M) YTDAtW̃ηrmADRLDm

(K) YTDAtW̃ηrmA•DL̃DmA

(A) YTDAtW̃ηrmA:DL̃DmA

Notlar

Ele alınan bu satır, yazıtın kısa satırlarındandır. İncelediğimiz çalışmalarda bütün runik işaretler aynı şekilde tespit edilmiştir. Sadece Malov ve R-M’de satır sonunda olması gereken <A> işareti bulunmamaktadır.

Bu bulguların sonucunda satırdaki işaretler <YTDAtWjrmA:DLmDmA> şeklinde tespit edilebilir.

Transkripsiyon

(FA) -

(R1) -

(R2) yatda (?) tünürimä adirildim

(O) yatda tünürimä adirildim

(M) yatda tünürimä adirildim

(V) –

(R-M) yatda tünürimä adirildim

(K) yatda tünürim-ä adirildim-a

(A) yatda tünürüm ä adrildim a

Notlar

Satırın okunuşu, tüm incelemelerde birbirine oldukça yakındır. İlk sözcük bütün yapıtlarda *yatda* okunmuştur. 2. sözcük ise *tünürimä* olarak okunurken Aydın *tünürüm ä* okuşunu ile diğer çalışmalardan biraz daha ayrılmıştır.

Bu bulguların sonucunda satır, *yatda tünürüm ä adrildim a* şeklinde okunabilir (bk. Aydın, 2019, s. 70).

Çeviri

(FA) -

(R1) -

(R2) Von meiner Schamanentrommel im Jat(?) bin ich getrennt.

Türkçe çeviri: Yat (?) içimdeki şaman davulumdan ayrılıyorum.

(O) kehanetde davulumdan ayrıldım.

(M) Ya otdelilsya (m. e. umer) na çujbine ot svoih rodstvennikov.

Türkçe çeviri: Yabancı bir ülkede akrabalarımın ayrıldım (öldüm).

(V) -

(R-M) Yadda (yad yerde) gohumlarımdan ayrıldım.

(K) Ah, uzak yerlerdeki kayınlarım, sizlerden ayrıldım!

(A) Yad ellerdeki dünürümden ayrıldım.

Notlar

Satırdaki müteveffa, uzaktaki dünürlerinden ayrıldığını dile getirmektedir. Çeviler anlamsal olarak bu doğrultuda yapılmıştır. Fakat ilk çalışmalarda biraz daha farklı çeviriler karşımıza çıkmıştır. R2 ve Orkun ‘davulumdan ayrıldım.’ çevirisi yapmıştır. Satırda sözü edilen kişinin tam olarak kimden ayrıldığı, araştırmacılar tarafından farklı şekillerde yorumlanmıştır.

Bu bulguların sonucunda satır, ‘Uzak yerdeki dünürümden ayrıldım.’ şeklinde anlamlandırılabilir (bk. Aydın, 2019, s. 70).

8. satır:

Transliterasyon

(FA) -

(R1) ηLGDŃmAŋsIzĐAdgŴšmADRLDmA

(R2) ηLGDNmAŋsIzmAdgŴšmADRLDmA

(O) ηLGDŃmAŋsIzmAdgŴšmADRLDm

(M) ηLGDšmAŋsIzmAdgŴšmADRLDm

(V) ηLGDš[N]²⁷⁵mAŋŴ[s]²⁷⁶IzmAdgŴšmADRLDmA

(R-M) ηLGDŃmAŋsIzmAdgŴšmADRLDm

(K) ηLGDšmAŋsIzĐAdgŴšmADRLĐmA

²⁷⁵Parantez içerisinde belirttiğimiz işaret transliterasyon kısmında verilmiştir.

²⁷⁶Parantez içerisinde belirttiğimiz işaret transliterasyon kısmında verilmiştir.

(A) η^{277} LGĐšmA: η^{278} šIzĐAdgŴšmADRLĐmA

Notlar

Çalışmalar arasında bazı farklılıklar bulunmaktadır. İlk farklılık satırın 5. işaretinde karşımıza çıkmaktadır. Bu işareti, çoğu araştırmacı <N> olarak tespit ederken Malov, Kormuşin ve Aydın <š> ile tanımlamıştır. Vasil'ev'in çalışmasına baktığımızda runik işaretlerin yer aldığı kısımda işaret <š> şeklinde görünmektedir. Transliterasyon kısmında ise <N> işareti gösterilmiştir. Satırdaki < η LGĐŇmA η > grubunun < η >'ları Aydın hariç tüm yayınlarda <⊙> işaretinin tam daire şeklidir.

Satır ortasında yer alan <šIzmA> işaret grubu üç değişik şekilde karşımıza çıkmaktadır. Bu grup R1'in kopyasında <sIzDA> iken Kormuşin'e kadar olan incelemelerde ise <šIzmA> şeklinde yer almaktadır. Kormuşin ve Aydın, bu grubu <šIzDA> olarak saptamıştır. Satır sonundaki <A> işareti Orkun, Malov ve R-M tarafından gösterilmemiştir.

Transkripsiyon

(FA) -

(R1) -

(R2) anda alıydanıma anda sizimä ädgü äšimä adırıldım.

(O) nd lı dınım (a) nd sizimä ädgü äšimä adırıldım.

(M) anta alıy adašima anta sizimä ädgü äšimä adırıldım.

(V) -

(R-M) anta alıy adašima, anta sizimä, ädgü äšimä adırıldım.

(K) antlıy adašim-a antšizda ädgü äšim-ä adırıldım-a

(A) antlıy adašim a antšizda ädgü äšim ä adırıldım a

²⁷⁷Satırın ilk işareti <⊙> olarak gösterilmiştir.

²⁷⁸Satırın bu işaret <⊙> olarak gösterilmiştir.

Notlar

İşaret tespitleri bütün çalışmalarda yakın olsa da satırın okunuşunda oldukça farklılık vardır. Satırın ilk sözcüğü, R2’de *anda*, Malov ve R-M’de *anta*, Kormuşin ve Aydın’da ise *antliÿ* olarak okumuştur. Orkun, bu kısmı bütün yapıtlardan farklı olarak *nd ly* şeklinde transkribe etmiştir. Satırın 2. sözcüğü ise çoğu çalışmada *adaşim a* olarak okunmuştur. R1 ve Orkun, bu okuyuşu ile çoğu araştırmadan ayrılmıştır. Satırda *anda sizimä* olarak okunan sözcükler Kormuşin ve Aydın’da birleştirilerek *antşizda* şeklinde okunmuştur. Bu bulguların sonucunda satır, *antliÿ adaşim-a antşizda ädgü äşim-ä adirildim-a* şeklinde okunabilir (bk. Kormuşin, 2017, s. 264).

Çeviri

(FA) -

(R1) -

(R2) Dort von meiner Habe (?), von euch, meinen guten Genossen, bin ich getrennt.

Türkçe çeviri: Orada eşyalarımın (?), sizden, iyi yoldaşlarımdan ayrıldım.

(O) (...) sizlerimden, iyi eşimden ayrıldım.

(M) Tam ot svoih besčislennih družey (ulu: ot bogatstva i družey) ya otdelilsya (m. e. umer) ot vas moih, moih dobrih tovariščey.

Türkçe çeviri: Orada, sayısız arkadaşlarımdan (veya: servet ve arkadaşlarımdan) ayrıldım (öldüm) senden, benim, iyi yoldaşlarım.

(V) -

(R-M) Ohda süd gardaşımın, ohda sizden, yahşı dostlarımdan ayrıldım.

(K) Yeminle bağlı olduğum dostlarım ve yeminle bağlı olmadığım iyi niyetli arkadaşlarım, (sizlerden) ayrıldım!

(A) Ant içtiğim yoldaşım, ant ile bağlı olmayan iyi eşimden, dostumdan ayrıldım.

Notlar

Satırda bahsi geçen kişinin sevdiği kişilerden ve iyi niyetli dostlarından ayrıldığı dile getirilmektedir. Çeviriler bu anlamsal doğrultuda yapılmıştır.

Bu bulguların sonucunda satır, ‘Ant içtiğim yoldaşım, ant ile bağlı olmayan iyi eşimden, dostumdan ayrıldım.’ şeklinde anlamlandırılabilir (bk. Aydın, 2019, s. 71).

9. satır:

Transliterasyon

(FA) -

(R1) bšygrmI:YšmĎA:TBGčKŇGA:BRĎmArrdmm:Űčn:LpWŇ:LTWŇkŰmšg:

grItbAèld²⁷⁹A:kŰčI:KzGŇĎmA

(R2) bšygrmI:YšmĎA:TBGčKŇGA:BRĎm[A]rrdmm:Űčn:LpWŇ:LTWŇ:kŰmšg:

grItm:èldA:kŰčI:KzGŇĎm[A]

(O) bšygrmI:YšmĎA:TBGčKŇGA:BRĎm[A]rrdmm:Űčn:LpWŇ:LTWŇ:kŰmšg:

grItb:èldA:kŰčI:KzGŇĎm[A]

(M) bšygrmI•YšmĎA•TBGčKŇGA•BRĎmA•rrdmmŰčn•LpWŇ•LTWŇ:kŰmšg:

grItbA:bldA:kIčI:KzGŇĎmA

(V) bšygrmI:YšmĎA:TBGčKŇGA:BRĎmArrdmm:Űčn:LpWŇ:LTWŇkŰmšg:

grItbAèldA:kŰčI:KzGŇĎmA

(R-M) bšygrmI:YšmĎA:TBGčKŇGA:BRĎm[A]rrdmm:Űčn:LpWŇ:LTWŇ:kŰmšg:

grItb:èldA:kŰčI:KzGŇĎm[A]

(K) bšygrmI•YšmĎÁ•TBGčKŇGA•BRĎmÁ•rrdmmŰčn•LpWŇ•LTWŇ•kŰmšg•

grItbAèld²⁸⁰A•kIšI:KzGŇĎmA

(A) bšygrmIYšmĎATBGIKŇGABRĎmArrdmmŰčnLpWŇLTWŇkŰmšg:

grItbAèldAkIšI:KzGŇĎmA

²⁷⁹Bu işaret, artı işaretine benzemektedir.

²⁸⁰Bu işaret, <+> işaretine benzemektedir.

Notlar

Ele aldığımız bu satırda büyük farklılıklar gözlenmemiştir. Bazı noktalarda küçük ayrımlar vardır. Satırdaki ayırma işaretlerinin yeri, araştırmadan araştırmaya değişmektedir. Malov ve Kormuşin bazı ayırma işaretlerini noktalarla göstermiştir.

Transkripsiyon

(FA) -

(R1) -

(R2) beş yegirmi yaşımda tapyač qanya bardim är ärdämim üçün alip on (alınan?) altun kümüšig ägritim beldä küci qazyandim

(O) beş yegirmi yaşımda tabyač qanya bardim (a) är ärdämim üçün alip on altun kümüšig ägritäb (a) äldä küci qazyandim (a)

(M) beş yegirmi yaşımda tabyač qanya bardim är ärdämim üçün alpun altun kümüšig ägritäb äl dä kiši qazyandim a

(V) -

(R-M) beş yegirmi yaşımda tabyač qanya bardim är ärdämim üçün alpun üçün altun kümüšik, äkritäb äldä kiči qazyandim a

(K) beş yegirmi yaşımda tabyač qanya bardim-a är ärdämim üçün alpun altun kümüšig ägritäbä eldä kiši qazyandim-a

(A) beş yegirmi yaşımda tawyač qanya bardim a är ärdämim üçün alpun altun kümüšüg äğri täwä eldä kiši qazyandim a

Notlar

Sözcüklerin okunuşu ufak ayrımlar dışında birbirine oldukça yakındır. Satırın 4. sözcüğü *tapyač*, *tabyač* ve *tawyač* gibi farklı şekillerde okunmuştur. Yine satır devamındaki bir diğer sözcük üzerine *ägritim*, *ägritäb*, *ägritäbä*, *äğri täwä* gibi birçok farklı okuyuş yapılmıştır.

Bu bulguların sonucunda satır, *beş yegirmi yaşımda tabyaç qanya bardim-a är ärdämim üçün alpun altun kümüşig ägri täbä*²⁸¹ *eldä kişi qazyandim-a* şeklinde okunabilir (bk. Kormuşin, 2017, s. 304).

Çeviri

(FA) -

(R1) -

(R2) In meinem fünf und zwanzigsten Jahre ging ich zum chinesischen Kaiser, empfangend (nehmend zehn) Gold und Silber, bin ich (reich geworden?) von dem Bäl habe inc seine Kraft erworben.

Türkçe çeviri: On beşinci yılımda Çin İmparatoruna gittim, altın ve gümüş aldım (on tane aldım), zengin oldum mu?

(O) On beş yaşımda Çin hanına vardım. Erlik erdemim için on altın, gümüş alarak sarfedip elde güç kazandım.

(M) V moi pyatnadsat' let ya pošel k kitayskomu imperatory radi moi sposobnostey po geroystvu (alpin?); zoloto, srebro, dorogie tkani, v (kitayskom) gosudarstve (i) lyudey (jenu?) ya priobrel.

Türkçe çeviri: On beş yaşımda, kahramanlık yeteneklerim (Alpin?) Uğruna Çin imparatoruna gittim; altın, gümüş, pahalı kumaşlar, (Çin) eyaletinde (ve) insanlar (eş?) edindim.

(V) -

(R-M) On beş yaşımda Tabgaç hanın (yanına) ketdim. İkidliyim için, alt olduğum için kızıl-kümüşü. Hal-halçanı, elde küçü gazandım.

(K) On beş yaşımdan itibaren tabgaç hanına gittim. Savaşçı ere ait şecaat ve cesaretim ile altın ve gümüş, develer ve cariyeler elde ettim.

(A) On beş yaşımda Çin hanına gittim. Erkeklik kahramanlığımı elde etmek için sıkıntıyla altın, gümüş, tek hörgüçlü deve, yurda adam kazandım.

²⁸¹ Satırdaki *ägri täbä* sözcüğü, Kormuşin'de bitişik yazılmıştır. (bkz. 2017, s. 304)

Notlar

Satırdaki müteveffa, on beş yaşında Çin hanına gittiğini dile getirmektedir. Buradan neler aldığını (altın, gümüş, cariyeler, tek hörgüçlü deve) belirtmiştir. Çalışmalardaki çevirilerin hepsi bu doğrultuda yapılmıştır.

Bu bulguların sonucunda satır, ‘On beş yaşında Çin hanına gittim. Erkeklik kahramanlığımı elde etmek için sıkıntıyla altın, gümüş, develer ve yurda adam kazandım.’ şeklinde anlamlandırılabilir (bk. Aydın, 2019, s. 71).

10. satır:

Transliterasyon

(FA) -

(R1) ytI:bŴrI:ŴlrdmABRšG:yŴkmgŴlrdmA

(R2) ytI:bŴrI:Ŵlrdm[A]BRšG:yŴkmg:Ŵlrdm[A]

(O) ytI:bŴrI:Ŵlrdm[A]BRšG:yŴkmg:Ŵlrdm[A]

(M) ytI:bŴrI:ŴlrdmA:BRšG:yŴkmg•ŴlrdmA

(V) ytI:bŴrI:ŴlrdmA:BRšG:yŴkmg•Ŵlrdm²⁸²mA

(R-M) ytI:bŴrI:Ŵlrdm[A]BRšG:yŴkmg:Ŵlrdm[A]

(K) ytI:bŴrI•ŴlrdmA•BRš²⁸³G•kŴkmg•Ŵlrdm²⁸⁴mA

(A) ytI:bŴrI•ŴlrdmABRšG•kŴkmgŴlrdm²⁸⁵mA

Notlar

Ele aldığımız bu satır, diğer satırlara göre oldukça kısadır. Bu sebeple satırda büyük farklılıklar oluşmamıştır. Satır sonunda yer alan <yŴkmg> işaret grubunun ilk işareti Kormuşin tarafından değiştirilerek <kŴkmg> şeklinde tespit edilmiştir. Aydın da bu görüşü desteklemiştir. Satırdaki ayırma işaretleri <:> ile gösterildiği gibi <•> olarak da belirtilmiştir.

²⁸²Bu noktadaki <d> işareti artı işaretine benzemektedir.

²⁸³Satırın bu noktasındaki runik işaretin görünümü oldukça farklıdır: <Ŵ>

²⁸⁴Bu noktadaki <d> işareti artı işaretine benzemektedir.

²⁸⁵Bu noktadaki <d> işareti artı işaretine benzemektedir.

Transkripsiyon

(FA) -

(R1) -

(R2) yeti böri ölürtüm barsiŷ yükmäkig ölürmädım

(O) yeti böri ölürdım (a) barsiŷ yükmäkig ölürmädım (a)

(M) yeti böri ölürdüm a barsiŷ kökmäkig ölürmädım a

(V) -

(R-M) yeti börü öldürdüm a barsiŷ kökmäkig öldürmädım a

(K) yeti böri ölürdım-ä barsiŷ kökmäkig ölürmädım-ä

(A) yeti böri ölürdüm ä barsiŷ kökmäkig ölürmädım ä

Notlar

Satırdaki runik işaretler bütün yayınlarda ortak olmasına rağmen transkripsiyonda bazı farklılıklar vardır. Satırın ilk sözcüğü bütün yapıtlarda *yeti* olarak okunmuştur. Satırın 2. sözcüğü *böri* ise sadece R-M'nin çalışmasında *börü* diye geçmektedir. Satırın 3. sözcüğü, *ölürdüm ä*, *ölürdim-ä*, *ölürtüm*, *öldürdüm a* gibi farklı varyasyonlarda okunmuştur. Satırın devamındaki sözcük ise R2 ve Orkun'un çalışmasında *yükmäkig* olarak okunurken daha sonraki çalışmalarda *kökmäkig* şeklinde yer almıştır. Bu bulguların sonucunda satır, *yeti böri ölürdüm a barsiŷ kökmäkig ölürmädım a* şeklinde okunabilir (bk. Malov, 1952, s. 25).

Çeviri

(FA) -

(R1) -

(R2) Sieben Wölfe habe ich getödtet, einen Tiger und einen Yükmek habe nicht getödtet.

Türkçe çeviri: Yedi kurt öldürdüm, bir kaplan ve bir yükmek öldürmedim.

(O) Yedi kurt öldürdüm. Barsı yükmeği (?) öldürmedim.

(M) Ya ubil sem' volkov. Ya ne ubival barsov i laney.

Türkçe çeviri: Bu kurtları ben öldürdüm. Leoparları ve geyiği öldürmedim.

(V) -

(R-M) Yedi canavar öldürdüm, bars, hallı maral öldürmedim.

(K) Yedi kurt öldürdüm, leopar ve kökmekleri ise öldürmedim.

(A) Yedi kurt öldürdüm, pars ve Sibiryâ leoparı öldür(e)medim.

Notlar

Satırda bahsi geçen müteveffa, bir kurt öldürdüğünü, leoparı ise öldürmediğini dile getirmiştir. Çalışmalardaki çevirilerin hepsi bu anlamsal doğrultudadır. Aydın, çeviriye ‘pars ve Sibiryâ leoparı’ şeklinde farklı bir yorum katmıştır. Bu bulguların sonucunda satır, ‘Yedi kurt öldürdüm, pars ve Sibiryâ leoparı öldür(e)medim.’ şeklinde anlamlandırılabilir (Aydın, 2019, s. 71).

4.12. Aldı-Bel I (E-12)

Aldı-Bel I yazıtı, 1888 yılında J. R. Aspelin başkanlığındaki Fin Arkeoloji Kurumu tarafından Ulug-Hem Irmağı'nın kuzeyinde, Aldı-Bel vadisinde bulunmuştur. 1891 yılında D. A. Klementz, 1965 yılında da I. A. Batmanov yazıtın kopyasını çıkarmıştır. 175x32 cm ölçülerinde olan taş yeşil renklidir. Yazıtta, Vasil'ev'e göre 4, Kormuşin'e göre ise 3 satır bulunmaktadır. Yazıtın bilinen numarası E-12'dir (Yıldırım vd., 2013, s. 47). E-12 yazıtı, malzemesi yeşilimsi gri renge sahip mıcır parçalı kum taşı olan 175x37x27 cm ölçülerinde dört köşeli bir dikili taş üzerine hakkedilmiştir (Kormuşin, 2017, s. 205).

Yazıt, ilk çalışmalarda bugün ayrı bir yazıt olarak incelenen E-72 ile birlikte ele alınmıştır. İki farklı yazıt, tek bir yazıt olarak verilmiştir. Yazıtlar Radloff'un yayınından (1895) itibaren ortada tek bir yazıt var gibi incelenmiştir. Radloff'un çalışmasından kaynaklanan bu durum daha sonrasında düzeltilmiş ve E-12 ile E-72 ayrı birer yazıt olarak incelenmeye başlanmıştır. Kormuşin ortaya çıkan bu karışık hakkında "En ilginç de aynı karışıklığın Aspelin'den 20 yıl sonra, 1907'de başka bir Fin bilim insanı olan I. Greno tarafından tekrarlanmış olmasıdır." ifadelerini kullanmıştır (2017, s. 206).

Yazıttaki satır sayısı araştırmacılara göre değişiklik göstermektedir. Vasil'ev ve Aydin 4, Kormuşin ise 3 satıra yer vermiştir.

1. satır:

Transliterasyon

(FA) čWčWĶ:bŴrI:š²⁸⁶ηWN

(R1) -

(R2) čWčWĶ:bŴrI:šηWN

(O) čWčWĶ:bŴrI:šηWN

(M) čWčWĶ:bŴrI:šηWN

(V) čWčWĶ:bŴrI:šηWN

²⁸⁶Satırın bu noktasındaki işaretin görünümü diğer çalışmalardaki görünümünden biraz daha farklıdır: <Ŵ> (bk. FA I, VII).

(R-M) čWčW^č:bŴrI:šŋWN

(K) čWčIbŴrI:š²⁸⁷ŋWN

(A) čWčI[W^č?]:bŴrI:šŋWN

Notlar

Bilim insanları satırda 12 işaret tespit etmiştir. 4. işaret incelemeden incelemeye farklılık göstermektedir. Diğer işaretler konusunda araştırmacılar ortak görüştedir. Satırın 4. işareti Kormuşin (2017, s. 208) ve Aydın (2019, s. 76) tarafından <Ŵ> şeklinde tespit edilmiştir. Diğer araştırmacılar ise Kormuşin'e kadar bu işareti <Ŵ> olarak tanımlamıştır. Aydın, <Ŵ> işaretini parantez içinde soru işareti ile birlikte vermiştir: <Ŵ?>. Çalışmalar arasında başka bir farklılık bulunmamaktadır. Satırdaki <šŋWN> grubun 2. işareti, tüm yayınlarda <Ŵ> versiyonuyla verilmiştir.

Transkripsiyon

(FA) -

(R1) -

(R2) çocuk böri šaŋun

(O) çocuk böri šaŋun

(M) çocuk böri šaŋun

(V)

(R-M) çocuk böri šaŋun

(K) čočĩ böri šaŋun

(A) čočĩ böri šaŋun

Notlar

Kormuşin ve Aydın dışındaki transkripsiyonlar aynı doğrultudadır. Satırın ilk sözcüğü incelemelerde *čočuk* olarak yer alırken Kormuşin ve Aydın, sözcüğü *čočĩ* olarak okunmuştur. Satırın devamında yer alan diğer sözcükler ise bütün çalışmalarda

²⁸⁷Satırın bu noktasındaki işaret, <Ŵ> şeklindedir.

aynıdır. Bu bulguların sonucunda satır, *čoči böri šaḡun* şeklinde okunabilir (bk. Kormuşın, 2017, s. 265).

Çeviri

(FA) -

(R1) -

(R2) Tschotschuk-Böri, der Schangun.

Türkçe çeviri: Çocuk Böri Sangun

(O) Çocuk Böri Şangun

(M) Çocuk-Byori (volk) Sangun.

Türkçe çeviri: Çocuk Böri (kurt) Sangun

(V) -

(R-M) Çocuk Böri Sanun

(K) (Ben) Çoçi Böri sangun

(A) (Ben) General Çoçi Böri('yim).

Notlar

Satır çevirileri birbirine oldukça yakındır. Bu durum, satırda bir kişiye ait isim bulunmasından kaynaklanmaktadır. Satırın okunuşundaki farklılıklar çeviriye de yansımıştır. Aydın, ilk sözcüğün okunuşunu Çingiz Han'ın ilk oğlunun adından yola çıkarak yaptığını belirtmiştir (2019, s. 76).

Molov (1952, s. 34), *böri* sözcüğünün anlamını '(volk) kurt' şeklinde parantez içerisinde belirtmiştir. Satırda geçen *šaḡun* sözcüğünün çevirisini Aydın, 'general' olarak vermiştir. Bu bulguların sonucunda satır, '(Ben) Çoçi Böri sangun.' şeklinde anlamlandırılabilir (bk. Aydın, 2019, s. 76).

2. satır:

Transliterasyon

(FA) [ʔ]²⁸⁸W²⁸⁹WN:KTWN:TRLGm

(R1) [...]TWN:TRLGm

(R2) [...]WN:KTWN:TRLGm

(O) [...]WN:KTWN:TRLGm

(M) [...]WN:KTWN:TRLGm

(V) [...]WN:KTWN:TRLGm

(R-M) [...]WN:KTWN:TRLGm

(K) [ʔ]²⁹⁰

(A) [...]WN:KTWN:TRLGm

Notlar

Ele aldığımız bu satırın ilk kısmı çalışmadan çalışmaya farklılık göstermektedir. Satırın devamında yer alan işaret tespitleri ortaktır. Satırın ilk kısmı okunamadığı için bu kısım bütün araştırmacılar tarafından <...> şeklinde belirtilmiştir. FA, satırın ilk runik işaretini oldukça farklı bir biçimde belirtmiştir.

<WN:KTWN:TRLGm> işaret grubu bütün çalışmalarda ortaktır. Bu işaret grubunun ilk üç işareti R1'in kopyalarında tespit edilememiştir. Kormuşin'in yapıtında ele aldığımız bu satır bulunmamaktadır.

Transkripsiyon

(FA) -

(R1) -

(R2) (...) on qatun tarlayım.

(O) (...) un qatun tarlayım.

(M) (...) un qatun tarlayım.

²⁸⁸Satırın ilk işaretinin görünümü oldukça farklıdır: <H> (bk. FA I, VII).

²⁸⁹Bu noktadaki işaret noktalar şeklinde verilmiştir.

²⁹⁰Kormuşin, bu satıra <?> koymuştur.

(V) -

(R-M) (...) un qatun tarlayım.

(K) -

(A) (...) on qatun tarlayım.

Notlar

Satırın okunuşu bütün çalışmalarda aynıdır. Sadece Radloff (1895, s. 317) ve Aydın ilk sözcüğün okunabilen kısmını *on* şeklinde transkribe etmiştir. Diğer çalışmalarda ise bu sözcük *un* olarak okunmuştur.

Bu bulguların sonucunda satır, (...) *on qatun tarlayım* şeklinde okunabilir (bk. Aydın, 2019, s. 76).

Çeviri

(FA) -

(R1) -

(R2) (...) Katun, mein Tarlyg.

Türkçe çeviri: (...) hatun, tarlam.

(O) (...) hatun, tarlam

(M) (...) gospoja. Moe pole(...)

Türkçe çeviri: (...) hatun, tarlam (alanım)

(V) -

(R-M) (...) hatun, tarlam

(K) -

(A) (...) Katun (ve) Tarlak (ırmaklarım).

Notlar

Satırda okunabilen sözcük sayısı oldukça az olduğu için çeviri yarım kalmıştır. Çeviride öne çıkan iki sözcük vardır. Birincisi ‘hatun (katun)’, ikincisi ise ‘tarlam’ sözcüğüdür. Aydın, satır çevirisini anlamsal olarak daha açıklayıcı bir şekilde yapmıştır.

Bu bulguların sonucunda satır, ‘(...) Katun (ve) Tarlak (ırmaklarım).’ şeklinde anlaşılabilmektedir (bk. Aydın, 2019, s. 71).

3. satır:

Transliterasyon

(FA) dčš²⁹¹tk²⁹²Y:[?]²⁹³LtLdN

(R1) -

(R2) [...]mTRLG:Y[...]R[...]

(O) [...]mTRLG:Y[...]R[...]

(M) [...]mTRLG:Y[...]R[...]

(V) [...]mTRLG:Y[...]R[...]

(R-M) [...]mTRLG:Y[...]R[...]

(K) -

(A) [...]mTRLG:Y[...]R[...]

Notlar

FA’daki işaret tespitleri diğer çalışmalardan oldukça farklıdır. FA’dan sonra yapılan bütün incelemelerde aynı işaret tespitleri vardır. Satırın başında, ortasında ve sonunda okunamayan kısımlar mevcuttur. Bu satır Kormuşin’de bulunmamaktadır.

Bu bulguların sonucunda satırdaki işaretler <...mTRLG:Y...R...> şeklinde tespit edilebilir.

Transkripsiyon

(FA)

(R1)

(R2) (...) tarlıy (...)

(O) (...)m tarlay y(...)r (...)

²⁹¹FA, bu işareti 180⁰ ters dönmüş şekilde göstermiştir.

²⁹²Bu işaret, aynadan yansımali versiyondur.

²⁹³FA’da bu işaretin görünümü oldukça farklıdır (bk. I, VIII).

(M) (...)m tarlay (...)r
(V) -
(R-M) (...)m tarlay (...)r
(K) -
(A) (...)m tarlay y(...)r (...)

Notlar

Satırda okunabilen tek sözcük vardır. Radloff, bu sözcüğü *tarliḡ* okurken diğer araştırmacılar *tarlay* olarak transkribe etmiştir. Satır başındaki ve sonundaki işaretler tespit edilemediği için bu kısımlar boş bırakılmıştır. Sadece satırdaki ilk ve son sözcüğün bazı işaretleri yukarıda belirtilen şekilde verilmiştir. Bu bulguların sonucunda satır, (...)m tarlay y(...)r (...) şeklinde okunabilir (bk. Aydın, 2019, s. 76).

Çeviri

(FA) -
(R1) -
(R2) (...) tarlug (...)
(O) (...) tarla (...)
(M) (...) pole (...)
Türkçe çeviri: tarla (alan)
(V) -
(R-M) (...) tarla (...)
(K) -
(A) (...)m tarlak (...)

Notlar

Satırın okunabilen tek sözcüğü, araştırmacılar tarafından farklı biçimlerde çevirilmiştir: ‘tarlug, tarla, tarlak’. Bu bulguların sonucunda satır, ‘(...)m tarlak (...)’ şeklinde çevrilebilir (bk. Aydın, 2019, s. 76).

4. satır:

Transliterasyon

(FA) kmKTWNYI²⁹⁴č²⁹⁵Yrd

(R1)-

(R2) [Ŧ]km:KTWNm[...]Yrd

(O) [Ŧ]km:KTWNm[...]Yrd

(M) km:KTWNm[...]Yrd

(V) km:KTWNY[...]yrg(?)[...]

(R-M) [Ŧ]km:KTWNm[...]Yrd

(K) šWByr:kmKTWN:YkŦn[...]WR[...]

(A) šWByr.kmKTWN:YkŦn[...]WR

Notlar

Yazıtın son satırına baktığımızda çalışmalar arasında farklılıklar bulunmaktadır. Satırın ilk işaret grubu <kmKTWN>, Kormuşın'ın çalışmasına kadar aynıdır. Kormuşın ve Aydın, satır başına <šWByr:(.)> işaret grubunu eklemiştir. Daha sonra diğer araştırmacıların tespit ettiği ilk işaret grubu olan <kmKTWN>'ye yer veren Kormuşın ve Aydın, satırı <YkŦn[...]WR> grubuyla bitirmiştir.

Yukarıda bahsettiğimiz <kmKTWN> işaret grubu sonrasında bulunan işaretler araştırmacıların farklı yorumlar yapmasına sebep olmuştur. FA, Vasil'ev, Kormuşın ve Aydın bu işareti <Y> olarak tespit ederken diğer araştırmacılar <m> olduğu görüşündedir. FA, <Y> olarak belirttiği işareten sonra <İč> işaretlerini vermiştir.

Satırın son üç işareti Vasil'ev'in çalışması hariç Kormuşın'e kadar <Yrd> şeklinde tanımlanmıştır. Vasil'ev ise bu grubun <yrg(?)> olduğunu düşünmektedir (1983, s. 20). Kormuşın ve Aydın diğer çalışmalardan daha farklı bir satır tespiti ortaya koymuştur. Kormuşın ve Aydın, satırın sonunu <WR> ile bitirmiştir.

²⁹⁴Bu işaret noktalar şeklinde belirtilmiştir.

²⁹⁵Bu işaret noktalar şeklinde belirtilmiştir.

Transkripsiyon

(FA) -

(R1) -

(R2) ökäm qatunim (...) ärdi.

(O) (ö)käm qatunim (...)y rd

(M) äkäm qatunum yrd

(V) -

(R-M) äkäm, qatunim yrd

(K) sub yer kām qatun ay kün (...)

(A) suw yer kām qatun ay kün (...) o/ur¹

Notlar

Ele alacağımız bu satır, yazıtın diğer satırlarına oranla daha uzundur. Satırın ilk sözcüğü Radloff ve Orkun tarafından *ökäm*, Malov ve R-M tarafından *äkäm* olarak okunmuştur. Kormuşin ve Aydın bu okuyuşlardan biraz daha uzaklaşmış ve satır başında tespit ettikleri işaretler doğrultusunda *suw/sub yer kām* şeklinde bir okuma ortaya koymuşlardır. Bu okumanın devamındaki sözcük bütün araştırmacılar tarafından *qatun* şeklinde okunmuştur. Son sözcüğün transkripsiyonu, tespit edilemeyen runik işaretler sebebi ile biraz daha zor okunmaktadır. Satır sonu, çoğu çalışmada *yrd* şeklinde bitmiştir. Radloff, satırı *ärdi* ile bitirirken Kormuşin ve Aydın sözcük üzerine daha farklı bir okuma gerçekleştirmiştir. Satırı, Kormuşin *ay kün (...)*; Aydın ise *ay kün (...)* o/ur¹ ile tamamlamıştır. Bu bulguların sonucunda satır, *sub yer kām qatun ay kün (...)* şeklinde okunabilir (bk. Kormuşin, 2017, s. 265).

Çeviri

(FA)

(R1)

(R2) meine Mutter meine Katun (...)

Türkçe çeviri: Annem, katunum (...)

(O) Annem (?), hatunım (...)

(M) Moya tetka, moya gospoja(...)

Türkçe çeviri: halam, hatunum(...)

(V) -

(R-M) halam, hatunum(...)

(K) Nehirler göller ve yer, hanım efendi nehir Kem...

(A) Su ve yer, Kem (ve) katun (ırmakları), ay (ve) güneş (...)

Notlar

Yukarıya baktığımızda Kormuşin ve Aydın'a kadar olan çevirilerin anlamsal olarak birbirine yakın olduğu anlaşılmaktadır. Satırdaki ilk sözcüğün, Radloff ve Orkun tarafından 'annem', Malov ve R-M tarafından 'halam' olduğunu düşünülmüştür. Kormuşin ve Aydın'ın verilerini kendi aralarında karşılaştıracak olursak 'nehir, ırmak, su' gibi kavramlar çeviride ortaklık taşımaktadır. Fakat çevirilerin geneline bakıldığında satırda anlamsal bütünlük sağlanamamıştır. Bu bulguların sonucunda satır, 'Su ve yer, Kem (ve) katun (ırmakları), ay (ve) güneş (...)' şeklinde anlamlandırılabilir (bk. Aydın, 2019, s. 76).

5. SONUÇ

“1-12 arasında numaralandırılmış Yenisey yazıtları” konulu tezde bu yazıtlar üzerine yapılan incelemeler bir arada ele alınmıştır. Bu yüksek lisans tezinde 1-12 arasında numaralandırılmış Yenisey yazıtları; transliterasyon, transkripsiyon ve çeviri başlıkları altında FA (1889), R1 (1892), R2 (1895), Orkun (1948), Malov (1952), Vasil'ev (1983), R-M (1993), Kormuşin (2017) ve Aydın (2019) yayın sırasına göre karşılaştırılmıştır. Böylelikle Yenisey yazıtlarına dair yapılan bu çalışmalar birlikte ele alınarak bir arada incelenmiştir.

1-12 arasında numaralandırılmış Yenisey yazıtlarından bazılarının bir kısmı bazılarının ise büyük bir bölümü tahrip olmuştur. Bu gibi sebeplerden dolayı bilim insanları farklı işaret tanımlamaları yaparak birçok yeni okuma ve anlamlandırma teklifi sunmuştur. Çalışmaları birbirinden ayıran bu noktalar; transliterasyon, transkripsiyon ve çeviri bölümlerindeki notlar alt başlığı altında belirtilmiştir.

Dizin bölümünde ise 1-12 arasında numaralandırılmış Yenisey Yazıtları'nın söz varlığı ortaya konmuştur.

Çalışmamızın EK'lerinde 1-12 arasında numaralandırılmış Yenisey yazıtlarının fotoğraf ve çizimlerine yer verilmiştir. Böylelikle tez çalışmasına bakan bir okuyucunun işaret tespitleri ile yazıt görselini kolaylıkla karşılaştırmasına olanak sağlanmıştır.

DİZİN

adaqlıy ‘ayaklı’

*tört a. yılqım sâkiz a. barımim buğum yoq
ârdim* ‘Dört ayaklı hayvanlarım, sekiz ayaklı
malım mülküm (çoktu). Derdim yoktu.’ E-
10/11

*sâkiz a. barımıy üçün yılqı tükâti bardim a anta
bökmädım ä* ‘Sekiz ayaklı malım mülküm için
at sürüm tükeninceye kadar gittim. Onlara
doymadım, ah!’ E-11/3

adaş ‘yoldaş’

antliy a.-im a antşizda ädgü äşim ä adrildim a
‘Ant içtiğim yoldaşım, ant ile bağlı olmayan iyi
eşimden, dostumdan ayrıldım.’ E-11/8

adril- ‘ayrılmak (mec.) ölmek’

yita bökmädım a.-tim kinim qadaşım yita a.-tim
‘Eyyah! Doymadım, ayrıldım. Akrabalarım,
eyvah! ayrıldım.’ E-3/1

*üç yetmiş yaşımqa a.-tim ägük qatun yerimkä
a.-tim* ‘Altmış üç yaşında ayrıldım. Uyum (ve)
Katun yerimden ayrıldım.’ E-3/4

*altı uyüş bodunda üç yegirmi altı älim qanım a
a.-dim* ‘Altı boylu halktan, on üç yurdumdan
(?), hanımdan ayrıldım.’ E-5/2

bägräkim ä äsizim ä a.-dim ‘Güçlü
beyliğimden ne yazık ki, ayrıldım.’ E-5/3

quydaqı qunçuyumya a.-dim apam a ‘Obadaki
eşimden ayrıldım, ey atalarım!’ E-6/4

quyda qunçuyumyaqa özdä oylumqa a.-dim
‘Obadaki eşimden, vadideki çocuklarımdan
ayrıldım.’ E-7/4

(...)da qunçuyumqa a.-dim (...) ‘[Obada]
eşimden ayrıldım (...).’ E-8/2

[oyla]nım a äsizim ä a.-dim ‘Çocuklarım, ne
yazık! Ayrıldım.’ E-9/1

*quyda qunçuyum a äsizim ä yita özdä oylum
äsizim ä a.-tim yita* ‘Obadaki eşim! Ne yazık!
Ne acı! Vadideki çocuklarım! Ne yazık!
Ayrıldım. Ne acı!’ E-10/1

*kök täñridä kün ay äsiz ärmış yita äsizim ä a.-
tim* ‘Mavi gökte güneş (ve) ay, kutlu imiş, ne
acı! Ne yazık! Ayrıldım.’ E-10/3

qanım elimiz yita a.-tim ‘Hanım, yurdum!
Hanım ve yurdumuz, ne acı! (Sizlerden)
ayrıldım!’ E-10/4

elim utuşıya azıp qala<y>ın a.-ayın ‘Yurdum
uğruna çekip gideyim, ayrılayım.’ E-10/9

*qadaşım a kinim ä a.-tim a yita qara bodunum
a a.-tim* ‘Akrabalarım, yakınlarımdan
ayrıldım, ne acı! Kara halkımdan ayrıldım’ E-
10/12

*üç oylum a a.-dim a yita bökmädım ä
qatıylanyıl* ‘Üç oğlumdan ayrıldım ne acı!
Doymadım. Çalışın.’ E-11/1

*beş yegirmi yaşda alınmışım qunçuyum a buñ a
a.-dim a* ‘On beş yaşında aldığım eşimden
(ayrıldım), ne sıkıntı! Ayrıldım.’ E-11/2

*bodunum a kinim ä qadaşım a a.-dim a
bökmädım ä* ‘Halkımdan, akrabalarım
ayrıldım, doymadım.’ E-11/5

yatda tünürüm ä a.-dim a ‘Uzak yerdeki
dünürümden ayrıldım.’ E-11/7

antliy adaşım a antşizda ädgü äşim ä a.-dim a
‘Ant içtiğim yoldaşım, ant ile bağlı olmayan iyi
eşimden, dostumdan ayrıldım.’ E-11/8

alın- ‘alınmak’

*tör apa içräki bän beş yegirmi yaşda a.-mişim
qunçuyum a buñ a adrildim a äsizim ä kün ä ay
a azdim a* ‘Tör Apa’nın mensubuyum. On beş
yaşında aldığım eşimden (ayrıldım), ne sıkıntı!
Ayrıldım, ne yazık! Güneş ve aydan ayrıldım.’
E-11/2

alp ‘cesur, yiğit’

*Öz yegän a. turan altı uyüş bodunda üç yegirmi
altı älim qanım a adrildim* ‘(Benim adım) Öz
Yigen Alp Turan’dır. Altı boylu halktan, on üç
yurdumdan (?), hanımdan ayrıldım.’ E-5/2

*körtlä qan a. uruñu altunliy keş ägnin
yü<d>tüm beldä bantim* ‘(Ben) Körtle Han Alp
Urungu’yum. Altınlı okluğu sırtıma vurdum,
belime bağladım.’ E-10/5

altı ‘altı’

*täñri elimkä elçisi ärtim a. bay bodunqa
bäg<i> ärtim* ‘Aziz yurdumun elçisi idim. Altı
birleşik boyun beyi idim.’ E-1/2

*täñri elimkä qazyaqım oylumın öz oylum a. biñ
yuntum* ‘Kutlu yurdumda kazancım,
çocuk(lar)ım, altı bin atım.’ E-3/5

*altı uyüş bodunda üç yegirmi a. älim qanım a
adrildim* ‘Altı boylu halktan, on üç yurdumdan
(?), hanımdan ayrıldım.’ E-5/2

altmış ‘altmış’

*äsiz elim-ä qunçuyum-a oylanım-a bodunum-a
äsizim-ä a. yaşımda* ‘Sizden, devletimden,
prensesimden, oğullarımdan, halkımdan, altmış
yaşımda.’ E-1/1

altun ‘altın’

a.+lig keşig belimtä bantim täñri elimkä bökmädim ‘Altınla süslü okluğumu belime bağladım. Kutlu yurduma doymadım.’ E-3/2

körtlä qan al<p> uruñu a.+liñ keş ägnin yü<d>tüm beldä bantim (Ben) Körtle Han Alp Urungu’yum. Altınla okluğum sırtıma vurdum, belime bağladım.’ E-10/5

är ärdämim üçün alpın a. kümüşüg ägri täwä eldä kişi qazyandım a ‘Erkeklik kahramanlığımı elde etmek için sıkıntıyla altın, gümüş, tek hörgüçlü deve, yurda adam kazandım.’ E-11/9

antliñ ‘anthı, andı olan; kişi adı’

a. adaşım a antşızda ädgü äşim ä adrıldım a ‘Ant içtiğim yoldaşım, ant ile bağlı olmayan iyi eşimden, dostumdan ayrıldım.’ E-11/8

antsız ‘antsız, andı olmayan’

antliñ adaşım a a.+da ädgü äşim ä adrıldım a ‘Ant içtiğim yoldaşım, ant ile bağlı olmayan iyi eşimden, dostumdan ayrıldım.’ E-11/8

at ‘ad, isim’

a.+im el toñan totoq bän täñri elimkä elçisi ärtim altı bañ bodunqa bäg<i> ärtim ‘Aziz yurdumun elçisi idim. Altı birleşik boyun beyi idim.’ E-1/2

är ä.+im qışq<a> baş bän ‘Erkeklik adım Kısa Baş’tır.’ E-2/5

apa ‘ced, ata; unvan’

tör a. icräki bän beş yegirmi yaşıda alınmışım qunçuyum a buñ a adrıldım a äsizim ä kün ä ay a azdım a ‘Tör Apa’nın mensubuyum. On beş yaşımda aldığım eşimden (ayrıldım), ne sıkıntı! Ayrıldım, ne yazık! Güneş ve aydan ayrıldım.’ E-11/2

ay ‘ay, kamer; otuz günlük süre; kişi adı’

kök täñridä kün a. äsiz ärmış yita ä.+im ä adrıldım ‘Mavi gökte güneş (ve) ay, kutlu imiş, ne acı! Ne yazık! Ayrıldım.’ E-10/3

äsizim ä kün ä a. a azdım a ‘Ne yazık! Güneş ve aydan ayrıldım.’ E-11/2

sub yer kām qatun a. kün (...) olur ‘Su ve yer, Kem (ve) katun (ırmakları), ay (ve) güneş (...)’ E-12/4

az- ‘ayrılmak, çekip gitmek’

ürünümüg ä qaramıñ a a.-dim a ‘Soylu ve kara (halkımdan) ayrıldım.’ E-11/3

elim ä qanıñ a bökdım ä yaşıñ yeti yetmiş a.-dim a ‘Yurduma, hanıma doymadım. Yaşım altmış yedi, ayrıldım.’ E-11/6

elim utuşıña a.-ip qala<y>in adrılaiñ ‘Yurdum uğruna çekip gideyim, ayrılalım.’ E-10/9

äsizim ä kün ä ay a a.-dim a ‘Ne yazık! Güneş ve aydan ayrıldım.’ E-11/2

aziş- ‘ayrılmak’

eşim <u>rim a.-dim ‘Eşim(den), çocuk(lar)ım(dan), ayrıldım.’ E-2/1

bay ‘birleşik (boy)’

täñri elimkä elçisi ärtim altı b. bodunqa bäg<i> ärtim ‘Aziz yurdumun elçisi idim. Altı birleşik boyun beyi idim.’ E-1/2

ban- ‘bağlamak’

altunlig keşig belimtä b.-tim täñri elimkä bökmädım ‘Altınla süslü okluğumu belime bağladım. Kutlu yurduma doymadım.’ E-3/2

körtlä qan al<p> uruñu altunliñ keş ägnin yü<d>tüm beldä b.-tim ‘(Ben) Körtle Han Alp Urungu’yum. Altınla okluğum sırtıma vurdum, belime bağladım.’ E-10/5

baña ‘bana’

buñ b. bunta ärmış öldüm yita äsizim ä ‘Dert bana burada erişmiş. Öldüm, ne acı! Ne yazık!’ E-10/10

bar- ‘varmak, gitmek’

uruñu külüg toq böğü tärkän ä qanıñ bäg ärdäm üçün birlä b.-dim ‘Urungu Külüg Tok Böğü Terken, babam, bey, kahraman (olduğu) için, birlikte gittim.’ E-10/6

säkiz adaqlıñ barimıñ üçün yılqı tükäti b.-dim a anta bökmädım ä ‘Sekiz ayaklı malım mülküm için at sürüm tükeninceye kadar gittim. Onlara doymadım, ah!’ E-11/3

beş yegirmi yaşımda tawyaç qanña bardım a ‘On beş yaşımda Çin hanına gittim.’ E-11/9

barım ‘varlık, servet; kişi adı’

säkiz adaqlıñ b.+iñ üçün yılqı tükäti bardım a anta bökmädım ä ‘Sekiz ayaklı malım mülküm için at sürüm tükeninceye kadar gittim. Onlara doymadım, ah!’ E-11/3

tört adaq yılqım sākiz adaqlıñ b.+im buñum yoq ärdım ‘Dört ayaklı hayvanlarım, sekiz ayaklı malım mülküm (çoktu). Derdim yoktu.’ E-10/11

bars ‘pars? (yılı?); kişi adı’

elim utuşıya azıp qala<y>in adrılâyın b. yıla er[ti ya]lıqayın ‘Yurdum uğruna çekip gideyim, ayrılalım. Pars yılında idi. Tek başıma kalayım.’ E-10/9

yeti böri öldürdüm ä b.+iý kökmäkiş ölürmädim ä ‘Yedi kurt öldürdüm, pars ve leoparı öldür(e)medim.’ E-11/10

baş ‘baş, ilk, lider; kişi adı’

är atım qışq<a> b. bän ‘Erkeklik adım Kısa Baş’tır.’ E-2/5

bayça ‘kişi adı’

b. saıun oylı külüg çor ‘(Ben) Bayça Sangun oğlu Külüg Çor(’um)’ E-7/1

bäg ‘bir unvan, bey’

täñri elimkä elčisi ärtim altı bay bodunqa b.+<i> ärtim ‘Aziz yurdumun elçisi idim. Altı birleşik boyun beyi idim.’ E-1/2

uruıu külüg toq böğü tärkän ä qanıñ b. ärdäm üčün birlä bardım ‘Urungu Külüg Tok Böğü Terken, babam, bey, kahraman (olduğu) için, birlikte gittim.’ E-10/6

bägräk ‘soylu (kudretli) bey’

b.+im ä äsizim ä adrıldım ‘Güçlü beyliğimden ne yazık ki ayrıldım.’ E- 5/3

bän ‘1. Teklik kişi zamiri.’ krş. **men.**

b. täñri elimkä elčisi ärtim altı bay bodunqa bæg<i> ärtim ‘Ben kutlu (aziz) yurdumun elçisi idim. Altı birleşik boyun beyi idim.’ E-1/2

är atım qışq<a> baş b. ‘Erkeklik adım Kısa Baş’tır.’ E-2/5

öçin külüg tirig b. täñri elimtä yämlig b. ‘Ben Öçin Külüg Tirig’im. Kutlu yurdumda güçlüyüm.’ E-3/3

buıusuz ärdä b. ärdim ‘Sıkıntısız bir insan idim.’ E-6/3

tuıdım b. ‘Doğdum.’ E-9/2

tör apa ičräki b. beş yegirmi yaşda alıñmıñım qunčuyum a buı a adrıldım a äsizim ä kün ä ay a azdım a ‘Tör Apa’nın mensubuyum. On beş yaşında aldığım eşimden (ayrıldım), ne sıkıntı! Ayrıldım, ne yazık! Güneş ve aydan ayrıldım.’ E-11/2

***bök-** ‘doymak’

quyda qunčuyum özdä oylum yıta äsizim ä yıta b.-mädım ‘Obada eşim, vadide çocuk(lar)ım eyvah! Ne yazık! Eyvah! Doymadım.’ E-3/1

altunlig keşig belimtä bantım täñri elimkä b.-mädım ‘Altınla süslü okluğumu belime bağladım. Kutlu yurduma doymadım.’ E-3/2

ečiçim är öglär oylan är küdägülärım qız kälınlärım b.-mädım ‘Ağabeyciğim, annelerim, erkek çocuklarım, erkek güveylerim, kızlarım ve gelinlerim, doymadım.’ E-3/6

täñridäki künkä yerdäki elimkä b.-mädım ‘Gökteki güneşe, yer(yüzün)deki yurduma doymadım.’ E-7/3

(...) üčün b.-mädım ‘(...) için doymadım.’ E-8/1

qanıñ elim ä äsizim ä yıta b.-medım qanıñ elimiz yıta adrıldım ‘Hanım, yurdum! Ne yazık! Ne acı! (Sizlere) doymadım! Hanım ve yurdumuz, ne acı! (Sizlerden) ayrıldım!’ E-10/4

üç oylum a adrıldım a yıta b.-mädım ä qatıylanyıl ‘Üç oğlumdan ayrıldım ne acı! Doymadım. Çalışın.’ E-11/2

säkiz adaqlıy barımıy üčün yılqı tükäti bardım a anta b.-mädım ä ‘Sekiz ayaklı malım mülküm için at sürüm tükeninceye kadar gittim. Onlara doymadım, ah!’ E-11/3

bodunum a kinim ä qadaşım a adrıldım a b.-mädım ä ‘Halkımdan, akrabalarımdan ayrıldım, doymadım.’ E-11/5

elim ä qanıñ a b.-dim ä yaşıñ yeti yetmiş azdım a ‘Yurduma, hanıma doymadım. Yaşım altmış yedi, ayrıldım.’ E-11/6

bäğü ‘ebedî (taş)’

(...)m(...)rda b.+sü yok ärmiş yalaıy yüzlügd<ä> ‘(...) ebedî taşı yok imiş, yalın yüzlüde (?)’

biğ ‘bin (sayısız)’

täñri elimkä qazıyaqım oylumın öz oylum altı b. yuntum ‘Kutlu yurdumda kazancım, çocuk(lar)ım, altı bin atım.’ E-3/5

birlä ‘birlikte’

qanıñ bæg ärdäm üčün b. bardım ‘Babam, bey, kahraman (olduğu) için, birlikte gittim.’ E-10/6

bo ‘bu’

buğusuz ulyatım buğ b. ärmiş ‘Sıkıntısız büyüdüm, sıkıntı bu imiş.’ E-7/2

bodun ‘halk’

qanım tölböri qara b. külüg qadaşım äsizim ä ‘Hanım Tölböri, kara halkım, ünlü akrabalarım, ne yazık!’ E-3/6

altı uyüş b.+da üç yegirmi altı älim qanım a adrıldım ‘Altı boylu halktan, on üç yaşında ayrıldım.’ E-5/2

bol- ‘olmak’

köni tirig üç yaşında qaşsız b.-dum ‘(Ben) Köni Tirig. Üç yaşında babasız kaldım.’ E-6/1
elim uyrınta sü b.-up ä. <ö>lürmädöküm yoq çiviligdä bir tägimdä säkiz är ölürdüm ‘Yurdum uğrunda asker sürüp öldürmediğim adam yok. Çivilig’de bir saldırıda sekiz adamı öldürdüm.’ E-10/8

bögü ‘kişi adı veya unvanı’

uruğu külüg toq b. tärkän ä qaşım bağ ärdäm ‘Urungu Külüg Tok Bögü Terken, babam, bey, kahraman (olduğu) için, birlikte gittim.’ E-10/6

bökmä- → bkz. ***bök-**.**böri** ‘kurt; kişi adı’

yeti b. ölürdüm ä barsıy kökmäkig ölürmädım ä ‘Yedi kurt öldürdüm, pars ve leoparı öldür(e)medim.’ E-11/10

čoči b. şağun ‘(Ben) General Çoçi Böri(’yim).’ E-12/1

bunta ‘burada, buraya’

buğ bağa b. ärmiş öldüm yita äsizim ä ‘Dert bana burada erişmiş. Öldüm, ne acı! Ne yazık!’ E-10/10

buğ ‘sıkıntı, tasa’

b.+usuz ärdä bän ärdım ‘Sıkıntısız bir insan idim.’ E-6/3

b.+usuz ulyatım buğ bo ärmiş ‘Sıkıntısız büyüdüm, sıkıntı bu imiş.’ E-7/2

b. bağa bunt(a) ärmiş öldüm ‘Dert bana burada erişmiş. Öldüm.’ E-10/10

tört adaq yilqım säkiz adaqliq barımım *b.+um yoq ärdım* ‘Dört ayaklı hayvanlarım, sekiz ayaklı malım mülküm (çoktu). Derdim yoktu.’ E-10/11

beş yegirmi yaşda alınmışım qunçuyum a b. a adrıldım a ‘On beş yaşında aldığım eşimden (ayrıldım) ah!’ E-11/2

yerim ä yita subum a adrıldım a b. a äsizim ä yita ‘Yerimden (ayrıldım) ne acı! Suyumdan ayrıldım, ne sıkıntı! Ne yazık! Ne acı!’ E-11/4

buğu ‘sıkıntı, tasa’

b.+suz ärdä bän ärdım ‘Sıkıntısız bir insan idim.’ E-6/3

b.+suz ulyatım buğ bo ärmiş ‘Sıkıntısız büyüdüm, sıkıntı bu imiş.’ E-7/2

bel ‘bel, sırt’

körtlä qan al<p> uruğu altunliq keş ägnin yü<d>tüm b.+de bantım ‘(Ben) Körtle Han Alp Urungu’yum. Altınla okluğum sırtıma vurdum, belime bağladım.’ E-10/5

altunliq keşig b.+imtä bantım täqri elimkä bökmädım ‘Altınla süslü okluğumu belime bağladım. Kutlu yurduma doymadım.’ E-3/2

beş ‘beş’

tör apa içräki bän b. yegirmi yaşda alınmışım qunçuyum a buğ a adrıldım a äsizim ä kün ä ay a azdım a ‘Tör Apa’nın mensubuyum. On beş yaşında aldığım eşimden (ayrıldım), ne sıkıntı! Ayrıldım, ne yazık! Güneş ve aydan ayrıldım.’ E-11/2

b. yegirmi yaşında tawyaç qanya bardım a ‘On beş yaşında Çin hanına gittim.’ E-11/9

çibilig ‘yer adı’

č.+dä bir tägimdä säkiz är ölürdüm ‘Çivilig’de bir saldırıda sekiz adamı öldürdüm.’ E-10/8

čoči ‘kişi adı’

č. böri şağun ‘(Ben) General Çoçi Böri(’yim).’ E-12/1

çor ‘Yüksek bir unvan’

bayça şağun oyli külüg č. ‘(Ben) Bayça Sangun oğlu Külüg Çor(’um)’ E-7/1

ädgü ‘iyi’

antliq adaşım a antşızda ä. äşim ä adrıldım a ‘Ant içtiğim yoldaşım, ant ile bağlı olmayan iyi eşimden, dostumdan ayrıldım.’ E-11/8

ägin ‘omuz’

*körtlä qan al<p> uruğu altunlıy keş ä.+in
yü<d>tüm beldä bantim* ‘(Ben) Körtle Han Alp
Urungu’yum. Altınlı okluğu sırtıma vurdum,
belime bağladım.’ E-10/5

ägök ‘Uyuk Irmağı’

*üç yetmiş yaşımqā adriltim ä. qatun yerimkä
adriltim* ‘Altmış üç yaşında ayrıldım. Uyuk
(ve) Katun yerimden ayrıldım.’ E-3/4

ägri tewe ‘tek hörgüçlü deve’

*är ärdämim üçün alpın altın kümüşüg ä. t.
eldä kişi qazyandim a* ‘Erkeklik
kahramanlığımı elde etmek için sıkıntıyla altın,
gümüş, tek hörgüçlü deve, yurda adam
kazandım.’ E-11/9

äli ‘elli’

*yüz är qadaşim uyurın üçün yüz ärin ä. öküzün
tikdi* ‘Yüz erkek akrabam güçlü oldukları için,
yüz kişi (ve) elli öküz ile (bu taşı) diktiler.’ E-10/2

är ‘erkek, savaşçı er’

ä. ärdämim äbim oquz (?) ‘Erkeklik
kahramanlığım, evim okuz?’ E-2/3

ečidgän? ä. ärdämim ä qoñ ‘İşiten(?) erkeklik
kahramanlığım, koyun(?)’ E-2/4

ä. ätim qışq<a> baş bän ‘Erkeklik adım Kısa
Baş’tır.’ E-2/5

*ečiim ä. öglär oylan ä. küdagülärüm qiz
kälınlärüm bökmädım* ‘Ağabeyciğim,
annelerim, erkek çocuklarım, erkek
güeylerim, kızlarım ve gelinlerim,
doymadım.’ E-3/6

ä. ärdämi toquz at bodun ärdämig unç? okum
‘Erkeklik kahramanlığı, dokuz adlı halk
kahramanlığını (mümkün? boyum?)’ E-5/1

buñusuz ä.+dä bän ärdim ‘Sıkıntısız bir insan
idim.’ E-6/3

(...) ä.+imkä? (...) ‘(...) askerime? (...)’ E-9/5

*yüz ä. qadaşim uyurın üçün yüz ärin äli
öküzün tikdi* ‘Yüz erkek akrabam güçlü
oldukları için, yüz kişi (ve) elli öküz ile (bu
taşı) diktiler.’ E-10/2

*elim uyrınta sü bolup ä. <ö>lürmädöküm yoq
čiwilgdä bir tägimdä säkiz ä. ölürdüm*
‘Yurdum uğrunda asker sürüp öldürmediğim
adam yok. Çivilig’de bir saldırıda sekiz adamı
öldürdüm.’ E-10/8

*ä. ärdämim üçün alpın altın kümüşüg ägri
täwä eldä kişi qazyandim a* ‘Erkeklik

kahramanlığımı elde etmek için sıkıntıyla altın,
gümüş, tek hörgüçlü deve, yurda adam
kazandım.’ E-11/9

är- ‘imek, olmak’

buñusuz ulyatim buñ bo ä.-miş ‘Sıkıntısız
büyüdüm, sıkıntı bu imiş.’ E-7/2

*(...)m(...)rda beñüsü yok ä.-miş yalañ
yüzlügd<ä>* ‘(...) ebedî taşı yok imiş, yalın
yüzlüde (?)’ E-9/3

ärdäm ‘kahramanlık’

är ä.+im äbim oquz (?) ‘Erkeklik
kahramanlığım, evim okuz?’ E-2/3

ečidgän? är ä.+im ä qoñ ‘İşiten(?) erkeklik
kahramanlığım, koyun(?)’ E-2/4

är ä.+i toquz at bodun ärdämig unç? okum
‘Erkeklik kahramanlığı, dokuz adlı halk
kahramanlığını (mümkün? boyum?)’ E-5/1

*är ä.+im üçün alpın altın kümüşüg ägri täwä
eldä kişi qazyandim a* ‘Erkeklik
kahramanlığımı elde etmek için sıkıntıyla altın,
gümüş, tek hörgüçlü deve, yurda adam
kazandım.’ E-11/9

äsiz ‘ne yazık, ne acı’

*ä. elim ä qunčuyum a oylanım a bodunum a
ä.+im ä* ‘Ne yazık, devletim, eşim, çocuklarım,
halkım, ne yazık!’ E-1/1

quyda qunčuyum özdä oylum yita ä.+im ä
‘Obada eşim, vadide çocuk(lar)ım eyvah! Ne
yazık!’ E-3/1

täñri elimkä bökmädım ä.+im ä yita ‘Kutlu
yurduma doymadım, ne yazık! Eyvah!’ E-3/2

*qanım tölböri qara bodun külüg qadaşim
ä.+im ä* ‘Hanım Tölböri, kara halkım, ünlü
akrabalarım, ne yazık!’ E-3/6

bägräkim ä ä.+im ä adrildim ‘Güçlü
beyliğimden ne yazık ki, ayrıldım.’ E-5/3

[oyla]nım a ä.+im ä adrildim ‘Çocuklarım, ne
yazık! Ayrıldım.’ E-9/1

quyda qunčuyum a ä.+im ä yita ‘Obadaki
eşim! Ne yazık! Ne acı!’ E-10/1

*kök täñridä kün ay ä. ärmiş yita ä.+im ä
adriltim* ‘Mavi gökte güneş (ve) ay, kutlu imiş,
ne acı! Ne yazık! Ayrıldım.’ E-10/3

qanım elim ä ä.+im ä yita bökmädım ‘Hanım,
yurdum! Ne yazık! Ne acı! (Sizlere)
doymadım!’ E-10/4

*qara bodunum qatıylanıñ el törösın idmañ yita
ä. elim qanım* ‘Kara halkım, çalışın. Yurt
yasaları elden bırakmayın, ne acı! Zavallı
yurdum ve hanım!’ E-10/7

yīta ä. +im ä yalīqayīn a ‘Ne acı! Ne yazık! Tek başıma kalayım!’ E-10/10

ä. +im ä kün ä ay a azdīm a ‘Ne yazık! Güneş ve aydan ayrıldım.’ E-11/2

bun a ä. +im ä yīta ‘Ne yazık! Ne acı! E-11/4

eči ‘ağabey’

külüg totoq e. +m kişi qıldi ‘(Beni) Külüg Totok ağabeyim adam etdi.’ E-6/2

eçiç ‘ağabeycik’

qanīm tölböri qara bodun külüg qadašim äsizim ä e. +im är öglär oylan är küdägülärīm qiz kälīnlärīm bökmädīm ‘Hanım Tölböri, kara halkım, ünlü akrabalarım, ne yazık! Ağabeyciğim, annelerim, erkek çocuklarım, erkek güveylerim, kızlarım ve gelinlerim, doymadım.’ E-3/6

ečid- (?) ‘işitmek’

e.-gän? är ärdämim ä qoñ ‘İşiten (?) erkeklik kahramanlığım, koyun (?)’ E-2/4

el ‘yurt, ülke’

äsiz e. +im ä qunčuyum a ‘Ne yazık, devletim, eşim.’ E-1/1

täñri e. +imkä elčisi ärtim altı bay bodunqa bāg<i> ärtim ‘Aziz yurdumun elçisi idim. Altı birleşik boyun beyi idim.’ E-1/2

e. +im etdim ‘Yurt etdim.’ E-2/2

täñri e. +imkä bökmädīm äsizim ä yīta ‘Kutlu yurduma doymadım, ne yazık! Eyvah!’ E-3/2

öčin külüg tirig bān täñri e. +imtä yämlig bān ‘Ben Öčin Külüg Tirig’im. Kutlu yurdumda güçlüyüm.’ E-3/3

altı uyuş bodunda üç yegirmi altı ä. +im qanīm a adrildim ‘Altı boylu halktan, on üç yurdumdan (?), hanımdan ayrıldım.’ E-5/2

täñridäki künkä yerdäki e. +imkä bökmädīm ‘Gökteki güneşe, yer(yüzün)deki yurduma doymadım.’ E-7/3

qanīm e. +im ä äsizim ä yīta bökmädīm qanīm e. +imiz yīta adriltim ‘Hanım, yurdum! Ne yazık! Ne acı! (Sizlere) doymadım! Hanım ve yurdumuz, ne acı! (Sizlerden) ayrıldım!’ E-10/4

qara bodunum qatıylanıñ e. törösın idman yīta äsiz ä. +im qanīm ‘Kara halkım, çalışın. Yurt yasaları elden bırakmayın, ne acı! Zavallı yurdum ve hanım!’ E-10/7

e. +im uyrınta sü bolup är <ö>lürmädöküm yoq ‘Yurdum uğrunda asker sürüp öldürmediğim adam yok.’ E-10/8

e. +im utuşıña azıp qala<y>in adrılayın ‘Yurdum uğruna çekip gideyim, ayrılalım.’ E-10/9

e. +im ä qanīm a bökmädīm ä yašım yeti yetmiş azdīm a ‘Yurduma, hanıma doymadım. Yaşım altmış yedi, ayrıldım.’ E-11/6

elči ‘elçi; kişi adı’

täñri elimkä e. +si ärtim altı bay bodunqa bāg<i> ärtim ‘Aziz yurdumun elçisi idim. Altı birleşik boyun beyi idim.’ E-1/2

eş ‘eş, dost’

e. +im <u>rīm azışdīm ‘Eşim(den), çocuk(lar)ım(dan), ayrıldım.’ E-2/1

id- ‘elden bırakmak’

qara bodunum qatıylanıñ el törösın i.-ñ yīta äsiz elim qanīm ‘Kara halkım, çalışın. Yurt yasaları elden bırakmayın, ne acı! Zavallı yurdum ve hanım!’ E-10/7

içrä ‘içinde, hakkında(ki)’

küç qıyayan (kıyyan?) i. +ki ‘Küç Kıyagan (Kıygan?)’a mensub(um).’ E- 4/1

tör apa i. +ki bān beş yegirmi yaşda alınmışım qunčuyum a ‘Tör Apa’nın mensubuyum. On beş yaşında aldığım eşimden (ayrıldım)!’ E-11/2

kälin ‘gelin’

ečiçim är öglär oylan är küdägülärīm qiz k. +lärīm bökmädīm ‘Ağabeyciğim, annelerim, erkek çocuklarım, erkek güveylerim, kızlarım ve gelinlerim, doymadım.’ E-3/6

kām ‘Yenisey Irmağı’

sub yer k. qatun ay kün (...) olur ‘Su ve yer, Kem (ve) katun (ırmakları), ay (ve) güneş (...)’ E-12/4

kin ‘akraba’

k. +im qadašim yīta adriltim ‘Obada eşim, vadide çocuk(lar)ım eyvah! Akrabalarım, eyvah! ayrıldım.’ E-3/1

qadašim a k. +im ä adriltim a yīta ‘Akrabalarım(dan), yakınlarımdan ayrıldım, ne acı!’ E-10/12

bodunum a k. +im ä qadašim a adrildim a bökmädīm ä ‘Halkımdan, akrabalarım(dan) ayrıldım, doymadım.’ E-11/5

kişi ‘kişi, insan’

külüg totoq eçim k. qıldı ‘(Beni) Külüg Totok ağabeyim adam etdi.’ E-6/2

är ärdämim üçün alpın altın kümüşüg ägri tawä eldä k. qazyandım a ‘Erkeklik kahramanlığımı elde etmek için sıkıntıyla altın, gümüş, tek hörgüçlü deve, yurda adam kazandım.’ E-11/9

kök ‘mavi, gri, boz; gökyüzü’

k. täñridä kün ay äsiz ärmış yita äsizim ä adriltim ‘Mavi gökte güneş (ve) ay, kutlu imiş, ne acı! Ne yazık! Ayrıldım.’ 10/3

kökmäk ‘sibirya leoparı’

yeti böri ölürdüm ä barsıy k.+ig ölürmädım ä ‘Yedi kurt öldürdüm, pars ve leoparı öldür(e)medim.’ E-11/10

körtlä ‘kişi adı’

k. qan al<p> uruğu altunlıy keş ägnin yü<d>tüm beldä bantim ‘(Ben) Körtle Han Alp Urungu’yum. Altınlı okluğu sırtıma vurdum, belime bağladım.’ E-10/5

küç ‘güç; kişi adı’

k. qıyayan (kıyyan?) içräki ‘Küç Kıyagan (Kıygan?)’a mensub(um).’ 4

küdäğü ‘güvey’

eçiçim är öglär oylan är k.+lärim qız kälınlärim bökmädım ‘Ağabeyciğim, annelerim, erkek çocuklarım, erkek güveylerim, kızlarım ve gelinlerim, doymadım.’ E-3/6

külüg ‘ünlü; bir unvan’

öçin k. tirig bän täñri elimtä yämlig bän ‘Ben Öçin K. Tirig’im. Kutlu yurdunda güçlüyüm.’ E-3/3

qanım tölböri qara bodun k. qadaşım äsizim ä ‘Hanım Tölböri, kara halkım, ünlü akrabalarım, ne yazık!’ E-3/6

k. totoq eçim kişi qıldı ‘(Beni) Külüg Totok ağabeyim adam etdi.’ E-6/2

bayça sağun oyli k. çor ‘(Ben) Bayça Sangun oğlu Külüg Çor(um).’ E-7/1

uruğu k. toq böğü tärkän ä qanım bağ ärdäm üçün birlä bardim ‘Urungu Külüg Tok Böğü Terken, babam, bey, kahraman (olduğu) için, birlikte gittim.’ E-10/6

kümüş ‘gümüş’

är ärdämim üçün alpın altın k.+üg ägri tawä eldä kişi qazyandım a ‘Erkeklik kahramanlığımı elde etmek için sıkıntıyla altın, gümüş, tek hörgüçlü deve, yurda adam kazandım.’ E-11/9

kün ‘güneş; kişi adı’

täñridäki k.+kä yerdäki elimkä bökmädım ‘Gökteki güneşe, yer(yüzün)deki yurduma doymadım.’ E-7/3

kök täñridä k. ay äsiz ärmış yita äsizim ä adriltim ‘Mavi gökte güneş (ve) ay, kutlu imiş, ne acı! Ne yazık! Ayrıldım.’ E-10/3

tör apa içräki bän beş yegirmi yaşda alınmışım qunçuyum a buğ a adrildim a äsizim ä k. ä ay a azdım a ‘Tör Apa’nın mensubuyum. On beş yaşında aldığım eşimden (ayrıldım), ne sıkıntı! Ayrıldım, ne yazık! Güneş ve aydan ayrıldım.’ E-11/2

sub yer kām qatun ay k. (...) olur ‘Su ve yer, Kem (ve) katun (ırmakları), ay (ve) güneş (...)’ E-12/4

keş ‘okluk’

altunlig k.+ig belimtä bantim täñri elimkä bökmädım ‘Altınla süslü okluğumu belime bağladım. Kutlu yurduma doymadım.’ E-3/2

körtlä qan al<p> uruğu altunlıy k. ägnin yü<d>tüm beldä bantim ‘(Ben) Körtle Han Alp Urungu’yum. Altınlı okluğu sırtıma vurdum, belime bağladım.’ E-10/5

köni tirig ‘kişi adı’

k.+i t. üç yaşımda qaşsız boldım ‘[Benim adım] Köni Tirig’dır. Üç yaşında babasız kaldım.’ E-6/1

qadaş ‘akraba’

kinim q.+im yita adriltim ‘Akrabalarım, eyvah! Ayrıldım.’ E-3/1

qanım tölböri qara bodun külüg q.+im äsizim ä ‘Hanım Tölböri, kara halkım, ünlü akrabalarım, ne yazık!’ E-3/6

yüz är q.+im uyurın üçün yüz ärin äliy öküzin tikdi ‘Yüz erkek akrabam güçlü oldukları için, yüz kişi (ve) elli öküz ile (bu taşı) diktiler.’ E-10/2

q.+im a kinim ä adriltim a yita ‘Akrabalarım, yakınlarımdan ayrıldım, ne acı!’ E-10/10

bodunum a kinim ä q.+im a adrildim a bökmädım ä ‘Halkımdan, akrabalarım, ayrıldım, doymadım.’ E-11/5

qal- ‘yalnız kalmak’

elim utuşıya azıp q.-<y>in adrılayın ‘Yurdum uğruna çekip gideyim, ayrılıyım.’ E-10/9

qan ‘han’

körtlä q. al<p> uruğu altunlıy keş ägnin yü<d>tüm beldä bantim ‘(Ben) Körtle Han Alp Urungu’yum. Altınlı okluğu sırtıma vurdum, belime bağladım.’ E-10/5

q.+im tölböri qara bodun külüg qadaşim äsizim ä ‘Hanım Tölböri, kara halkım, ünlü akrabalarım, ne yazık!’ E-3/6

altı uyuş bodunda üç yegirmi altı älim q.+im a adrıldim ‘Altı boylu halktan, on üç yurdumdan (?), hanımdan ayrıldım.’ E-5/2

q.+im elim ä äsizim ä yita bökmädim q.+im elimiz yita adrıldim ‘Hanım, yurdum! Ne yazık! Ne acı! (Sizlere) doymadım! Hanım ve yurdumuz, ne acı! (Sizlerden) ayrıldım!’ E-10/4

uruğu külüg toq böğü tärkän ä q.+im bağ ärdäm üçün birlä bardim ‘Urungu Külüg Tok Böğü Terken, babam, bey, kahraman (olduğu) için, birlikte gittim.’ E-10/6

qara bodunum qatıylanıy el törösın idman yita äsiz elim q.+im ‘Kara halkım, çalışın. Yurt yasaları elden bırakmayın, ne acı! Zavallı yurdum ve hanım!’ E-10/7

elim ä q.+im a bökmädim ä yaşım yeti yetmiş azdım a ‘Yurduma, hanıma doymadım. Yaşım altmış yedi, ayrıldım.’ E-11/6

qañ ‘baba’

uruğu külüg toq böğü tärkän ä q.+im bağ ärdäm üçün birlä bardim ‘Urungu Külüg Tok Böğü Terken, babam, bey, kahraman (olduğu) için, birlikte gittim.’ E-10/6

qañsüz ‘babasız’

köni tirig üç yaşımda q.+siz boldum ‘(Ben) Köni Tirig. Üç yaşımda babasız kaldım.’ E-6/1
(...) qañsüz [qaldım] (...) ‘(...) Babasız kaldım.’ E-8/3

qara ‘kara, siyah; (avam) halk; kişi adı’

qanım tölböri q. bodun külüg qadaşim äsizim ä ‘Hanım Tölböri, kara halkım, ünlü akrabalarım, ne yazık!’ E-3/6

q. bodunum qatıylanıy el törösın idman ‘Kara halkım, çalışın. Yurt yasaları elden bırakmayın.’ E-10/7

qadaşim a kinim ä adrıldim a yita q. bodunum a adrıldim yita ‘Akrabalarım, yakınlarımdan

ayrıldım, ne acı! Kara halkımdan ayrıldım, ne acı!’ E-10/12

ürüñümüg ä q.+müy a azdım a ‘Soylu ve kara (halkımdan) ayrıldım.’ E-11/3

qatıylan- ‘çalışıp, çabalamak’

qara bodunum q.-iñ el törösın idman ‘Kara halkım, çalışın. Yurt yasaları elden bırakmayın.’ E-10/7

üç oylum a adrıldım a yita bökmädim ä q.-yil ‘Üç oğlumdan ayrıldım ne acı! Doymadım. Çalışın.’ E-11/1

qatun ‘Katun Irmağı’

üç yetmiş yaşımq a adrıldım ägük q. yerimkä adrıldım ‘Altmış üç yaşımda ayrıldım. Uyak (ve) Katun yerimden ayrıldım.’ E-3/4

(...) on q. tarlayım ‘(...) Katun (ve) Tarlak (ırmaklarım)’ E-12/2

sub yer kām q. ay kün (...) olur ‘Su ve yer, Kem (ve) katun (ırmakları), ay (ve) güneş (...)’ E-12/4

qazyak ‘kazanç’

täñri elimkä q.+im oylumın öz oylum altı biñ yuntum ‘Kutlu yurdumda kazancım, çocuk(lar)ım, altı bin atım.’ E-3/5

qazyān- ‘kazanmak’

är ärdämim üçün alpun altun kümüşüg ägri täwä eldä kişi q.-dım a ‘Erkeklik kahramanlığımı elde etmek için sıkıntıyla altın, gümüş, tek hörgüçlü deve, yurda adam kazandım.’ E-11/9

qıl- ‘yapmak, etmek’

külüg totoq eçim kişi q.-dı ‘(Beni) Külüg Totok ağabeyim adam etdi.’ E-6/2

qısqa baş ‘kişi adı’

är atım q. b. bān ‘Erkeklik adım Kısa Baş’tır.’ E-2/5

qıyayan ‘kişi adı’

küç q. (qıyān?) içrāki ‘Küç Kıyagan (Kıygan?)’ a mensub(um).’ E-4/1

qız ‘kız’

eçiçim är öglär oylan är küdägülärüm q. kälidlärüm bökmädüm ‘Ağabeyciğim, annelerim, erkek çocuklarım, erkek güveylerim, kızlarım ve gelinlerim, doymadım.’ E-3/6

qoñ ‘koyun?’

eçidgän? är ärdäm im ä qoñ ‘İşiten(?) erkeklik kahramanlığım, koyun(?)’ E-2/4

qunçuy ‘eş’

äsiz elim-ä q.+um-a oylanım-a bodunum-a äsizim-ä ‘Ne yazık, devletim, eşim, çocuklarım, halkım, ne yazık!’ E-1/1

quyda q.+um özdä oylum yïta äsizim ä yïta ‘Obada eşim, vadide çocuk(lar)ım eyvah! Ne yazık! Eyvah!’ E-3/1

quydaqï q.+umya adrıldım apam a ‘Obadaki eşimden ayrıldım, ey atalarım!’ E-6/4

(...)da q.+umqa adrıldım (...) ‘[Obada] eşimden ayrıldım (...).’ E-8/2

quyda q.+um a äsizim ä yïta özdä oylum äsizim ä adiriltim yïta ‘Obadaki eşim! Ne yazık! Ne acı! Vadideki çocuklarım! Ne yazık! Ayrıldım. Ne acı!’ E-10/1

beş yegirmi yaşda alinmişim q.+um a buñ a adrıldım a ‘On beş yaşında aldığım eşimden (ayrıldım), ne sıkıntı!’ E-11/2

quy ‘oba, köy’

q.+da qunçuyum özdä oylum yïta ‘Obada eşim, vadide çocuk(lar)ım eyvah!’ E-3/1

q.+daqï qunçuyumya adrıldım apam a ‘Obadaki eşimden ayrıldım, ey atalarım!’ E-6/4

q.+da qunçuyumyaqa özdä oylumqa adrıldım ‘Obadaki eşimden, vadideki çocuklarımdan ayrıldım.’ E-7/4

<q.?->da qunçuyumqa adrıldım (...) ‘[Obada] eşimden ayrıldım (...).’ E-8/2

q.+da qunçuyum a äsizim ä yïta ‘Obadaki eşim! Ne yazık! Ne acı!’ E-10/1

män ‘1. teklik kişi zamiri’

qadaşım a kinim ä adiriltim a yïta qara bodunum a adiriltim yïta m. ‘Akrabalarım, yakınlarımdan ayrıldım, ne acı! Kara halkımdan ayrıldım, ne acı! Ben...’ E-10/12

oylan ‘çocuklar, evlatlar’

äsiz elim ä qunçuyum a o.+im a bodunum a äsizim-ä ‘Ne yazık, devletim, eşim, çocuklarım, halkım, ne yazık!’ E-1/1

eçiçim är öglär o. är küdägülärüm qız kälidlärüm bökmädüm ‘Ağabeyciğim, annelerim, erkek çocuklarım, erkek güveylerim, kızlarım ve gelinlerim, doymadım.’ E-3/6

[o.]+im a äsizim ä adrıldım ‘Çocuklarım, ne yazık! Ayrıldım.’ E-9/1

oñul ‘çocuk’

bayça sañun o.+i külüg çor ‘(Ben) Bayça Sangun oğlu Külüg Çor(um).’ E-7/1

oq ‘ok; boy, kabile’

är ärdämi toquz at bodun ärdämiğ unç? o.+um ‘Erkeklik kahramanlığı, dokuz adlı halk kahramanlığını (mümkün? boyum?)’ E-5/1

öçin ‘kişi adı’

ö. külüg tirig bän täyri elimtä yämlig bän ‘Ben Öçin Külüg Tirig’im. Kutlu yurdunda güçlüyüm.’ E-3/3

ög ‘anne’

eçiçim är ö.+lär oylan är küdägülärüm qız kälidlärüm bökmädüm ‘Ağabeyciğim, annelerim, erkek çocuklarım, erkek güveylerim, kızlarım ve gelinlerim, doymadım.’ E-3/6

öküz ‘öküz’

yüz är qadaşım uyurın üçün yüz ärin äliş ö.+ün tikdi ‘Yüz erkek akrabam güçlü oldukları için, yüz kişi (ve) elli öküz ile (bu taşı) diktiler.’ E-10/2

öl- ‘ölmek’

buñ baña bunta ärmiş ö.-düm yïta äsizim ä yalıqayın a ‘Dert bana burada erişmiş. Öldüm, ne acı! Ne yazık! Tek başıma kalayım!’ E-10/10

ölür- ‘öldürmek’

elim uyrinta sü bolup är <ö>.-mädöküm yoq çiwiligdä bir tägimdä säkiz är ö.-düm ‘Yurdum uğrunda asker sürüp öldürmediğim adam yok. Çivilig’de bir saldırıda sekiz adamı öldürdüm.’ E-10/8

yeti böri ö.-düm ä barsıy kökmäkig ö.-mädüm ä ‘Yedi kurt öldürdüm, pars ve leoparı öldür(e)medim.’ E-11/10

öz I ‘öz, kendi; kişi adı’

təñri elimkə qazyaqım oylumın ö. oylum altı biñ yuntum ‘Kutlu yurdumda kazancım, çocuk(lar)ım, altı bin atım.’ E-3/5

ö. yegän alp turan altı uyuş bodunda üç yegirmi altı älim qanım a adrıldım ‘(Benim adım) Öz Yigen Alp Turan’dır. Altı boylu halktan, on üç yurdumdan (?), hanımdan ayrıldım.’ E-5/2

öz II ‘vadi’

quyda qunçuyum ö.+dä oylum yita äsizim ä ‘Obada eşim, vadide çocuk(lar)ım eyvah! Ne yazık! Eyvah!’ E-3/1

quyda qunçuyumyaqa ö.+dä oylumqa adrıldım ‘Obadaki eşimden, vadideki çocuklarımdan ayrıldım.’ E-7/4

quyda qunçuyum a äsizim ä yita ö.+dä oylum äsizim ä adrıldım yita ‘Obadaki eşim! Ne yazık! Ne acı! Vadideki çocuklarım! Ne yazık! Ayrıldım. Ne acı!’ E-10/1

sağun (şahun) ‘general’

bayça s. öyli külüg çor ‘(Ben) Bayça Sangun oğlu Külüg Çor(um)’ E-7/1

čoçi böri ş. ‘(Ben) General Çoçi Böri(’yim).’ E-12/1

säkiz ‘sekiz’

altunlïy keş ägnin yü<d>tüm beldä bantım toquz s.+on yaşıım (Ben) Altınlı okluğu sırtıma vurdum, belime bağladım. Yetmiş dokuz yaşımda. E-10/5

čibiligdä bir tägimdä s. är ölürdüm ‘Çivilig’de bir saldırıda sekiz adamı öldürdüm.’ E-10/8

tört adaq<lïy> yilqım s. adaqlïy barımım buñum yoq ärdim ‘Dört ayaklı hayvanlarım, sekiz ayaklı malım mülküm (çoktu). Derdim yoktu.’ E-10/11

s. adaqlïy barımıy üçün yilqı tükäti bardım a ‘Sekiz ayaklı malım mülküm için at sürüm tükeninceye kadar gittim ey!’ E-11/3

sub ‘su, ırmak’

s. yer kām qatun ay kūn (...) olur ‘Su ve yer, Kem (ve) katun (ırmakları), ay (ve) güneş (...)’ E-12/4

yerim ä yita s.+um a adrıldım a buñ a äsizim ä yita ‘Yerimden (ayrıldım) ne acı! Suyumdan ayrıldım, ne sıkıntı! Ne yazık! Ne acı!’ E-11/4

sü ‘ordu’

elim uyrınta s. bolup är <ö>lürmädöküm yoq čiviligdä bir tägimdä säkiz är ölürdüm ‘Yurdum uğrunda asker sürüp öldürmediğim adam yok. Çivilig’de bir saldırıda sekiz adamı öldürdüm.’ E-10/8

tawyač ‘Çin’

beş yegirmi yaşımda t. qanya bardım a ‘On beş yaşımda Çin hanına gittim.’ E-11/9

tarlay ‘Tarlak Irmağı’

(...) on qatun t.+im ‘(...) Katun (ve) Tarlak (ırmaklarım)’ E-12/2

(...)m Tarlay y(...)r (...) ‘Tarlay’ E-12/3

təñri ‘gök; kutlu’

atım el toyan totoq bän t. elimkə elčisi ärtim ‘Adım El Togan Totok (’tur). Ben aziz yurdumun elçisi idim.’ E-1/2

altunlig keşig belimtä bantım t. elimkə bökmädım ‘Altınla süslü okluğumu belime bağladım. Kutlu yurduma doymadım.’ E-3/2

öçin külüg tirig bän t. elimtä yämlig bän ‘Ben Öçin Külüg Tirig’im. Kutlu yurdumda güçlüyüm.’ E-3/3

t. elimkə qazyaqım oylumın öz oylum altı biñ yuntum ‘Kutlu yurdumda kazancım, çocuk(lar)ım, altı bin atım.’ E-3/5

tik- ‘dikmek’

yüz är qadaşıım uyurın üçün yüz ärin äliy öküzün t.-di ‘Yüz erkek akrabam güçlü oldukları için, yüz kişi (ve) elli öküz ile (bu taşı) diktiler.’ E-10/2

tirig ‘canlı; kişi adı’

öçin külüg t. bän təñri elimtä yämlig bän ‘Ben Öçin Külüg Tirig’im. Kutlu yurdumda güçlüyüm.’ E-3/3

köni t. üç yaşımda qaqsız boldım ‘(Ben) Köni Tirig. Üç yaşımda babasız kaldım.’ E-6/1

toyan ‘kişi adı’

atım el t. totoq bän təñri elimkə elčisi ärtim altı bay bodunta bæg(i) ärtim ‘Adım El Togan Totok (’tur). Ben kutlu (aziz) yurdumun elçisi idim. Altı birleşik boyun beyi idim.’ E-1/2

toq ‘kişi adı’

*uruğu külüg t. böğü tärkän ä qanım bæg ärdäm
üçün birlä bardım* ‘Urungu Külüg Tok Böğü
Terken, babam, bey, kahraman (olduğu) için,
birlikte gittim.’ E-10/6

toquz ‘dokuz’

är ärdämi t. at bodun ärdämig unç? okum
‘Erkeklik kahramanlığı, dokuz adlı halk
kahramanlığını (mümkün? boyum?)’ E-5/1
t. sekiz on yaşıım ‘Yetmiş dokuz yaşıım’ E-10/5

totoq ‘askeri vali’

*atım el toyan t. bän täjri elimkä elçisi ärtim
altı bay bodunqa bæg<i> ärtim* ‘Aziz
yurdumun elçisi idim. Altı birleşik boyun beyi
idim.’ E-1/2
külüg t. eçim kişi qıldı ‘(Beni) Külüg Totok
ağabeyim adam etdi.’ E-6/2

tölböri ‘kişi adı’

qanım t. qara bodun külüg qadaşıım äsizim ä
‘Hanım Tölböri, kara halkım, ünlü akrabalarım,
ne yazık!’ E-3/6

tör ‘kişi adı’

*t. apa içräki bän beş yegirmi yaşda alinmişim
qunçuyum a* ‘Tör Apa’nın mensubuyum. On
beş yaşımda aldığım eşimden (ayrıldım)!’ E-
11/2

törö ‘töre, yasa’

*qara bodunum qatıylanıñ el t.+sin idman yita
äsiz älim qanım* ‘Kara halkım, çalışın. Yurt
yasaları elden bırakmayın, ne acı! Zavallı
yurdum ve hanım!’ E-10/7

tört ‘dört’

*t. adaq yilqım säkiz adaqliñ barımım
buñum yoq ärdim* ‘Dört ayaklı hayvanlarım,
sekiz ayaklı malım mülküm (çoktu). Derdim
yoktu.’ E-10/11

toq ‘kişi adı’

*uruğu külüg t. böğü tärkän ä qanım bæg ärdäm
üçün birlä bardım* ‘Urungu Külüg Tok Böğü
Terken, babam, bey, kahraman (olduğu) için,
birlikte gittim.’ E-10/6

tuy- ‘doğmak’

tuydum bän ‘Doğdum.’ E-9/2

turan ‘kişi adı’

*öz yegän alp t. altı uyüş bodunda üç yegirmi
altı älim qanım a adrıldım* ‘(Benim adım) Öz
Yigen Alp Turan’dır. Altı boylu halktan, on üç
yurdumdan (?), hanımdan ayrıldım.’ E-5/2

tükäti ‘tamamıyla’

säkiz adaqliñ barımıñ üçün yilqı t.-i bardım a
‘Sekiz ayaklı malım mülküm için at sürüm
tükeninceye kadar gittim ey!’ E-11/3

tüñür ‘dünür’

yatda t.+üm ä adrıldım a ‘Uzak yerdeki
dünürümden ayrıldım.’ E-11/7

uyur ‘uğur, yol’

*elim u.+inta sü bolup är <ö>lürmädküm yoq
çiwiligdä bir tägimdä säkiz är ölürdüm*
‘Yurdum uğrunda asker sürüp öldürmediğim
adam yok. Çivilig’de bir saldırıda sekiz adamı
öldürdüm.’ E-10/8

uyuş ‘halk’

*altı u. bodunda üç yegirmi altı älim qanım a
adrıldım* ‘Altı boylu halktan, on üç yaşımda
ayrıldım.’ E-5/2

uq- ‘anlamak’

är ärdämim äwim u.-ar (u.-az?) ‘Erkeklik
kahramanlığım, evim Ukar?’ E-2/3

ulğa- ‘büyümek, yetiştirmek’

buñusuz u.-tım buñ bo ärmiş ‘Sıkıntısız
büyüdüm, sıkıntı bu imiş.’ E-7/2

unç ‘mümkün’

är ärdämi toquz at bodun ärdämig u. ? okum
‘Erkeklik kahramanlığı, dokuz adlı halk
kahramanlığını (mümkün? boyum?)’ E-5/1

urı ‘erkek çocuk; kişi adı’

eşim u.+m aşıdım ‘Eşim(den),
çocuk(lar)ım(dan), ayrıldım.’ E-2/1

uruğu ‘savaşçı; bir unvan’

*körtlä qan alp u. altunlîy keş äğnin yü<d>tüm
beldä bantım* ‘(Ben) Körtle Han Alp
Urungu’yum. Altınlı okluğu sırtıma vurduğum,
belime bağladım.’ E-10/5

*u. küllüg toq böğü tärkän ä qanım bæg ärdäm
üçün birlä bardım* ‘Urungu Küllüg Tok Böğü
Terken, babam, bey, kahraman (olduğu) için,
birlikte gittim.’ E-10/6

utuş ‘uğur, yol’

*elim u.+iña azıp qala<y>in adrılayın b[ar]s?
yılta er[ti] yalıq]-ayın* ‘Yurdum uğruna çekip
gideyim, ayrılalım. Pars yılında idi. Tek
başıma kalayım.’ E-10/9

uyur ‘kudretli, güçlü’

*yüz är qadaşım u.+in üçün yüz ärin äliş öküzin
tikdi* ‘Yüz erkek akrabam güçlü oldukları için,
yüz kişi (ve) elli öküz ile (bu taşı) diktiler.’ E-
10/2

üç ‘üç’

*ü. yetmiş yaşımqa adriltim ägük qatun yerimkä
adriltim* ‘Altmış üç yaşında ayrıldım. Uyuk
(ve) Katun yerimden ayrıldım.’ E-3/4

*altı uyuş bodunda ü. yegirmi altı älim qanım a
adrıldım* ‘Altı boylu halktan, on üç yurduğundan
(?), hanımdan ayrıldım.’ E-5/2

köni tirig ü. yaşımda qanısız boldum ‘(Ben)
Köni Tirig. Üç yaşında babasız kaldım.’ E-6/1

*ü. oylum a adrıldım a yita bökmädım ä
qatıylanyıl* ‘Üç oğlumdaki ayrıldım ne acı!
Doymadım. Çalışın.’ E-11/1

üçün ‘için’

(...) ü. bökmädım ‘(...) için doymadım.’ E-8/1

*yüz är qadaşım uyurın ü. yüz ärin äliş öküzin
tikdi* ‘Yüz erkek akrabam güçlü oldukları için,
yüz kişi (ve) elli öküz ile (bu taşı) diktiler.’ E-
10/2

säkiz adaqlıy barımıy ü. yılqı tükäti bardım a
‘Sekiz ayaklı malım mülküm için at sürüm
tükeninceye kadar gittim ey!’ E-11/3

*är ärdämim ü. alpın altın kümüşüg ägri täwä
eldä kişi qazyandım a* ‘Erkeklik
kahramanlığımı elde etmek için sıkıntıyla altın,
gümüş, tek hörgüçlü deve, yurda adam
kazandım.’ E-11/9

ürüg ‘soylu (kimse)’

*säkiz adaqlıy barımıy üçün yılqı tükäti bardım
a anta bökmädım ä yita ü.+ümüg ä qaramıy a
azdım a* ‘Sekiz ayaklı malım mülküm için at
sürüm tükeninceye kadar gittim. Onlara
doymadım, ne acı! Soylu ve kara (halkımdan)
ayrıldım.’ E-11/3

üzä ‘üstte, üstünde’

(...)tmi(...).ü. ‘üzerinde’ E-9/4

yalan ‘yalın’

*(...)m(...).rda beşüsü yoq ärmış y. yüzlügd<ä>
(...) ebedî taşı yok imiş, yalın yüzölçüde (?)* E-
9/3

yalıq- ‘yalnız kalmak’

*elim utuşına azıp qala<y>in adrılayın b[ar]s?
yılta er[ti] y.]]-ayın* ‘Yurdum uğruna çekip
gideyim, ayrılalım. Pars yılında idi. Tek
başıma kalayım.’ E-10/9

*buñ bağa bunta ärmış öldüm yita äsizim ä
y.+ayın a* ‘Dert bana burada erişmiş. Öldüm,
ne acı! Ne yazık! Tek başıma kalayım!’ E-
10/10

yaş ‘yaş, ömür yaşı’

*beş yegirmi y.+da alınımışım qunçuyum a buñ a
adrıldım a* ‘On beş yaşında aldığım eşimden
(ayrıldım), ne sıkıntı!’ E-11/2

toquz sekiz on y.+im ‘Yetmiş dokuz yaşım’ E-
10/5

*elim ä qanım a bökmädım ä y.+im yeti yetmiş
azdım a* ‘Yurduma, hanıma doymadım. Yaşım
altmış yedi, ayrıldım.’ E-11/6

yat ‘yabancı (el)’

y.+da tüğrüm ä adrıldım a ‘Uzak yerdeki
dünürümden ayrıldım.’ E-11/7

yämliq ‘güçlü, kuvvetli’

öçin küllüg tirig bân täñri elimtä y. bân ‘Ben
Öçin Küllüg Tirig’im. Kutlu yurduğunda
güçlüyüm.’ E-3/3

yıl ‘yıl, sene’

b[ar]s? y.+ta är[ti ya]liqayin ‘Pars yılında idi. Tek başıma kalayım.’ E-10/9

yılqı ‘at sürüsü’

säkiz adaqlıy barimiy üçün y. tükäti bardim a ‘Sekiz ayaklı malım mülküm için at sürüm tükeninceye kadar gittim.’ E-11/3

yüta ‘ne acı!, eyvah!’

quyda qunçuyum özdä oylum y. äsizim ä y. bökmädim adriltim kinim qadaşim y. adriltim ‘Obada eşim, vadide çocuk(lar)ım eyvah! Ne yazık! Eyvah! Doymadım, ayrıldım. Akrabalarım, eyvah! ayrıldım.’ E-3/1

tänri elimkä bökmädim äsizim ä y. ‘Kutlu yurduma doymadım, ne yazık! Eyvah!’ E-3/2

quyda qunçuyum a äsizim ä y. özdä oylum äsizim ä adriltim y. ‘Obadaki eşim! Ne yazık! Ne acı! Vadideki çocuklarım! Ne yazık! Ayrıldım. Ne acı!’ E-10/1

qanım elim ä äsizim ä y. bökmädim qanım elimiz y. adriltim ‘Hanım, yurdum! Ne yazık! Ne acı! (Sizlere) doymadım! Hanım ve yurdumuz, ne acı! (Sizlerden) ayrıldım!’ E-10/4

qara bodunum qatıylanıy el törösın idmaş y. äsiz älim qanım ‘Kara halkım, çalışın. Yurt yasaları elden bırakmayın, ne acı! Zavallı yurdum ve hanım!’ E-10/7

buş başa bunta ärmiş öldüm y. äsizim ä yalıqayın a ‘Dert bana burada erişmiş. Öldüm, ne acı! Ne yazık! Tek başıma kalayım!’ E-10/10

qadaşim a kinim ä adriltim a y. qara bodunum a adriltim y. män ‘Akrabalarım, yakınlarımdan ayrıldım, ne acı! Kara halkımdan ayrıldım, ne acı! Ben...’ E-10/12

üç oylum a adrildim a y. bökmädim ä qatıylanıyıl ‘Üç oğlumdan ayrıldım ne acı! Doymadım. Çalışın.’ E-11/1

säkiz adaqlıy barimiy üçün yılqı tükäti bardim a anta bökmädim ä y. ürüñümüg ä qaramiy a azdim a ‘Sekiz ayaklı malım mülküm için at sürüm tükeninceye kadar gittim. Onlara doymadım, ne acı! Soylu ve kara (halkımdan) ayrıldım.’ E-11/3

yerim ä y. subum a adrildim a buş a äsizim ä y. ‘Yerimden (ayrıldım) ne acı! Suyumdan ayrıldım, ne sıkıntı! Ne yazık! Ne acı!’ E-11/4

yoq ‘yok’

(...)m(...)rda beñüsü y. ärmiş yalaş yüzlügd<ä> ‘(...) ebedî taşı yok imiş, yalın yüzlüde (?)’ E-9/3

elim uyrınta sü bolup är <ö>lürmädöküm y. çiwiligdä bir tægimdä säkiz är ölürdüm ‘Yurdum uğrunda asker sürüp öldürmediğim adam yok. Çivilig’de bir saldırıda sekiz adamı öldürdüm.’ E-10/8

tört adaqlıy yılqım säkiz adaqlıy barimim buşum y. ärdim ‘Dört ayaklı hayvanlarım, sekiz ayaklı malım mülküm (çoktu). Derdim yoktu.’ E-10/11

yunt ‘at’

tänri elimkä qazyaqım oylumın öz oylum altı biş y.+um ‘Kutlu yurdumda kazancım, çocuk(lar)ım, altı bin atım.’ E-3/5

yüd- ‘yüklemek, taşımak’

körtlä qan al<p> uruñu altunliş keş äğnin y.-tüm beldä bantim (Ben) Körtle Han Alp Urungu’yum. Altınlı okluğ u sırtıma vurdum, belime bağladım. E-10/5

yüz ‘yüz (sayı)’

y. är qadaşim uyurın üçün yüz ärin äliş öküzün tikdi ‘Yüz erkek akrabam güçlü oldukları için, yüz kişi (ve) elli öküz ile (bu taşı) diktiler.’ E-10/2

yüzlüg ‘yüzlü’

(...)m(...)rda beñüsü yok ärmiş yalaş y.+d<e> ‘(...) ebedî taşı yok imiş, yalın yüzlüde (?)’ E-9/3

yegän ‘kişi adı/ unvanı’

öz y. alp turan altı uyuş bodunda üç yegirmi altı älim qanım a adrildim ‘(Benim adım) Öz Yigen Alp Turan’dır. Altı boylu halktan, on üç yurdumdan (?), hanımdan ayrıldım.’ E-5/2

yegirmi ‘yirmi’

tör apa icräki bän beş y. yaşda alınmışim qunçuyum a ‘Tör Apa’nın mensubuyum. On beş yaşında aldığım eşimden (ayrıldım)!’ E-11/2

beş y. yaşında tawyaç qanya bardim a ‘On beş yaşında Çin hanına gittim ey!’ E-11/9

yer ‘yer, yeryüzü’

*üç yetmiş yaşımqā adriltim ägük qatun y.+imkā
adriltim* ‘Altmış üç yaşımda ayrıldım. Uyuk
(ve) Katun yerimden ayrıldım.’ E-3/4

täñridäki künkä y.+däki elimkä bökmädim
‘Gökteki güneşe, yer(yüzün)deki yurduma
doymadım.’ E-7/3

*y.+im ä yïta subum a adrildim a buñ a äsizim
ä yïta* ‘Yerimden (ayrıldım) ne acı! Suyumdan
ayrıldım, ne sıkıntı! Ne yazık! Ne acı!’ E-11/4

sub y. kām qatun ay kün (...) olur ‘Su ve yer,
Kem (ve) katun (ırmakları), ay (ve) güneş (...)’
E-12/4

yeti ‘yedi’

y. böri öldürdüm ä barsïy kökmäkig ölümedim ä
‘Yedi kurt öldürdüm, pars ve leoparı
öldür(e)medim.’ E-11/10

yetmiş ‘yetmiş’

*elim ä qanım a bökmädim ä yaşımqā yeti y. azdım
a* ‘Yurduma, hanıma doymadım. Yaşım altmış
yedi, ayrıldım.’ E-11/6

KAYNAKÇA

- Aydın, E. (2010). Yenisey Yazıtlarıyla İlgili Genel Sorunlar Üzerine Notlar, Orhon Yazıtlarının Bulunuşundan 120 Yıl Sonra Türklük Bilimi ve 21. Yüzyıl Konulu III. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Sempozyumu Bildiriler Kitabı. C. 1, 89-96.
- Aydın, E. (2010). Yenisey Yazıtlarıyla İlgili Türkiye'de Yapılan Çalışmalara Bakış. I. Uluslararası Uzak Asya'dan Ön Asya'ya Eski Türkçe Bilgi Şöleni Bildirileri, Afyonkarahisar: Türk Dil Kurumu Yayınları, s. 25-34
- Aydın, E. (2011). Yenisey Yazıtlarında Geçen Türk Boyları Üzerine Notlar. Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 6 (1), 395-402.
- Aydın, E. (2011). Yenisey Yazıtlarında Geçen Unvanlar ve Unvan Niteleyicileri. Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten, 59 (2), 5-26.
- Aydın, E. (2012). Yenisey Yazıtları Nasıl Tarihlendirilebilir? Turkish Studies, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 7 (2), 161-168.
- Aydın, E. (2013). Yenisey Yazıtlarındaki Tek Örnekler. Türkbilig , (26) , 37-50.
- Aydın, E. (2015). Yenisey Yazıtları (1. baskı). Konya: Kömen Yayınları.
- Aydın, E. (2019). Sibirya'da Türk İzleri (1. baskı). İstanbul: Kronik Kitap.
- Berta, Á. (2004). Szavaimat jól halljátok. A türk és uygur rovásírásos emlékek kritikai kiadás. Szeged: Jatepress.
- Berta, Á. (2010). Sözlerimi İyi Dinleyin: Türk ve Uygur Runik Yazıtlarının Karşılaştırmalı Yayını. (Çev: E. Yılmaz), Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Clauson, S. G. (1972). An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish. Oxford: Oxford University Press.
- Constantin, G. (1989). Yenisey Eski Kırgız Yazıtlarının İlk Zikri: Çin'e Giden Romen Seyyahı Nicolaie Milescu (Spathary)'nin Günlüğü-1675. Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten, 33 (1985) , 1-7.

- Cumagulov, Ç. (2001). Göktürk Harfli Yazıtların Kırgızistan'daki Araştırılması, Muhafazası ve Bugünkü Durumu. Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten, 48 (2000), 69-74.
- Gökdağ, B. (2008). ALYILMAZ, Cengiz (Kök)türk Harfli Yazıtların İzinde Karam Yayınları/21, Ankara 2007, XI-192 s., ISBN 978-975-6467-24-4. Dil Araştırmaları, 2 (2) , 140-142.
- Karaman, A. (2019). Yenisey Yazıtlarında Geçen adrıl- seçlin- İkilmesi Üzerine. Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten, (67), 7-26.
- Kormuşin İ. V. (1997). Tyrkskiye Yeniseykiye epitafii. Moskva.
- Kormuşin İ. V., Mozioğlu E., Alimov R., Yıldırım F. (2016). Yenisey-Altay-Kırgızistan Yazıtları ve Kâğıda Yazılı Runik Belgeler (1. baskı). İstanbul: BilgeSu Yayıncılık.
- Kormuşin İ. V. (2017). Yenisey Eski Türk Mezar Yazıtları-Metinler ve İncelemeler (Çev: Rysbek Alimov) Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Malov S. E. (1952). Yeniseyskaya pis'mennost' Tyurkov teksti i perevodı. Moskova-Leningrad: Akademiya Nauk SSSR.
- Mezkit, G. (2020). Yenisey ve Orhun Yazıtlarında Yer Alan 'Eş' Kavramı Üzerine Bir İnceleme. Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 4 (1) , 110-122.
- Nadelyaev V. M., Nasilov D. M., Tenişev E. R., Şçerbank A. M. (1969). Drevnetyurkskiy Slovar, Leningrad: Institut Yazykoznaniya, Akedemiya Nauk SSSR
- Orkun, H. N. (1994). Eski Türk Yazıtları (3. baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Radloff W. (1892). Atlas der alterthümer der Mongolei, St.-Petersburg: Buchdruckerei der Akademie der Wissenschaften.
- Radloff W. (1895). Die alttürkischen Inschriften der Mongolei, St.-Petersburg: Buchdruckerei der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften.
- Radloff W. (1899). Die alttürkischen Inschriften der Mongolei, St.-Petersburg: Buchdruckerei der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften.
- Recebov E., Memedov J. (1993). Orhon-Yenisey Abideleri, Bakı.

- Recebov, E . (1994). Orhon-Yenisey Anıtlarının İncelenmesindeki Bazı Problemler. Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten, 38 (1990) , 151-154.
- Rentzsch, J. ve Yıldız H. (2020). The Uybat Inscriptions: A Group of Old Turkic Runic Texts from the Yenisei Area. Studien zur Sprache, Geschichte und Kultur der Turkvölker. Berlin/Boston: De Gruyter.
- Sertkaya, O. (1995). Yenisey Yazıtlarının Yayınlarındaki Bazı Okuma ve Anlamlandırmaların Düzeltilmesi, Yeni Okuma ve Anlamlandırma Teklifleri. Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten, 41 (1993) , 67-75.
- Sertkaya, O. (2011). E 2 - Uyuk-Arjan (Tuva) Yazıtı. Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 6 (1), 27-34.
- Societe Finlandiese D'archeologie (1889). Inscriptions de L'ienissei, Helsingfors: Imprimerie de la Soci  t   de Litt  rature Finnoise.
-   men, S. (2015). E-4 (Ottuk-Da  ) Yazıtı   zerine. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, 51 (51), 137-146.
-   men, S. (2016). Yenisey Yazıtları (Transliterasyon, Transkripsiyon,   eviri, Açıklama, Metin ve Dizin). Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Serin, S. (2012). Kızıl, Tuva Müzesi Yenisey Yazıtları (Metin-Dizin). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.
-   im  ek, Y. (2014). Yenisey Yazıtlarında   ıkma H  li. Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi, 3 (4) , 57-70.
- Tekin, T. (1995). Elegest (K  rtle Han) Yazıtı. Türk Dili Araştırmaları Dergisi, 5, s. 19-32.
- Tekin, T. (1998). Orhon Yazıtları K  l Tigin Bilge Kağan Tunyukuk (2. Baskı). İstanbul: Simurg Yayınevi.
- Tekin, T. (2016). Orhon Türkçesi Grameri. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Thomsen, V. (1913). Une lettre m  connue des inscriptions de l'  nissimei. Journal de la Soci  t   Finno-Ougrienne 30 (4), s. 1-9
- Thomsen, V. (1993). Orhon ve Yenisey Yazıtlarının   z  m   İlk Bildiri,   z  lm    

- Orhon Yazıtları (Çev: Vedat Köken). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Useev, N. (2010). Esizime mi? Sizime mi? Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, 14 (34), 1-8.
- Useev, N. (2010). Sahiplerinin Boyu Belirtilen Köktürk Harfli Yazıtlar. Turkish Studies, 5 (4), 1516-1521.
- Useev, N. (2012). Köni mi, Küni mi ya da Köktürk Harfli Yenisey Yazıtlarından E 6 Barık II Yazıtının Kadına Ait Olduğu Meselesi Üzerine. Turkish Studies - International Periodical For The Languages, 7 (4), 3105-3112.
- Useev, N. (2019). Köktürk Harfli Yazıtlardaki ‘Esiz’ Kelimesi Üzerine. Dil Araştırmaları, 13 (24) , 31-42.
- User Şirin, H. (2010). Yenisey Yazıtlarının Okunma ve Anlamlandırılması Üzerine Yeni Öneriler –II-, Orhon Yazıtlarının Bulunuşundan 120 Yıl Sonra Türklük Bilimi ve 21. Yüzyıl Konulu III. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Sempozyumu Bildiriler Kitabı. C. 2, 767-774.
- Vasil'ev, D. D. (1983). Korpus Tyurkskih runičeskih pamyatnikov basseyna Yeniseya, Leningrad: Akademiya Nauk SSSR.
- Vasil'ev, D. D. (2011). Güney Sibiryâ’daki Gök Türk Runik Yazıtlarında Adları Geçen Kişilerin Hayatları ve Kahramanlıkları Hakkındaki Tarihi Bilgiler. Ü. Çelik Şavk (ed.): “Orhon Yazıtlarının Bulunuşundan 120 Yıl Sonra Türklük Bilimi ve 21. Yüzyıl” Konulu III. Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Sempozyumu Bildiri Kitabı, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, C. 2, 901–910.
- Von Gabain, A. (1944). Köktürklerin Tarihine Kısa Bir Bakış I: Stepte Yaşayan Köktürkler (682-742) (Çev: Saadet Çağatay). DTCTD, 2 (5), 685-690.
- Yıldırım, A. (2019). Yenisey Yazıtları Grameri. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Malatya: İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yıldırım F., Aydın E., Alimov R. (2013). Yenisey-Kırgızistan Yazıtları ve Irk Bitig (1. baskı). Ankara-Kızılay: BilgeSu Yayıncılık.

EKLER

EK-1: Türk Runik Yazı Anıtlarının Yeri

EK-2: Uyük Tarlak (E-1)

EK-3: Uyük Arjan (E-2)

EK-4: Uyük Turan (E-3)

EK-5: Ottuk Daş I (E-4)

EK-6: Barık I (E-5)

EK-7: Barık II (E-6)

EK-8: Barık III (E-7)

EK-9: Barık IV (E-8)

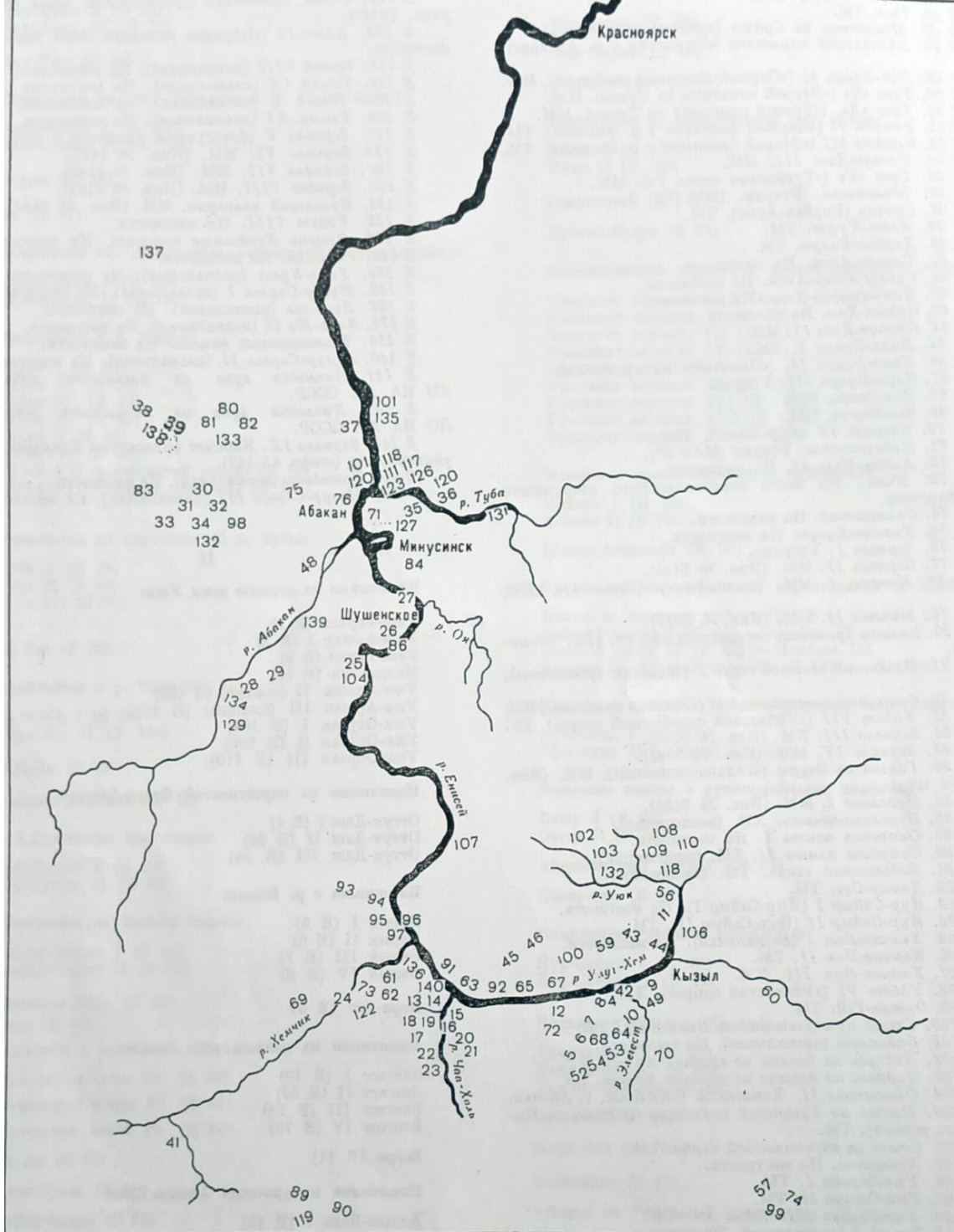
EK-10: Kara-Sug (E-9)

EK-11: Elegest I (E-10)

EK-12: Begre (E-11)

EK-13: Aldın-Bel I (E-12)

EK-1: Türk Runik Yazı Anıtlarının Yeri

Şekil I: (Vasil'ev, 1983, s. 9).

EK-2: UYUK TARLAK (E-1)

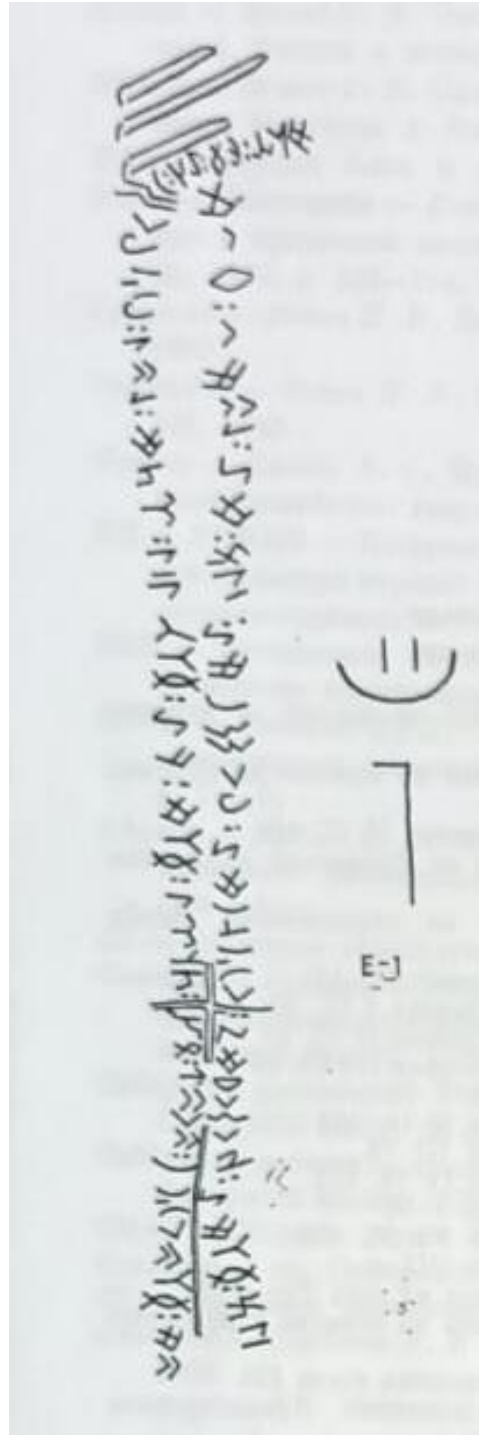
Şekil I: Fin Atlas'a Göre E-1 Yazıtı

Şekil II: Radloff Atlasına Göre E-1 Yazıtı

Şekil III: Malov'a Göre E-1 Yazıtı

Şekil IV: Vasil'ev'e Göre E-1 Yazıtı

Şekil V: Kormuşin'e Göre E-1 Yazıtı

EK-3: UYUK ARJAN (E-2)

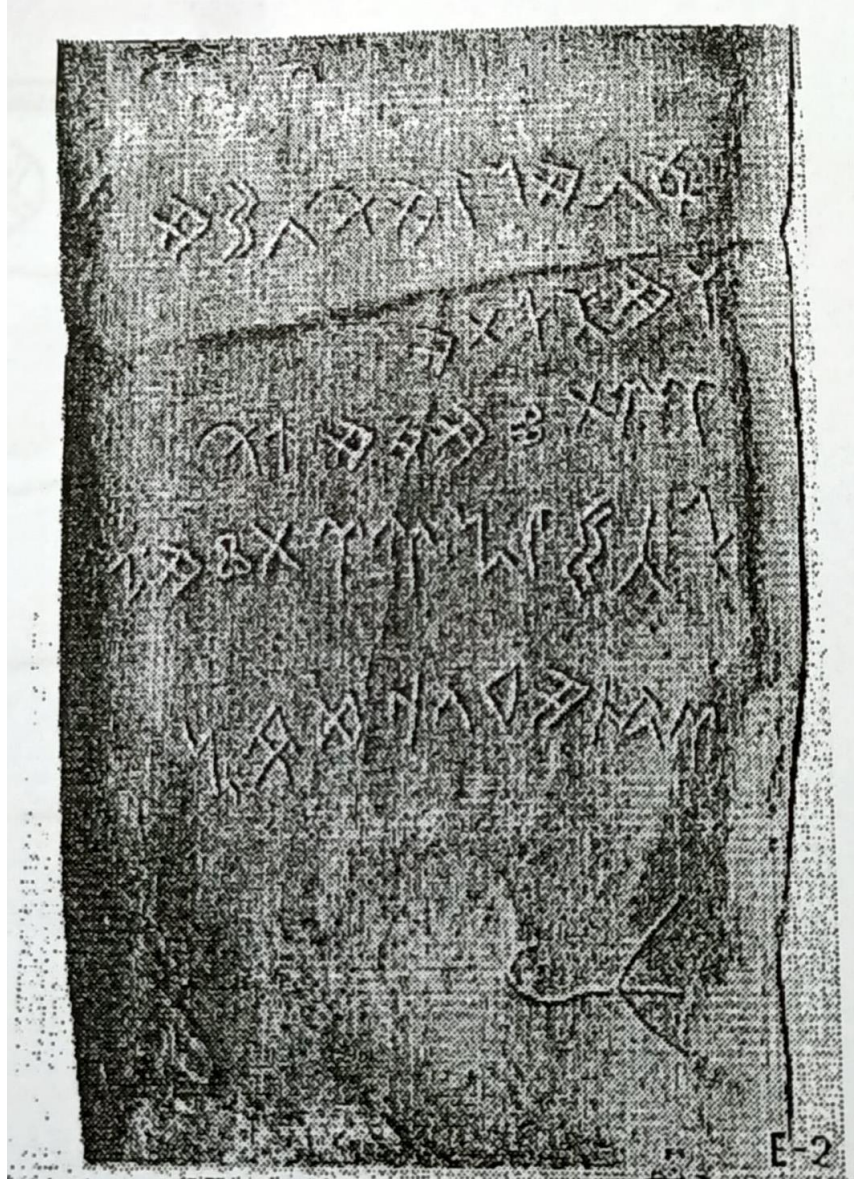

Şekil I: Bazilhan'a Göre E-1 Yazıtı (Bazilhan, 2005, s. 324)

✱ 》 ^ . x ✱ 1 7 ✱ ^ ✱
C ✱ x 1 x ✱ y
x ↑ ✱ ✱ ✱ ✱ x y y
✱ ↑ 2: ✱ ✱ x y y 2 0 5 1 2
2 ✱ ✱ 4 ^ 0 ✱ 1 2 3

↵

Şekil II: Vasil'ev'e Göre E-2 Yazıtı

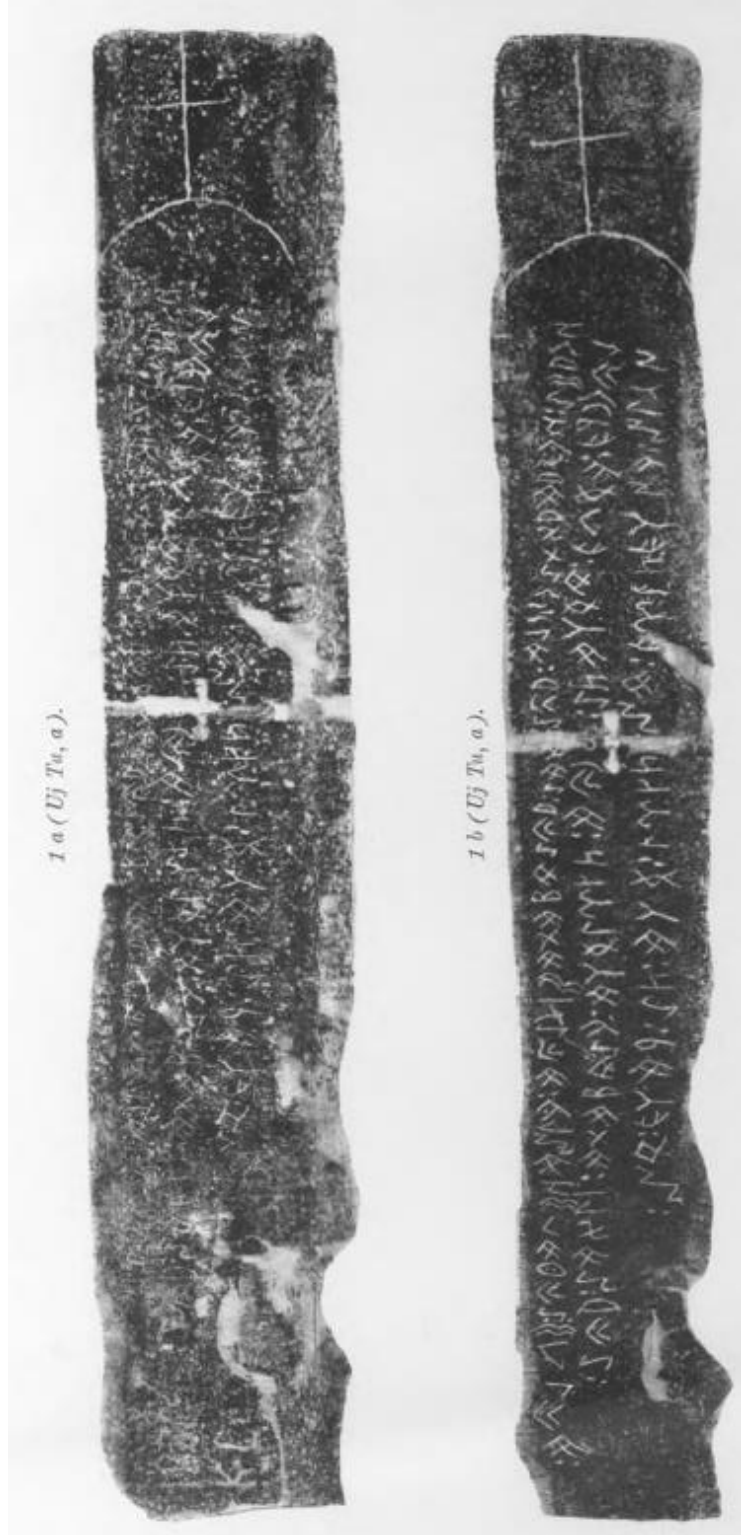

Şekil III: Vasil'ev'e Göre E-2 Yazıtı

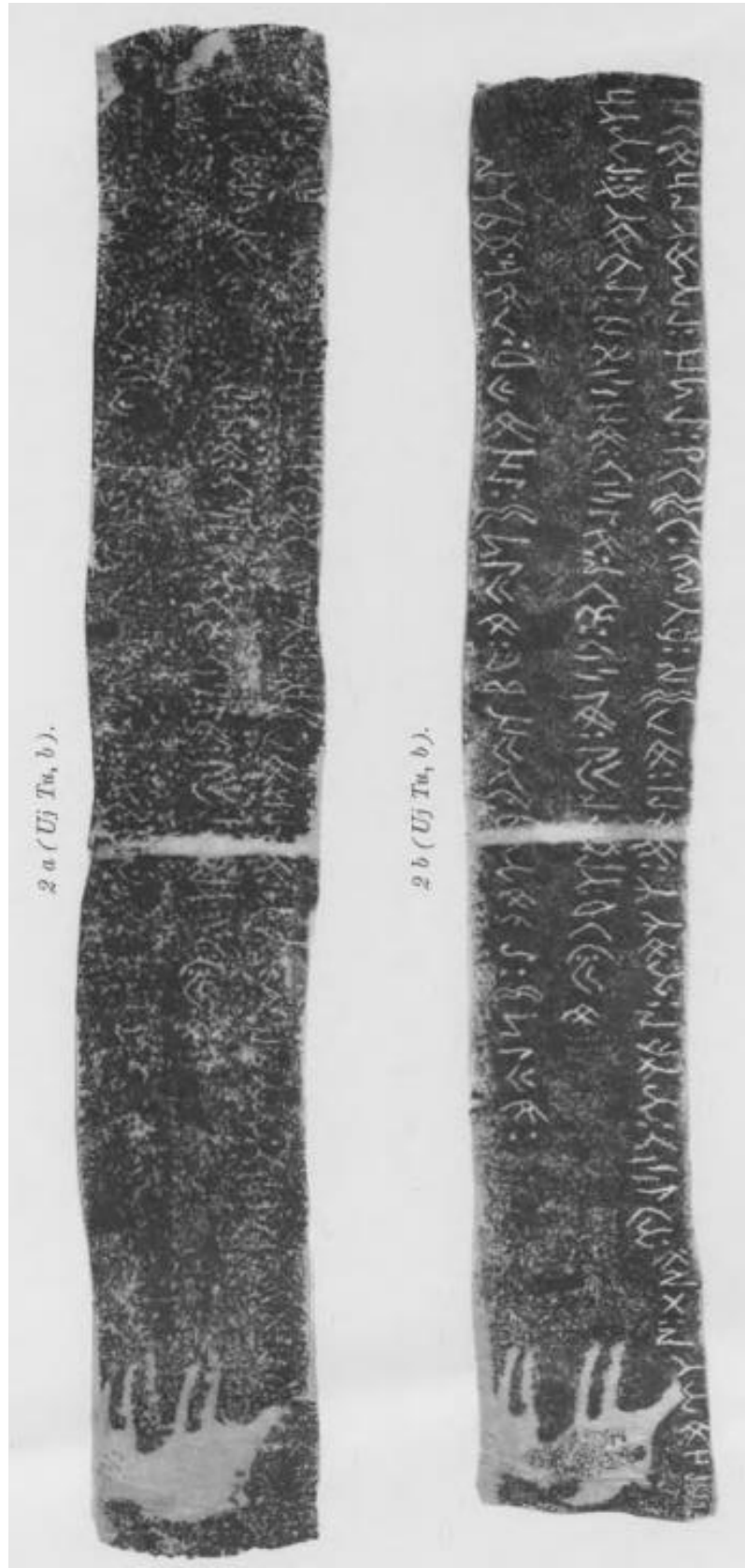

Şekil IV: Vasil'ev'e Göre E-2 Yazıtı

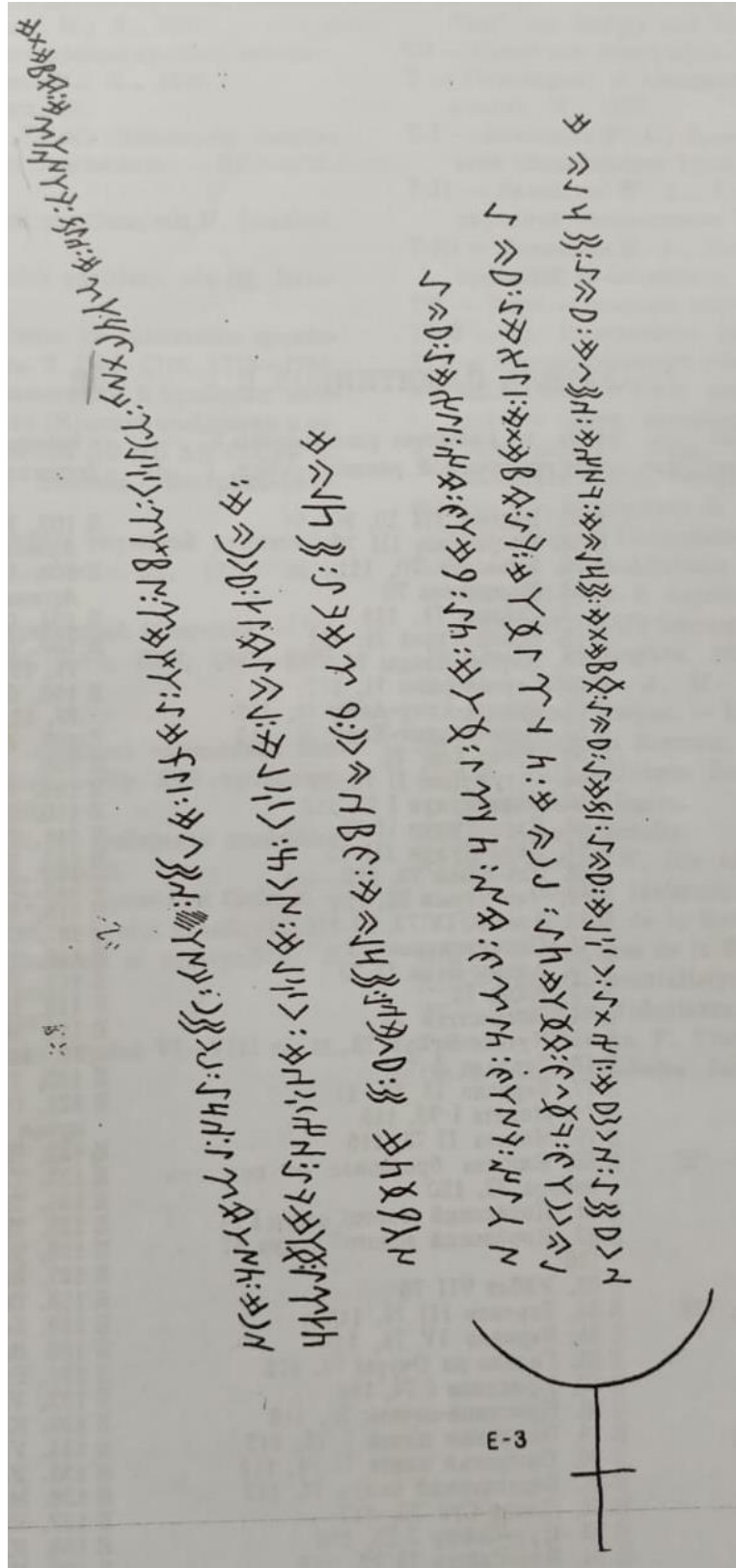
EK-4: UYUK- TURAN (E-3)

Şekil I: Radloff Atlasına Göre E-3 Yazıtı

Şekil II: Radloff Atlasına Göre E-3 Yazıtı

Şekil III: Vasil'ev'e Göre E-3 Yazıtı

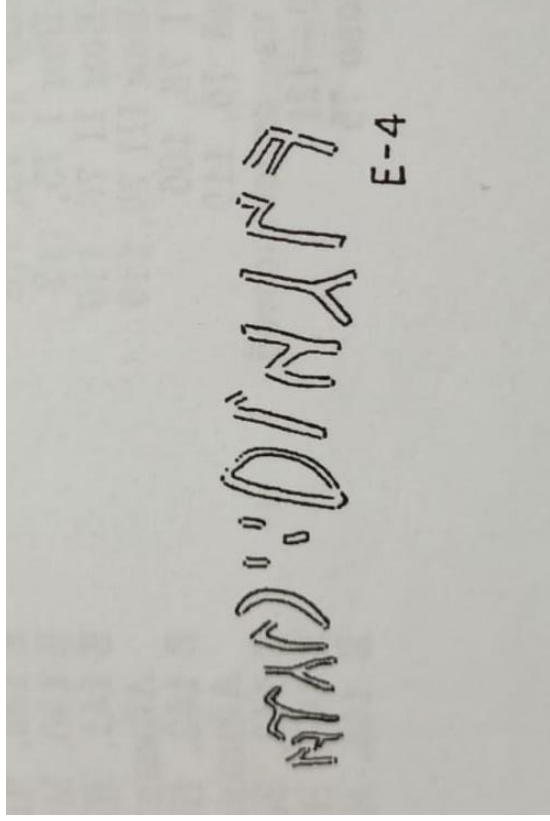
EK-5: OTTUK DAŞ (E-4)

Şekil I: Fin Atlas'a Göre E-4 Yazıtı

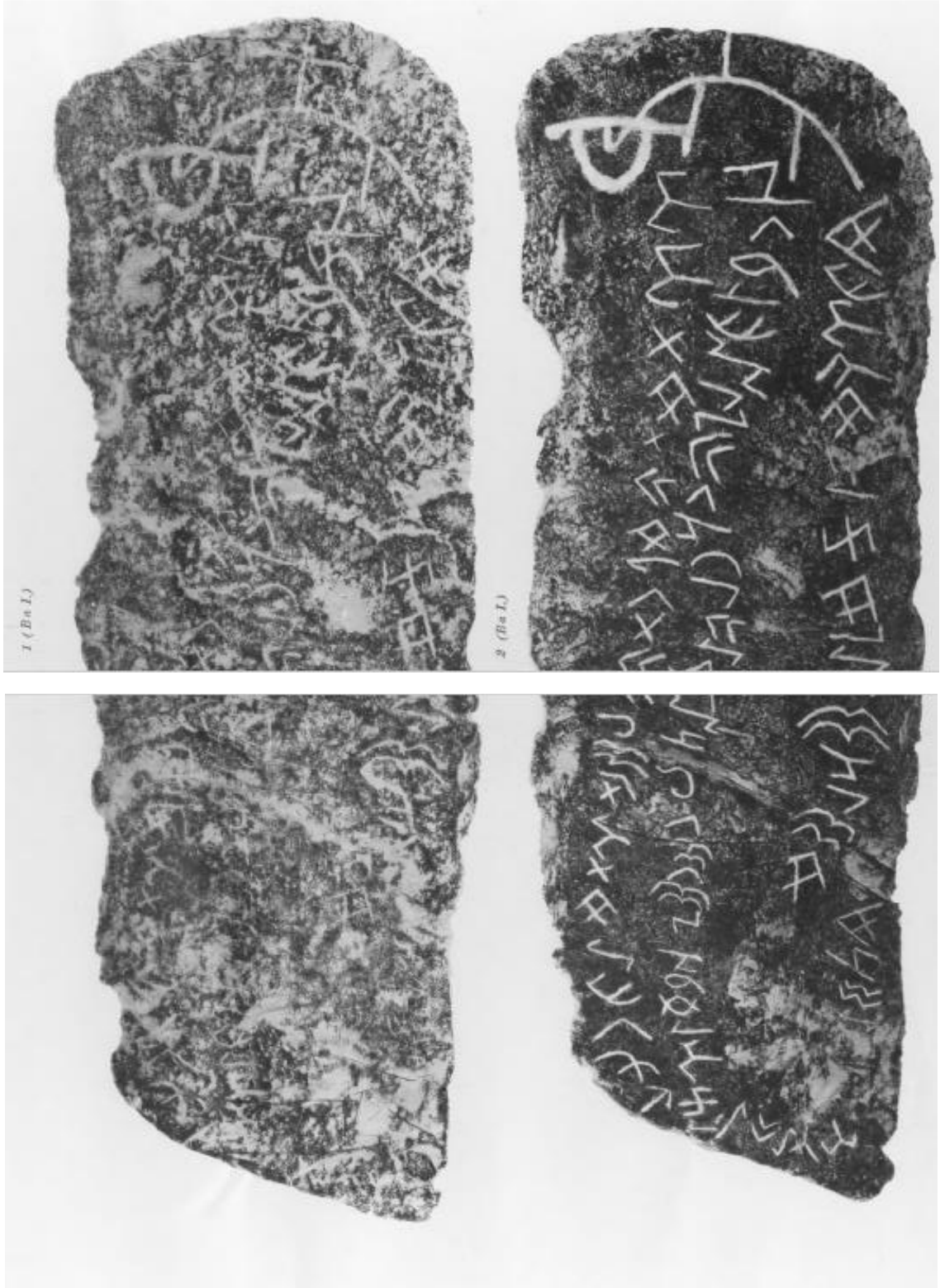

Şekil II: Radloff'a Göre E-4 Yazıtı

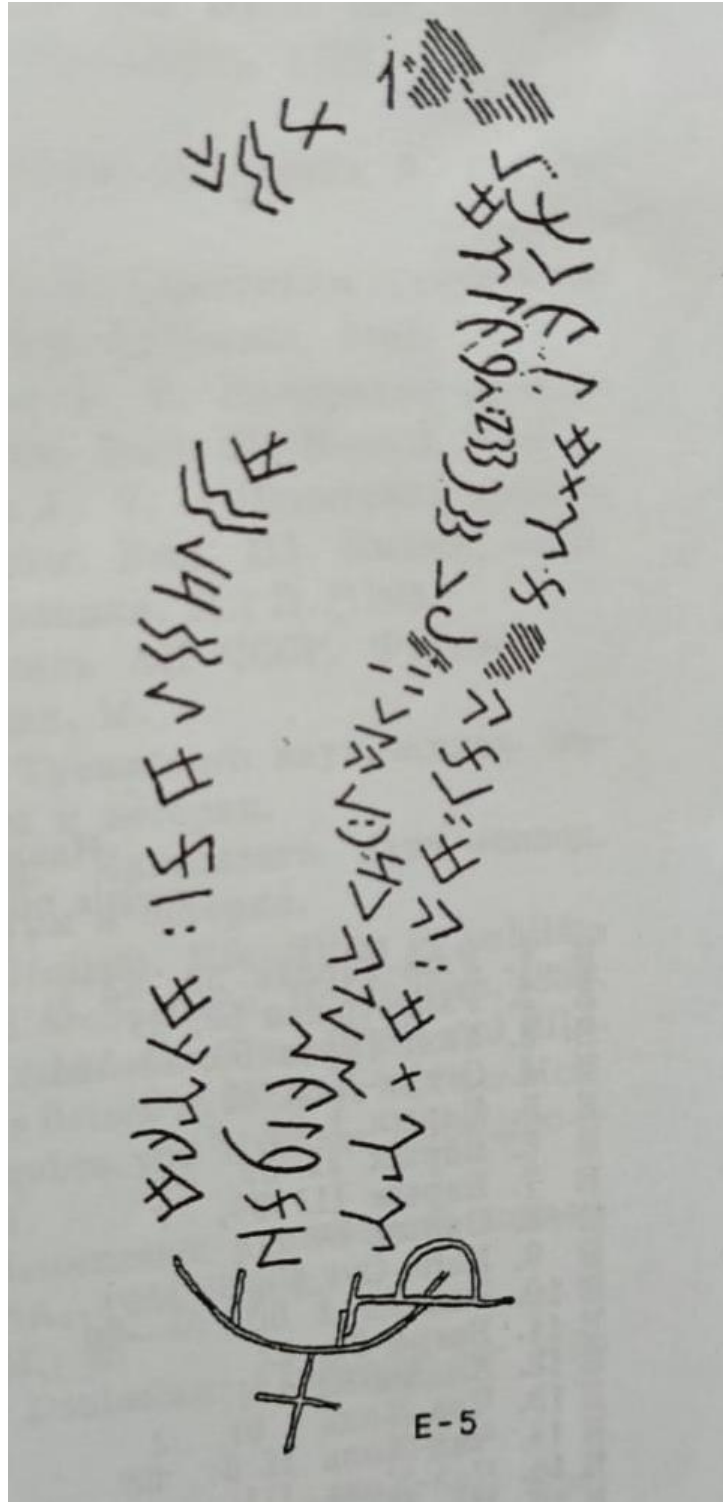

Şekil III: Vasil'ev'e Göre E-4 Yazıtı

EK-6: BARIK I (E-5)

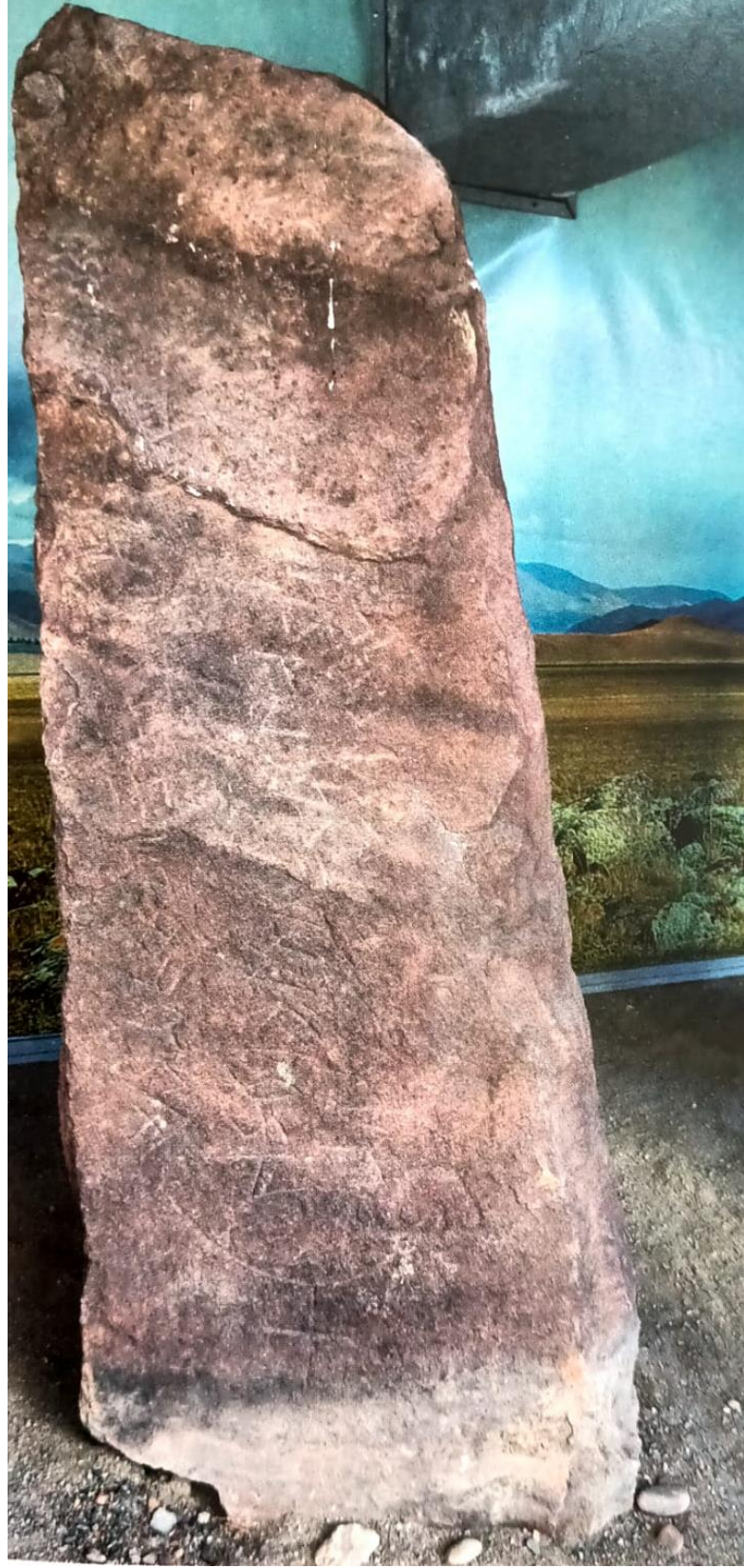
Şekil I: Radloff'a Göre E-5 Yazıtı

Şekil II: Vasil'ev'e Göre E-5 Yazıtı

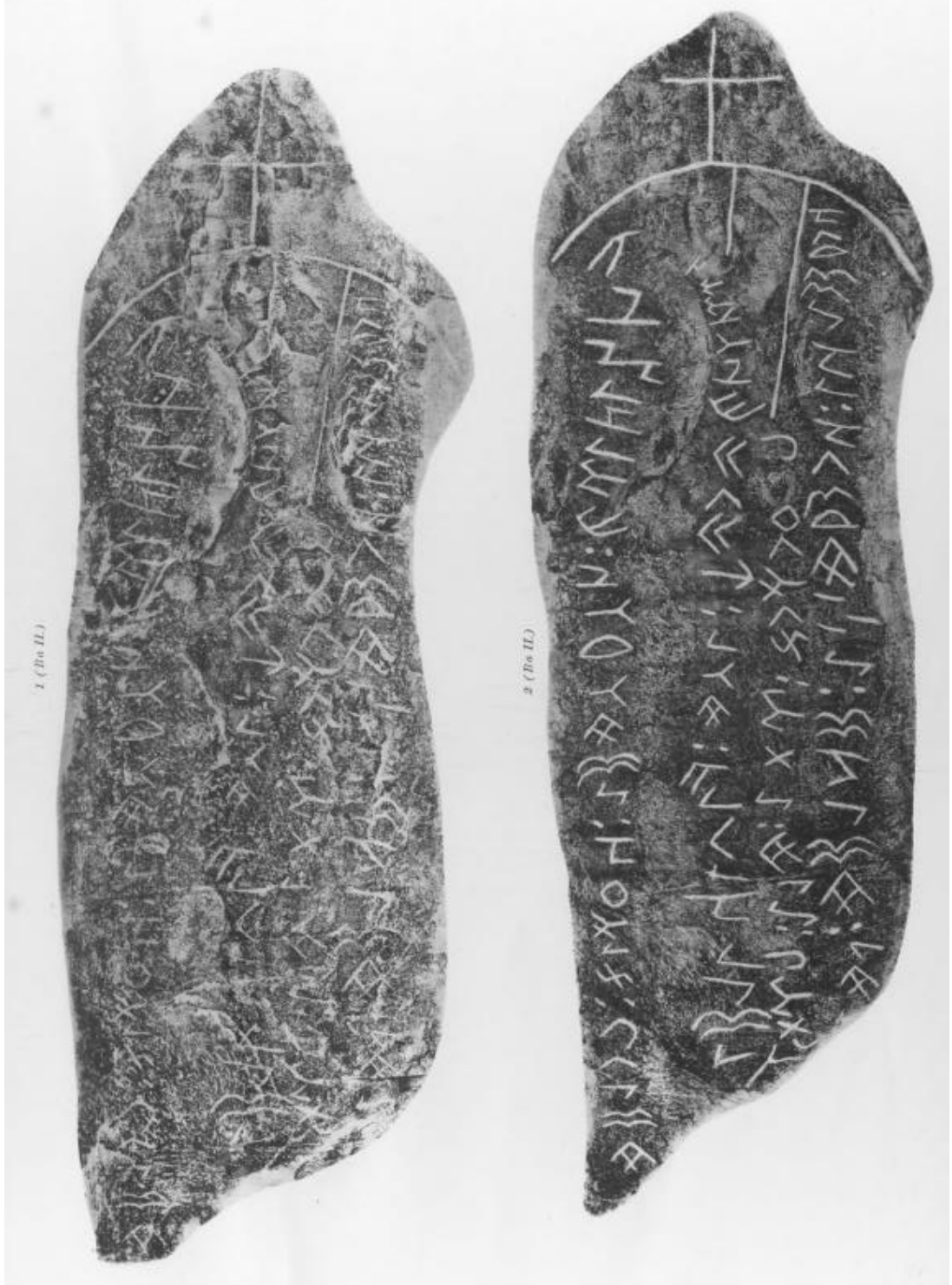

Şekil III: Vasil'ev'e Göre E-5 Yazıtı

Şekil IV: Kormuşin'e Göre E-5 Yazıtı

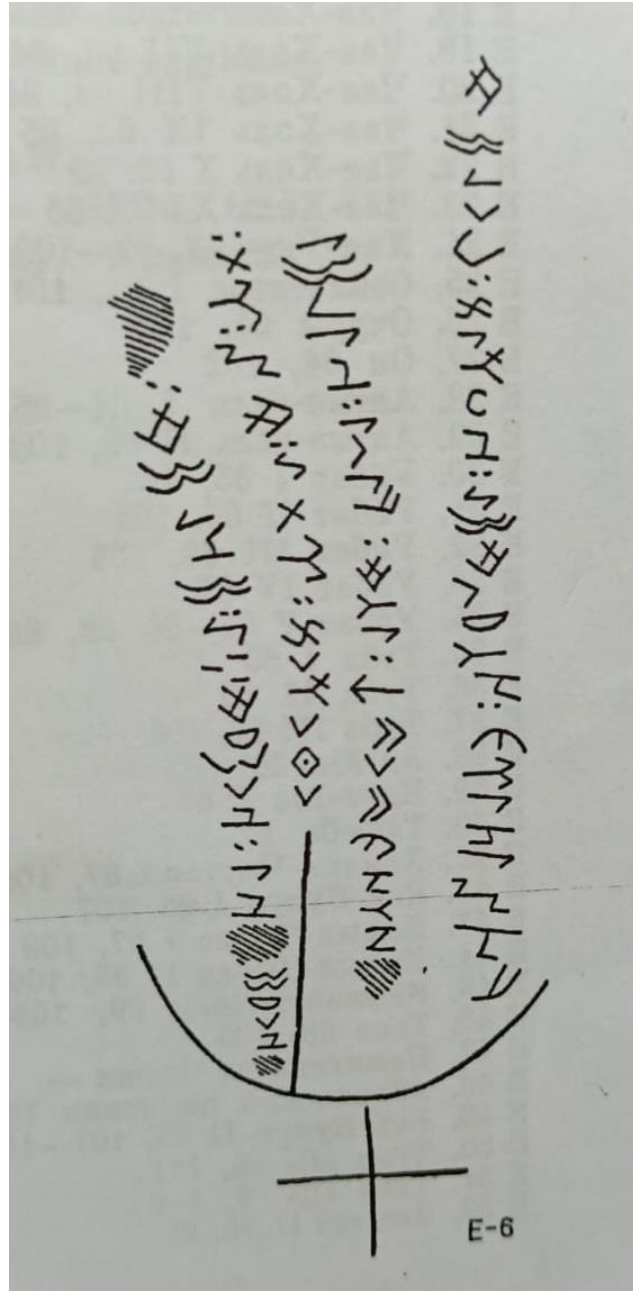
EK-7: BARIK II (E-6)

Şekil I: Radloff'a Göre E-6 Yazıtı

Şekil II: Radloff'a Göre E-6 Yazıtının Bir Kısımı

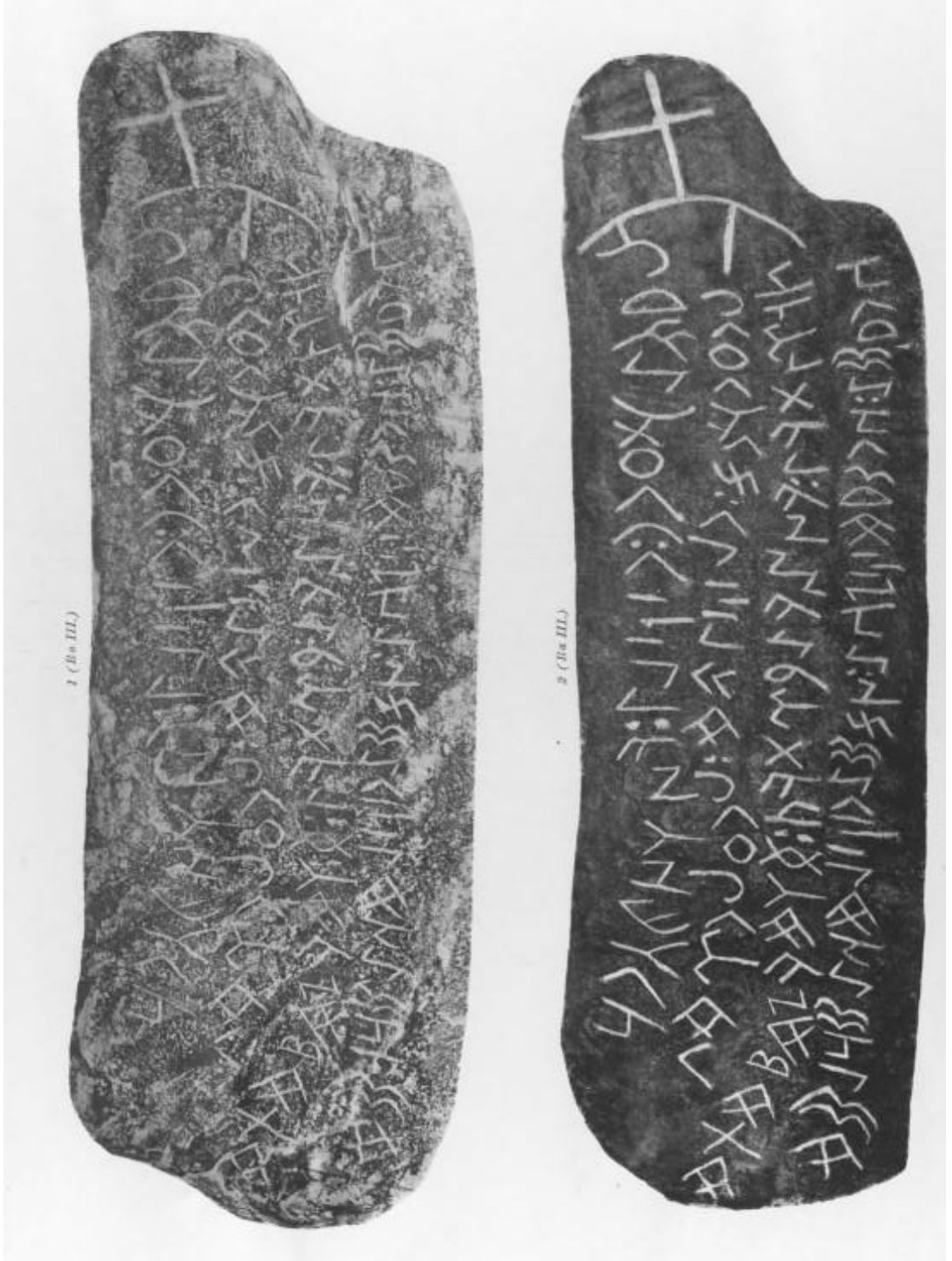

Şekil III: Vasil'ev'e Göre E-6 Yazıtı

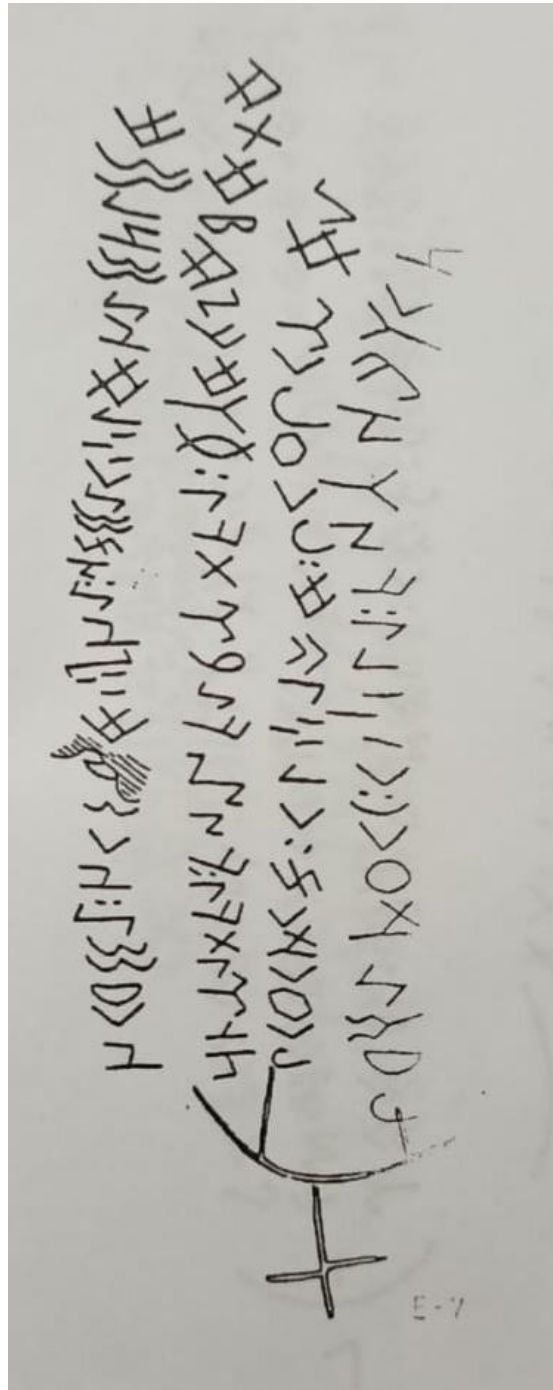

Şekil IV: Vasil'ev'e Göre E-6 Yazıtı

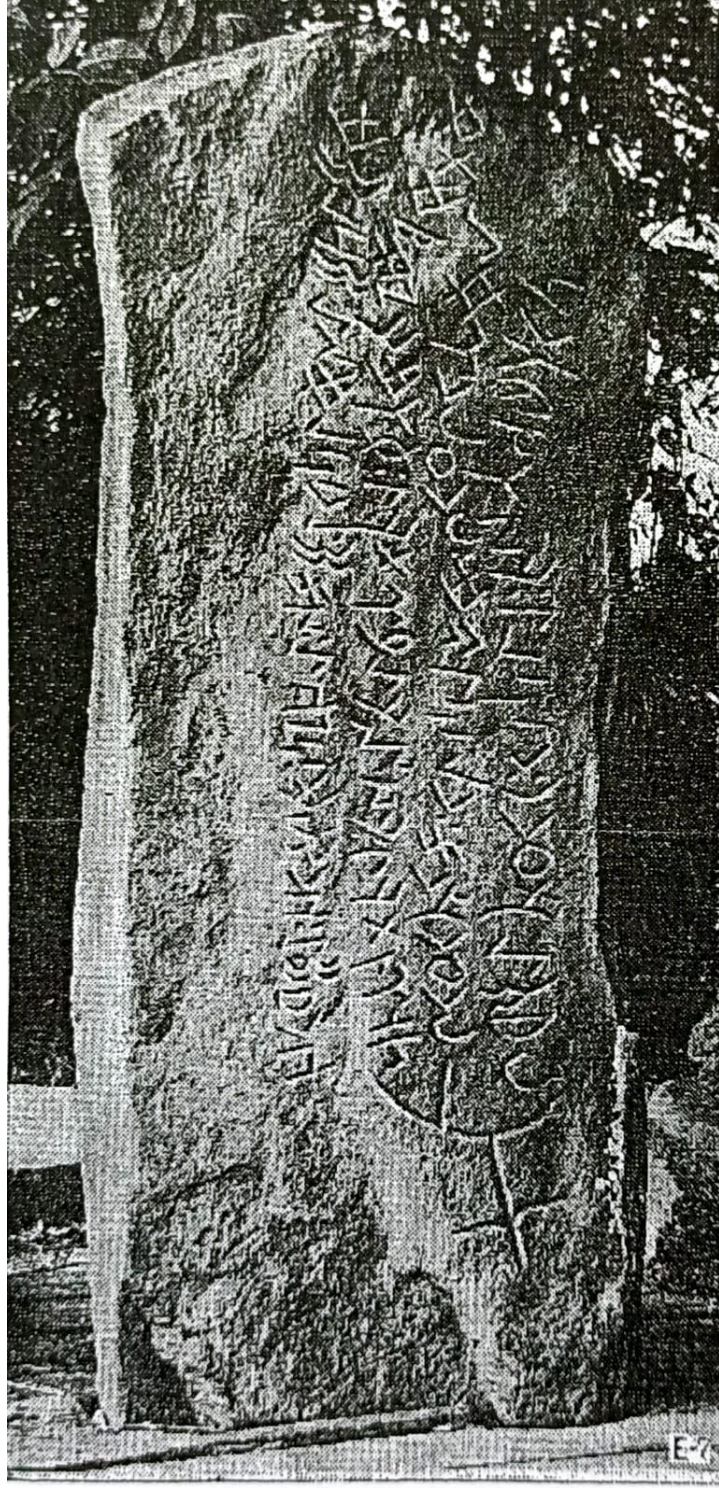
EK-8: BARIK III (E-7)

Şekil I: Radloff'a Göre E-7 Yazıtı

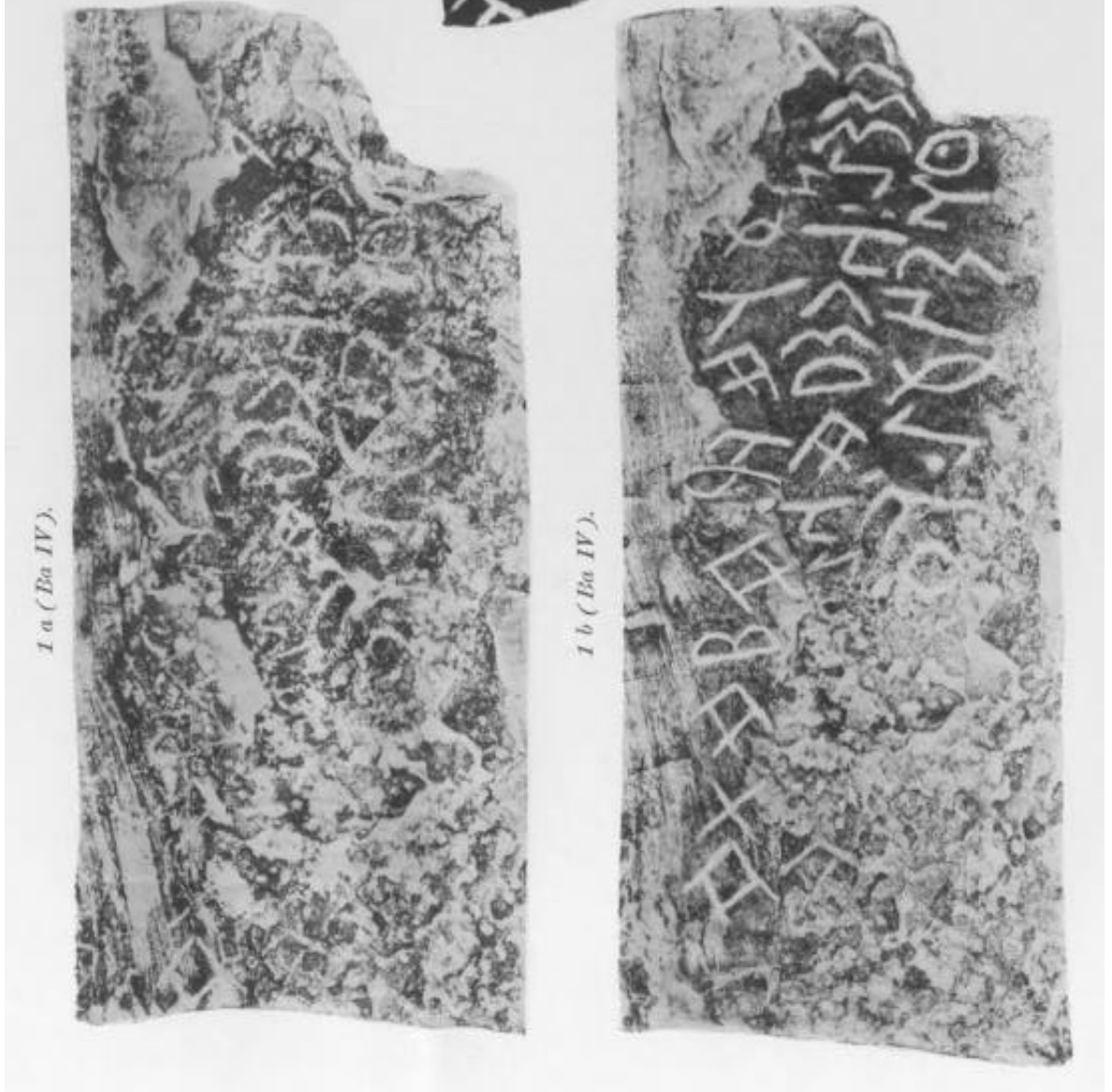

Şekil II: Vasil'ev'e Göre E-7 Yazıtı

Şekil III: Vasil'ev'e Göre E-7 Yazıtı

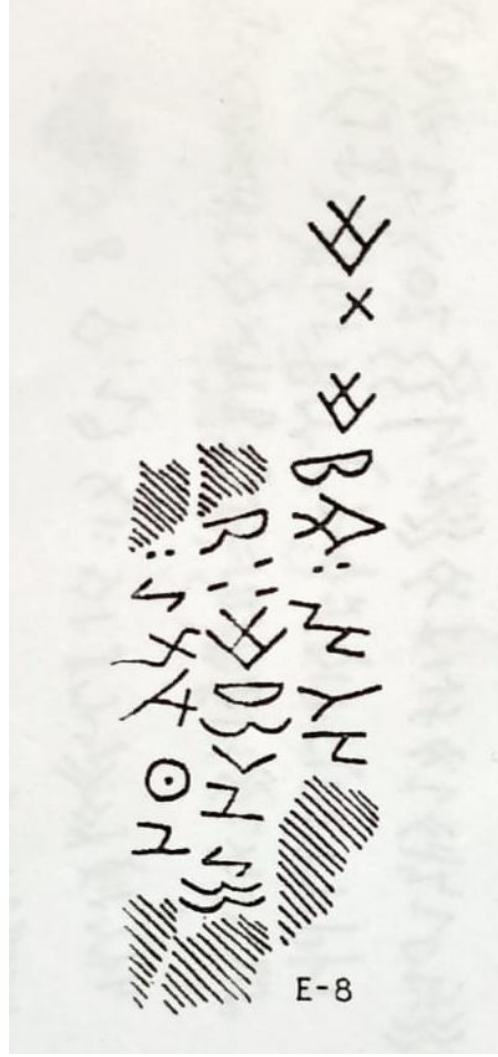
EK-9: BARIK IV (E-8)

Şekil I: Radloff'a Göre E-8 Yazıtı

Şekil II: Vasil'ev'e Göre E-8 Yazıtı

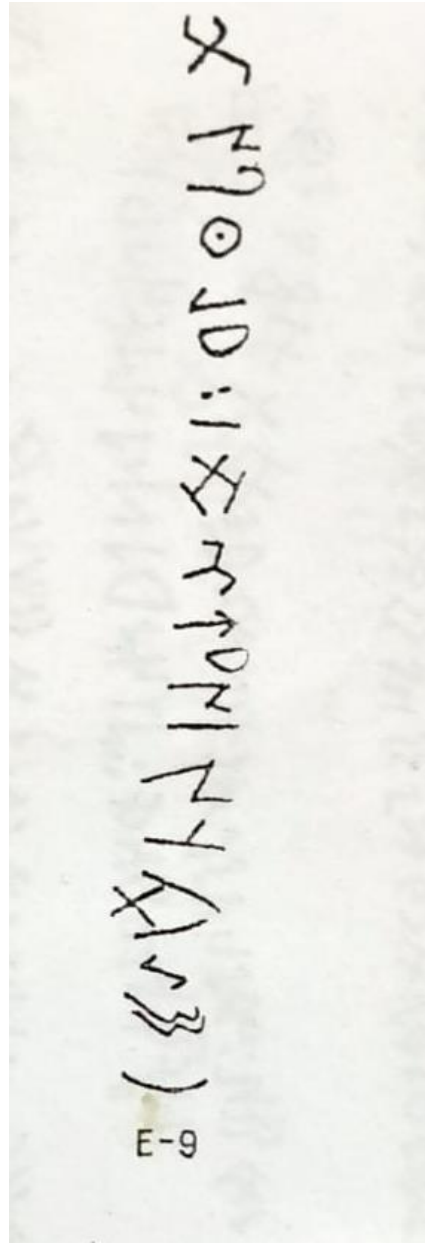

Şekil III: Vasil'ev'e Göre E-8 Yazıtı

EK-10: KARA- SUG (E-9)

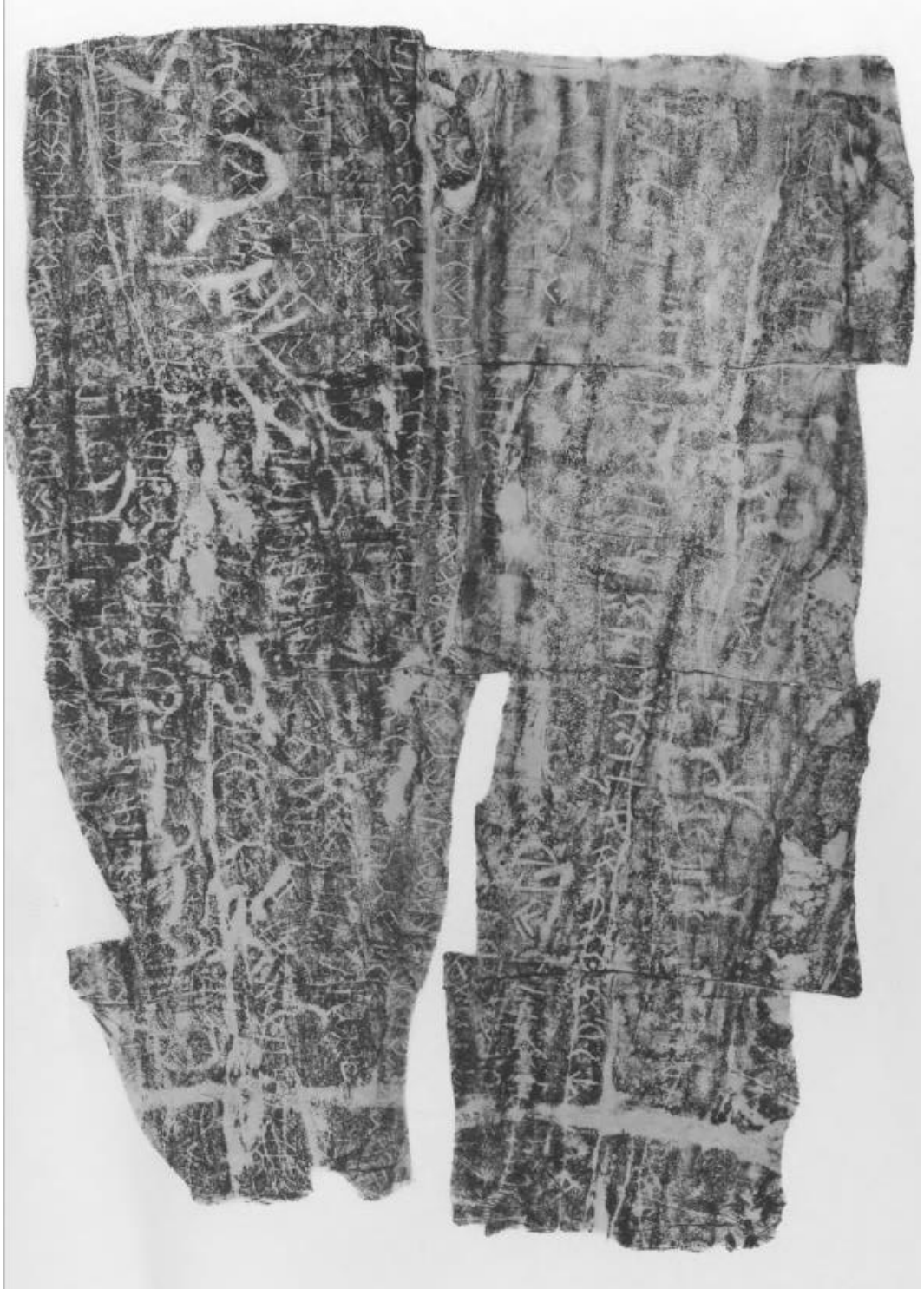

Şekil I: Radloff'a Göre E-9 Yazıtı

Şekil II: Vasil'ev'e Göre E-9 Yazıtı

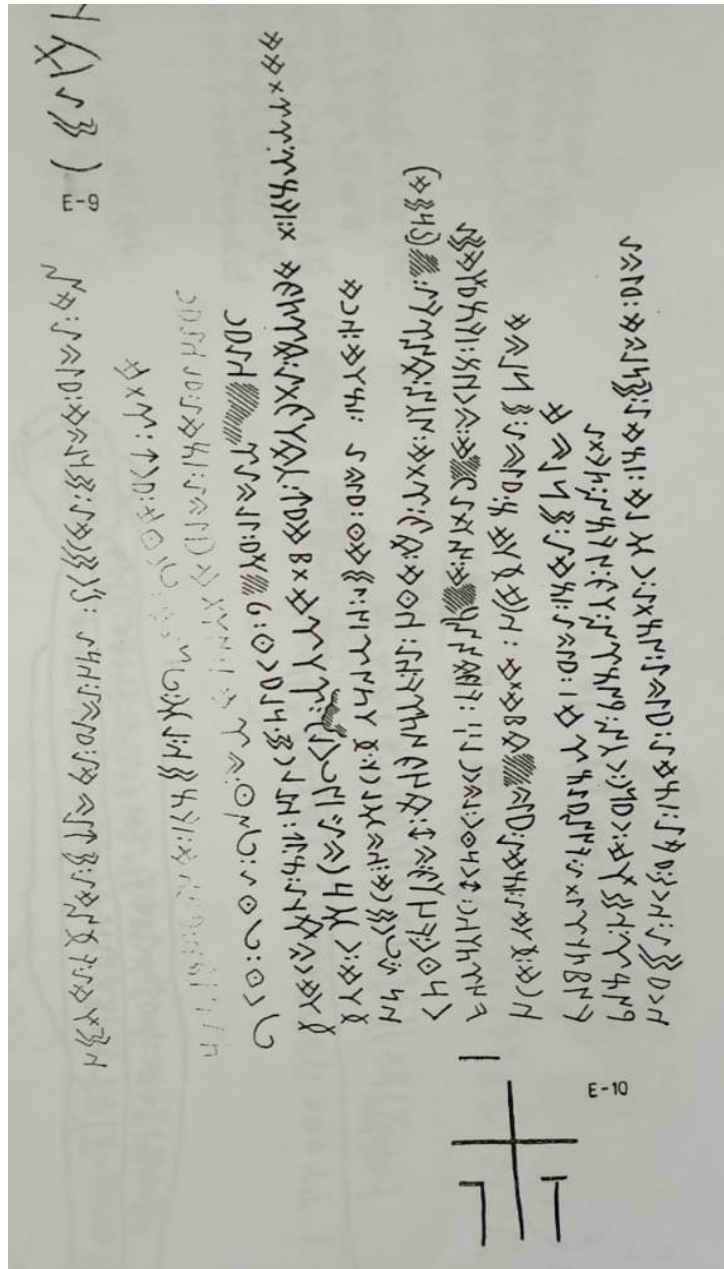
EK-11: ELEGEST I (E-10)

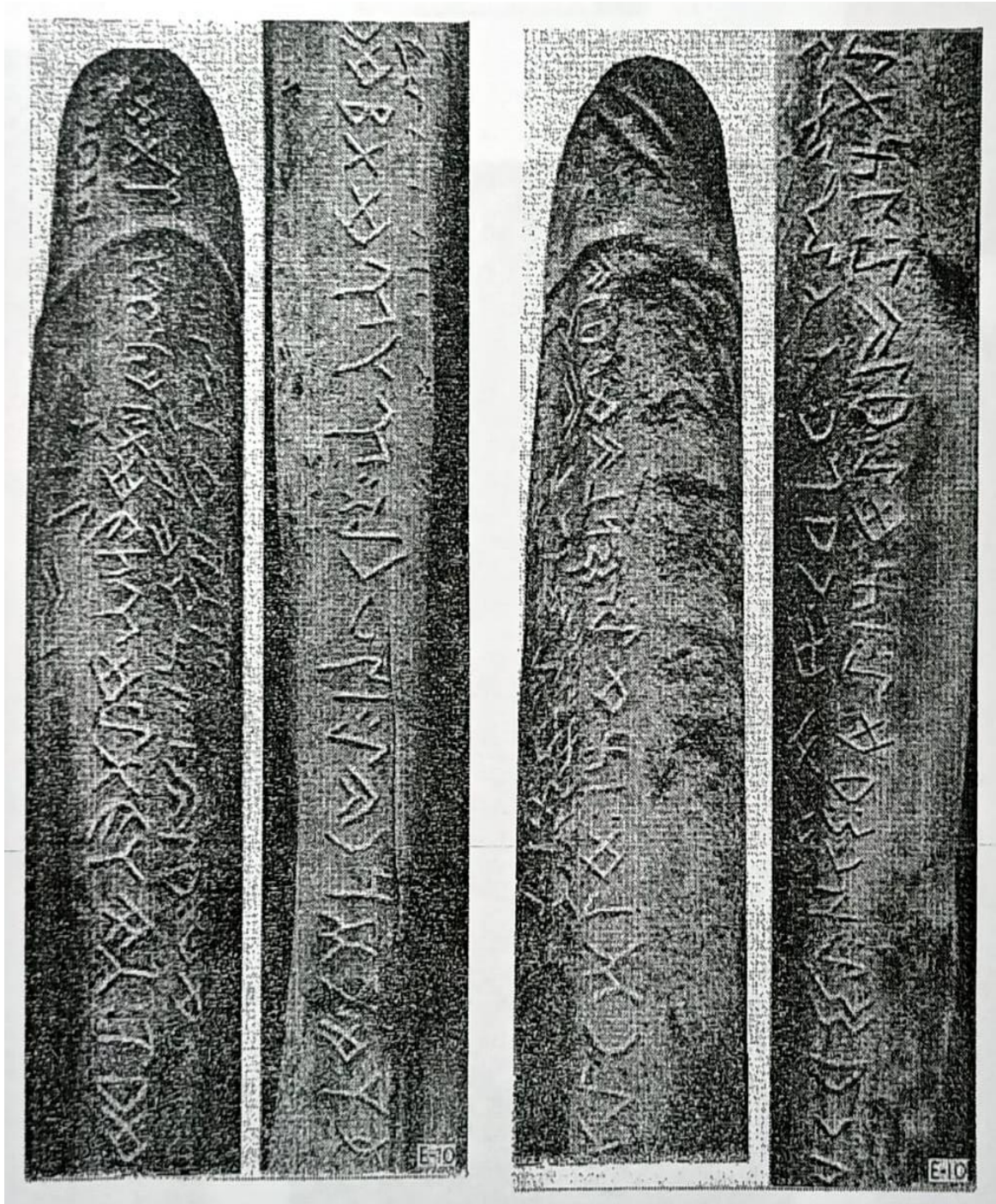
Şekil I: Radloff'a Göre E-10 Yazıtının Rötüşsüz Kopyası

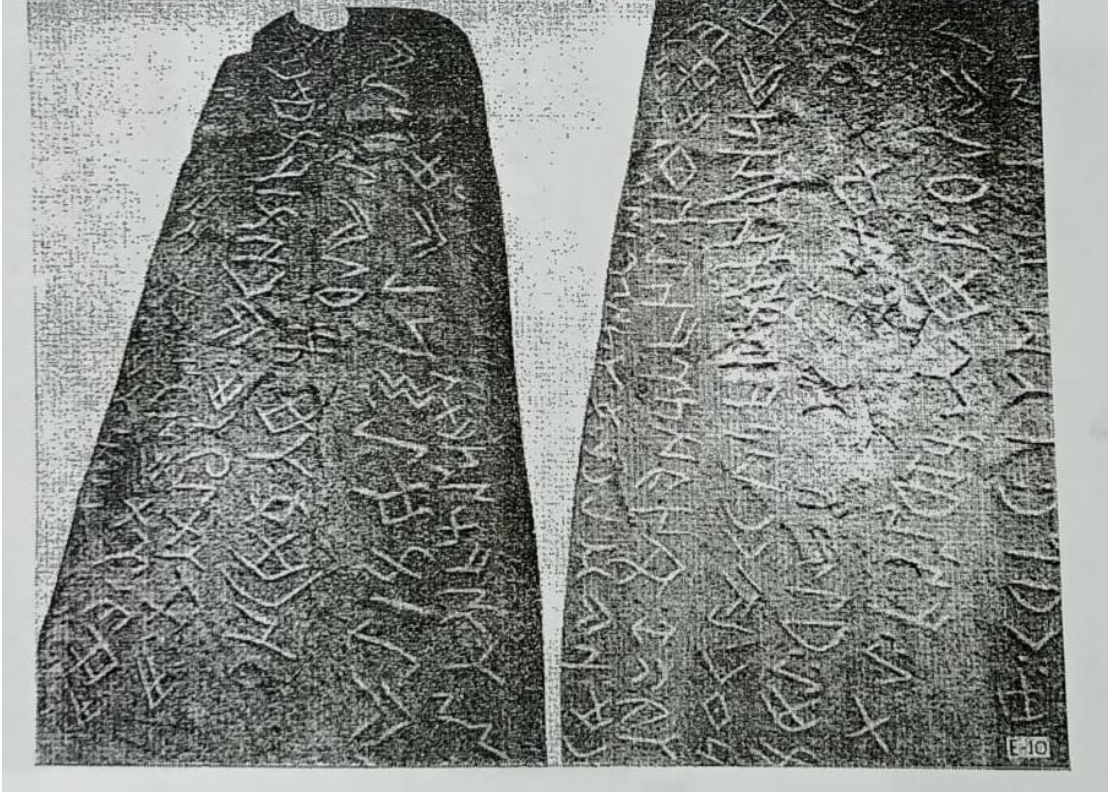
Şekil II: Radloff'a Göre E-10 Yazıtının Rötüşlü Kopyası

Şekil III: Vasil'ev'e Göre E-10 Yazıtı

Şekil IV: Vasil'ev'e Göre E-10 Yazıtı

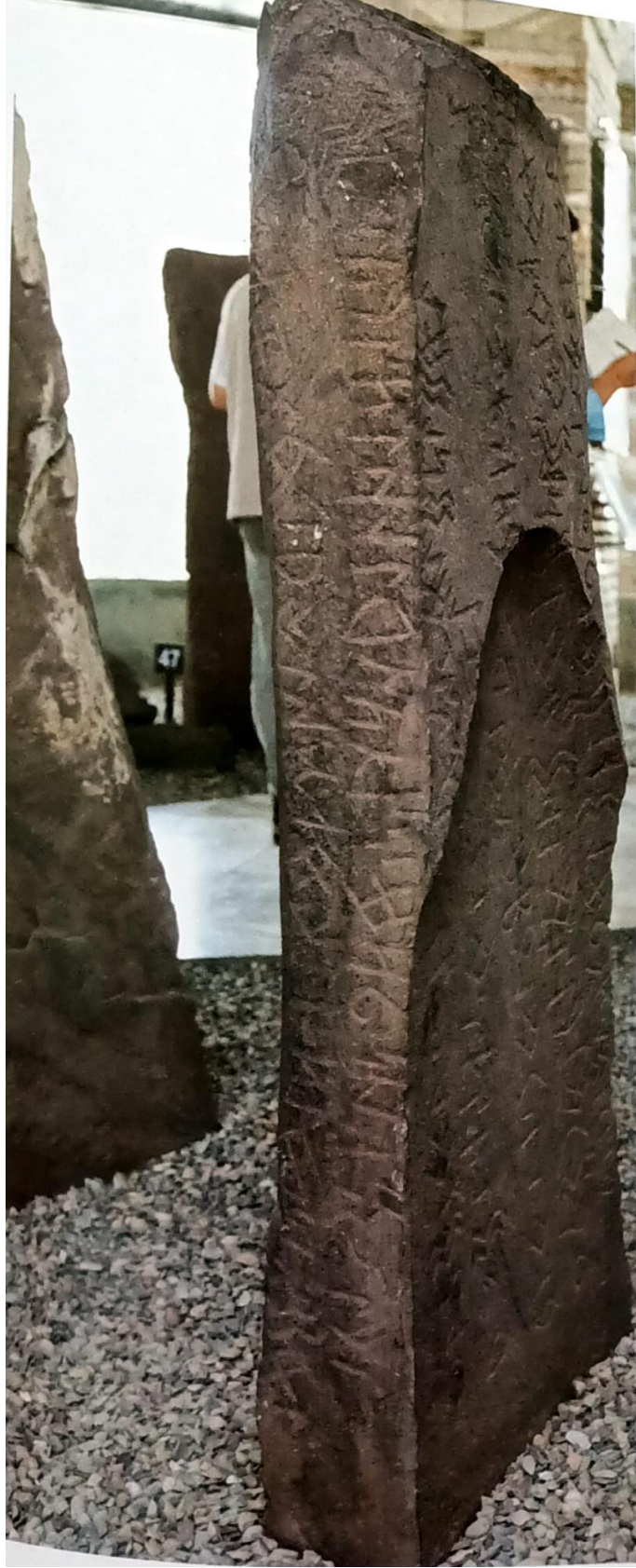

Şekil V: Vasil'ev'e Göre E-10 Yazıtı

EK-12: BEGRE (E-11)

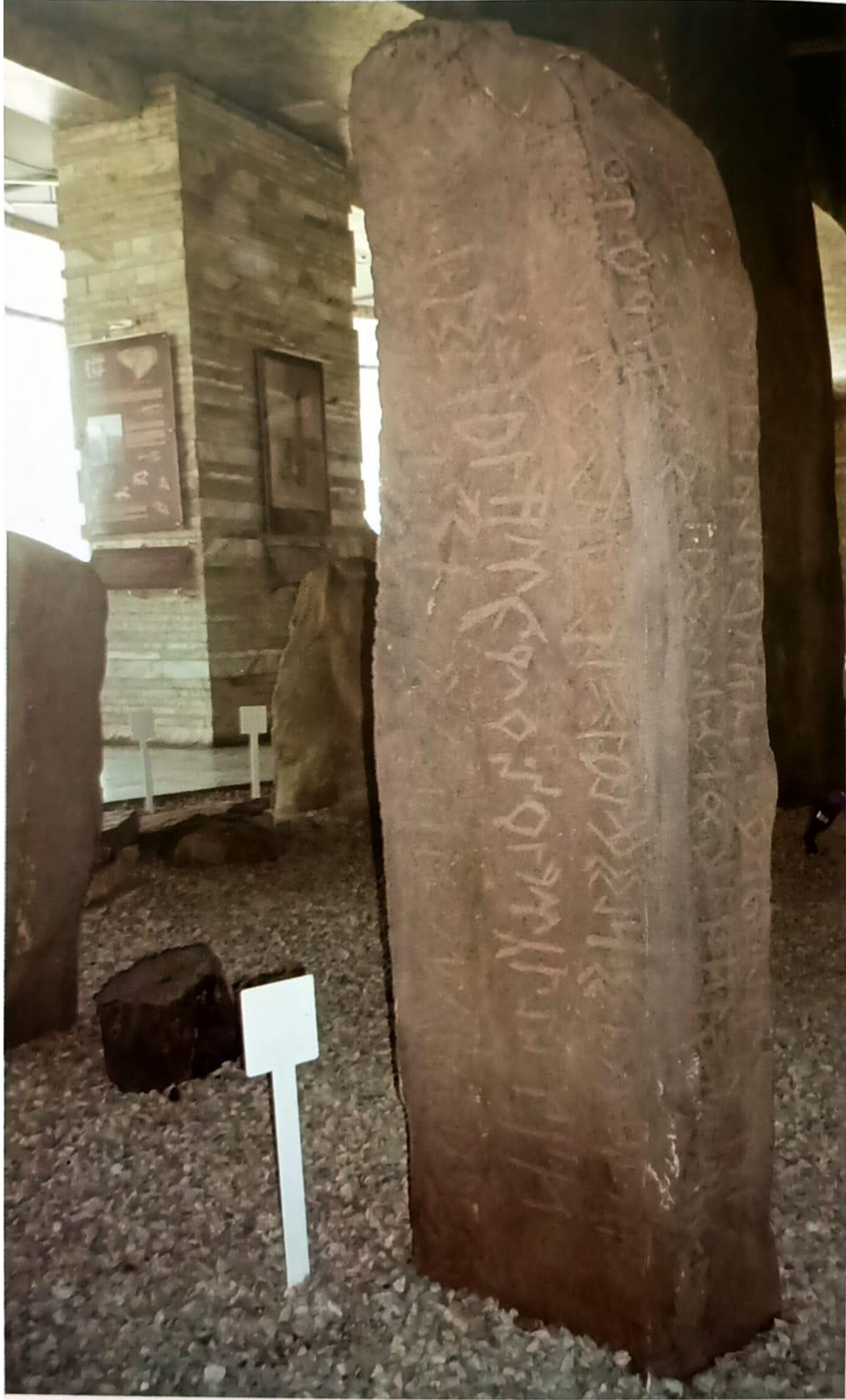
Şekil I: Radloff'a Göre E-11 Yazıtı

Şekil III: Kormuşin'e Göre E-11 Yazıtı

Şekil IV: Kormuşin'e Göre E-11 Yazıtının Arka ve Yan Yüzleri

Şekil V: Aydın'a Göre E-11 Yazıtı

ALDII- BEL I (E-12)

Şekil I: Radloff'a Göre E-12 Yazıtı

